

KÄRSIMYSTEN TEILTÄ

KÄRSIMYSTEN TEILTÄ

KYMMENVUOTISMUISTOJA

KUSTANTAJA:
OSAKEYHTIÖ HÄMEEN KANSA

HÄMEENLINNA 1928
OSAKEYHTIÖ HÄMEEN KANSAN KIRJAPAINO

ALKULAUSE.

Kansalaissota on antanut porvarillisille kirjailijoille erinomaisen paljon kirjoittamisen aihetta. Valkoisten kansalaisotakirjallisuus onkin paisunut harvinaisen laajaksi, mutta samalla se on muodostunut yksipuoliseksi oman puolen kehumiseksi ja toisen puolen parjaamiseksi. On tätä asiaa sitte käsitelty kaunokirjallisissa tai historiallisiksi tarkoitetuissa teoksissa, niin sama puolueellisuus on siinä silmiinpistävänä. Vieläpä sellaisessakin teoksessa kun on Tietosanakirja, annetaan kansalaissodasta ja sen syistä aivan harhaanjohtava käsitys.

Mutta jos valkoisten kansalaissotakirjallisuus on runsas, niin sitä niukempi on se kirjallisuus, joka esittää asiassa toista puolta. Jos emme ota lukuun tuomari Väinö Tannerin Puolustuspuhetta, niin rajoittuu koko työläisten kannalta asiaa esittävä kirjallisuus erinäisiin sanomalehtikirjoituksiin ja katkelmiin joissakin julkaisuissa. V. 1923 julkaisi Hämeen eteläisen vaalipiirin sos.-dem. piiritoimikunta muistelmajulkaisun »Kuoleman kentiltä«, jonka sisältö kuitenkin pääasiassa koski sanottua vaalipiiriä. Tämän julkaisun erikoisarvo on siinä, että se esittää henkilökohtaiset tiedot niistä sanotun vaalipiirin asukkaista, jotka tuhoutuivat kansalaissodan uhreina. Se puhuu valkoisesta terrorista lahjomatonta kieltä sekä sanoin että kuvin, joten sillä on historiallinen arvonsa. Olisi ollut suotavaa, että samallinen teos olisi toi-

mitettu joka vaalipiirissä, jolloin olisi tullut pätevästi todistettua valkoisen terrorin jäljet kaikessa kaameudessaan. Mutta tämä työ oli siksi paljon voimia ja varoja kysyvää, etteivät toiset piirit katsoneet voivansa siihen ryhtyä, vaikka asia oli yleisemmän neuvottelun alaisena.

Tämä julkaisu ei luonnollisestikaan voi suuresti korvata sitä aukkoa, mikä tällä alalla on olemassa. Mutta varsinaisen historian puutteessa ja sitä odotellessa se koettaa koota muistiin sanoin ja kuvin muutamia tapauksia seuraaville sukupolville, samalla kun se tuo tervehdyksensä manan majoilta niiltä tovereilta, joiden elämäntie katkesi kymmenen vuotta sitten.

Toimitus.

TAAS MUISTOIN KELLOT VALITTAEN KUMAA —

*Taas muistoin kellot valittaen kumaa,
taas aukee monta vanhaa arpeintumaa
ja kauhunkevät etehesi saa:
tuo maaliskuu, min punainen on hanki,
tuo huhtikuu, min yli kurja vanki
jos vaelsi, niin kuoloon vaeltaa,
tuo toukokuu, mi kaikki manan maata —
ei noita kuita unho peittää saata,
ei milloinkaan.*

*Ken elää, sillä velvoitus on vakaa
vaeltaa sinne, missä miehet makaa,
laps', äiti kätketty on kalmistoon.
He nukkuu siellä marttyyrien untaan.
Loi haudoille jo moni talvi luntaan,
mut yhä, yhä värisevä oon
ja sinä vavahdat, kun muistat heitä,
mi kulki piinan, Getsemanen teitä
yö sielussaan.*

*Yö sielussaan niin synkeä kuin syst.
On turhaa, päivän kehrä, syleilysi
ja turhaa, armautes, aurinko;
se ivaksi vain kärsiville kääntyy.
Mies ristin alle läähättäen nääntyy,
pääkallonpaikalla on kohta jo.*

*Ja väläys vain — ja rinta purppurainen,
taas väläys — ja joukko samanlainen
pois horjahtaa . . .*

*Koht' hiekan alle rujot rusentuvat. —
Näin palaatte te kymmenvuoden kuvat,
vaan emme teitä kutsu hekkumoin
vain vihaa palvomaan ja koston kyytä,
me emme etsi syyllistä ja syytä,
me emme tule tuho-tuomioin
tään ristin luoksi, kummun unhoittuneen.
Mut nimeen sen, mi tässä uupui uneen
ja kuolemaa*

*ah, katsoi silmästä niin silmään tässä,
niin hänen vuokseen, hetken sykinässä
mi tunki tuhatvuoden tuiman syyn
ja kaatui uskoonsa ja nuorin innoin,
kai kalvain otsin, mutta uhma-rinnoin
maan, ikiäidin, syvään syleilyyn,
niin hänen vuokseen pyydän: älköön sana
tässä soiko solvaajan. Siell' miss' on mana
käy vaieten. —*

*On katsehemme eessä muistoin kummut.
Kuin kyynelhelmet väikkyy koivuun ummut,
niin tuntuu taas kuin joku vaikerois.
Ja alla taivaan avartuvan sinen
soi aamuun kumpuun virsi murheellinen.
Se onko konsaan vaimentuva pois? —
Mies vamman vaikean ja syvän arven,
sa vaali kunniaa kuolon parven
ja uhrien.*

Pietari Salmenoja.

VUODEN 1918 YLEISHISTORIALLINEN TAUSTA.

Kirj. Väinö Voionmaa.

Säännöllinen sosialidemokraattinen kansanliike on verrattava tiehen, jota louhitaan jyrkkää vuorenrintettä pitkin loivasti ylös, korkeita ja kauniita ylänköjä kohden. Tien louhijoilla on toisella puolellaan jyrkkä kallioseinä, jota on mahdoton suoraan kavuta ylös. Toisella puolella taas on äkkikuilu, joka tulee yhä pelottavammaksi mitä pitemmälle työ etenee korkeutta kohden. Mutta rohkealla uupumattomalla työllään, yhteisistä köysistä kiinnipitäen työkuunta viepi tietä yhä lähemmäksi päämäärää.

Toisinaan kuitenkin saattaa vaara uhata keskentekoista työtä. Voi vyöry ylhäältä päin haudata allensa tien ja sen tekijät tai voi työkuunnalle itselleen sattua tapaturma, yksi ainoa mies vetää koko köysikunnan mukaansa äkkijyrkkään kuiluun.

Mutta vahingot ovat korjattavat, paremmat varokeinot valmistettavat ja tie säännöllisellä työllä vietävä perille asti.

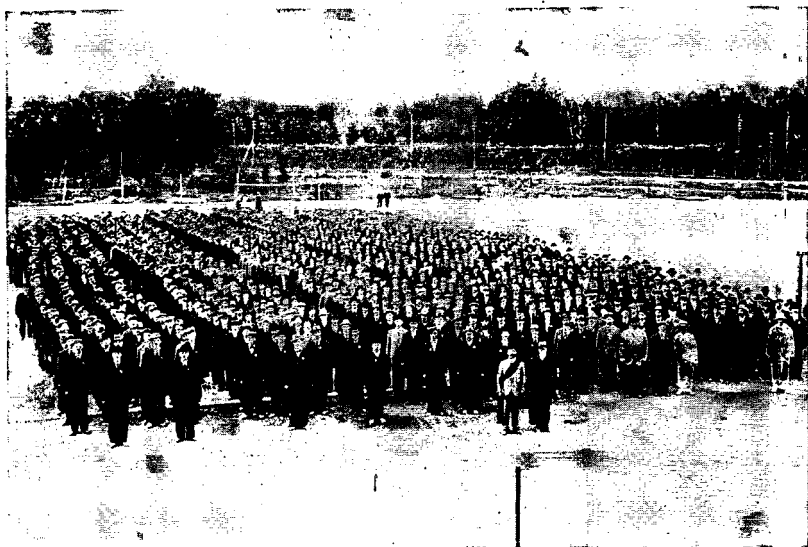
— — —

Maailmansota on ollut maailman työväelle sellaisten vaarain ja tapaturmain tuhoisa aika. Työtätekeviin luokkiin pääosaksi kuuluivat ne miljoonat miehet, jotka silloin kaatuivat Europan suurilla tappotanterilla, ja ne vielä useammat miljoonat, jotka jäivät maailmansodan jälkeen raajarikkoisina ja työkyvyttöminä raastamaan kurjaa elämäänsä. Köyhiä kansanluokkia ovat kipeimmin koskeneet sodan aikana ja osittain kauan sen jälkeenkin kestäneet elintarpei-

den puute, tuotantolähteiden tuho ja elinkeinoelämän lamaannus.

Mutta vaikka maailmansota on aikaansaanut kaiken tuon pahan ja onnettomuuden, niin toiselta puolen sen seuraukset ja tulokset ovat olleet työtätekeville luokille myöskin edulliset ja myönteiset. En tarkoita sotivain suurvaltain keskinäisiä pakko- ja riistotoimia, joiden räikeänä todistuskappaleena on Versailles'n rauhankirja. Pysyvämpi merkitys työväelle ja koko yhteiskunnalle on ollut sillä, että maailmansodan lopulla muutamain kuukausien kuluessa romahtivat Europan kolme keisarivaltaa — Venäjän, Itävallan ja Saksan keisarinistuimet —, jotka jo sukupolvien aikana olivat niiden alaisten kansain valtiollista ja yhteiskunnallista edistystä jarruttaneet tai, kuten Venäjällä, suureksi osaksi sen kokonaan tukahduttaneet. Vasta maailmansodan yhteydessä on kansanvaltainen hallitustapa, demokratia, Europassa lopullisesti voittanut ja siten myöskin sosialidemokratiaselle kansanliikkeelle vihdoinkin tullut lasketuksi luotettava ja pysyvä perustus meidän maanosassamme.

Olisi harhaluuloa uskoa, että nämä hedelmät olisivat pudonneet sokean kohtalon lahjana odottavan työmiehen laskiin. Ne ovat ostetut kalliisti työväen suurilla uhrauksilla ja kärsimyksillä. Muutamissa pienissä sivistysmaissa, kuten Skandinavian maissa, Hollannissa ja Sveitsissä, tosin päästiin sota-ajan yli ilman suuria yhteiskunnallisia ja taloudellisia mullistuksia nähtävästi pääasiallisesti sen vuoksi, että niissä valtiollinen kansanvalta jo vanhastaan oli syvään juurtunut ja työväenliike sillä pohjalla saanut tunnustetun, vakaan aseman yhteiskunnallisessa elämässä. Mutta mikään muu Europan maa ei ole tuosta koettelemusten ajasta selvinnyt ilman veriuhreja ja sisäisiä mullistuksia. Suurimpia veriveroja joutuivat maksamaan varsinaiset sotaikäyvät vallat; niiden rinnalla meidän maamme kärsimykset haihtuvat pieniksi. Suurimpia sisäisiä mullistuksia taas joutuivat kokemaan romahtaneiden keisarivaltain alaiset maat, niiden joukossa oma maamme. Mittaamattomat ovat olleet sen

Helsingin järjestyneen työväestön muodostamia järjestysjoukkoja.

maan — Venäjän — kärsimykset, joka ensinnäkin sai maailmansodassa maksaa raskaimmat ihmisuhrit ja jonka sen jälkeen on täytyntä alkaa uusi järjestyttävään kumousten verinen ja hävittävä aikakausi.

Huomioonottaen nämä yleiset olot on helpompi ymmärtää meidän kansamme erikoiset kohtalot maailmansodan lopulla. Meidän valtiomme ja yhteiskuntamme on maamme maantieteellisen aseman ja historian mukaisesti puolittain skandinaviaalinen, puolittain itäbaltialainen. Omituisista oloistamme johtui, ettei maamme joutunut ottamaan osaa maailmansodan sotatapauksiin. Sen edut ja voimat tulivat kysymykseen vasta Venäjän keisarivallan romahdusta seuranneena levottomana ja sekavana aikana. Valtiollinen itsenäisyys Suomelle tuli, ja olisi joka tapauksessa tullut, samalla tavoin kuin muillekin keisarikuntaan liitetyille läntisille vierasperäisille alueille: Venäjän keisarivallan romahduksen ja sitä seuranneen anarkian kautta. Niin kansallista turhamaisuutta masentavalta kuin se mahtaakin tuntua, his-

toriallinen totuus on, että Suomen valtiollinen itsenäisyys on ulkonaisesti kehittynyt meille vieraiden, suurpolitisten etappien kautta: Napoleonin sodissa Suomi joutui Venäjän yhteyteen ja sai sisäisen itsenäisyyden, Itämaisen sodan ansiota oli Suomen perustuslaillisen elämän uudelleenelpyminen v. 1863, Japanin sota toi meille suurlakon ja yleisen äänioikeuden, maailmansota täydellisen valtiollisen itsenäisyyden. Meidän kansamme on kyllä itse ansainnut vapautensa ja omalla oikeudellaan se on sen pitävä; siitä ei ole kysymys. Mutta hetki, milloin ja tapa millä vapaus on saavutettu on riippunut enemmän muista kuin meistä. Ei mikään ryhmä tai luokka voi vaatia itselleen ansiota ja kunniaa, jotka eivät aina niin ehdottomasti kuulu kansalle kokonaisuudessaankaan. Meidän kansamme osuus itsenäisyytensä luomisessa on sen työssä ja sen tahdossa, sen aineellisessa ja henkisessä viljelyksessä. Ja siinä kohden on Suomen työväen osuus, johon erityisesti kuuluu kansanvallan peruskivien, yleisen äänioikeuden ja yksikamarisen eduskunnan aikaansaaminen, yhtä suuri ellei suurempi kuin minkä muun kansanluokan hyvänsä. Herjausta eikä muuta on väite, että Suomen työväen valtajoukot milloinkaan — edes vuoden 1918 alkukuukausina, — olisivat olleet valmiit niiden avulla aikaansaattua Suomen itsenäisyyttä muukalaisille luovuttamaan.

Ytimenä siinä Suomen sisäisessä taistelussa, joka alkoi heti tsaarivallan romahduksesta ja johon sisältyy v:n 1918 kansalaissota ja — se tarkoin huomattakoon — myös kuulus kuningashomma, oli taistelu tsaarivallan perinnöstä, hallitusvallasta. Historia todistaa, että sellaisissa tilanteissa astuvat esille kansain alkuvaistot, jotka säännöllisissä oloissa peittyvät hillitseväin laitosten ja tapojen alle. Näköjään oli hallitusvalta v:n 1917 lopulla joutunut eduskunnalle. Mutta työväen kiihtyneet joukot epäilivät porvarillisten aikomuksia, näkivät niissä provokatiotakin, eikä porvarillisten puolelta voitu antaa kyllin rauhoittavia vakuutuksia siitä, että ylin valtiovalta todella olisi jäänyt yleisen äänioikeuden

Vallankumousuhrien hautajaisista Helsingissä.

ja yksikamarisen eduskunnan käsiin. Sillä selityksellä, että oli luotettava eduskuntaan, mentiin sitten syteen tai saveen, oli teoretinen oikeutuksensa, mutta ei realista rauhoitusvoimaa. On hetkiä kansain elämässä, jolloin niiden kohtalot eivät riipu niiden perustuslaeistakaan, vaan joutuvat yksin omaan niiden vaistojen ja alkuvoimain varaan. Niin kävi meillä v. 1918. Sellainen on kansain elämänlaki, emmekä me voi sitä muuttaa.

Eikä meidän tarvitsisi sitä surrakaan, jos nuo vaistot ja alkuvoimat olisivat olleet todellisen kulttuurikansan hyvät vaistot ja alkuvoimat. Mutta meidän kansamme onnettomuus oli siinä, että ennakkos ja epäluulot, luokkaviha, luonteen ja tapain raakuus, sanalla sanoen barbarisuus niin puolella kuin toisellakin osoittautuivat väkevämmiksi tekijöiksi

kuin todellinen vastuuntuntoinen kansanvaltainen katsantotapa, valtiollinen sivistys, suvaitsevaisuus ja humanisuus. Sen sijaan, että olisi etsitty yhteistä kansallista ja kansanvaltaista tunnussanaa, paljasti toinen värinsä punakaarteissa ja toinen näytti sen myöhemmin — kuningashommissa.

Kansamme ei kestänyt sisäistä koetustansa. Eikä se vielä tälläkään hetkellä, kymmenen vuoden kuluttua, ole saavuttanut täydellistä tasapainoa. Kansan suuri enemmistö ja yhteiskunta kokonaisuudessaan on tosin jo rauhoittunut ja vakaantunut, mutta äärimmäiset laidat vielä huojuvat: yhtäällä kommunismin Suomen oloissa mahdottomat opit kuumentavat vielä aivoja ja toisaalla ylläpidetään täällä väkivaltaisuutta ihannoivaa fascistihenkeä, joka on saanut laajat piirit Europassa katsomaan meidän maatamme yhdeksi fascistisen taantumusliikkeen päärkehdoksi.

— — —
Vuoden 1918 tapauksia me katsomme työväenliikettä kohdanneeksi tapaturmaksi. Suuri oli se sosialidemokratinen köysikunta, joka ylöspäin pyrkivältä tieltään tuli silloin vedetyksi jyrkännettä alas.

Me emme tahdo nyt viipyä niissä muistoissa. Me nostamme katseemme jälleen eteenpäin ja ylöspäin. Silloin ensinnä toteamme, että työväenliike sittenkin on kestänyt tuon suuren koetuksen. Sosialidemokratisen liikkeen kuihtumattomaksi ansioksi jää, että se välittömästi kansalaissodan jälkeen sai köyden jälleen kiinni ja tietyön uudelleen käyntiin. Ja toivottavasti pysyväksi muistoksi ja opetuksiksi vuodelta 1918 on Suomen sosialidemokratiselle kansanliikkeelle jäänyt se vakaumus, että työväen suurta asiaa voidaan viedä voittoon ainoastaan todellisen valtiollisen ja yhteiskunnallisen valistuksen ja siveellisen vastuullisuuden johdolla todella kansanvaltaisessa yhteiskunnassa.

PROVOKATSIOONI KANSALAISSODAN AIKANA.

Varmaankin monet kansalaissotaan aatteellisessa mielessä osaaottaneet katkeruudella näkivät, miten joukkoihin liittyneet kurittomat ainekset suorittivat tihutöitään, tuottaen siten suurta hämminkiä ja häpeätä. Mutta varsinaisten järjestyneitten kunniaksi on luettava, että niiden keskuudesta perin harvassa tapauksessa lähti näitä kurittomia aineksia. Ne olivat aivan yleensä niitä, jotka eivät ennen vallankumousta olleet kuuluneet järjestöihin, vaan päinvastoin olivat useimmiten mitä jyrkempiä sosialismin vastustajia. Tunnen itse varsin monta sellaista, jonka kapi-nan aikaista toimintaa ei voida hyväksyä, mutta jotka kansalaissodalle ominaisen mielialan vallitessa pääsivät pinnalle, vaikka olivatkin muutama kuukausi aikaisemmin olleet kaiken työväen järjestötoiminnan jyrkkiä vastustajia. Merkille pantavaa kuitenkin on, että ne, joilla kansalaissodan aikana oli taipumuksia tihutöitten tekoon, eivät kansalaissodan jälkeen ole pyrkineetkään liittymään työväenjärjestöihin, vaan lukeutu-vat työväenliikkeen vastustajiin. Mutta vaikka onkin myönnettävä, että punaisten puolella ilmeni valitettavaa kurittomuutta, niin sitä verrattaessa valkoisten joukkojen tihutöihin, jää edellinen kokonaan varjoon sen rinnalla.

Mutta itse puolestani olen syvästi vakuutettu siitä, että punaisten teke-miin tihutöihin on suurena syynä valkoisten harjoittama provokatsiooni, mistä minulla on aivan päteviä todistuksia. Olen sitä mieltä, että hyvin monia tihutöitä tehneitä joukkoja johtivat valkoisten provokaattorit, mi-hin jo kansalaissodan aikana kiinnitin suurta huomiota ja varoitinkin tästä useita punaisten johtomiehiä. Myöhemmällä olenkin päässyt täydellisesti selville, että epäilykseni eivät ole olleet aiheettomia.

Toimiessani kansalaissodan aikana etelä-Hämeessä ja koettaessani siellä saada aikaan järjestystä, olin tilaisuudessa seuraamaan näitten tihutöitten tekijäin toimintaa verraten läheltä. Niinpä Akaan Toijalaan sijoittautui eräs joukkue, joka nimitti itseään sotaoukeudeksi. En ollut tilaisuudessa seuraamaan heidän toimintaansa lähemmin Toijalassa, mutta kuulin tämän joukon johtajan, erään Niemeström-nimisen miehen Hämeenlinnaan tultuaan kertovan, miten hän Toijalassa ollessaan antoi eräänäkin yönä 22 kuolemantuomiota. Nämä tuomiot eivät kuitenkaan tulleet täytäntöön pantua, sillä Toijalassa ei kansalaissodan aikana ole sellaista tapahtunut.

Mutta tämä joukkue siirtyi vähän ennen kansalaissodan loppua Hämeenlinnaan, mistä alkaen minulla oli tilaisuus seurata läheltä sen toimintaa.

Hämeenlinnassa toimi kansalaissodan aikana punaisten poliisipäällikkönä entinen nimismies Siimes Kanervio. Tämä kunnan mies teki mitä voi saadakseen pysymään järjestyksen kaupungissa. Hän joutui tästä syystä huonoihin väleihin erään tiedusteluosaston päällikön Oiva Virtasen kanssa. Tiedusteluosaston päällikkö oli järjestänyt valkoisten vangitsemisen verrattain laajassa mittakaavassa. Kanervio oli tällöin huolissaan näiden vangittujen kohtalosta, mihin minunkin tietojeni mukaan oli aihetta. Hän vaati jyrkästi, että summittaiset vangitsemiset on lopetettava ja vankien valvonta jätettävä hänen haltuunsa. Tästä asiasta joutui hän niin kireään otteluun Virtasen kanssa, että viimeksimainittu menetti henkensä Kanervion toimesta eräänä iltayönä vanhan venäläisen kirkon seinustalla. Oliko Kanerviolla aihetta otaksua Virtasen suunnitelmista, seläistä, mitä hän pelkäsi tai oliko Kanervion menettely oikein tai liioiteltua, sitä en tahdo tässä kosketella, sillä molemmat ovat kuolleet. Mutta Kanervio on kuitenkin tekonsa perusteluksi esittänyt, että se oli hänen laskelmiensa mukaan ainoa keino, jolla oli mahdollista estää tapahtumasta sitä mitä hän pelkäsi ja siksi hän tähän äärimmäiseen keinoon ryhtyi, vaikka tiesikin sen vievän hänet varmaan kuolemaan. Kaikessa tapauksessa Kanervio uhrasi henkensä estääkseen siten joukon vangeiksi otettuja hämeenlinnalaisia porvareita joutumasta tuhon omaksi.

Samaan aikaan oli Niemeströmin sotaoikeus siirtynyt Toijalasta Hämeenlinnaan, ottaen siellä ei ainoastaan tuomiovallan, vaan kaiken muunkin vallan käsiinsä. Sama oikeus tuomitsi myöskin Kanervion kuolemaan. Heti Hämeenlinnaan tultuaan vangitsi tämä sotaoikeus koko punaisten lääninvaltuuskunnan, ottaen samalla haltuunsa sen kassan, noin 300,000 markkaa. Samalla se määräsi, että se yksin antaa kulkuluvat, joten eskunnan lupaliput eivät enää oikeuttaneet pääsemään ainakaan lääninvaltuuskunnan huoneustoon. En sattunut näiden vangitsemisien aikana olemaan Hämeenlinnassa, mutta tultuani sinne saman päivän iltana, jouduin hakemaan lupalippua tältä »sotaoikeudelta«. Hakiessani tätä kuulin minäkälaisia takavarikoimismääräyksiä tämä sotaoikeus miehilleen antoi. Näitä miehiä ei oltu ennen työväenliikkeessä nähty, joten oli vaikea käsittää, miksi he saivat näin helposti määräämisvallan kaupungissa, missä oli esikunta, jolla oli tuhansia punakaartilaisia käytettävissä. Ryhdyin heti toimenpiteisiin vapauttaakseni vangitut lääninvaltuuskunnan jäsenet, missä tarkoituksessa käännyin eskunnan puoleen, mutta esikunta hylkäsi ehdotukseni. Vaikka silloin koetin saada esikuntaakin harkitsemaan, oliko Niemeström provokaattori, niin en saanut esikuntaa toimimaan. Toimitettuaan ensin takavarikoimisia ja vangitsemisia pitkin Hämeenlinnan ympäristöä, toimittivat he eräänä päivänä Hämeenlinnassa useita ryöstöjä. Samana päivänä he vangitsivat punasten Suomen Pankin hoitajan,

Vangittuja punakaartilaisia.

entisen »Hämeen Voiman« taloudenhoitajan Oskari Sirenin sekä samassa pankissa toimineen konttoristi Pauli Jokisen ja samalla ryöstivät pankissa olleet rahat, joita lienee ollut kolmisen miljoonaa markkaa. Tällöin he saivat myöskin saaliikseen joukon hämeenlinalaisten pankin kassaholviin säilytettäväksi jättämiä arvoesineitä. Tämän jälkeen he myöskin pudistivat Hämeenlinnan tomut jaloistaan, lähtien ajamaan maantietä Hämeenlinnasta Lammille päin. Hämeenlinnassa toimiva punaisten esikunta antoi nyt puhelimella määräyksen Tuuloksen ja Lammin punakaarteille, että mainitut autot on otettava kiinni. Tämän määräyksen panivatkin paikalla olleet punakaartilaiset täytäntöön, pidättäen kaksi autoa Lammin ja Tuuloksen rajalla, ampuen kaikki autossa olijat rosvoina.

Auto, missä Niemeström ajoi ja jossa mukaan otetut varat olivat, pääsi pakenemaan, menen suoraan rintaman läpi valkoisten puolelle.

Myöhemmällä olen saanut kuulla vaikutusvaltaiselta porvarilliselta taholta, että Niemeströmin toimesta hämeenlinalaisilta anastetuista arvoesineistä ainakin suurin osa tuotiin takaisin, mutta siitä, miten Niemeströmin itse kävi joutuessaan saaliineen valkoisten puolelle, en silloin vielä saanut tietää.

Pari vuotta myöhemmin oli Niemeström kirjoittanut eräälle tuttavalleen Janakkalassa, että hän liittyi saksalaisiin — Niemeström oli saksankielen taitoinen — ja meni lopuksi saksalaisten mukana Saksaan. Joku aika myöhemmin tuli Saksasta tieto jo mainitulle janakkalalaiselle, että Niemeström on sittemmin Saksassa kuollut. Onko näin tapahtunut vai onko tieto keksitty muussa tarkoituksessa, sitä en voi päättää. — V. 1926 ollessani eräässä tehtävässä, jouduin seurustelemaan erään korkeassa virassa olevan henkilön kanssa, joka oli kansalaissodan aikana valkoisten puolella upseerina. Tällöin kääntyi keskustelu erään kerran vuoden 1918 tapahtumiin, jolloin tässä suljetussa seurassa avomielisesti myönnettiin kansalaissodan aikana tapahtuneen väärinkäytöksiä molemmin puolin. Tällöin aloin kertoa myöskin Niemeströmin puuhista. Heti kun olin maininnut Niemeströmistä muutaman sanan, keskeytti tämä korkea virkamies minut sanoen tuntevansa hyvin Niemeströmin, joka kuului valkoisten tiedusteluosastoon ja oli tässä toimessa Helsingissä vielä kansalaissodan jälkeen syksyyn asti, kunnes hän lähti saksalaisten mukana Saksaan. Jätin nyt hetkeksi kertomatta, mitä Niemeströmistä tiesin, mutta saadakseni varmuuden, onko kysymyksessä sama mies, ilmoitin, että tarkoittamani Niemeström oli kansalaissodan loppuaikoina etelä-Hämeessä punaisten puolella, johon seurakumppanini vastasi, että juuri siellä hän olikin. Nyt tulin täysin vakuutetuksi, että Niemeström oli provokaattori. Tästä huolimattain myöskin seurakumppaneilleni ja sanoin, että hänen laskuunsa menee ehkäpä suurin osa etelä-Hämeessä harjoitetuista punaisten puolella tapahtuneista tihutöistä ja murhista.

K. M.

KAUHUNAJOILTA JÄMSÄSSÄ.

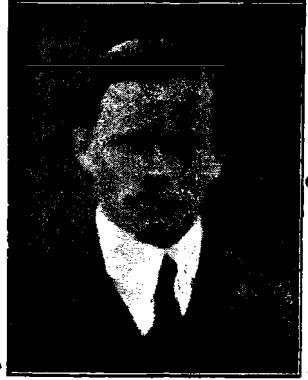
Jämsä oli yksi niitä paikkakuntia, jossa työväestö ei tiennyt suuren maailman tapahtumista mitään, ennenkuin tammikuun lopulla v. 1918 eräänä päivänä ilmestyi joukko »Mannerheimin lahtarikaartilaisia« aseistettuina hampaista varpasiin asti ja ottivat pesäpaikkansa Säästöpankin talolle. Vasta silloin alkoi porvaristokin tuon sittemmin niin tuhoisaksi käyneen verileikkinsä ja ajojahdin rauhallisia ja sodan valmisteluista täysin tietämättömiä paikkakunnan työläisiä vastaan. Ensinnä ryntäsivät eräät nykyisin muka edistysmielistä osaa näyttelevät porvarit elintarve-toimistoon, jossa revolverit ojossa tekivät puhdasta jälkeä. Sen jälkeen hankittiin paikkakunnalle »vieraita«, jotka paikkakunnan porvarien osoituksesta kiersivät perheestä toiseen ja vangitsivat kaikki vähänkin tunnetummat työläiset, jotka sitten ensi aluksi kuljetettiin »Saarelle« ja sieltä edelleen Seinäjoelle, Kokkolaan y.m. ilman, että työväestön taholta oli tehty kerrassaan mitään, joka tavalla tai toisella olisi viitannut salaiseen toimintaan vallassa olevaa porvaristoa vastaan.

Samaan aikaan ilmestyi paikkakunnalle kuuluisa Veikko Sippola ja Iso Lukkari sekä sotapoliisi Rummin Jussi, jotka paikallisen esikunnan määräyksestä ja osaksi ominpäinsä tai mahdollisesti yksityisten palkkaamiseksi alkoivat salakavalasti murhata syyttömiä ihmisiä kenen vaan kiinni saivat. Ensi aiuksi oli murhapaikkana kuulu Saaren talo, jonka isäntä itse, »Saaren Jallu«, otti innolla murhiin osaa, mutta myöhemmin alettiin uhri-
raukkoja kuljettaa öisin hautausmaalle, jossa usein kymmenittäin samalla kertaa ammuttiin omaan kaivamaansa suureen kuoppaan. Valoisampina öinä ammuttiin työläisiä myöskin »kellotapulissa«, etteivät tuskanhuudot kuuluneet kauvas kylälle. Näin, ja muuten kansalaissodan kestäessä sai yli sata työläistä Jämsästä uhrata henkensä Mannerheimin kannuksien kir-
kastamiseksi. Ettei työväenliikkeestä olisi jäänyt rippeitäkään jällelle, niin järjesti paikkakunnan porvaristo asiat niin, että vuoden sisällä paloi Jämsän työväen upea talo poroksi.

Kertaakaan eivät sotatoimet hiponeet Jämsän rajoja, mutta porvaristo janoi verta ja uhreja. Onko Jämsän porvaristo nyt tyytyväinen, vai vihaa ja raakuuttako Jämsän monet valistuslaitokset ovat levittäneet.

Saaren Jallu

Rummin Jussi

Nämä teot kuolemattomasti todistavat, että Jämsän porvaristo oli tyh-
mää ja raukkamaista.

Jämsän tapahtumiin porvariston valtakautena 1918 liittyy pysyvästi ni-
met Rummin Jussi, Saaren Jallu, Veikko Sippola ja Iso-Lukkari sekä ta-
pahtumapaikoista Jämsän hautausmaa, pitäjän kellotapuli ja Saaren Jus-
sin riihi. Lisäksi jää muistoihin kahden ensinmainitun tekoja Kokkolasa-
sa, missä jämsäläinen maalari Aug. Laine surmattiin, kansakoulunopet-
taja Kaarlo Isomäen päästessä pakoon; samalla matkalla menettivät hen-
kensä Seinäjoella »Korvessa« Herman Salmela, Samuli Lehtinen ja Hugo
Hardén.

Rumat teot kostavat itse itsensä. Niinpä Rummin Jussi kansalaisso-
dan jälkeen eleli jonkun aikaa metsäläisen elämää, keittäen viinaa, kun-
nes eräänä päivänä hänet ystävänsä Saari kutsui »lopulliseen tilintekoon«,
jonne hän lähtikin. Sen jälkeen — niin kerrotaan — tehtiin lopputili Saa-
ren kellarissa, jossa Jussi sai »palkkansa« sen johdosta, että oli humala-
päissään puhunut liikaa ja sen jälkeen ei Rummin Jussista ole mitään kuu-
lunut. Kova on kohtalo ollut Jussin osatovereillekin. Sippola elää maan-
pakolaisena, Iso-Lukkari kuoli tapaturmaisesti ja Saaren Jallu loukkasi
itsensä siinä samassa riihessä, jossa hän vankeja räökkäsi, saaden viimei-
sen yönsä virua henkitoreissaan riihen lattialla.

Pietari P.

1 Juho Ahlstén.
2 Svante Ekberg.
3 Linda Hardén.
4 Väinö Jokinen.
5 Sulo Kokkonen.
6 Valde Lahtinen.
7 Taavi Laulainen.
8 Hugo Manninen.
9 Kalle Mäkinen.

10 Jalmari Nieminen. 11 Väinö Niitynen. 12 Sven Salminen. 13 Mandi Sauranen. 14 Sulo Verner Sillgrén. 15 Akseli Suominen. 16 Lauri Vahroos. 17 Solmu Vahroos.

Tilasto on luonnollisista syistä ai-
noastaan pintapuolinen niistä tove-
reista, jotka Jämsässä kansalaisso-
dan aikana murhattiin joko »esikun-
nan«, s.o. paikkakunnan isäntien,
tuomion nojalla tai työnetsintämat-
koilla, »karkulaisina« kiinniotettui-
na tahi vaan ilman tuomiota »kello-
tapuliin« raastettuina sai menettää
henkensä. Ainakin seuraavat tove-
rit Jämsän (entisen kokonaisen
Jämsän) sos.-dem. kunnallisjärjes-

tön alueelta saivat uhrata henkensä
työväen vapaustaistelun puolesta.

Ahlstén, Juho Enok, synt. 28.9.1892
Jämsänkoskella. Kuoli 28.4.1918
Lammilla.

Ahroos, Emil, synt. 1888. Kadon-
nut.

Alén, Eetu, synt. 17.10.1887. Kuoli
tuntemattomalla tavalla 1918 ke-
väällä.

Ekberg, Svante, synt. 10.6.1894 Pyh-
täällä. Kuoli Loviisassa 5.5.1918.

- Enqvist, Vihtori. Kaatunut Länkipohjan taistelussa.
- Enqvist, Aleks. Kaatunut Länkipohjan taistelussa.
- Flink, Hjalmar, synt. 1854. Kaatunut Länkipohjassa.
- Grönvall, Hugo, synt. 1879. Murhattu Jämsässä.
- Grönvall, Otto, synt. 1892. Kaatunut Vilppulassa.
- Grönvall, Kalle, synt. 1899. Kuollut Tampereen vankil.
- Hakanen, Aleks, synt. 1883. Murhattu Jämsässä.
- Hakanen, Lauri, synt. 1890. Kadonnut.
- Hardén Hugo, synt. 1880. Murhattu Seinäjoella.
- Hardén, Linda, edell. vaimo, synt. 1885. Murhattu Jämsässä.
- Heimonen, Albert, synt. 1892. Kuollut vankilasta kotiaan päästyään.
- Helminen, Aleks, synt. 1894. Murhattu Jämsässä.
- Hyppönen, Emil. Kadonnut.
- Hyppönen, Kustaa, synt. 1898. Kuollut Lahden vankileirillä.
- Ilmonen, Eetu, synt. 1889. Murhattu Jämsässä.
- Ilmonen, Heikki, synt. 1897. Murhattu Kuhmoisissa.
- Jokinen, Emil, synt. 1891. Ammuttiin Jämsässä huhtikuulla 1918.
- Jokinen, Väinö. Hukkunut tunteamattomalla tavalla 1918.
- Jokinen, Ivar, synt. 1874. Murhattu Jämsässä.
- Järvinen, Kalle, synt. 1889. Murhattu Jämsässä.
- Kerkkonen, Sulo, synt. 27.2.1897. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 23.8.1918.
- Kauppinen, Kalle, synt. 1876. Murhattu Jämsässä.
- Kinkola, Valde, synt. 1875. Ammuttu Kuhmoisissa.
- Koivu, Einari, synt. 1889. Murhattu Jämsässä.
- Korhonen, Paavo, synt. 1892. Kaatunut Länkipohjassa.
- Korhonen, Leevi, synt. 1890. Kaatunut Länkipohjassa.
- Koskinen, Aleks, synt. 1873. Murhattu Jämsässä.
- Koskinen, Oskari, synt. 1894. Murhattu Jämsässä.
- Koskinen, Väinö, synt. 1895. Kaatunut Heinolassa.
- Kurkinen, J. A., synt. 1894. Murhattu Jämsässä.
- Lindroos, Emil, synt. 1892. Kuollut Hämeenlinnan vankileirillä.
- Lindell, Sulo. Hukkunut tuntemattomalla tavalla 1918.
- Laulainen, David, synt. 24.9.1869 Rautalammilla. Vangittiin Jämsänkoskella 18.4.1918 ja ammuttiin kuuluisan Saaren Jallun riihen lähettyvillä 24.4.1918.
- Laakso, Verner, synt. 1876. Murhattu Jämsässä.
- Lahtinen, Kustaa, synt. 1891. Kuollut Tampereen vankileirillä.
- Laine, Kalle, synt. 1877. Kadonnut.
- Laine, Aug., synt. 9.3.1890. Murhattu Kokkolassa.
- Laitinen, Juho, synt. 1881. Murhattu Jämsässä.
- Laitinen, Emil, synt. 1885. Kaatunut Länkipohjassa.
- Lehtinen, Kalle, synt. 1896. Murhattu Jämsässä.
- Lehtinen, Otto, synt. 1863. Murhattu Jämsässä.
- Lehtinen, Samuli, synt. 1872. Murhattu Seinäjoella.
- Lehtinen, Valde, synt. 1896. Kuollut Lahden vankileirillä.
- Lehtinen, Alfred, synt. 1895. Kuollut Tampereen vankileirillä.
- Lindén, Emil, synt. 1897. Murhattu Jämsässä.
- Lindholm, Fridjof. Kaatunut Länkipohjassa.
- Lindholm, Hugo, synt. 1878. Murhattu Jämsässä.
- Lahtinen, Valdemar, synt. 1890 Jämsänkoskella. Kaatui Lahdessa 19.4.1918.
- Manninen, Huugo, synt. Jämsässä 2.10.1890. Ammuttiin Jämsän hautausmaalla 12.5.1918 joukkohautaan.
- Mäkinen, Kalle, synt. 1.5.1890. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 23.8.1918.
- Mäkinen, Aleks. Kaatunut Länkipohjassa.

1 Albert Heimonen
2 Lauri Hakanen.
3 Kalle Järvinen.
4 Kalle Lehtinen.
5 Samuli Lehtinen.
6 August Laine.
7 Sulo Nieminen.

8 Otto Pellinen.
9 Arttu Valfrid Ra-
hikainen.
10 Herman Salmela.
11 Taavetti Tainio.
12 Alvar Vahlman.

Nieminen, Jalmari, synt. Jämsän-
koskella 12.1.1898. Ammuttiin
Varkaudessa 1918.

Nieminen, Kalle, synt. 1879. Kaa-
tunut Länkipohjassa.

Nieminen, Heikki, synt. 1885. Ka-
donnut.

Nieminen, Antti, synt. 1887. Mur-
hattu Jämsässä.

Niinivirta, Kalle, synt. 1889. Mur-
hattu Jämsässä.

Niittyinen, Väinö, synt. 29.12.1897
Jämsänkoskella. Kaatui Länki-
pohjassa 13.2.1918.

Nikkilä, Tuure, synt. 1896. Mur-
hattu Jämsässä.

Nurminen, Väinö, synt. 1898. Mur-
hattu Jämsässä.

Ojanen, Hugo, synt. 1891. Murhat-
tu Jämsässä.

Pahunie mi, Nestor, synt. 1885. Kuol-
lut Lahden vankileirillä.

Pellinen, Otto, synt. 1889. Murhat-
tu Tampereella.

Peltonen, Fridjof, synt. 1853. Mur-
hattu Jämsässä.

Rahikainen, A. V., synt. 1885.
Murhattu Jämsässä.

Raiman, Emil, synt. 1886. Kuollut
Riihimäen vankileirillä.

Rajala, Heikki, synt. 1883. Murhat-
tu Jämsässä.

Riikonen, Otto, synt. 1890. Kuollut
Tampereen vankileirillä.

Saarinen, Hannes, synt. 1896. Mur-
hattu Heinolassa.

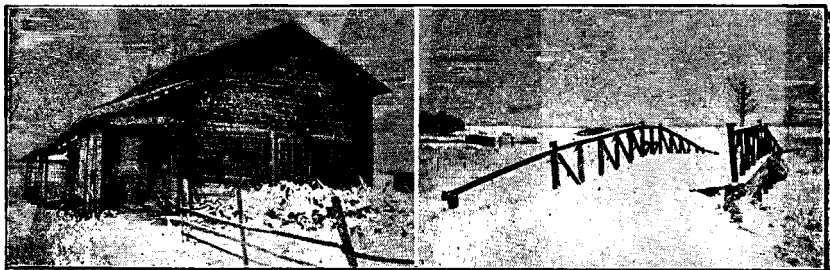
Sauranen, Nikolai, ed. veli. Ammut-
tiin Jämsässä huhtikuulla 1918.

Sauranen, Ruusa, synt. 1893. Mur-
hattu Jämsässä.

Sauranen, Mandi. Ammuttiin 1918
Jämsässä.

Sillgren, Sulo. Katosi tuntematto-
malla tavalla 1918.

Salmela, Herman, synt. 1888. Mur-
hattu Seinäjoella.

Saaren riihi Jämsässä; riihen seinustalla ammuttiin monta paikkakunnan työlläistä ja oli se vankileirinä. Samassa riiehessä kuoli Saaren Jallu tapaturmaisesti. — »Huokausten silta« sijaitsee puolen kilometrin päässä Saaren talosta; vain sillalle asti saivat vangit kulkea vahvasti vartioituna.

Salmi, Kalle, synt. 1888. Murhattu Jämsässä.

Salminen, Otto, synt. 1884. Kuollut Tampereen vankileirillä.

Salminen, Sven, synt. 25.2.1896 Jämsänkoskella. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 1918.

Salminen, Matti, synt. 1889. Kuollut Tampereen vankileirillä.

Salminen, Sven, synt. 1893. Kuollut Tampereen vankileirillä.

Salonen, Valde, synt. 1874. Kaatunut Kuhmoisissa.

Sauranen, Valdemar, synt. 1890. Murhattu Jämsässä.

Sendig, Sergei, synt. 1890. Murhattu Jämsässä.

Sinisammal, Arvo, synt. 1893. Kuollut Tammissaaren vankileirillä.

Sköld, Toivo, synt. 1893. Murhattu Jämsässä.

Suominen, Aleks, synt. 6.3.1885. Kuoli Tampereen vankileirillä 5.7.1918.

Sköld, Vihtori, synt. 1879. Murhattu Tammissaarella.

Tainio, Taavi, synt. 1895. Murhattu Tampereella.

Tarvainen, Viktor, synt. 1875. Kuollut Tampereen vankileirillä.

Tennilä, Julius, synt. 1863. Kuollut vankileiriltä päästyään.

Tuhkanen, Aatu, synt. 1870. Kuollut Seinäjoen vankileirillä.

Wahlman, Alvar, synt. 1893. Murhattu Jämsässä.

Wahlroos, L. A., synt. 1895. Murhattu Jämsässä.

Wahlroos, S. A., synt. 1891. Murhattu Jämsässä.

Valkama, Kasper, synt. 1848. Murhattu Jämsässä.

Viitanen, Oskari, synt. 1890. Murhattu Jämsässä.

Viitavuori, Sulo, synt. 1895. Kuollut vankileiriltä päästyään.

Virtanen, Mikko, synt. 1890. Murhattu Jämsässä.

Virtanen, Otto, synt. 1888. Kaatunut.

Virtanen, Kalle, synt. 1889. Kadonnut.

Virtanen, Kalle, synt. 1884. Kuollut Tampereen vankileirillä.

Vuorinen, Verner, synt. 1884. Murhattu Kouvolassa.

MUISTELMA AJALTA 10 VUOTTA SITTEN.

Eräänä päivänä 1925 syyskuun lopulla näki allekirjoittanut sanomalehdistä uutisen, jossa kerrottiin, että tunnettu jämsäläinen Jalmari Saari oli kärsinyt kaamean tapaturmaisen kuoleman. Yksi ja toinen työväen sanomalehdistä katsoi asiakseen kirjoittaa tapahtuman johdosta pienen muistokirjoituksen. Porvarilliset lehdet olivat sensijaan perin vaiteliaita miehen muiston suhteen, vaikka vainaja oli heidän toimeliaimpiaan vuoden 1918 tapauksissa. Allekirjoittanut sellainen vaiteliaisuus ihmetytti. Ajattelimme, että ehkäpä käsityksetkin sellaisten miesten muistoista ovat vähitellen muuttuneet. Vaiteliaisuus ainakin tämän vainajan muistoa kohtaan oli ikäänkuin merkki siitä.

Jalmari Saaren nimi tuli mainituista uutisista eteemme muistojen komeista ajalta 10 vuotta sitten. Edessämme on nimittäin muuan vanha mustikirja, johon allekirjoittanut on merkinnyt monia kummita matkalta, jonka kansalaissodan aikana teimme vankilasta vankilaan pitkin laajaa isänmaata.

Muistikirjassamme on monta sataa nimeä, sillä pidimme kirjaa lukuisista matkatovereistamme varsinkin Närpiön vankileirissä. Tuossa on perättäin kolme nimeä, jotka palauttavat mieleemme myös Jalmari Saaren synkän muiston, jota veresti sanomalehtien kertoma uutinen hänen majoilta menostaan. Nämä kolme muistikirjassa olevaa nimeä ovat: »Hugo Hardén, paperikoneenkäyttäjä, Samuli Lehtinen, muurari, Herman Salmela, kirjansitoja«, kaikki Jämsästä.

Allekirjoittaneella oli tuolla vankilamatkallaan monta hyvää ystävää, joista useimmat ja parhaimmat tulivat ennen poispääsyään vainajiksi. Edellämainitut kolme miestä kuuluivat heidän joukkoonsa. Me tapasimme toisemme ajan ankaralla hetkellä, jolloin kohtalo päilyi meidän jokaisen pään päällä ja jolloin meillä oli yhtä vähän arvoa kuin lopetettaviksi määrättyillä koirilla. Se kaikki yhdisti meitä ja allekirjoittanut oppi tuossa saman pitäjän kolmikossa tuntemaan kunnan miehet.

Me olimme yhdessä vaeltaneet vankilasta toiseen, kärsineet nälkää, vihua, herjauksia ja henkilökohtaista pahoinpitelyä. Lopuksi päädyimme kaikki yhdessä suuremman joukon mukana Närpiön kirkonkylässä sijaitsevaan vankileiriin Pohjanmaalla. Seudun ruotsinkielinen väestö oli siihen aikaan ihmisellisempää kuin suomenkielinen, joten me tunsimme olevamme ikäänkuin turvassa, niin turvattomia poloisia kuin itseasiassa olimmekin.

Tuo jämsäläinen kolmikko, joka saman kylän miehinä pysytteli aina yksissä, otti majapaikakseen erään lavitsan vanhassa reservikasarmissa, joka meidän murjuksemme oli annettu. Ja me majailimme yhdessä siinä reservikasarmissa yli kaksi kuukautta. Allekirjoittanut oppi tuntemaan miehet yhä paremmin ja meidän suhteemme aina vain lämpenivät. Mutta koskapa ei vanki vapauttaan ikävöisi. Kuinka koti-ikävä painoi miesten mieliä, sen allekirjoittanut aina muistaa.

Aikaansa kuluttaakseen vuolivat kyseessäolevat jämsäläiset ystäväni puusta kaikenlaisia esineitä, kuten vankien tapa silloin oli. Mutta kun muut miehet vuolivat ja veistivät talouskapineita kylälle leipään vaihdettaviksi, tekivät nämä jämsäläiset lasten leikkikaluja. Kerran kysyi allekirjoittanut heiltä:

— »Mitä te näillä teette?«, osoittaen siroja pikku tuoleja, pöytiä ja muita lasten huonekaluja.

— »Me viemme ne kotiin lapsillemme tuliaisiksi, mitäpä täältä muuta-kaan«, sanoivat miehet ja kertoivat kotona olevista pienistä lapsukaisista. Ja huolellisesti he työnsä tulokset säilyttivät ja pian niitä oli kerääntynyt kokonainen talon kalusto joka miehelle. Yön ajaksi säilytettiin huonekalut säkkiin.

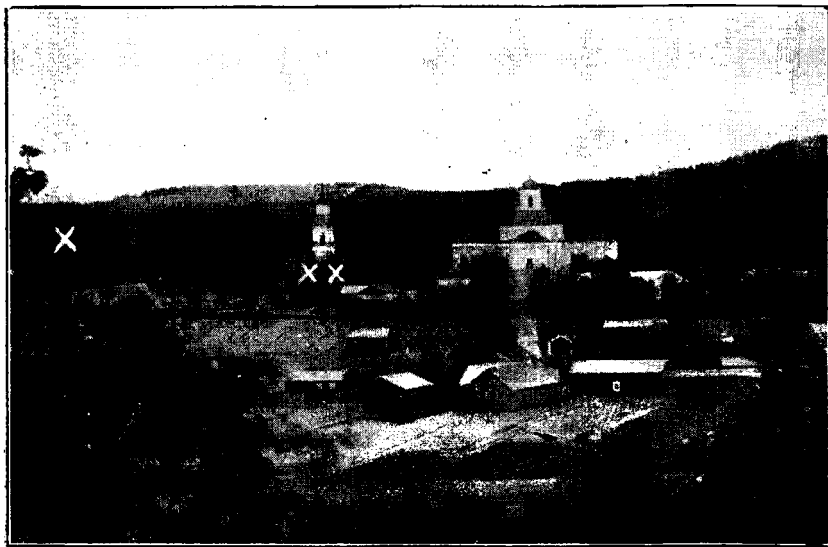
Eräänä toukokuun aamupäivänä 1918 saapui vankilan päällikkö reservikasarmiin ja huusi kolmen miehen nimet. Ne olivat: Hugo Hardén, Samuli Lehtinen ja Herman Salmela, kaikki Jämsästä, jotka saivat käskyn kerätä tavaransa ja lähteä vankilasta pois sekä seurata komentajaa.

Meistä muista se oli huonon merkki, sillä sitä sellainen äkkihuuto aina oli. Meitä muita senvuoksi ihmetyttikin kun miehet reippaina keräsivät tekemänsä lasten huonekalut säkkeihin, heittivät ne käsivarrelleen ja iloisina hyvästelivät meitä sanoen pääsevänsä kotiin Jämsään.

He seurasivat päällikön mukana. Hetken perästä saimme tietää, että heitä oli kaksi miestä hakemassa. Hakijat kytkivät päällikön huoneessa kaikki kolme käsirautoihin ja veivät heidät mukanaan.

Aavistuksemme oli siis selvä. Seuraavana päivänä tuotiin leiriin uusia vankeja Seinäjoelta. He kertoivat olleensa edellisenä iltana hautaamassa kolmea ammuttua miestä, jossakin hautapaikassa Seinäjoella. Ammutulta oli haudan partaalle jäänyt yhtä ja toista tavaraa, m.m. säkit. Haudan peittäjät olivat ottaneet tarpeellisimmat kapineet mukaansa ja me tunsimme yhdellä heistä edellisenä päivänä joukostamme viedyn jämsäläisen Lehtisen hatun.

Se oli niin tavallista silloin. Mutta allekirjoittanut ajattelee joskus vieläkin niitä haudan partaalle jääneitä huonekalusäkkejä ja pieniä lapsukaisia Jämsässä, jotka odottivat isiensä paluuta, mutta eivät heitä enää koskaan nähneet eivätkä liioin saaneet niin suurella huolella valmistettuja leluja. Ammuttujen ruumiit kaivettiin vielä samana keväänä ylös haudasta varmuuden vuoksi.

× Jämsän hautausmaa, jossa työläisiä ammuttiin 1918 yön pimeydessä;
 ×× kellotapuli, missä murhat suoritettiin sen jälkeen kun yöt valkenivat ja
 ammuttavien valitushuudot alkoivat hermostuttaa kylän asukkaita.

Myöhemmin saatiin tietää, että verityön olivat suorittaneet jämsäläinen Jalmari Saari ja Rummin-Jussi samalla matkalla, jolloin kävivät Kokkolassa surmaten jämsäläisen August Laineen ja yrittäen surmata opettaja K. Isomäen, joka kuitenkin pääsi pakoon ja kirjoitti asiastaan kirjan. Samoin sai allekirjoittanut eräältä jämsäläiseltä näitä asioita tuntevalta puolueoverilta tietää, että Hugo Hardenin vaimo oli myös ammuttu Jämsässä jo aikaisemmin ja että pariskunnalla oli 9 lasta. Mies käytiin ampumassa sen vuoksi, ettei hän olisi saanut tietää vaimonsa tulleen ammutuksi.

Tapahtumista on kulunut jo 10 vuotta. Vuonna 1925 kuoli sitten Jalmari Saarikin Jämsässä kammottavan tapaturmakuoleman, joka kai tunnetaan. Rummin-Jussi hävisi tietymättömiin, mutta Jämsässä arvellaan varmana asiana, että Jalmari Saari raivasi hänetkin pois tieltään peläten tunnustuksia.

Allekirjoittanut ei halua lisätä tähän muuta kuin lopettaa Shakespearen sanoilla:

Niin ajanhyrrä aikansa
 Myös koston tuopi mukansa.

T. Lehto.

1 K. Ilvander. 2 Emil Lindén. 3 O. A. Laine. 4 V. Santanen. 5 E. Santanen.
6 F. Santanen. 7 K. V. Kallio. 8. K. N. Valtonen.

RAUMAN MAALAIKUNTA.

Uotilan t.y:n jäsenistä seuraavat hukkuivat kansalaissodan pyörteisiin v. 1918:

Ahlqvist, Kosti Robert, työmies, synt. 18.5.1901, kaatui Pomarkun taistelussa 9.3.1918.

Haapala, Kustaa, kirvesmies, synt. 16.4.1866, kuollut Turun vankileirillä 25.8.1918.

Ilvander, Kustaa, kirvesmies, kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 9.6.1918, 49 vuoden ikäisenä.

Kallio, Karl Verner, työmies, synt. 1.2.1896, kaatui Protokollan ah-
teella Noormarkussa 8.3.1918.

Lindén, Kustaa Emil, työmies, synt. 26.1.1898, kaatui Pomarkun taistelussa 9.3.1918.

Laine, Otto Anshelm, kirvesmies, kuoli Turun vankileirillä 5.9.1918. 32 vuoden vanhana.

Santanen, Frans Isak, kirvesmies, synt. 27.7.1888, kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 17.6.1918.

Santanen, Johan Emil, ed. veli, synt. 9.6.1896, kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 25.7.1918.

Santanen, Väinö Joh., ed. veli, synt. 9.6.1896, kaatui Pomarkun taistelussa 9.3.1918.

Valtonen, Kustaa Nestor, merimies, synt. 6.4.1876, kaatui Pomarkun taistelussa 9.3.1918.

TORPPARIKYSYMYKSEN OSUUS KANSALAISSODASSA.

Kirj. *Aatto Sirén.*

Kun vastainen historiankirjoittaja lähtee erittelemään kansalaissotaan 1918 johtaneita syitä ja niitä yhteiskuntataloudellisia tekijöitä, joiden yhteistuloksena mainittu kansanliike valittömästi kehittyi, joutuu hän heti alussa torpparikysymyksen eteen. Torpparikysymys oli laaja ja monipuolinen kysymys silloin kansalaissodan kynnyksellä, jonka juuret välittömästi ulottuivat muutamia vuosikymmeniä ja välillisesti muutamia vuosisatoja taaksepäin ajassa. Tarkoituksemme ei kuitenkaan ole seuraavassa esityksessä lähteä selostamaan torppariliikkeen kehittymisen esiaikoja, sellaiseen ei tässä kirjoituksessa ole tilaisuutta, niin mielenkiintoista kuin se olisikin, saadaksemme tukea niille lukijalle väitteille, jotka pitävät kansalaissotaa torppariliikkeen pitkäaikaisen, mutta etenkin sen viimevuosikymmenisen kehityksen pääasiallisimpana tuloksena.

Ilmeisestikin oli torppariliikkeen osuus kansalaissotaan melko huomattava. Siihen viittaavia ilmiöitä voimme oleellisimmin seurata kuluvan vuosisadan alkuvuosilta lähtien. Vuoden 1903 lakkokesä oli yhtä voimakasotteinen kuin lakkoliike 1917 kesällä, vaikka maanomistajain vastustus ensiksimmäinnä kesänä oli peräänantavampaa, joten lakkoliike ei kehittynyt niin uhkaluonteiseksi kuin 1917. Vuoden 1903 torpparien ja maatyöläisten yhdistynein voimin aloittama liike työpäivän lyhentämiseksi pääsi vain harvoilla suurtiloilla puhkeamaan maatalouslakoksi, sillä maanomistajat muutamista onnistuneista lakoista säikähtyneinä joko omasta alotteestaan tai työläisten vaatimuksesta riensivät

lyhentämään työpäivää. Noin 60 nimeltä mainittua suurtilaa eri puolilla maata, joiden piiriin sisältyi maamme pääasiallisin silloinen torppariasutus, joutuivat alentamaan työpäivää joko lakon johdosta, torpparien vaatimuksesta tai omasta alotteestaan. Näiden esimerkkiä seurasivat nopeasti kaikki muut maanomistajat, niin että yleinen maataloustyöpäivän lyhennys, mikä tapahtui keskimäärin vallinneesta 13-tuntisesta 11-tuntiseksi, oli mainitun kesän ajalla loppuun suoritettu.

Ei voitane kieltää, etteikö kesä 1903, jolloinka torpparit ja maatyöläiset ensikerran nousivat aktiiviseen toimintaan vuosisataisia vääryyksiä vastaan, olisi ollut voimakasotteinen kansannousun alote, joka olisi voinut johtaa arvaamattomiin seurauksiin, jos maanomistajain vastustus olisi ollut jyrkkä.

Mainitussa suhteessa hyvin kuvaavia olivat myöskin tämän jälkeiset torppariliikehtimiset, edustajakokoukset y.m. Torpparien järjestökokouksissa tehtiin niin pitkällemeneviä ehdotuksia toimenpiteiksi, että semmoisia yleisen turvallisuuden kannalta katsottuna ei voitu edes pöytäkirjoihin ottaa ja siten vaarantaa työväen yleistä järjestötoimintaa. Laukon torpparihäädöt esim. monin paikoin nostattivat pahaa verta siinä määrässä, että järjestyneen työväen, jonka ohjattavana torpparien järjestötoimintakin oli, piti opettaa itsehillintää ja malttia ryhtymästä harkitsemattomiin tekoihin. Ne olivat olevat olot ja kärsityt vuosisataiset vääryydet, jotka kiihottivat torppariväestön nousua ja liikehtimistä, vaikka monasti on tahdottu väittää sitä järjestyneen palkkatyöväestön syyksi. Mutta asia nyt on niin, että jos torpparit ja maatyöväestö olisivat olleet enemmän järjestyneitä, enemmän luokkatietoisia ja senmukaisesti enemmän puoluekuriin alistuvia, olisi vuoden 1917 maatalouslakojen katkera sivumaku jäänyt tulematta ja — kuka ties — luokkasota osittain tai kokonaan saatu vältetyksi.

Vuoden 1917 keväällä ja kevätkesällä alkaneiden maatalouslakkojen laatu ja laajuus osoittavat, että luokkasotaan

Kaatuneita punakaartilaisia.

johtaneen katkeruuden pääpesäpaikat ovat löydettävissä maaseudulta torppari- ja mäkitupalaisväestön sekä muiden maatyöläisten piireistä. Näissä ryhmissä siis kansanliikkeen varsinainen »käyteaine« ja toimeenpanon kaikupohja sijaitsivat, olkoonpa että alkuunpanevana voimana siellä ja täällä esiintyikin palkkaköyhälistö. Tämä on hyvin ymmärrettävääkin, sillä suurimmat taloudelliset epäkohdat: pitkä työpäivä, toimeentulemisen epävarmuus, ala-arvoinen kohtelu ja häättöuhka — usein joukkohäättöjä tavoitteleva — olivat löydettävissä torpparipiireissä ja maataloustuotannossa yleensä. Mainitut maatalouslakot ja työriitaisuudet, vaikka ne käsittivät koko maan, levisivät laajemmalle Turun ja Porin sekä Hämeen lääneissä, siis seuduissa, joissa etupäässä sijaitsivat vanhimmat ja laajimmat alustalaiskeskukset. Näiden lakkojen lukumäärä on laskettu 78:ksi ja ne käsittivät kokonaista 1,949 maatilaa. Päävaatimuksina näissä lakoissa olivat 8-tuntinen työpäivä sekä veronsuoritusten ja palkkojen järjestely. Mutta pohjimmaisena tekijänä esiintyi kumminkin voimakas pyrkimys alustalaisaseman kumoamiseen, lakot kun useissa paikoin saivat väkivaltaisen luon-

teen. Kun torpparivapautus tällä välin oli saanut määritelyn luonteen sen kautta, että sos.-dem. eduskuntaryhmä jätti eduskunnalle aloitteen asiasta, muodostui siitä lähtökohtaan sen jälkeisille vaatimuksille ja kansanliikkeille, olkoonkin että käytännölliset taloudelliset vaatimukset naamioivat sen monasti, asettumalla etualalle. Siten olikin laita sekä 1917 maatalouslakoissa, että sen jälkeen puhjenneessa kansalais-sodassa. Torpparivapautuksen yhteiskunnallinen merkitys oli siksi laajakantoinen sen jälkeen kun se oli tullut puetuksi määrätietoisien vaatimuksen puitteisiin, ettei sitä seuraavien kansanliikkeiden perustekijöitä tarvitse juuri muualta hakea. Puolueen ohjelmakomitea v. 1911 sanookin: »Tässä on toimitettava sellainen torpparien vapauttaminen, joka monessa suhteessa tulee olemaan samaa luonnetta kuin aikoinaan Keski-Euroopassa talonpoikain vapautus maaorjuudesta ja sen yhteydessä olleesta feodaalisesta riippuvaisuudesta maanomistajain isäntävallasta.«

Talonpoikain vapautus Keski- ja Itä-Euroopassa vaati, kuten tiedämme, syvälekäyviä yhteiskunnallisia uudistuksia ja ainoastaan sen vähittäinen toimeenpano ehkäisi suurempien kansanliikkeiden kehittymisen, kuin myöskin se, että vapautuminen tapahtui itse feodalisen talouselämän puitteissa. Sitäpaitsi olivat ne tekijät, jotka johtivat Ranskan suureen vallankumoukseen, lähtöisin maataloudellisista omistus- ja tuotantosuhteista. Kun siten meidän oloissamme torpparijärjestelmä, perusolemukseltaan puhtaasti feodaliajan talousilmiö, oli sellaisenaan säilynyt pitkälle kapitalistisen tuotantoelämän piiriin, ei ollut laisinkaan odottamattontaa, että sen aiheuttama maaomistuksellisen uudistuksen tarve johti väkivaltaisiin menettelytapoihin.

Kuten sanottu, sai torpparivapautus vussin määrätietoisien vaatimuksen luonteen sen kautta, että sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä teki asiasta aloitteen v. 1912 eduskunnalle, anoen siinä, että hallitus ensitilassa jättäisi eduskunnalle esityksen laiksi torpparien, lampuotitilojen ja mäkitupa-alueiden vapaaksiostosta. Hallitus antoikin seuraavan

Porvariston avuksi Suomeen lähetetty saksalainen kuularuiskukomppania.

vuoden eduskunnalle esityksen asiasta, minkä käsittelyn johdosta asianomaisessa valiokunnassa valiokunnan työläis-
edustajat lausuiivat vastalauseessaan m.m. seuraavaa: »Torppari-
erien asumisoikeuden turvaaminen siltä ryöstettäväksi jou-
tumisen vaaralta, missä se nykyisin on, on tärkeimpiä niistä
toimenpiteistä, joita vuokramiesten olojen auttaminen ny-
kyään vaatii. Asumisoikeus ei kuitenkaan ole turvattu sillä,
että torpparien häätäminen tulee estetyksi. Torpparit on
saatava vanhasta, heitä riistävästä alustalaisuudesta vapau-
tetuiksi ja sellaisella tavalla, että heidän oikeutensa ja hei-
dän omaisuutensa säilytetään heille loukkaamattomina.
Tämä olisi siten toimitettava, että laissa myönnettäisiin ny-
kyisille torppareille ja mäkitupalaisille oikeus, silloin kun
he sitä haluavat, pidättämällä kenties joku lyhyt irtisanomis-
aika, lunastaa viljelmänsä omikseen.«

Kansalaissodan alkamispäivinä oli torpparien ja maatyö-
läisten asia keskeisimpänä ja niiden suhtautuminen vallan-
kaappaukseen kysymys, joka eniten huolestutti uusia val-

lanpitäjiä. Sitä tilannetta kuvaavana on olemassa eräs asiakirja kansalaissodan alkupäiviltä, minkä valmisti kansanvaltuuskunnan maatalousasiain jaosto. Pidän tarpeellisen ottamisen tähän kokonaisuudessaan, sillä se paraiten kuvaa kansalaissodan voimatekijöitä, joista tärkein ei tietenkään ollut punakaarti. Kirjelmä kuuluu:

»Tiedonanto torppareille ja maaseutuväestölle.

Se riistännän ja epävarmuuden tila, mikä torppariluokkaa on painanut kauvemmin ja ehkä raskaimmin kuin mitään muuta köyhälistön osaa, on saanut vapautuksen kaipuun sangen voimakkaaksi. Sitäkin suuremmalla syyllä on torpparikysymyksen ratkaisu ollut viimeaikojen päivänkysymyksistä tärkein, kun vallassa ollut porvaristo on kaikin keinoin suunnitellut torppariluokan pitkäaikaisten työntulosten anastamista maanomistajaluokalle. Tämän historiallisesti laajakantoisimman vääryyden täysin käsittäen on Suomen sosialidemokraattinen puolue ottanut torpparien asian ajaakseen ja ajanut sitä yhtenä tärkeimpänä ohjelmakysymyksenään verrattain lyhyen, mutta saavutuksista rikkaan olemassaolonsa aikana. Nyt kun Suomen valistunut köyhälistö on saanut vallan käsiinsä, mihin sillä kansallisen ja osaltaan kansainvälisen tuotannon luojana ja ylläpitäjänä on ehdoton oikeus, on se tilaisuudessa toteuttamaan hartaimman ja mieluisimman toivomuksensa, mutta ainoastaan yhdellä ehdolla, sillä että koko torppariluokka ja pienviljelijäväestön, joka joko omistusoikeudella tai vuokralla maata viljelee, työskentelevät kaikin voimin nyt saavutetun vallan pysyttämiseksi köyhälistön ja heidän itsensä käsissä. Aivan läheisimpänä uudistuksina toimeenpantavaksi voidaan nyt jo mainita seuraavaa:

1) Kaikki torpat ja mäkitupa-alueet julistetaan itsenäiseksi, maanomistajista täysin riippumattomiksi. Tämä koskee myöskin kaikkia kirkollis- ja siviilivirkatalojen alaisia

Punakaartilaisia Viaporin vankilassa.

torppia ja mäkitupa-alueita. Veronsa suorittavat nämä torpparit ja mäkitupalaiset tästälähtien suoraan valtiolle, siksi kunnes verotuskysymys kokonaisuudessaan on tullut uudelleen järjestetyksi, kumminkin niin, että veroja heiltä alennetaan.

2) Yhtiöitten omistama viljelty ja viljelyskelpoinen maa on luovutettava valtiolle vuokrattavaksi viljelystarkoitukseen. Luovutus tapahtuu korvauksetta sikäli kuin toimitettu arvioiminen näyttää asianomaisen saaneen omaisuudestaan hyötyä kauppahintaa vastaavassa määrässä, muussa tapauksessa lasketaan korvausta vasta säädettävien perusteiden mukaan.

3) Maantiet on otettava yhteiskunnan haltuun ylläpidettäväksi valtion varoilla, jota varten perustetaan erityinen rahasto, johon varat kootaan asteettain ylenevän verotuksen kautta siten, että sanotusta verosta vapautetaan kaupungeissa ne, joiden tulot ovat 6,000 mk. tai sitä pienemmät, kauppaloissa ja taajaväkisissä yhdyskunnissa ne, joiden tulot ovat 4,500 mk. tai sitä pienemmät.

4) Kyytilaitos on saatava mikäli mahdollista itsekannattavaksi, kuitenkin jos on kyseessä lisävarain saanti, siinä sovelletaan sama periaate kuin edellä on sanottu maan- teistä. Niille kyytilaitoksen pitäjille, jotka nykyisin ovat velvolliset siitä huutokauppaehdoilla vastaamaan, maksetaan 50 %:n korotus huutokauppasummalle.

5) Maatyöväen taloudellisen aseman pikainen kohottaminen on mitä tärkein, siksi tullaan viipymättä ulottamaan 8-tunnin työpäivälaki maaseudun kaikille tuotantoaloille ja sitä vastaava, mutta säännöstelty työaikalaki varsinaisille maatyöläisille. Maaseututyöväen asunto-olojen kohottaminen järjestetään pääasiassa kunnallistaloudelliseksi toimenpiteeksi ja työväen suojelulainsäädäntö koko laajuudessaan ulotetaan maaseudun kaikille tuotantoaloille.

6) Kaikkien tuotantolaitosten, maatalouskin siihen luet- tuna, valvonta saatetaan ensitilassa yhteiskunnan silmällä- pidon alaiseksi, mikä, sikäli kuin niitä käytetään yhteiskun- ta vahingoittavasti, tai ei hoideta normaaliarvoisen tuotan- non aikaansaamiseksi, ovat siirrettävät valtion haltuun.

Helsingissä, 30 p:nä tammik. 1918.

Maatalousasiain komitea.

(Kansanvaltuuskunnan Maatalousasiain jaosto.)«

Tämä asiakirja on kansanvaltuuskunnan ensimmäisiä, oi- keastaan kaikkein ensimmäiseksi suurelle yleisölle tarkoi- tettu tiedoitus, mikä osoittaa torppari- ja maatyöväestön edellytetyn kaikkein tärkeimmäksi tekijäksi vallankaap- pauksen onnistumiselle. Tätä käsitystä tukee osaltaan se seikka, että lukuisat torpparilähetystöt heti alusta lähtien vierailivat kansanvaltuuskunnan pääkortteerissa. Sitten torppariston yleinen kautta maan tapahtunut aseisiin tart- tuminen torpparivapautuksen toteuttamiseksi. Tämä seikka, että suurin piirtein katsoen koko torppariväestö vapaaehtoi- sesti ja ilman ulkopuolista pakoitusta lähti aseelliseen kan-

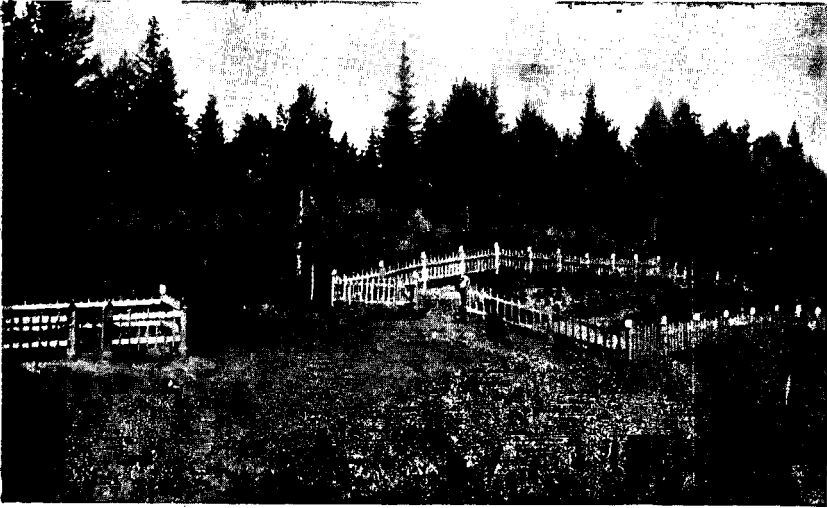

Vangittuja punakaartilaisia kuljetetaan vankileirille Tampereella.

salaissotaan tilanherrojaan vastaan on yllättävä sekä porvarille että sosialisteille, vieläpä se tuottaa ajatusaihetta luokkasodan syiden vastaiselle selostajallekin, sillä yleensä on väitetty, että se oli vissi koplakunta yltiöpäitä, jotka lähtivät vallananastukseen ja pakoitti varsinaisen järjestyneen työväestön ja melkoisimman osan silloista johtavaa ainesta mukaansa. Mahdollisesti asia siten suurin piirtein lieneekin, mutta tosiasiana pysyy se, että jos torpparivapautus olisi saatu ennen kansalaissotaa ja siinä säilytetty kymmenien tuhansien mäkitupalaisten (maaseudun ydinaineksen) poltopuu- ja laidunoikeus, olisi mainittujen vissien koplakuntien kapinanteko »kuivunut sisään» kuin »lasareetin suurus».

Jokainen, ken kansalaissodan alkuaikoina oli välittömässä kosketuksessa torpparikerrosten ja mäkitupalaisväestön kanssa, tuli vakuutetuksi, että mainituilla väestöryhmillä oli »oma lehmä ojassa». He olivat pitkästyneet hitaaseen parlamentaariseen työhön ja epäröintiä sen saavutuksiin lisäsi osaltaan porvariston varustautuminen »lujan järjestysvallan» turvin. Torpparit oivalsivat liiankin hyvin, että saavuttamattomissa oli torpparivapautus eduskuntatietä, koska kunnallislakien ja 8-tunnin työaikalain puristamiseksi eduskunnan porvarilliselta enemmistöltä tarvittiin venäläiset pistimet piirittämään eduskuntataloa. Venäläisten pistimien teho tämän tapauksen jälkeen lisääntyi melkoisesti maalaisväestön silmissä ja samoinkuin *maanjakohuhut* routavuosina löysivät kiitollisen maaperän nimenomaan feodalisien maanomistusolojen puristamassa torpparistossa, kehkeytyi nyt usko aseelliseen luomisvoimaan lopullisessa torpparivapautuksessa.

Vastaavia tapauksia löydämme historiasta viljalti, tapahuneina kylläkin varsinaisen feodalikauden loistoajalta, keskiaikana ja uuden ajan alulla n.s. »talonpoikaissotien» ja levottomuuksien nimellä. Ranskassa on tunnetuin talonpoikaissota n.s. »la Jacquerie»-sota v. 1358, jolloin satoja aatelislinnoja hävitettiin ja niiden asukkaat surmattiin, mutta joka vihdoin tukahutettiin verivirtoihin. Englannin

Suuret veljeshaudat Forssassa.

talonpoikaiskapinoista ovat mainittavat Wat Tylerin kapina v. 1381 ja John Caden kapina v. 1450, joilla oli vahva *kommunistinen leima*. Molemmilla kerroilla Lontookin ensin joutui kapinoitsijain valtaan, kunnes kapinat kukistettiin verisesti. Saksassa oli useimpia talonpoikaislevottomuuksia, mainittavin oli v. 1525 suuri Saksan talonpoikaissota. Vaa-
timuksina talonpojat esittivät m.m., että maaorjuus oli pois-
tettava, uusia mielivaltaisia veroja ei saanut määrätä j.n.e. Kapina levisi ensin suurella voimalla ja sai monin paikoin kiihkeän uskonnollis-kommunistisen luonteen.

Aiheena levottomuuksiin oli läänitystilojen verotalonpoikain orjuutettu asema ja yhä lisääntyvä verorasitus. Väli-
tömänä seurauksena kapinoista ja semmoiseen johtavasta vaaranalaisesta tilanteesta oli se, että talonpoikain vapautus Keski-Euroopan maissa tapahtui jo verrattain varhain. Poh-
joismaista Ruotsissa vältyttiin ilmeisestikin aikaisemmilta suuremmilta talonpoikaislevottomuuksilta Kaarle XI:n re-
duktionin avulla, joka pelasti Ruotsin ja Suomen talonpoikain vapauden. Ruotsissa ja Suomessa nimittäin 1600-luvulla

valtaan päässyt läänitysjärjestelmä ja kruunun tilojen ja verotaloista suoritettavien verojen myyminen aatelistolle, sekä läänitysmailla asuvien verotalonpoikien, samaten kuin samassa asemassa olevien kruunun talonpoikien omistusoikeuden supistaminen siihen määrään, että heitä pidettiin miltei aatelin lampuoteina ja rasiitettiin päivätöillä, olisi nähtävästikin edelleen jatkuessaan tuskin jaksanut ylläpitää rauhallisia suhteita yhteiskunnassa.

Kuten talonpoikaislevottomuudet osaltaan aiheuttivat vapautusliikkeen alkamisen, tuotannollisten tekijäin tietysti aiheuttaessa kumpaisenkin talousilmion, samoin oli meidän oloissamme porvaristo pakoitettu ensitöikseen luokkasodan jälkeen julkaisemaan päiväjärjestyksessä olleen torppari-vapautuksen.

Edelläsanotun perusteella voimme melkoisella varmuudella väittää, että torpparikysymys oli tärkeimpiä, ehkäpä tärkein, luokkasotaan johtavista syistä. Tällöin suhteellisesti lukuisampi kansanaines, mikä oli kansannousussa mukana, lukeutui torppareihin, mäkitupalaisiin ja muihin tavallaan alustalaissuhteessa oleviin maatyöläisiin. Erinomaisen opettavaisena, vaikka kalliisti ostettuna kokemuksena vastaisen varalle, voimme siis todeta, että jos luokkasotaan johtavista syistä suurin ja vaikuttavin olisi tahdottu tehdä tyhjäksi hyvissä ajoin säätämällä torppari- ja mäkitupalaisvapautus, olisi itse luokkasota ollut vältettävissä. Jos maataloustyöväen eilinehtoja olisi tahdottu parantaa kumoamalla palkollissääntö, saattamalla voimaan maatalouden 8-tunnin työaikalaki ja edes alkeellisimmat maataloustyöväen suojelumääräykset, ei semmoista yhteiskunnallista mahtia meidän oloissamme olisi löytynyt, joka olisi voinut esille loihtia luokkasotaa tai sitä vastaavaa kansannousua.

EURAJOKI.

Kansalaissodan aikana punaisten ollessa vallassa oli Eurajoella yleensä rauhallista. Vasta huhtikuun 15 päivänä, jolloin punaisten paikalliset vahdit jättivät kotipitäjänsä, yhtyen suureen pakolaisjoukkoon, sytyttivät jotkut jälkijoukossa kulkevat, asioita vähemmän harkitsevat kaksi taloa palamaan. Huhtik. 17 ja 18 päivinä saapuivat ensimmäiset valkoiset etujoukot Irjanteen kylään. Ensimmäinen toimenpide oli, että Lahdenrannan maatilan renkituvasta tehtiin vankileiri, johon alettiin raastaa paikkakunnan vanhoja työläisvanhuksia ja joitakin nuorempiakin miehiä ja naisia. Muutama päivä meni työläisten vangitsemisessa, mutta pian saapui paikkakunnalle muuan isäntä, joka oli tähän saakka ollut rintaman takana piilosilla. Hänen määräyksestään tukittiin vankileiritalon ikkunat ja vankeille kiellettiin viemästä ruokaa. Näytti siltä, että valmisteltiin vangittujen tuhoamista. Eräänä yönä sitte saapuikin humalainen aseellinen huligaanijoukko, joka odotti vain lähempää määräystä, mutta sitä ei sillä kertaa annettukaan ja nämä »isänmaan jalot urhot« tyytyivät mellastamiseen ja uhkauksiin. Seuraavana aamuna joukko saapui uudelleen ja tällä kertaa määrättiin kaikki vangit riviin pihamaalle. Heistä vietiin 17 miestä Raumalle, missä heistä kolme ammuttiin. Vankien säilytyspaikkoja oli järjestetty myöskin Lavilan kartanon päärakennukseen ja Sipilän taloon. Mutta kun vankien lukumäärä yhä jatkuvien vangitsemisien johdosta tuli niin suureksi, etteivät tilat riittäneet, ryhdyttiin porvarien toimesta tekemään tilaa vangittuja ampumalla. Irjanteen hautausmaalla toimitettiin ensimmäinen telotus: kolme miestä ammuttiin. Eurajoen majatalon isäntä ammuttiin Kainunsuohon. Vähän myöhemmin samalle suolle ammuttiin 9 työläistä. Näin jatkuivat tihutyöt ja jälkipolvella ovat pitkät ristiriivit muistuttamassa vielä aikoja taaksepäin hirmuisesta valkoisesta terrorista, joka riisti Eurajoen työväestön keskuudesta teloitusten ja vankileireillä kidutusten kautta 118 henkeä. Tässä heistä lyhyt maininta:

Aaltonen, Frans Ilmari, työmies, synt. 25.6.1897. Kuoli vankileirillä 8.11.1918.

Aalto, Arthur. Kuoli vankileirillä Hämeenlinnassa.

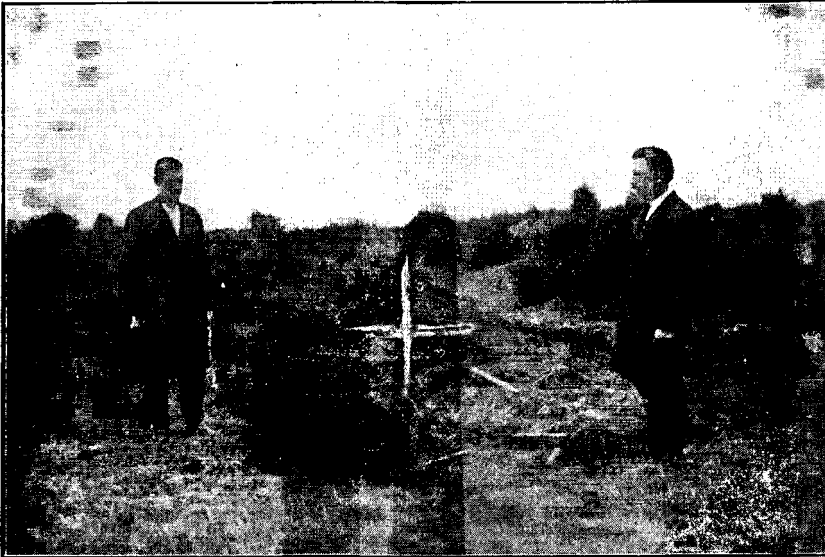
Aalto, Ivar, työmies. Ammuttiin Irjanteen hautausmaalla Eurajoella 21.5.1918.

Alho, Fredrik, synt. 17.7.1883. Kuoli vankileirillä Hennalassa 14.6.1918.

1 Isak Erhard Heinonen. 2 Johan Jalmari Johansson. 3 Väinö Mäkelä. 4. Oskar Valkama.

- Alho, Viktor. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä kesäkuussa 1918, 26 vuoden ikäisenä.
- Alho, Jalmar. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä elokuussa 1918, 18 vuoden ikäisenä.
- Eloranta, Kalle. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 14.9.1918, 31 vuoden ikäisenä.
- Eklöf, Juho Jalmar, synt. 1899. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä heinäkuussa 1918.
- Ekman, Juho Jalmar, synt. 12.10.1899. Kadoksissa.
- Ek, Frans, synt. 15.1.1879. Kuoli Hennalassa 29.8.1918.
- Forsten, Oskar, synt. 1881. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 1918.
- Fredriksson, Tiitus, työmies, synt. 25.7.1857. Ammuttiin Kainuun suohon 24.5.1918.
- Grönlund, Kustaa Oskar. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 10.7.1918.
- Haapasalo, Viktor, työmies. Murhattiin Hämeenlinnassa 1918.
- Hakanpää, Väinö Viktor, synt. 1909. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä heinäkuussa 1918.
- Heinonen, Isak Erhard. Ammuttiin Irjanteen hautausmaalla Eurajoella 21.5.1918, 23 v. 4 kk. 18 vrk. ik.
- Heinonen, Kalle Kustaa, synt. 21.10.1895. Kuoli vankilasta kotiin päästyään 3.12.1918.
- Heinonen, Frans, työmies, synt. 1893. Kuoli Viipurin vankileirillä 27.8.1918.
- Heikku, Yrjö Fredrik, synt. 23.4.1900. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 14.7.1918.
- Helkiö, Ivar. Murhattiin Hollolassa 3.5.1918.
- Ikonen, Isak, suutari, synt. 1877. Murhattiin Hollolassa 2.5.1918.
- Ilonen, Jalmar, synt. 1902. Kaatui Lahdessa 30.4.1918.
- Isopere, Jalmar Anselm, synt. 27.11.1899. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 23.7.1918.
- Isopere, Kustaa Viktor, synt. 7.3.1899. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 26.6.1918.
- Jalonen, Viktor, renki, synt. 19.9.1893. Kuoli vankileirillä 12.7.1918.
- Johansson, Johan Jalmar. Murhattiin Hollolassa 5.4.1918.
- Johansson, Kalle. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 28.6.1918, 46 vuoden ikäisenä.
- Järvinen, Kalle. Kuoli vankileirillä Tammisaarella.
- Jokinen, Viljam. Kadonnut rintamalla.
- Järnberg, Kaarlo Yrjö, tilallisenpoika, synt. 1902. Kuoli vankilasta päästyään 20.7.1918.
- Järvinen, Viktor, työmies, synt. 17.10.1893. Kuoli vankileirillä 18.10.1918.
- Kauppi, Yrjö, tilallisenpoika, synt. 15.2.1902. Kuoli vankileirillä 22.6.1918.
- Kaski, Felix Arthur, tilallisenpoika, synt. 1900. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 22.7.1918.
- Kankkinen, Karl Juhana, leipuri, katosi Lahden vankileiriltä 1918.

Kainunsuo Eurajoella, jossa ammuttiin 10 paikkakuntalaista. Kuvassa näkyvien henkilöiden, S. Grönforsin ja A. Metsäsen, onnistui piilottautua, siten pelastuen joutumasta ammutuksi nyt seisomassaan paikassa.

- Kaunismäki, Markus, työmies, synt. 11.3.1892. Murhattiin Hollolassa 4.5.1918.
- Katavisto, Juhon. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 1918.
- Koskinen, Frans Isak, synt. 20.5.1891. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 22.6.1918.
- Laine, Hannes. Kuollut vankileirillä Tammisaaressa.
- Lamminen, Frans, työmies, synt. 21.1.1893. Kuoli vankileirillä 28.7.1918.
- Lehtinen, Anton Sakarias, työmies, synt. 6.4.1878. Kuoli vankileirillä 1918.
- Lehtinen, Juhon. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä heinäkuussa 1918, 22 vuoden ikäisenä.
- Lehtinen, Juhon. Murhattiin Suodenniemellä 5.5.1918.
- Lehtinen, Aksel. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 6.2.1918, 17 vuoden ikäisenä.
- Lehtonen, Valter. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 20.7.1918, 18 vuoden ikäisenä.
- Lehtonen, Rikhard. Kuoli vahingonlaukauksesta Eurajoella huhtikuussa 1918, 21-vuotiaana.
- Leppänen, Arvi. Kuollut vankileirillä Tampereella.
- Lind, Lauri, työmies, synt. 1892. Murhattiin Hollolassa 2.5.1918.
- Lindell, Isak Viktor. Kuoli Hämeenlinnassa.
- Louna, Juhon Viktor, torppari, synt. 24.7.1871. Ammuttiin Eurajoella 24.5.1918.
- Lohikoski, Kalle, synt. 30.9.1882. Murhattiin Suodenniemellä 18.3.1918.
- Luotonen, August Aleksander, synt. 12.5.1896. Kadoksissa.
- Lustig, August Jalmar, synt. 2.3.1897. Kadoksissa.
- Lustig, Isak Viktor. Murhattiin Eurajoella 24.5.1918.

- Mannila, Lauri. Ammuttiin Eurajoella 24.5.1918.
- Mannila, Alfred. Murhattiin Lahdessa 5.5.1918.
- Marttiin, Frans Viktor, synt. 11.4.1895. Kuoli Hennalassa 14.10.1918.
- Mankka, Kosti Evert. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.
- Miekka, Isak, torppari, synt. 6.5.1859. Kuoli vankileirillä 18.8.1918.
- Mäkinen, Viktor. Murhattiin Hollolassa 4.5.1918.
- Mäkinen, Sulo. Kuoli vankileirillä Hämeenlinnassa.
- Mäkitupa, Valter, synt. 10.9.1896. Kuoli vankileirillä.
- Mäkelä, Väinö, työmies, synt. 23.4.1891. Ammuttiin Kainunsuohon 24.5.1918.
- Niittumaa, Kustaa. Murhattiin Lahdessa 5.5.1918.
- Niemi, Kustaa Sigfrid, työmies, synt. 15.2.1890. Kuoli vankileirillä 21.6.1918.
- Nurmi, Jalmar, synt. 28.4.1888. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 8.8.1918.
- Nurmi, Juho Nestor, synt. 23.11.1877. Kuoli vankileirillä 15.7.1918.
- Nurmi, Frans, työmies, synt. 26.11.1895. Kadonnut.
- Nuuttinen, Anton, työmies. Kuoli vankileirillä Tammisaarella.
- Ojala, Juho Oskar, synt. 1878. Murhattiin Hollolassa 2.5.1918.
- Ojala, Kaarlo, työmies, synt. 1894. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä heinäkuussa 1918.
- Pulkkinen, Oskar Aleksander, työmies, synt. 26.10.1879. Murhattiin Lahdessa 5.5.1918.
- Rantanen, Juho. Kuoli Turun vankileirillä elokuussa 1918, 28 vuoden ikäisenä.
- Rantanen, Frans, synt. 7.2.1892. Kuoli Suomenlinnassa 30.10.1918.
- Rantanen, Viktor, työmies. Katosi Lahden vankileiriltä 1918.
- Rajamaa, Juho Viktor, torppari, synt. 23.5.1891. Kuoli vankileirillä 19.9.1918.
- Rajala, Santeri. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä kesäkuussa 1920, 20-vuotiaana.
- Raitanen, Frans Jalmar, synt. 5.5.1895. Kadonnut Hollolassa.
- Ranne, Arvid Nestor, synt. 13.5.1891. Kuoli vankileirillä 1.8.1918.
- Reito, Jalmar, palstatilallinen. Ammuttiin Irjanteen hautausmaalla Eurajoella 21.5.1918.
- Rintala, Viktor. Kuoli Hennalan vankileirillä 11.7.1918.
- Rostedt, Frans Verner, tilallisenpoika. Kadoksissa.
- Ruusunen, Juho. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 1918, 40 vuoden ikäisenä.
- Ruusunen, Juho, vuokraaja, synt. 17.5.1884. Kuoli vankileirillä 4.6.1918.
- Saarin, Frans, synt. 2.5.1883. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä heinäkuussa 1918.
- Saarin, Kustaa, synt. 18.4.1861. Murhattiin Eurajoella 24.5.1918.
- Saarin, Kustaa, työmies, synt. 1872. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä heinäkuussa 1918.
- Salonen, Isak Viktor, synt. 7.1.1874. Kuoli Turun vankileirillä 28.7.1918.
- Salonen, Johan Markus, synt. 9.2.1901. Kuoli heti vankilasta päästyään 29.7.1918.
- Salonen, Frans Nestor, synt. 1887. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä elokuussa 1918.
- Salonen, Aarne Oskar, synt. 1899. Murhattiin Kainunsuohon 24.5.1918.
- Salo, Nestor, työmies, synt. 1891. Murhattiin Raumalla 1918.
- Salmi, Arvo, työmies, synt. 22.7.1899. Murhattiin Raumalla 4.5.1918.
- Salminen, Frans Oskar, työmies, synt. 1891. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 21.8.1918.
- Serenius, Kalle. Kuoli vankilasta päästyään tammikuussa 1919, 20 vuoden ikäisenä.
- Siivonen, Nestor. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä kesäkuussa 1918, 35 vuoden ikäisenä.
- Siltanen, Kustaa. Kuoli vankileirillä Hämeenlinnassa.

Toverihauta Eurajoella Irjanteen hautausmaalla.

- Siivonen, Herman. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 1918, 20 vuoden ikäisenä.
- Silmäinen, Frans. Kuoli Hennalan vankileirillä 23.6.1918.
- Stenroos, Yrjö. Kadonnut Lahdes-
sa 1918.
- Suominen, Nikolai. Kaatui Lahdes-
sa 29.4.1918, 19 vuoden ikäisenä.
- Sulander, Kosti. Kuoli vankileirillä
Hämeenlinnassa.
- Sunell, Frans Viktor, työmies, synt.
22.12.1897. Murhattiin Raumalla
4.5.1918.
- Sundqvist, Martti Johannes, synt.
20.2.1899. Kuoli Hämeenlinnan
vankileirillä 6.8.1918.
- Tamminen, Oskar, torppari, synt.
1898. Kuoli Hämeenlinnan vanki-
leirillä 20.8.1918.
- Teulén, Kustaa Viljo, synt. 21.2.
1898. Kuoli Hämeenlinnan vanki-
leirillä 10.7.1918.
- Triippu, Nikolai, talollisenpoika.
Murhattiin Raumalla 27.4.1918.
- Valkama, Oskar Fredrik, tilallinen,
synt. 1877. Murhattiin Kainun-
suohon 24.5.1918.
- Valtonen, Oskar. Kuoli vankileiril-
lä Tammisaassa 1918.
- Valtonen, Johan. Kuoli Tammisaa-
ren vankileirillä 20:llä ikävuodel-
laan.
- Viitala, Uno. Kuoli Hämeenlinnan
vankileirillä heinäkuussa 1918, 19
vuoden ikäisenä.
- Viljanen, Jalmar. Kuoli Hämeenlin-
nan vankileirillä 8.5.1918, 26 vuo-
den ikäisenä.
- Viljanen, Johannes Verner, synt. 4.
4.1889. Kadonnut vankilasta 4.8.
1918.
- Virta, Jalmar. Kuoli Hämeenlinnan
vankileirillä 13.8.1918, 24 vuoden
ikäisenä.
- Virtanen, Väinö, synt. 3.6.1893.
Kuoli vankileirillä 18.7.1918.
- Välimaa, Frans Viktor, torppari,
synt. 20.7.1864. Murhattiin Eura-
joella 24.5.1918.
- Välimaa, Viktor Johannes, synt. 20.
10.1893. Murhattiin Hollolassa 4.
5.1918.
- Välimaa, Anton Nikolai, synt. 4.3.
1899. Kuoli Hämeenlinnassa.
- Ylén, Frans. Haavoittui; nähtiin vii-
deksi Viipurissa 27.4.1918.

KUOLON SATO EURASSA.

Euran työväestö joutui kansalaissodan kuohuihin koko maan työväestön mukana, sillä olivathan työläiset saaneet kärsiä pitkäaikaista elintarvepulaa ja nähneet mitenkä porvarit köyhän kansan kustannuksella kokosivat rikkauksia ja heidän röyhkeytensä työläisiä kohtaan myöskin päivä päivältä lisääntyi. Tilanne oli sellainen, että työväestö astui todella tais-telemaan vapautensa ja oikeuksiensa puolesta. Niinpä Euran työläisetkin lähtivät rintamille, ollen m.m. Satakunnan rintamalla euralaisina kompanioina. Kotipitäjässä hoitivat työläiset kunnallisia tehtäviä, osittain porvarienkin ollessa mukana. Erikoisesti ansaitsee mainitsemista, että porvarit eivät olleet Eurassa hengenvaarassa, sillä työväestön taholta pidettiin tiukka kuri, ettei mitään tihutöitä tulisi tapahtumaan, koska olisi ollut sopimatonta aseettomia porvareita hätyyttellä. Ainoatakaan murhaa ei siis Eurassa tapahtunut työläisten vallan aikana. Mutta toisin kävi, kun porvarit saivat vallanohjokset jälleen käsiinsä. Ihmisyys ja humanisuus olivat heille tuntemattomia käsitteitä. Vangitsemiset ja teloitukset seurasivat toinen toisiaan. Valkoinen hirmuvalta vallitsi kaikessa kaameudessaan. Kylmät numerot puhuvat omaa kaameata kieltänsä, sillä 93 euralaista työläistä menetti henkensä, suurin osa porvariston suoranaisena koston uhreina. Tässä tilastoa:

Aalto, Kustaa työmies. Kadoksissa.	Hakala, Vilho, työmies, synt. 13.9. 1883. Kuoli Lahden taistelussa saamainsa haavain johdosta 24.6. 1918.
Aaltola, Väinö, työmies. Kadoksissa.	Hakala, Frans, työmies. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 19.9.1918.
Alkio, August, työmies. Kuoli Lahden vankileirillä 27.8.1918.	Halme, Nestori, paperiteht. työmies, synt. Eurassa 5.9.1894. Kaatui Lammmin rintamalla 1.3.1918.
Aro, Eino, paperitehtaan työmies. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 22.8.1918.	Heikkilä, Kalle, työmies, synt. Virkkalassa 10.6.1879. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 22.7.1918.
Berg, Väinö, työmies. Kuoli Tammissaaren vankileirillä elokuussa 1918.	Heino, Emil, kivityömies, synt. Porissa 24.3.1874. Kuoli Tammissaaren vankileirillä nälkään 15.8. 1918.
Elomäki, Kalle, murari. Kuoli Toijalassa 5.6.1918.	
Haapanen, Jalmari, työmies. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 27.7. 1918.	

1 Eino Aro. 2 Kalle Elomäki. 3 Nestori Halme. 4 Kalle Heikkilä. 5 Reino Hellman. 6 Kalle Heino. 7 Vilho Hakala. 8 Emil Jokinen. 9 Juho Rinne. 10 Juho Koivisto. 11 Kosti Kivinen. 12 Evert Koskinen. 13 Kustaa Lehto. 14 Iivari Lehtimäki. 15 Väinö Leppänen. 16 Emil Marjanen. 17 Nestori Mäkelä. 18 Evert Pirjola. 19 Vihtori Järvinen. 20 Oskari Rinne.

Heino, Kalle, työmies, synt. Jämsässä 1880. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 9.8.1918.

Hellman, Reino, työmies. Ammuttiin Euran Vaheennummella 21.4.1918.

Holmstén, K. J., veturinkuljettaja, synt. Salmassa 10.7.1870. Kuoli

Tammisaaren vankileirillä 15.9.1918.

Helin, Kustaa, pienviljelijä, synt. Eurassa. Ammuttiin Euran Vaheennummella 21.4.1918.

Helin, Edvard, työmies. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä heinäkuulla 1918.

Toverihauta Euran uudella hautausmaalla, jossa lepää 14 ammuttua ja 2 rintamalla kaatunutta.

- Härkälä, Oskari, torppari. Kuoli Suomenlinnassa 12.9.1918.
- Jokinen, Emil, työmies. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 9.9.1918.
- Järvinen, Vihtori, koneenhoitaja, synt. Porissa 15.10.1877. Murhattu Forssassa 10.5.1918.
- Järvinen, Frans. Kuoli Porissa valkoisten vankina kurjuuden ja vanhuuden heikkouden murtamana.
- Järvinen, V. Evert, työmies. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 15.7.1918.
- Kaseva, Juhon. Ammuttiin Euran Vaheennummella 21.4.1918.
- Ketola, Väinö, työmies. Kuoli Turun vankileirillä 20.8.1918.
- Ketonen, Frans, työmies, synt. 29.1.1879. Kuoli Suomenlinnassa 25.6.1918.
- Kivelä, Emil, työmies. Kaatui taistelussa Eurassa 10.2.1918.
- Kivimäki, Kustaa J., työmies. Kaatoksissa.
- Kivinen, Kosti, työmies. Kuoli vankileiriltä päästyään kotonaan 12.9.1918.
- Koivisto, Emil, työmies. Ammuttiin Lahdessa kesäk. 1918.
- Koivisto, Juhon, työmies. Kuoli Lahden taistelussa saamiensa haavojen johdosta 7.6.1918.
- Koskio, Frans, työmies. Kuoli vankileiriltä päästyään kotonaan 5.11.1918.
- Koskinen, Evert. Murhattiin Loimaalla toukok. alussa 1918.
- Lahti, Jalmari, työmies. Ammuttiin Euran Vaheennummella 21.4.1918.
- Laine, Edvard, työmies. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 21.6.1918.
- Laine, Vihtori, työmies. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 14.7.1918.
- Laine, Juhon, työmies. Kuoli vankilasta päästyään kotonaan 13.6.1918.
- Lehtimäki, Iivari, pienvilj. poika. Kuoli Lahden Hennalassa 17.6.1918.
- Lehto, Kustaa, työmies. Ammuttiin Eurassa 21.4.1918.
- Leppänen, Väinö, työmiehenpoika. Kuoli vankileiriltä päästyään kotonaan 21.11.1918.
- Lundén, Väinö, työmies. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 5.7.1918.

21 Kustaa Rintanen. 22 Vihtori Salo, 23 Juho Salonen. 24 Vihtori Setälä.
25 Aarne Tuominen. 26 Juho Viitanen. 27 Frans Valimäki. 28 Emil Vahtera.
29 Frans Vahtera. 30 Juho Vinho. 31 Väinö Vinho. 32 Svante Virtanen.
33 Vihtori Yhdistyssaari.

Liesmäki, Frans, työmiehenpoika.
Murhattiin Eurassa Pyhäjärven
rannalle 16.4.1918.

Manneroos, Väinö, työmies, synt.
12.12.1891. Kuoli Lahdessa 21.7.
1918.

Manneroos, Vihtori, työmies, synt.
16.5.1897. Kuoli Tammisaaren
vankileirillä 10.5.1918.

Marjanen, Emil Vihtori, työmies.
Kaatui Lahden taistelussa 29.4.
1918.

Marjanen, Väinö, työmies, synt.
Köyliössä 1900. Kaatui Lahden
taistelussa huhtik. 1918.

Mikkola, Emil, työmies. Kuoli Hä-
meenlinnan vankileirillä 1.6.1918.

Mäkelä, Nestori, työmies. Kuoli
Turun vankileirillä 20.7.1918.

Mäkilä, Frans, työmies, synt. Köy-
liössä 1866. Ammuttiin Euran Va-
heennummella 21.4.1918.

Mäkilä, August, työmies, synt. 1899.
Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä
keväällä 1918.

Niemi, Nestori, työmies. Kuoli
Suomenlinnassa 2.10.1918.

Niemi, Frans, työmies, synt. 13.8.
1885. Todennäköisesti tullut am-
mutuksi Lahdessa keväällä 1918.

Niemi, Einari, työmies. Kuoli Hä-
meenlinnan vankileirillä 12.7.1918.

Palmunen, Juho, työmies. Kuoli
Hämeenlinnan vankileirillä 30.7.
1918.

Sorakuoppa Euran Vaheen nummella. johon $2\frac{1}{4}$ ammuttiin 1 hinnerjokelainen ja 11 euralaista työläistä.

Peltonen, Frans, tehtaantyömies. Kaatui Suodenniemellä 30.3.1918.
 Pirjola, Evert, synt. Pälkäneellä 1888. Ammuttiin Eurassa 3.5.1918.
 Raitis, Verner, tehtaantyömies. Kuoli vankilasta päästyään kotonaan 5.8.1918.
 Rantala, Yrjö, työmiehenpoika. Kuoli Lahden vankileirillä 23.6.1918.
 Rinne, Oskari, työmies. Kuoli Tammisaaren vankileiriltä päästyään kotonaan 1918.
 Rinne, Juho, koneenhoitaja. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 15.6.1918.
 Rintanen, Kustaa, torppari. Ammuttiin Euran Vaheennummella 21.4.1918.
 Ruokonen, Kalle, työmies. Kuoli Lahden vankileirillä 18.5.1918.

Salmi, Edvard. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 16.6.1918.
 Salmio, Hannes, työmies. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 3.7.1918.
 Salo, Vihtori, suutari. Kuoli Suomenlinnassa 26.6.1918.
 Salonen, Jalmari, työmies, synt. 1886. Kuoli vankilasta päästyään kotonaan 1918.
 Salonen, Juho, työmies. Murhattiin Raumalla toukok. alkupuolella 1918.
 Seppälä, Emil, työmies, synt. Köyliössä 1884. Kuoli vankileiriltä päästyään kotonaan 13.7.1918.
 Setälä, Vihtori, työmies. Kaatui taistelussa Eurassa 10.2.1918.
 Silvola, Väinö, työmies. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä nälkään 29.8.1918.
 Stenberg, Kalle, työmies. Kuoli Tammisaaren vankileirillä nälkään 13.9.1918.
 Stenberg, August, viilari, synt. Euran Kauttualla 7.4.1875. Ammuttiin Euran Vaheennummella 21.4.1918.
 Sundvall, Frans, Turajärven t.y. taoloudenhoitaja. Ammuttiin Euran Vaheennummella 21.4.1918.
 Sundvall, Anselm, työmies. Kaatui Lahden taistelussa 28.4.1918.
 Talvio, Kustaa, maatyöläinen. Kuoli Tammisaaren vankileirillä nälkään 1918.
 Tanhuanpää, Santeri, ajuri. Kuoli Suomenlinnassa 30.7.1918.
 Tuiskunen, Juho, työmies, synt. 15.9.1887. Ammuttiin Euran Vaheennummella 21.4.1918.
 Tuominen, Aarne, työmiehenpoika. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 2.9.1918.
 Vahlroos, Oskari, työmies, synt. 17.10.1877. Kuoli Lahden vankileirillä 11.7.1918.
 Vahtera, Frans, työmies. Kuoli Turun vankileirillä 14.8.1918.
 Vahtera, Emil, työmies. Kuoli vankileiriltä päästyään kotonaan 28.9.1918.
 Vesanto, Juho, työmies. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 20.6.1918.

Toverihauta Eurajoen Irjanteen hautausmaalla. Vainajain omaisia haudalla.

- Viitanen, Juho, kivityömies, synt. 1870. Kuoli Lahdessa 24.6.1918.
- Viljanen, Iisakki, työmies, synt. 1873. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 1918.
- Viljanen, Väinö, työmiehenpoika, synt. 12.2.1898. Ammuttiin Lahdessa keväällä 1918.
- Viljanen, Frans, nuori torpanpoika. Ammuttiin Euran Vaheennummella 21.4.1918.
- Virtanen, Svante, työmies, synt. Virroilla 27.3.1881.
- Virtanen, Ilmari, työmies. Kuoli Suomenlinnassa 23.8.1918.
- Virta, Emil, työmies, synt. 24.9.1889. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 4.8.1918.
- Vinho, Väinö, suutari. Kadoksissa.
- Vinho, Juho, suutari. Kadoksissa.
- Väisänen, Emil, työmies. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 9.5.1918.
- Välimäki, Frans, paperitehtaan työmies, synt. 1887. Kuoli Lahden vankileirillä 16.5.1918.
- Yhdistyssaari, Vihtori. Surmattiin Euran osuuskaupan huoneustossa 3.5.1918.

PÖYTYÄ.

- Friman, Väinö Johannes, työmies, synt. 20.6.1900. Katosi Lahden seudulla 1918.
- Jokinen, Toivo Nikolai. Kuoli Kiuruveden työsiirtolassa 12.8.1918 22 vuoden ikäisenä.
- Järvenmäki, Nikolai Kustaa, torpparin poika, synt. 24.1.1896. Ammuttiin Hämeenlinnan lähellä 28.4.1918.
- Järvenmäki, Kalle Vihtori, torpparin poika, synt. 24.1.1900. Kaatunut Lahden taistelussa.
- Kajander, Stefan, synt. Loimaalla 1892. Kaatui Tampereella.
- Karjanoja, Oskar, torpparin poika, synt. 15.4.1888. Kuoli Tampereen vankileirillä 22.5.1918.
- Koivusaari, Nikolai, torpparin poika, synt. 27.3.1895. Ammuttiin Varkaudessa 5.2.1918.
- Koivusaari, Uuno, torpparin poika, synt. 27.8.1899. Kuoli Tampereen vankileirillä 22.7.1918.
- Laine-Mäkelä, Tuomas Rikhard, työmies, synt. 1887. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä heinäkuussa 1918.
- Lindholm, Eino Erkki, synt. 7.3.1900. Kuoli Raahen vankileirillä 5.6.1918.
- Lindholm, Tuomo Fredrik, synt. 19.5.1898. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 27.7.1918.
- Lindfors, Oskar, työmies, synt. 1883. Sai surmansa Tampereen valtauksessa.
- Marjasto, Ville Matias, torpparin poika, synt. 1897. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 6.7.1918.
- Mäenpää, Juho, torppari, synt. 4.12.1870. Kuoli Suomenlinnassa 23.7.1918.
- Mäenpää, Vihtori, torpparin poika, synt. 27.6.1897. Kuoli Tampereen taisteluissa.
- Nurmi, Elsa, synt. 1894. Kadonnut jäljettämiin keväällä 1918.
- Nurmi, Nestor, torppari, synt. 1882. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 8.7.1918.
- Nurmi, Paavo Aleksander, synt. 25.1.1899. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 25.6.1918.
- Nurmi, Albin, työmies, synt. 1888. Ammuttiin Hämeenlinnassa 26.4.1918.
- Ojala, Arvo Emanuel, torpparin poika, synt. 1898. Kuoli Raahen vankilan sairaalassa 25.4.1918.
- Orenius, Otto, muurari. Kaatui Kymminlinnassa 8.4.1918 58 vuoden ikäisenä.
- Rauta, Nikanor, työmies, synt. 9.12.1871. Kadonnut jäljettämiin Hämeenlinnan valtauksessa 1918.
- Ritakorpi, Kaarlo Fredrik, synt. 14.6.1888. Kuollut Tampereella 28.3.1918.
- Saarinen, Kalle, torppari, synt. 29.7.1873. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 14.8.1918.
- Saarinen, Tuomo, suutari, synt. 1895. Kuoli Tampereen vankileirillä 16.6.1918.
- Siltanen, Toivo, torpparin poika, synt. 1896. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 2.7.1918.
- Simola, Kalle, torppari, synt. Pöytyällä 29.7.1873. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 14.8.1918.
- Siltanen, Tuomo Johannes, torpparin poika, synt. 11.7.1898. Kadonnut Tampereen valtauksessa 1918.
- Sjöblom, Kustaa Johannes, työmies, synt. 1897. Kuoli Tampereen sairaalassa 1918.
- Sjöblom, Toivo Anton, torpparin poika, synt. 19.7.1901. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 1918.
- Virtanen, Nikolai, työmies, synt. 31.10.1897. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 3.8.1918.
- Virta, Oskari, työmies, synt. Loimaalla 1892. Kuoli Tammissaaren vankileirillä heinäk. 1918.

1 Väinö Friman. 2 Toivo Jokinen. 3 Kustaa Järvenmäki. 4 Kalle Järvenmäki. 5 Stefan Kajander. 6 Oskar Karjanoja. 7 Uuno Koivusaari. 8 Nikolai Koivusaari. 9 Oskar Lindfors. 10 Ville Marjasto. 11 Tuomas Laine. 12 Vihtori Mäenpää. 13 Elsa Nurmi. 14 Albin Nurmi. 15 Paavo Nurmi. 16 Nestor Nurmi. 17 Nikanor Rauta. 18 Kaarlo Ritakorpi. 19 Tuomo Saarinen. 20 Kalle Simola. 21 Toivo Siltanen. 22 Nikolai Virtanen. 23 Tuomo Siltanen.

DRAGSFJÄRD.

Dragsfjärdin kunta, Turun ja Porin läänin tiheimmin asuttuja pitäjiä, sijaitsee Varsinais-Suomen saaristossa. Kunnassa sijaitsevista suuremista teollisuuslaitoksista mainittakoon Taalintehtas ja Björkbodan suuret rautatehtaat ja Skinnarvikin lasitehtas. Taalintehtas on Suomen suurempia rautatehtaita, omistaen samalla suuria maatiloja. Niinpä sen hallussa jo v. 1914 oli 11,000 ha maata. Dragsfjärd on siis Suomen tyypillisempiä suurteollisuus- ja maanviljelyskuntia. Maailmansodan aikana, jolloin rautateollisuus sai runsaita tilauksia, lisättiin näilläkin tehtailla työväkeä. Mutta Venäjän vallankumouksen jälkeen loppuivat sotatarkoituksiin tehdyt tilaukset, mistä aiheutui suurta työttömyyttä. Työttömyys ja vaikea elintarvepula olikin kansalaissodan edellä tässä kunnassa ankara. Tämän vakavan tilanteen vallitessa käännyttiin silloisen hallituksenkin puoleen, mutta ilman mitään toivottua tulosta, sillä hallitus nähtävästi jo silloin oli suunnitellut toisellaisia keinoja tilanteen selvittämiseksi.

Kun sitten kansalaissota alkoi, niin pidettiin paikkakunnalla erittäin tärkeänä pitää tehtaat käynnissä, jottei työttömyys pääsisi entistä suuremaksi. Kansalaissodan alussa poistuivat tehtaan johtajat ja suuremmat maanviljelijät paikkakunnalta, jättäen työmaat hoidotta. Taalintehtaan sekä Oy. Björkbodan tehtaitten johtajat kuitenkin olivat jättäneet konttoripäälliköilleen valtuuden hoitaa tehtaitten asioita parhaansa mukaan. Nämä konttoripäälliköt kutsuivatkin sitten työväen johtohenkilöitä neuvottelemaan töiden jatkamisesta tehtailla. Näissä neuvotteluissa sovittiin, että töitä tehtaalla jatketaan noudattaen Kansanvaltuuskunnan määräyksiä. Tässä tarkoituksessa työläiset valitsivat komitean, joka yhdessä edellämainittujen konttoristien kanssa valvoivat tehtaitten asioita. Samalla tavalla meneteltiin Skinnarvikin lasitehtaan kanssa. Kun tehtaat saatiin näin käyntiin ja työläiset saivat työtä, niin ei kansalaissodan alussa kehtää paikkakuntalaisia lähtenyt rintamalle. Sittemmin saapui paikkakunnalle Turun punakaartin edustajat kehoittaen työläisiä vapaaehtoisesti lähemmään rintamalle, minkä tuloksena oli, että rintamalle lähtikin noin 60 henkilöä, etupäässä miehiä, jotka melkein kaikki jäivät sille matkalle.

Mutta vaikka ei paikkakunnalla kansalaissodan aikana tehty mitään tihutöitä, eikä tuotettu kenellekään vahinkoa, niin siitä huolimatta kohdistui porvariston kosto kaikkiin työläisiin, jotka tunnettiin sosialisteiksi. Varsinkin manttaalimiesten kosto oli rajaton. Kansalaissodan uhreina menetti kunnan työväestö parhaita ja toimivimpia tovereitaan suuren määrän, mistä allaoleva luettelokin on todistuksena.

1 Rafael Djärff. Adolf Fredriksson. 3 Karl Forsman. 4 Tyyne Haapalainen. 5 Valdemar Holmström. 6 Rubert Höglund. 7 Konrad Karlsson. 8 Kustaa Karppinen. 9 Ivar Malin. 10 Ingrid Mäki. 11 Karl Pursiainen. 12 Hilja Pursiainen. 13 Fredrik Sandell. 14 Karl Savonen. 15 Alfred Söderholm. 16 Onni Timonen. 17 Fridjof Uggendahl. 18 Valtter Vallenius. 19 Karl Vikman.

Djärff, Rafael, synt. Dragsfjärdissä 1901. Kuoli Lahden vankileirillä 1918.

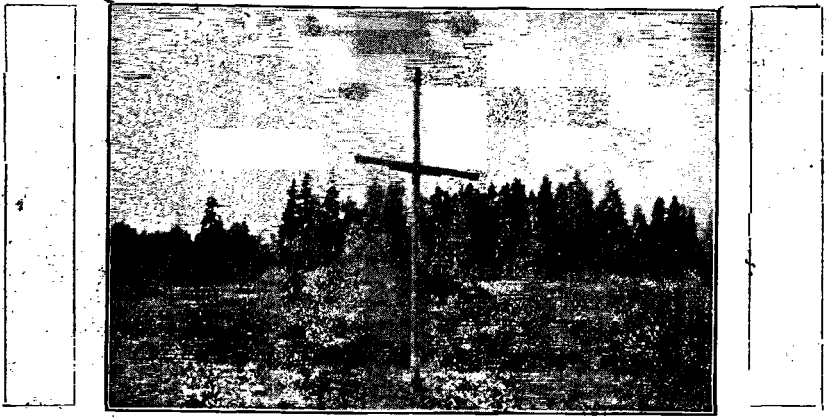
Egblom, Karl, synt. Dragsfjärdissä 1895. Kuoli Turun vankileirillä.

Fredriksson, Adolf, synt. Dragsfjärdissä 1892. Ammuttiin Lahdessa 1918.

Forsman, Karl, synt. Dragsfjärdissä 1896. Kaatui Kyröskoskella.

Haapalainen, Tyyne, synt. Dragsfjärdissä 1892. Ammuttiin Lahdessa 1918.

Henriksson, Vihtori, synt. Dragsfjärdissä 1897. Katosi Viipurin taistelussa.

Punakaartilaisten teloituspaikka Huopalahden turvepehku-
suolla, jossa ammuttiin 45 työläistä.

- Henriksson, Rudolf, synt. Dragsfjärdissä 1895. Katosi Vilppulan rintamalla.
- Holmström, Armas, synt. Dragsfjärdissä 1902. Kaatui Kyröskoskella.
- Holmström, Valdemar, synt. Dragsfjärdissä 1899. Kuoli Viipurin vankileirillä.
- Höglund, Rubert, synt. Dragsfjärdissä 1898. Kuoli Lahden vankileirillä.
- Karlsson, Konrad, synt. Paraisilla 1896. Kaatui Hauholla.
- Karppinen, Kustaa, synt. Dragsfjärdissä 1892. Kaatui rintamalla.
- Korhonen, Hugo, synt. Pankakoskella 1899. Ammuttiin Tammisarossa 21.8.1918.
- Lindroos, Frans Viktor, synt. Uskellassa 1881. Ammuttiin Lahdessa.
- Malin, Ivar, synt. Dragsfjärdissä 1895. Kaatui rintamalla.
- Matson, Jalmar, synt. Kemiössä 1898. Kuoli Tampereen vankileirillä.
- Mäki, Edvard, synt. Dragsfjärdissä 1897. Ammuttiin 6.5.1918.
- Mäki, Ingrid, synt. Dragsfjärdissä 1900. Ammuttu Lahdessa 6.5.1918.
- Pursiainen, Karl Johannes, synt. Karttulassa. Kaatui Kyröskoskella.
- Pursiainen, Hilja Maria, synt. Karttulassa 1896. Ammuttiin Lahdessa 8.5.1918.
- Sandell, Fredrik, synt. Dragsfjärdissä 1880. Kuoli rintamalla saamiinsa haavoihin.
- Savonen, Karl Gunnar, synt. Turussa 1896. Ammuttiin Viipurissa 1918.
- Söderholm, Alfred, synt. Hiittisissä 1893. Kuoli Riihimäen vankileirillä.
- Timonen, Onni, synt. Varkaudessa 1900. Kaatui Kyröskoskella.
- Tirkkonen, Jaakko, synt. Varkaudessa 1898. Kaatui Kyröskoskella.
- Uggendahl, Fridjof Adolf, synt. Perniössä 1895. Kuoli heti vankilasta päästyään.
- Wallenius, Valtter, synt. Dragsfjärdissä 1899. Kaatui Mosabyssä 2.4.1918.
- Vikman, Karl, synt. Juvalla 1897. Kaatui Tampereen taistelussa 5.4.1918.

1 Karl H. Hammarberg.
2 Lauri Akseli Kallio.
3 Karl Erik Kemppi.

4 Friidolf Alarik Mattsson.
5 Johan Friidolf Matsson.
6 August E. Lindegrén.

HELSINGIN PIT. HERTTONAINEN.

Hammarberg, Karl Henrik. Kuoli Suomenlinnan vankileirillä kesäkuulla 1918.

Kallio, Lauri Akseli, synt. Mänttässä 24.12.1898. Kaatui 19.3.1918 Juupajoella.

Kemppi, Karl Erik, synt. Kalliokoskella 29.5.1900. Kaatui 21.4.1918 Hyvinkäällä.

Lindegrén, August E., synt. Tampereella 12.8.1897. Kaatui 19.3.1918 Juupajoella

Mattsson, Friidolf Alarik, synt. Helsingissä 24.5.1898. Surmattiin Degeberön saaristossa 12.2.1918.

Mattsson, Johan Friidolf, synt. Espoossa 19.11.1870. Lopetti itse päivänsä Suomenlinnan vankileirillä 24.4.1918.

HUOPALAHTI.

Asikainen, Juho, synt. 1879 Tuusniemellä. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.

Asikainen, Otto. Kuoli Tammissaaren vankileirillä.

Hedberg. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.

Heinonen, Kalle. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.

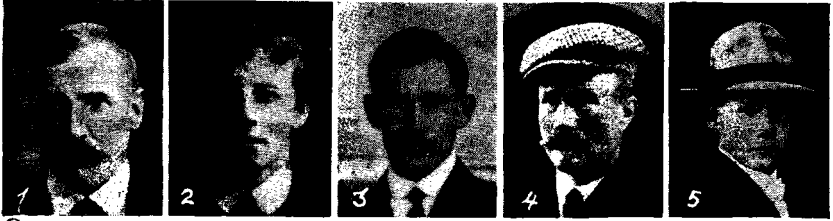
Heinonen, Ilmari. Kaatui rintamalla.

Hellgrén, Karl E., synt. 9.10.1877 Vihdissä. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.

Jokinen, Anton, synt. 1892 Pietarisissa. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.

Jokinen. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.

Jääskeläinen, Gabriel. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.

1 Karl E. Hellgrén.
2 Anton Jokinen.
3 Frans Rikhard Sjöblom.

4 Johan E. Sjöström.
5 Onni J. Tuovinen.
6 Johannes Tuovinen.

Jämsä. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.
Koskinen, Kalle. Kuoli Suomenlinnassa.
Koskinen, Kalle. Joutui vangiksi Lempäälän rintamalla. Kadonnut jäljettömiin.
Laine, Kalle. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.
Lehtonen, Urho. Joutui vangiksi Lempäälän rintamalla. Kadonnut jäljettömiin.
Lampi. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.
Lindström, Kalle. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.
Lindberg. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.
Mattila, Väinö. Kaatui rintamalla.
Mäkinen, Karl A., synt. 1871 Mesukylässä. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.
Selin, Severi. Ammuttiin Lahden vankileirillä.

Stenroos. Kadonnut tietymättömiin.
Sjöblom, Frans Rikhard, synt. 4.9.1894 Helsingin pitäjässä. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.
Sjöström, Johan E., synt. 1873 Vihdissä. Kaatui Lahdessa 28.4.1918.
Tuovinen, Johannes, synt. 9.11.1862 Nurmeksessa. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.
Tuovinen, Onni Johannes, edellisen poika, synt. 27.10.1898. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.
Vallin, Väinö. Joutui vangiksi Lempäälän rintamalla. Kadonnut jäljettömiin.
Vilén. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.
Viheriävuori, Aksel, synt. 1875 Nurmijärvellä. Kaatui Lahdessa.
Virtanen, Nestor, synt. 1891 Heinolassa. Ammuttu Huopalahdessa 12.4.1918.

URHOOLLISIA NAISIA.

Kirj. Arvid Veijo.

Esikunnalle tehtiin hälyytys, että valkoiset ovat iltapimeässä tulleet valkoiset kaavut yllä Reuharin niemestä kaupungin syrjässä sijaitsevaan Onkiniemen puistoon. Arvatenkin on heillä tarkoituksena aamun valje-
tessa hyökätä kaupunkiin.

Tiedonanto herätti esikunnassa epäilyksiä, sillä niin tuhman rohkeita tuskin valkoisetkaan sentään ovat. Annettiin kuitenkin eräille kaartin osastoille määräys mennä tutkimaan, onko tiedonannossa perää. Samalla kuitenkin lähetti lennättää Pispalasta varmistettuja tietoja, että valkoisia on jäätä myöten ryöminyt Onkiniemeen ja että toisia ryömii parhaillaan. Tilanteen johdosta aletaan neuvotella. Paikallispäällikkö selittää:

— Jos he jo ovat niin pitkälle päässeet, niin vaikea heitä on enää sieltä häätää. Heillähän on jo osa ryssien juoksuautoja hallussaan.

— Arvatenkin kaikki tämä on yleishyökkäyksen valmistelua — selittää toinen päällikkö. Täytyy panna heti aseet laulamaan, että selviydytään näistä ennen yleishyökkäyksen alkamista. Meillä ei riitä voimia joka taholle.

— Turhaa minun mielestäni tähän on niin suurta huomiota kiinnittää — selitti naiskaartien päällikkö. Huoltakaa te yleishyökkäystä koskevat asiat, kyllä minä otan huolekseni puhdistaa Onkiniemen.

Tuntia myöhemmin kokoontuivat naiskaartit työväentalon pihamaalle. Päällikkö antaa määräyksen:

— Pispalan naiskaarti kiertää Tahmelan kautta ja ahdistaa Onkiniemestä Pispalan puolelta. Marian osastot asettuvat asemiin Tahmelan harjulle ja Tampereen naiskaarti asettuu asemiin Mustanlahden puolelle halkopienojen suojaan. Kaikki hiipivät huomiotta mahdollisemman lähelle vihollista. Kukaan ei saa ampua ennen kuin yhteinen hyökkäysmerkki on annettu. Yhteinen hyökkäysmerkki annetaan Pyyntikin harjulle sijoitetusta viisituumaisesta tykistä. Erotatthän viisituumaisen äänen kolmituumaisesta. Onko nyt kaikki ymmärtäneet tehtävänsä?

Kuultuani annetut taistelumääräykset, en voinut pidättää uteliaisuuttani, vaan kiipesin Esplanaadin varrella sijaitsevan Laiva Oy. talon vinttiin odottamaan viisituumaisen jymähdyistä ja seuraamaan taistelujen kulkua. Kello kolmeen mennessä ei kuulunut siltä suunnalta hiiren hiiskausta. Sen-

sijaan pidettiin hiljaista kivääritulta yllä pitkin rintamia, jota napsimista silloin tällöin säesti kuularuiskujen popotus. Kello oli hieman yli kolme, kun Lielahden suunnalta nousi ilmaan raketti, johon heti vastattiin Rukamäen suunnalta. Ajattelin itsokseni, että esikunnan jäsenet sittekin taisivat olla tietoisia valkoisten hyökkäyksestä. Samalla myöskin jymähti Pyynikillä viisituuminen.

Heti laukauksen jälkeen alkoivat kuularuiskut popottaa ja kiväärit paukkua. Kaikkialla naiset hyökkäsivät Onkionientä kohden. Vahinko vaan, että hyökkäys alettiin pimeässä, ettei voinut lähemmin seurata taisteluiden kulkua. Alkuunsa hyökkäysammuntaa kuului noin viidentoista minuutin ajan, mutta sittemmin se sekaantui yleiseen aseiden ulvontaan. Valkoisten tykistö lähetti joka suunnalta kaupunkiin kranaatteja, jotka hirveällä rytinällä laukeilivat. Punaisten tykistö pani myöskin parastansa ja kun tähän vielä lisäämme Epilän rintamalta kuuluvan panssarijunan rämyytyksen, niin melu oli niin helvetillinen, että korvakalvot oli haljeta. Sittemmin puoli kuuteen mennessä taistelut raukesivat tavalliseksi kiväärituleksi. Miten oli hyökkäyksessä käynyt, siitä en saanut sillä kertaa selvää.

Naiskaartin päällikkö toi esikuntaan raportin, että hyökkäys onnistui hyvin, kaikki valkoiset ajettiin takaisin jälle, johon heistä suurin osa lie nee kaatunut. Niinikään tuli Epilän rintamalta selitys, että valkoiset tekivät rajun hyökkäyksen, mutta se panssarijunan lähettämän tulen vaikutuksesta raukesi. Aitolahden suunnalta niinikään yrittivät valkoiset hyökätä, mutta sielläkin hyökkäys torjuttiin. Piiritysketjua eivät valkoiset sillä kertaa kyenneet supistamaan.

Päivällä menin tarkkailemaan kiikarillani hyökkäysaluetta, jolloin näin esitettävän yhtä kansalaissotamme murheellisinta näytöstä. Valkoisia makasi haavoittuneina jäällä ja kun punaset yrittivät mennä ottamaan heitä sairaaloihin, niin valkoiset ampuivat Reuharin niemestä ja kun he yrittivät tulla korjaamaan haavottuneitaan, niin punaiset ampuivat Pispalan harjulta. Pakostakin johtui ajattelemaan, kuinka paljon kauheampaa on kansalaissota valtioiden välisiin sotiin verrattuna.

Jos allekirjoittanut olisi ollut johtohenkilöitä, niin en olisi pyrkinytkään lähettämään vastahakoisia rintamille, vaan minä olisin kaikki asetettävät siirtänyt naisille, siksi sisukkaan urhoollisesti he käyttivät kivääriään. Mahtoivatkohan he tietää, ettei heillä tule olemaan valkoisten loppuselvittelyissä niitä etuja saavutettavissa, kuin heidän vastahakoisesti kivääriä käyttävillä miestovereillaan.

KERAVA.

Keravan työväen kansalaissodassa menettämien uhrien lukumäärä oli suuri. Sekä työväenyhdistyksen että ammattiosastojen jäseniä kaatui taisteluissa monia, mutta kuitenkin oli monta vertaa enemmän taistelujen jälkeen tuhottuja. Suurin osa tuhoutuneista oli perheellisiä, joten pienet avuttomat lapset jäivät turvaa vaille. Seuraavassa on luettelo, jossa lyhyesti mainitaan keitä uhrin olivat:

Aalto, Mauno, puuseppä, synt. Juvassa 1886. Kuoli kotonaan Keravalla, päästyään Hämeenlinnan vankileiriltä kesällä 1918.

Alakoski, Hugo Nikolai, sekatyömies, synt. Helsingissä 1894. Kuoli Suomenlinnan vankileirillä.

Blomqvist, Jalmari, sekatyömies, synt. Tuusulassa 1897. Kuoli Helsingin vankileirillä.

Blomqvist, Juho Nestor, sekatyömies, synt. Tuusulassa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.

Bomberg, Hugo Oskar, sekatyömies, synt. Helsingissä 1895. Kuoli Suomenlinnan vankileirillä.

Eklöf, Mikko, puuseppä. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä kesällä 1918.

Eklöf, Tekla, (edell. vaimo), ammuttiin Lahden antautumisen jälkeen.

Enberg, Eino, sekatyömies. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä keuhkotauti kesällä 1918.

Forsström, Alfred, synt. 1897. Joutui vangiksi Länkipohjassa ja ammuttiin 16.3.1918.

Grönroos, Albert, metallityöläinen, synt. 1868. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 6.8.1918.

Hakala, Kustaa, synt. Sääksmäellä 1892. Joutui vangiksi Länkipohjassa ja ammuttiin 16.3.1918.

Helenius, Yrjö, synt. Porvoon pit. 1895. Joutui vangiksi ja ammuttiin Länkipohjassa 16.3.1918.

Honkanen, Viktor, synt. Hirvensalmella 1885. Kaatui Voikoskella 6.3.1918.

Huotari, O. K. V., puuseppä, synt. Nurmeksessa 1881. Sai kuolemantuomion, karkasi Suomenlinnasta, mutta kuoli jälkepäin sairaalassa.

Hänninen, Ville, sekatyömies. Ammuttiin Länkipohjassa 16.3.1918.

Hästbacka, Oskari, synt. Evijärvellä 1896. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 24.7.1918.

Höst, Viktor, synt. 1893. Katosi tietymättömiin Heinolan rintamalla.

Joki, Väinö, synt. Koskella (H.I.) 1889. Ammuttiin Länkipohjassa.

Juslin, Lennart V., synt. 1892. Murhattiin Keravalla 24.5.1918.

Juslin, August, synt. 1894. Murhattiin Keravalla yhtäaikaa edellämäinitun veljensä kanssa.

Kanföldt, Karl Oskar, metallityöläinen, synt. 1898. Kaatui Messukylän taistelussa 24.3.1918.

Kyöri, Robert, asemamiesten esimies, synt. 1875. Kuoli päästyään kotiinsa vankileiriltä 12.10.1918.

1 Hugo Nikolai Alakoski.
 2 Johan Nestor Blömqvist.
 3 Hjalmar Blomqvist.
 4 Oskar Hästbacka.
 5 Otto K. V. Huotari.
 6 Väinö Joki.
 7 Lennart Vilhelm Juslin.
 8 August Nestor Juslin.

9 Karl Oskar Kanfeldt.
 10 Juho Koivistoinen.
 11 Robert Kyöri.
 12 Valter Laakso.
 13 Johan Robert Lager.
 14 Taavi Laitinen.
 15 Ville Lager.
 16 Juho August Lahti.

Koivistoinen, Juho, leipuri, synt. Laukaassa 1868, leipurityönt. liittotoimik. ent. puheenjohtaja. Kaatosi tietymättömiin Helsingin ja Keravan välillä 14.4.1918.

Laakso, Valter, synt. Kangasniemellä 1883. Kuoli Tammisaaren vankeileirillä 25.7.1918.

Lager, Karl Vilh., synt. Helsingissä 1900. Kaatui Lahden rintamalla huhtikuun lopulla 1918.

Lager, Robert, koneenkäyttäjä, synt. Artjärvellä 1887. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 27.7.1918.

Lager, Ville, seppä, synt. Orimattilassa 1868. Murhattiin Keravalla 24.5.1918.

Lahti, Juho Aug., kirvesmies, synt. Pälkäneellä 1877. Murhattiin Suomenlinnassa 18.9.1918.

Laitinen, Taavi, puuseppä, synt. Leppävirralla 1868. Murhattiin Tuusulan Hyrylässä 19.5.1918.

Lampinen, Kalle, sekatyömieh. Ammuttiin Länkipohjassa.

Lampinen, Taavi, synt. Mikkelissä 1869. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.

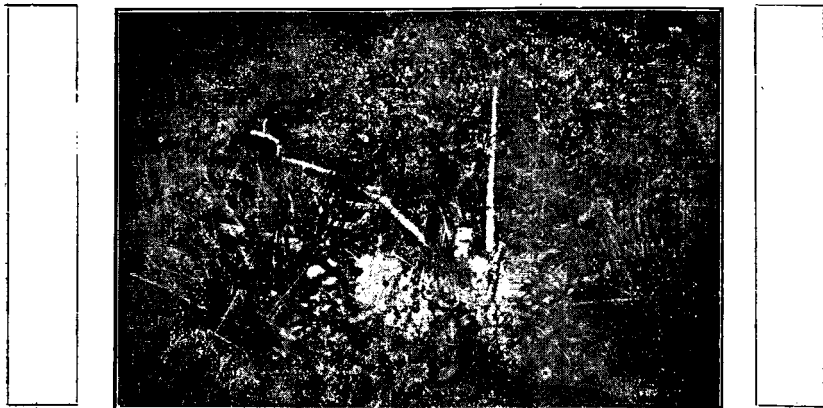

17 Daniel Lampinen.
 18 Johan Oskar Laurén.
 19 Akseli Ilmari Lehtinen.
 20 Karl Robert Lilja.
 21 Urho August Näslind.
 22 Frans August Näslidn.
 23 Frans Teodor Petäjä.
 24 Hugo Oskar Bomberg.

25 Teodor J. Rajamäki.
 26 Frans Viktor Ruohonen.
 27 Karl August Salmi.
 28 Ida Helena Savolainen.
 29 Johan E. Thornberg.
 30 Frans Thornberg.
 31 Erkki Ilmari Törnqvist.
 32 Albin A. Vesterinen.

Laurén, Juho Oskari, synt. 1899. Ammuttiin Länkipohjassa 16.3.
 Lilja, Karl Robert, kirvesmies, synt. 1870. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 31.10.1918.
 Lehtinen, Akseli Ilmari, synt. 1895. Murhattiin Hyrylässä 19.5.1918.
 Niemi, Akseli, synt. Nurmijärvellä 1881. Kaatui Heinolan rintamalla.
 Nieminen, Vilho Einar, sekatyö-mies, synt. 1902. Ammuttiin Länkipohjassa 16.3.1918.
 Nyman, J. K., synt. 1866. Murhattiin Hyrylässä 19.5.1918.

Nyman, Oskar, synt. 1894. Kuoli Riihimäen vankileirillä.
 Nyström, Selim, synt. 1901. Kaatui Orivedellä 18.3.1918.
 Näslind, Frans Aug., synt. 1864. Murhattiin Hyrylässä 15.4.1918.
 Näslind, Urho Aug., synt. 1900. Kuoli Hennalan vankileirillä 25.7.1918.
 Pajunen, Arvi Joh., synt. Nurmijärvellä 1894. Ammuttiin Länkipohjassa 16.3.1918.
 Parkkonen, Fielard. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.

Veljeshauta Keravalla.

- Petäjä, Frans Teodor, puuseppä, synt. 1887. Ammuttiin Kivennavalla 23.3.1918.
- Ruohonen, Frans Viktor, synt. Raumalla 1888. Ammuttiin Lahdesa heinäkuulla 1918.
- Ruohonen, Oskar Valdemar, synt. Raumalla 1896. Kaatui Okeroisissa huhtikuun lopulla 1918.
- Rajamäki, Teodor, synt. 1891. Ammuttiin Länkipohjassa 16.3.1918.
- Saari, Kalle, rappari. Ammuttiin Länkipohjassa 16.3.1918.
- Salmi, Karl Aug., synt. 1876. Murhattiin Keravalla 5.5.1918.
- Savolainen, Ida Helena, tarjoilijatar, synt. Nilsissä 1896. Ammuttiin 30.1.1918 Keravan taistelussa, jossa hän oli punaisen ristin palveluksessa.
- Sirén, Jussi, konepuuseppä. Katosi tietymättömiin Lahden taistelussa huhtikuun lopulla.
- Sivén, Oskar, sahantyömies. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä kesällä 1918.
- Sjöberg, Artur Alfred, synt. 1889. Kuoli Hennalan vankileirillä näikään 28.7.1918.
- Sompo, Juha, puuseppä. Kuoli Kotkassa heti vangiksi jouduttuaan.
- Söderman, Kustaa, synt. Nurmijärvellä. Ammuttiin Länkipohjassa 16.3.1918.
- Thornberg, Frans, synt. 1893. Kuoli Hennalan vankileirillä elokuulla 1918.
- Thornberg, Johan Edvard, synt. 1894. Ammuttiin Hikiässä 28.4.1918.
- Törnqvist, Erkki Ilmari, synt. Oulussa 1900. Ammuttiin Länkipohjassa 16.3.1918.
- Vesterinen, Albin Albert, synt. Rautalammilla 1898. Ammuttiin Länkipohjassa 16.3.1918.
- Vesterinen, Ilmari. Ammuttiin Länkipohjassa 16.3.1918.
- Virtanen, Emmi, työmiehen vaimo, synt. Hattulassa 1885. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 2.9.1918.
- Välimäki, Juho Emil, synt. Harjavallassa 1885. Murhattiin Keravalla 24.5.1918.

HAUTOJEN MAASSA.

Kirj. Jussi Lonkainen.

*Taas tänään menneet muistot valtaa mun,
kuin vallanneet on tuhat kertaa ennen,
taas nousee vanha tuska sieluhun,
sen polte lientynyt ei vuotten mennän.
Ain uudestaan saa auki haavat arpeutuvat,
ja kauhun hirmut piiloistansa havaa,
ne jälleen palaavat nuo kammottavat kuvat
ja huulin sintynein taas tuomionsa tavaa.*

*Taas tänään epätoivon eessä nään,
kun unet kauniit kangistuivat hankiin,
nään suuren uskon maassa verissään,
ja vapaan miehen vaihtuneena vankiin.
Nään jälleen tylyn välkkeen armottoman raudan,
sen työntyessä syvään sydämihin,
nään veljesvihan viljaa ahmivaisen haudan,
ja raivon iskeytyneen ihmisiin.*

*Nään tänään jälleen kodit tuhannet,
miss' äidit tuskan turruttamat liikkuu,
nään lasten kysyväiset katsehet,
kun hennoin sormin helmuksissa kiikkuu.
On kuolo kulkenut ja merkit kynnyksillä
tuo muistoon iskut raakain askeleiden.*

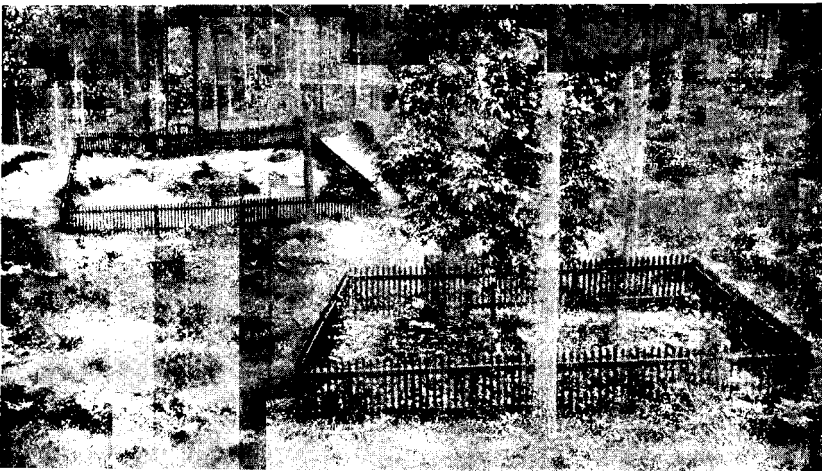
Voin yhä vieläkin nyt korvissani kuulla
mä viime huokaukset kaatuneiden.

Taas tänään teidät nään, te tuhannet,
kuin kätki kylmä syli synnyinmaamme,
taas jälleen kuulen kuolon askelet,
sen kauhut yhdessä me elää saamme.
Mä kuulen haudoistanne tuskanhuokauksen,
on niiden yllä veljesvihan miekka,
maa tämä povellansa kantaa kirouksen,
on Kainin uhrin nauttinut sen hiekka.

Taas jälleen sinut, veli, sisko, nään,
sä haudastasi haastat mulle yhä,
sun henkes jäänyt tänne elämään,
sen velvoitus on veljillesi pyhä.
Jok' askeleessa meillä itkee isänmaasi,
jok' askeleesta tihkuu ihmisverta,
jok' askel Golgataa on kulkemaasi,
miss' uuvuit alla ristinpuusi kerta

Niin, alla hirsipuusi, jota kantaa saif,
sä kera niiden, jotka kuului rotuus,
ja vuosisadat vastausta hait,
kun kuulit kysymyksen: mik' on totuus?
Näit, kuinka kätensä nuo Pilatukset pesi,
ja totuus koston tyydykkeeksi myötiin,
he päästi Barrabaan, pääkallonpaikallesi,
sun ruumihisi ristinpuulle lyötiin.

Taas tänään menneet muistot valtaa mun,
kuin vallanneet on tuhat kertaa ennen,
taas kuulen murhattujen huokailun,
se vaiennut ei pitkään vuotten mennen.

Joukkohautoja Hämeenlinnan lähellä Ahveniston mäen rotkoissa.

*Sen kuullen aroin askelin mä hiivin maata,
min korvet kaikki kalmistoina ovat,
ei hautain päällä kevein mielin käydä saata,
ei niitä polkea saa saappaat kovat.*

*Te veljet, siskot, alla kumpujen,
ei antamanne uhri ollut turha,
ei totuus sorru multaan hautojen,
se elää yhä, sit' ei yllä murha.
Siks' vuodet lientäköhöt vihdoin katkeruuden
ja jättäköhöt muiston, velvoituksen.
On kylvämänne siemen alku ajan uuden,
kun menneet kauhul saavat unhoituksen.*

HAUTAUSMAAN RAUHA JA PORVARISTO.

On usein saatu havaita, että veljesriita on tavallista riistaa katkerampi. Samoin myös historia osoittaa, että kansalaissota on muuta sotaa verisempi. Tämän surullisen tosiasian olemme saaneet todeta myöskin kymmenen vuotta sitten käydystä kansalaissodasta. Kansalaissota lyö aina vaikeasti arpeutuvat haavat, joiden tuskallinen tuntu ei hevin unohdu. Luonnollista kuitenkin on, että se puoli, joka kansalaissodassa on joutunut häviölle ja tällöin saanut suojattomassa asemassaan ollen kärsiä ankaran koston, saamatta kärsimälleen vääryydelle mitään oikeutettua hyvitystä, tuntee katkeruutta kauemmin kuin se puoli, joka kansalaissodassa joutui voitolle. Mutta jos tätä asiaa tarkastetaan meidän maassamme, niin havaitaan asian olevan aivan päinvastoin. Vaikka täällä työväestö sai kansalaissodan jälkeen kärsiä mitä hirvittävimmän koston ja vaikka miltei jokaisesta työläisperheestä joutui joku läheinen uhraamaan henkensä koston uhrina, niin mitään sellaista ei työväen taholta ole kansalaissodan jälkeen tehty, jonka voisi sanoa johtuneen kosta valkoisia kohtaan. Vaikka ne näkevät joka päivä sellaisia, jotka ovat joko suorastaan tai välillisesti syypäitä omaistensa murhaan, niin ei voida osoittaa tapauksia, että kukaan työväenluokan jäsenistä olisi tästä syystä ryhtynyt minkäänlaisiin kostotoimenpiteisiin. Porvaristo on pystyttänyt miltei joka kuntaan »vapauspatsaitaan« voittonsa merkiksi, mutta työväestö ei ole missään ryhtynyt halpamaisella tavalla näitä vahingoittamaan tai häpäisemään. Tämä onkin luettava työväelle kunniaksi. Mutta tätä ei voida sanoa porvaristosta. Sen kostotoimenpiteet ovat vielä vuosia kansalaissodan jälkeenkin saaneet mitä moraalitto-

mimman luonteen. Me voisimme tämän osoittaa lukemattomilla esimerkeillä, mutta rajoitumme vain yhteen.

Suurta huomiota herätti aikoinaan se, että viranomaiset kielsivät työläisiä koristamasta kansalaissodassa tuhoutuneitten tai sen johdosta ammuttujen omaistensa hautoja tai viettämästä niillä surujuhlia, samoin kuin senkin, että näille haudoille pystytettyjä vaatimattomia muistomerkkejä varastettiin, rikottiin tai muuten häväistiin, ilman ettei ilkityöntekijöitä edes yritettykään panna syytteeseen. Erikoista huomiota herätti se, että Hämeenlinnan poliisiviranomaiset v. 1924 Hämeen läänin maaherran määräyksestä nostivat oikeusjutun useita työläisiä vastaan sen johdosta, että he olivat pystyttäneet hautakiven suurelle joukkohaudalle Hämeenlinnan hautausmaalle sekä viettivät siellä surujuhlaa lyhyine surupuheineen. Samalla määrättiin, että hautakivi on viipymättä poistettava. Kun työläiset eivät sitä tehneet, niin poistettiin kivi poliisien toimesta eräänä yönä ja sitten myöhemmin se kokonaan rikottiin. Näihin toimenpiteisiin osallistuivat myös kirkolliset toimielimet.

Tähän ennen kuulumattomaan tekoon kiinnitti sittemmin sos.-dem. eduskuntaryhmäkin huomiota, tehden siitä eduskunnassa välikysymyksen, saadakseen siten tällaiset koko kansalle häpeätä tuottavat teot loppumaan. Hallituksen välikysymykseen antama vastaus oli mitä ylimielisin ja asian laatuun nähden varsin kyynillinen. Vastauksessa ei sanallakaan paheksuttu välikysymyksessä kosketeltuja tapauksia. Päinvastoin asetuttiin jyrkästi syyttävälle kansalle niitä kohtaan, jotka olivat kyseessä oleviin surujuhliin ja kiven pystyttämiseen ottaneet osaa.

Hallituksen vastauksen johdosta antoi välikysymyksen ensimmäinen allekirjoittaja K. Myllymäki lausunnon, millä on erikoisesti näitä oloja kuvaava merkitys siitakin syystä, että se on annettu julkisessa paikassa ministerien läsnäollessa ja jota vastaan ainoakaan ministeri ei yrittänytään väittää. Julkaisemme tämän lausunnon tässä tulevienkin sukupolvien luettavaksi:

»Heti alussa täytyy sanoa, että vaikka me olemmekin tottuneet kuulemaan hallituksen vastauksia jos jonkinlaisia, niin ottaen huomioon sen asianlaadun, mistä nyt on kysymys, sekä sen, että nykyisen hallituksen pääministeri on jumaluusopin professori ja hallituksen vastausta käsiteltäessä nähtävästi on ollut toinenkin pappi mukana, niin täytyy sanoa, että kuultu vastaus oli jonkun verran odottamaton. On myönnettävä, ettei kaikki, mitä viranomaiset tekevät, tapahdu hallituksen tahdosta tai sen tietien, joten ei tällaisessa tapauksessa hallitus ole täydellisesti vastuussa viranomaisten teoista. Mutta hallitus vapautuu siitä toisella tavalla, kuin nyt kuullussa hallituksen vastauksessa on tehty.

Jos hallitus itse on antanut aihetta viranomaisten menettelyyn tai on lähtenyt niitä puolustamaan, niin silloin ei enää voida puhua asiasta viranomaisille, vaan hallitukselle.

Me olisimme odottaneet, että hallitus olisi koettanut paremmin ymmärtää välikysymyksen allekirjoittajia, eikä olisi niin jyrkästi lähtenyt torjumaan kaikkea aihetta niiltä perusteluilta, mihin välikysymyksessä nojataan. Me emme ole pyrkineet tällä välikysymyksellä mihinkään poliittisiin päämääriin emmekä hallituksen vaihdokseenkaan, vaan me olemme lähteneet puolustamaan niitä *kaikissa sivistysmaissa pyhinä ja arvossapidettyjä tapoja, joita meidän maassamme on syvästi loukattu*. On totta, että ei näissä oloissa, missä eri kansankerrosten edut törmäävät jyrkästi vastakkain, voida aina estää rajujakaan yhteentörmäyksiä eri kansalaispiirien kesken. Mutta siitä huolimatta ollaan oikeutettuja vaatimaan, ettei tätä olevista oloista johtunutta taistelua viedä aloille, mihin se ei kuulu, missä sillä ei ole mitään tekemistä ja mihin sitä ei yleensä tunnustettuja siveellisiä periaatteita loukkaamatta voidakaan viedä. Tällaisella luvattomalla alueella ollaan minun mielestäni silloin, kun on kysymyksessä kuolleiden kunnioittaminen ja kuolleiden asuinsijat. Näillä alueilla ei pitäisi kellään olla luokkaetuja valvottavissa. Sillä kuolleet, jotka jo ovat elämänsä juoksun päättäneet, ovat ne sitten eläessään omanneet minkälaisia mielipiteitä hyvänsä, ovat oikeutettuja saamaan samanlaisen kuolleille kuuluvan kunnioituksen ja arvonannon. Näin luulen kaikissa sivistyneissä piireissä ajateltavan silloin kun asiasta keskustellaan ilman ennakkoluuloja. (Ed. Itkonen: Aivan oikein, sivistyneissä piireissä!) Tämän asian muuten pitäisi olla selvä, että sen puolesta ei luulisi olevan tarpeellista edes puhua, joten minusta tuntuu käsittämättömältä, jos meidän maassa tämäkin asia jää yksinomaan vasemmiston puolustettavaksi. Mitä senjälkeen on meillä enää yhteistä, jos me näitäkin asioista riitelemme.

Mitä nyt kysymyksessä oleviin tapauksiin tulee, niin hallitus ei siinä mielestäni ollenkaan asettunut arvokkaalle ja kunnioitusta herättävälle kannalle. Esittäessään paikkansapitämättömiä perusteluja viranomaisten tekojen puolustukseksi, on hallitus osoittanut, ettei se itsekään jaksa

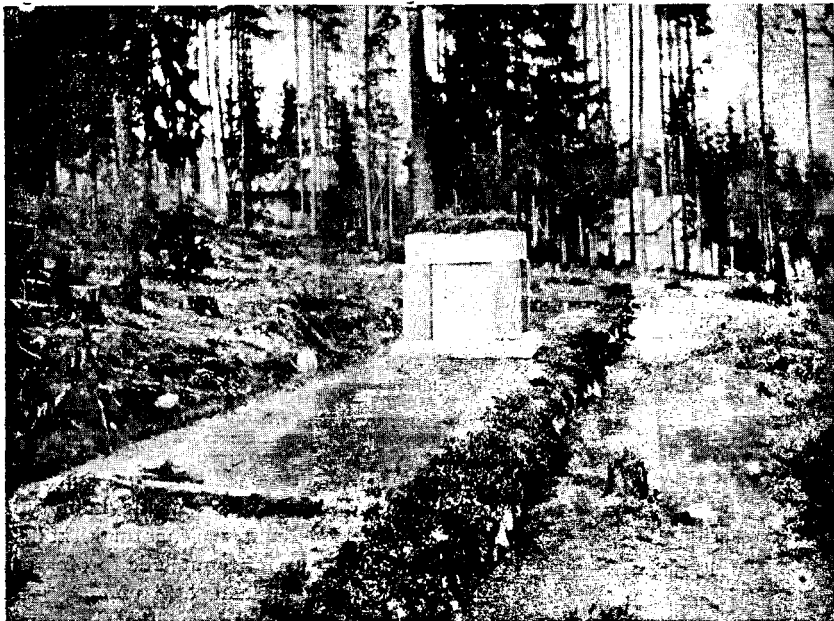

Varkauden suurella joukkohaudalla ollut arvokas hautakivi, jonka valkoiset hulikaanit tuhosivat.

hyväksyä näitä tapahtumia sellaisenaan kuin ne ovat, mutta kun ei ole halua korjata luonnotonta asiaintilaa, niin menee se raukkamaisesti piiloon keksimiensä ja muuten aivan arvottomien perustelujen taakse.

On pidetty paheksuttavana, että näille haudoille on järjestetty joukkotilaisuuksia. Minä sitävastoin en näe siinä mitään pahaa. Mutta jos siinä on pahaa, niin se täytyy olla silloin sitä joka tapauksessa. Mutta kuten tiedetään, eiväthän työläiset yksin ole järjestäneet joukkotilaisuuksia hautausmailla, vaan ovat ne olleet kautta aikojen tapana ja on niitä järjestetty kaikkien kansalaispiirien toimesta. Meidän maassamme viime aikoina ne ovat tulleet aivan yleisiksi. Onhan tavallista, että porvarit omien vapausjuhliensa yhteydessä järjestävät matkoja myöskin sankarihaudoilleen, ja vaikka ei näillä haudoilla suoritettu ohjelma aina olekaan ollut tilaisuuteen sopiva, vaan ovat useasti olleet mitä räikeimpiä poliittisia puheita, missä toisinajattelevien solvauksetkaan eivät ole olleet vieraita, niin ei työläisten päähän ole pistänyt protesteerata näitä vastaan. Sikäli kuin meidän taholtamme on tehty siitä muistutuksia, on se johdunut siitä, että näitä juhlia on järjestetty yleisillä varoilla, jolloin nekin, jotka eivät ole sitä halunneet, on pakotettu tulemaan mukaan. Minulla on näistä asioista sellainen käsitys, että *kaikki, mitä me vainajien hyväksi teemme, on se tehtävä vapaasta tahdostamme*. On samanlainen rikosyleisen moraalin sääntöjä vastaan, jos kieltää jotakuta tässä tapauksessa menettelemästä omantuntonsa mukaan, kuin pakottaa niitä, jotka eivät sitä halua. Mutta te, hyvät herrat, olette näissä molemmissa kysymyksissä menetelleet väärin.

Mitä niihin surujuhliin tulee, joita Hämeenlinnassa on järjestetty ja joita tämä välikysymys pääasiassa koskee, niin niitten johdosta on lausuttava muutama sana. Näitä juhlia ei alkuaan ollenkaan järjestetty, vaan ovat ne syntyneet aivan itsestään. Ne ovat syntyneet siten, että näissä haudoissa on tuhansia vainajia kautta Suomen. Heti kansalaisodan jälkeen ovat työläiset keväisin käyneet koristelemassa näitä hautoja ja tällaiseksi yhteiseksi päiväksi on ilman minkäänlaista yhteistä sopimusta muodostunut helluntai, se sentähden, että se on varsinainen kesän ensimmäinen sunnuntai ja silloin on kaksi joutopäivää. Näitten kävijäin luku on vuosi vuodelta lisääntynyt ehkä siksi, että näillä retkillä solmitut tuttavuudet ovat siihen jo myöhemmällä vaikuttaneet. Mutta uteliasta yleisöä on tietenkin liittynyt niihin myöskin mukaan. Vaikka ei näillä haudoilla pyrkijöillä olisikaan ollut velvollisuutta tehdä näistä edeltäpäin viranomaisille ilmoitusta, sillä haudoille pääseminen kai ilman sitäkin on oikeutettua, niin on aina paikallisten työläisten toimesta pyydetty viranomaisia tulemaan mukaan, sentähden ettei luvallisessa ja hyvässä tarkoituksessa haudoille pyrkijäin laskuun voitaisi tehdä sellaista, jota ei voida panna näiden syyksi ja ettei voida harjoittaa provokatsioonia. Ei koskaan ennen vuotta 1923 olekaan viranomaisilla ollut minkään-

Surmattujen työläisten joukkohauta Riihimäellä-Mäntymäellä.

laista aihetta tehdä muistutusta eikä panna esteitä niiden vietolle, joten on käsittämätöntä, että jota kauemmaksi me kuljemme kansalaissodan tapahtumista, sitä kireämmäksi näyttävät käyvän tässä asiassa välit.

Jos herra sisäasiainministeri olisi voinut osoittaa yhdenkään ainoan tapauksen, minkä perusteella olisi voitu nämä kieltää, niin minä olisin voinut, monista muista virheistä huolimatta, antaa hallituksen vastaukselle jonkunlaisen arvon. Me olemme saaneet täällä eduskunnassa kuunnella hallituksen puolelta annettuja todistamattomia väitteitä enemmän kuin kansanedustajat olisivat velvolliset käyttämään siihen aikaansa. Kun hallituksella on käytettävissä poliisit ja kun ne ovat näissä tilaisuuksissa olleet mukana, niin miksi ei herra sisäministeri esitä näiden poliisien lausuntoja, sillä niiden saantihan olisi ollut helppoa. Ja jos selaista olisi tapahtunut, kuin herra sisäministeri esitti, niin totta kai paikalla olleiden poliisien olisi pitänyt se tietää. Ensimmäinen kerta, kuten jo huomautin, pantiin näiden juhlien vietolle esteitä keväällä 1923. Ei silloinkaan siksi, että aikaisempi kokemus olisi antanut siihen aihetta, vaan siksi, että Hämeenlinnassa ilmestynvä jo Venäjän vallan ajoilta kuuluisaksi tullut entinen suomettarelainen, nykyisin kokoomuslainen sanomalehti »Hämeen Sanomat« harjoitti pari viikkoa ennen näitä juhlia mitä

raivoisinta agitatsionia näiden juhlien pitoa vastaan. Tämän lehden toimittajien alhaisia vaistoja tyydyttääkseen lähetti sitten sisäministeri — keskustahallituksen sisäministeri — Joukahainen (Vasemmalta: Tietysti!) Hämeen läänin maaherralle ja mahdollisesti muillekin maaherroille, seuraavan kirjelmän: »Esiintulleista syistä kehoitetaan maaherraa tarkoin valvomaan, ettei vuoden 1918 kapinallisten haudoilla, joko hautausmailla tai niiden ulkopuolella, toimeenpanna mielenosoituksia. Hautapatsaisiin nähden hautausmailla viitataan 10 p:nä marraskuuta 1922 annetun uskonvapauslain 10 §:n 3 momenttiin ja 29 p:nä joulukuuta 1922 annetun uskonvapauslain täytäntöönpanoasetuksen 9 §:ään. Muualle hautaus- ja muistomerkkien pystyttäminen ilman lupaa on kielletty.«

Tämä maaherroille annettu määräys ei sellaisenaan vielä olisi antanut aihetta sellaiseen menettelyyn, mihin siitä jouduttiin. Mutta luultavaa tai uskottavaa on, että tätä määräystä annettaessa toivottiin, että viranomaiset menisivät vähän pitemmälle, sillä mitään muuta merkitystä ei tällä kirjelmällä olisi ollutkaan, sillä se, mitä tässä kirjeessä puhuttiin, jo ennestään piti viranomaisten tietää. Muutoin olisi silloin ollut ja nytkin olisi hallituksella tilaisuus kiinnittää huomiota toisaalle kuin työläisten surujuhliin. Minulla on tässä käsissäni Suomen senaatin kirkollis- ja opetustoimituskunnan kirjelmä, jonka on kirjoittanut alle professori ja kansanedustaja Setälä. Tästä kirjelmästä havaitaan, että *vuonna 1918 ovat suojeluskuntien esikunnat kieltäneet kansalaissodan jälkeen ammuttujen ruumiita hautaamasta hautausmaihin*, (Vasemmalta: Kuulkaa!) ja tämän selkkauksen selvittämiseksi on kirkollis- ja opetustoimituskunta antanut viranomaisille tarpeelliset ohjeet. Ne ohjeet, mitä tässä annetaan, eivät ole moitittavia, mutta niitä määräyksiä, mitä silloin annettiin, ei ole pantu täytäntöön. Tässä kirjelmässä puhutaan, että kansalaissodan jälkeen ammuttuja voidaan haudata hautausmaihin, mutta sikäli kuin niitä ei sinne syystä tai toisesta voida siirtää, on sellaiset hautapaikat kirkollisviranomaisten toimesta aidattava sopivilla puuaidoilla. Tiedetään, että tällaisia hautapaikkoja on kuitenkin vielä aitaamatta kautta maan suuret määrät, varsinkin Hämeessä ja Etelä-Suomessa ja joita hautoja karjat tallaavat. Ulkomaalaiset, jotka ovat Suomessa liikkuneet, ovat katsoneet tätä asiaintilaa hämmästyksellä ja varmasti he olisivat hämmästyneitä vielä enemmän, jos he tietäisivät, että se on seuraus hallituksen laiminlyönneistä.

Kun herra sisäministeri viittasi Hämeenlinnassa keväällä 1923 toimeenpantuihin surujuhliin ja sen yhteydessä siihen rangaistukseen, jonka minä olen saanut, ja josta, sivumennen sanoen, minä olisin mielelläni ensin maininnut, niin minä tahdon tässä asiakirjoilla ensin osoittaa, mitä niissä juhlissa tapahtui.

Heti hallituksen kirjelmän maaherralle saavuttua lienee maaherra antanut poliisimestarille määräyksen, kieltäen jyrkästi juhlien toimeenpan-

Mäntymäellä oleva joukkohauta hulikaanien hävittämänä.

non. Mutta ne tiedot, mitä Hämeenlinnan poliisimestari Kesäjärvi juhlien järjestäjille antoi, eivät olleet ehdottoman kielteiset. Poliisikuulustelupöytäkirjaan, joka on asian johdosta laadittu, on Hämeenlinnan poliisimestari Kesäjärvi lausunut, kun hänelle sanomalehdentoimittaja Toivola oli näistä juhlista ilmoittanut, seuraavaa: »Toivolalla ilmoitettua, että haudoilla aikovat pitää puheita edeltäpäin hankitut puhujat, ollen m.m. luterilaisella hautausmaalla Toivolalla itsensä aikomus pitää puhe ja kansanedustaja Myllymäen siellä puhua ja että yksinkertaisuuden saavuttamiseksi puhujien pitäisi laskea seppeleitä, jotka Toivolalla ilmoituksen mukaan olivat omaisten valmistamia yksinkertaisia havuseppeleitä, oli kertoja siihen nähden, että kysymyksessäolevissa haudoissa kertojan tietojen mukaan on haudattuna 3,500 ruumista, niin että niin ollen on vaikea todeta kenellä haudoissa on omaisia, lausunut Toivolalle sallivansa puhujien puhua ja laskea seppeleet, kunhan puheet ovat yksityistä laatua ja sellaisia kuin seppeleitä laskettaessa on tavallista, lisäten kertoja, ettei puheiden ja torvisoiton lisäksi saa muuta ohjelmaa haudoilla suorittaa.»

Tällainen oli se poliisimestarin määräys, mikä annettiin. Mitään tämän enempää eivät haudoille pyrkijät pyytäneetkään. Herra sisäminis-

teri sanoi, että hallitus sallii omaisten mennä näille haudoille. Mutta miten hallitus, paremmin kuin Hämeenlinnan poliisimestari ratkaisee, kenellä on omaisia haudattuna haudassa, missä viranomaisten tietojen mukaankin on 3,500 ruumista? Suuri joukko voi olla hautausmaalla ihmisiä, eikä vielä voi väittää, ettei näillä vainajilla ole näin paljon omaisia.

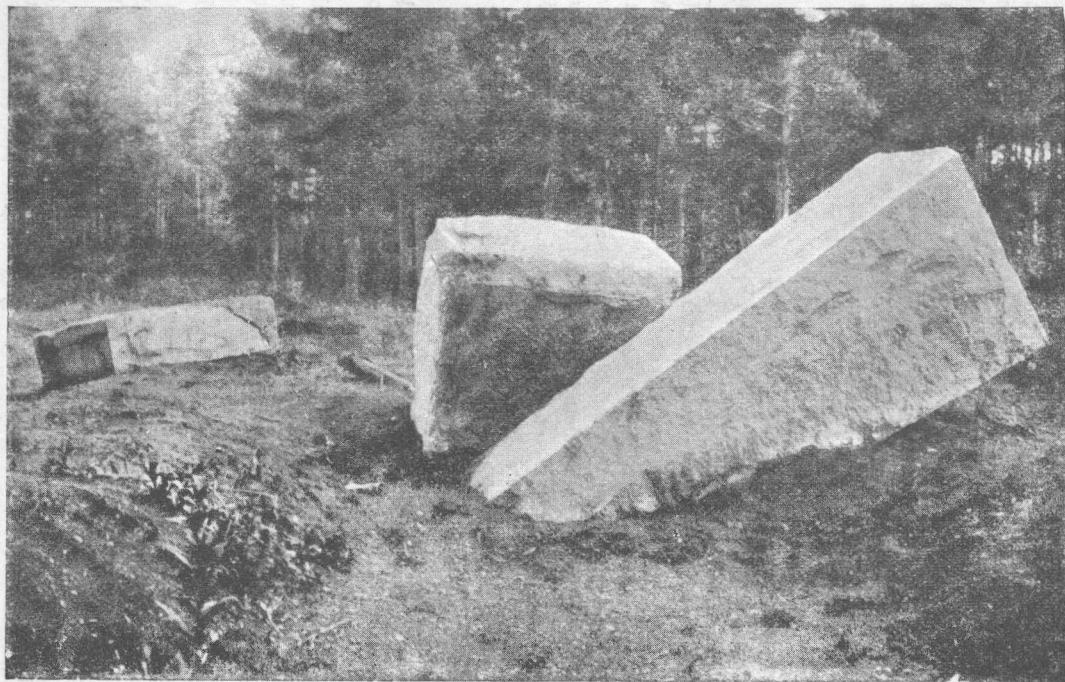
Poliisimestari huolehti velvollisuutensa mukaan, mitä juhlissa tapahtui, ja lausuu saamiensa tietojen mukaan seuraavaa: »Samana päivänä illalla etsivä ylikonstaapeli Jokinen kello 4—½ 5 välillä oli puhelimella ilmoittanut kertojalle seuranneensa saamansa määräyksen mukaan tilaisuutta, mutta ei niissä hänen käsityksensä mukaisesti mitään rikollista ilmennyt, sekä lyhyesti selostanut tilaisuudessa esitetyn ohjelman sisältöä sanoen puhujien erityisesti maininneen, ettei haudoille ole tultu mielenosoituksellisessa tarkoituksessa vaan surujuhlaa viettämään.« Näin kertoo poliisi siellä puhutun, mutta se ei estä herra sisäministeriä sanomasta, että siellä on harjoitettu agitatioonia. — Tällaisten tietojen mukaan laati poliisimestari maaherralle raportin, mutta Hämeen läänin silloista maaherraa, nykyistä oikeusministeriä, joka ei näy istuvan hallituksen paikalla, ei tyydyttänyt tällainen raportti, sillä hän vaati sellaisia tietoja, joiden perusteella voidaan asettaa asianomaiset henkilöt syytteeseen, ja siksi hän antoikin asian Tampereen etsivän osaston päällikön tutkitavaksi, jolloin, paitsi me syytetyt, myös Hämeenlinnan poliisit, joutuivat kuulusteltaviksi, ja tästä kuulustelupöytäkirjasta olen minä jäljentänyt äsken siteeraamani poliisimestarin lausunnon. Tähän samaan poliisi-kuulustelupöytäkirjaan on etsivä ylikonstaapeli Jokinen, joka oli määrätty sen poliisikomennuskunnan johtajaksi, joka oli haudoille lähetetty, lausunut seuraavaa: »Lähempänä kaupunkia olevalla haudalla, johon ensin saavuttiin, soitti ensiksi torvisoittokunta *surukappaleen*, minkä jälkeen kansanedustaja Olga Leinonen piti noin 10 minuuttia kestävä puheen, jossa kertoja ei havainnut mitään rikoksiin yllyttämistä eikä muutaakaan lainvastaista, vaan oli puhuja nimenomaan lausunut, *ettei haudoille ole tultu missään agitatsioonitarkoituksessa, vaan surujuhlaa viettämään*. Puheen jälkeen laski Leinonen seppeleen. Tämän jälkeen siirryttiin samoissa rotkoissa olevalle toiselle haudalle, missä niinikään 10 min. kestävä puheen piti Pakkaleeniksi itseään nimittävä henkilö. Tämänkään puhujan puheessa ei kertoja sanonut olleen mitään lainvastaista. Tämän jälkeen sanoi kertoja siirrytyn Hämeenlinnan hautausmaalla sijaitsevalle suurelle joukkohaudalle, missä soittokunta ensin soitti *surukappaleen* ja H. Toivola piti ensin 5 min. kestävä *runopukuisen puheen hautausmaalla vallitsevista tunteista*, jonka jälkeen kansanedustaja K. Myllymäki piti noin 10 min. kestävä puheen kosketellen *vainajain omaisten ja ystävien tunteita*, ja kysymyksessään vain muistojuhlain pitämistä. Puheessa, jossa puhuja oli m.m. lausunut, että nyt kysymyksessään oleva hautapatsas on pystytetty samassa tarkoituksessa kuin hautapatsaat yleensä, *ei kertoja*

Hautakivi suurella joukkohaudalla Hämeenlinnan
hautausmaalla.

havainnut rikokseen yllyttämistä eikä muutakaan lainvastaista.» Jos her-
ra sisäministeri luulee, että minä olen jättänyt tästä poliisi kuulustelupöy-
täkirjasta jotakin edukseni mainitsematta, niin minä pyydän sen tuomaan
julki jonkun toisen asian yhteydessä. Mutta siitä huolimatta, vaikka pu-
heeni ei ollut rikollinen, minä sain 600 markkaa sakkoa. Minun piti tietää,
että siinä on rikos tapahtunut, vaikka ylikonstaapeli Jokinen sanoo, ettei
hän sitä tiennyt. (Vasemmalta: Se on oikeutta sel!) Minkälaisia poliisi-
seja hallituksella on, jotka eivät tiedä, mitä sanoo laki, ja kuitenkin vaa-
ditaan siitä tietoa tavalliselta kansalaiselta. (Välihuutoja eduskunnasta.)
Muuten on otettava huomioon, että tuomiota ei annettu kellekään siitä,
mitä nämä puhuivat ja missä paikassa, vaan siitä, että sinne oli menty
viranomaisten kiellostaa huolimatta. Mutta onko viranomaisilla oikeus
sitä kieltää? Siihen odotetaan vastausta. Sitäpaitsi, kuten täällä jo po-
liisimestarin raportista näkyy, ei meitä edes kielletty sinne haudoille me-
nemästä. (Vasemmalta: Kaunis juttu!) Muuten ei meillä valitettavasti
voida niin paljon tuomioiden todistusvoimaan luottaa. Näillä valtiopäi-
villä jätetyssä oikeuskanslerin toimintakertomuksessa huomautetaan, että
kertomusvuonna on ollut pakko kymmenkunta tuomioistuinta panna syyt-
teeseen siitä, että ne ovat antaneet väärää tuomioita. On mainittava, että
tämäkin tuomio annettiin äänestyksen kautta pormestarin ollessa vapaut-
tavalla kannalla. (Vasemmalta: Kuulkaa!) Mutta tuomioistuin ei tätä jut-
tua käsitellessään toiminut vapaasti, vaan se toimi yleisen mielipiteen pai-
non alla, yleisen mielipiteen, joka muuten oli puettu pakkopaitaan. Sitä
osoittaa jo se, ettei yksikään ainoa Hämeenlinnan porvarillisista asianaja-
jista uskaltanut tulla ajamaan meidän asiaamme, vaikka samat asianajat
olivat kyllä saattaneet ajaa murhamiestenkin asiaa. Kuvaavaa oli, ettei
yksikään asianajaja sanonut, että meidän juttumme on paha, vaan sanoi-
vat, ettei tästä minkään lain jälkeen voi tuomita, mutta yleisen mielipi-
teen tähden he eivät voi sitä ajaa. (Vasemmalta: Kuulkaa!) Eräs asian-
ajaja jo lupasikin ottaa jutun, mutta viikkoa myöhemmin kieltäytyi sen-
tähden, että hän ei katsonut voivansa kestää sitä painoa, mitä hän silloin
jo oli saanut kokea. Tällaisissa oloissa meillä toimivat tuomioistuimet.
Kummat tässä sitten selviytyvät parempina oikeuden jakajina, syytetyt vai
tuomioistuimet?

Vaikka keväällä 1923 harjoitettu mielivalta onnistuikin viranomaisille
niin huonosti, niin ne eivät saattaneet olla siihen ryhtymättä taas viime
helluntaina. Ei suinkaan viime helluntaina pelätty, että siellä haudalla
tullaan harjoittamaan agitatsioonia, koska viranomaisille ilmoitettiin, että
sen, mitä siellä puhutaan, puhuu professori Voionmaa. (Vasemmalta:
Epäilyttävä henkilö! Samoin vasemmalta: Hallitus käyttää häntä vain
ulkomailla!) Sisäministeri sanoi, että omaisten olisi sallittu mennä sinne
myöhemmällä, kun muut haudalle pyrkijät olivat sieltä poistuneet. Ketä
olivat ne »muut»? Ne olivat kaikki omaisia, mutta näille haudoille pyrki

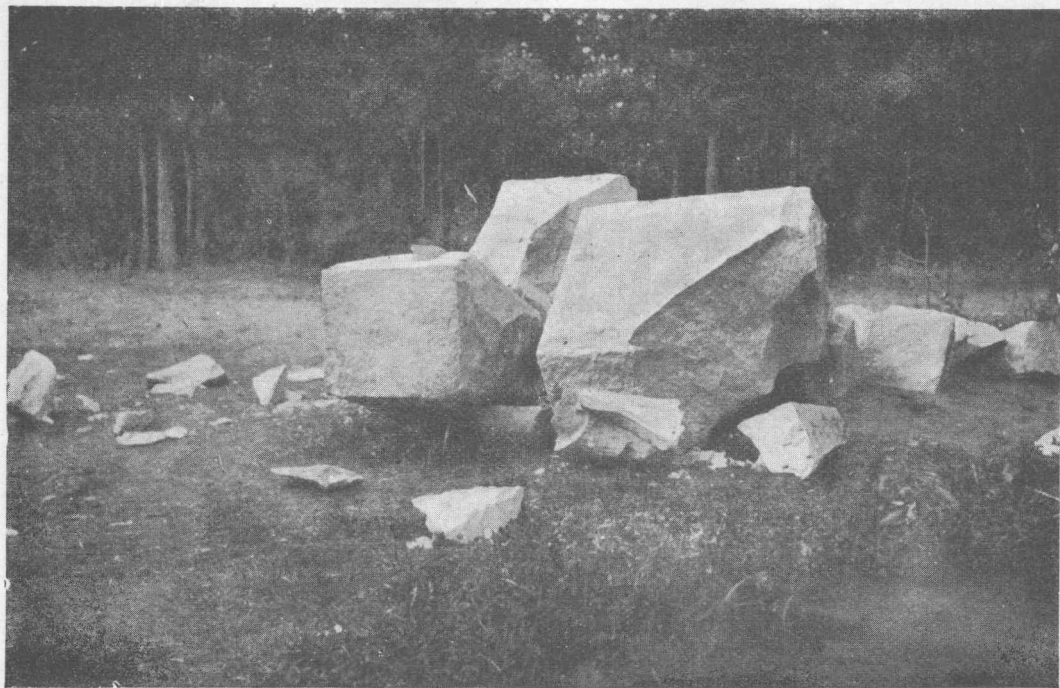
Hämeenlinnan hautausmaalle pystytetty hautakivi hävitettynä poliisiviranomaisten toimesta

illalla myöhään, sen jälkeen kuin kaikki muut olivat sieltä poistuneet, Porista asti Hämeenlinnaan tullut entisen kansanedustaja Laineen leski, mutta häntä ei laskettu, vaikka hän pyysi saada lupaa istuttaa sinne pienen kukkasen. (Vasemmalta: Oliko se valkoinen kukkanen? Samoin vasemmalta: Vaarallinen joka tapauksessa. Puhemies koputtaa.) Muuten ei viranomaisten menettely ollut samanlaista joka paikassa. Hämeenlinnan maaseurakunnassa ja Vanajassa, vaikka sielläkin viranomaiset olivat haudalla vartijoina, he selittivät, ettei mikään laki estä ketään pääsemästä näille haudoille ja laskemasta seppelettä. (Vasemmalta: Hämeenlinnassa estää!) On kummallista, että se, mikä Vanajassa ja maaseurakunnassa on luvallista, on Hämeenlinnassa ankarasti rangaistava. Kuka voi noudattaa sellaista lakia, koska se riippuu siitä maaperästä, missä asianomainen seisoo. (Ed. Hakkila: Linnoitettu kaupunki!) Se on mielivaltaa. Mielivalan erottaa laillisuudesta juuri se, että se on joka paikassa erilaista, kun laillisuus on joka paikassa samanlaista. (Vasemmalta: Hämeenlinnassa on edistysmielinen maaherra!)

Se, mitä olen täällä kertonut, on ollut minun ja monen muun mielestä sellaista, jota tuskin missään muussa sivistysmaassa on tapahtunut. Mutta se on vain osa siitä, mitä meidän maassa on tapahtunut. Aikanaan herrätti suurta huomiota se, josta sisäministerikin puhui, kun Varkauden hautausmaalta suurelta joukkohaudalta varastettiin hautakivi. (Vasemmalta: Törkeä varkaus!) Herra ministeri sanoi, että nämäkin ilkkityöntekijät olisi pantu syytteeseen, jos ei juttu olisi vanhentunut. Minkä tähden tällainen juttu vanhentuu, kun ei se juttu, josta minut tuomittiin, vanhentunut? Tällaiset perustelut ovat sääliittäviä köyhäntodistuksia hallituksen vastauksessa.

29 päivänä kesäkuuta rikottiin Riihimäellä myöskin eräältä joukkohaudalta hautakivi ja kannettiin tällä haudalla oleva seppele puolentoista kilometrin päähän työväentalon rappusille. Todennäköisesti tämäkin asia vanhenee, sillä kohta on kaksi vuotta kulunut siitä, kun se on tapahtunut, eivätkä viranomaiset ole vielä ryhtyneet minkäänlaisiin toimenpiteisiin, lukuunottamatta sitä, että tuon kiven pystyttäjät on pantu syytteeseen. (Ed. Hakkila: No onhan toimittu siis!) Samana yönä varastettiin Vanajan pitäjän Luolajan kylässä kirkollisten viranomaisten toimesta hautatulta ja asianmukaisesti siunatulta hautapaikalta hautakivi, joka oli siinä saanut olla jo yli kolme vuotta. Ei tämänkään johdosta ole ryhdytty minkäänlaisiin toimenpiteisiin, joten siinäkin todennäköisesti tämä juttu vanhenee. (Vasemmalta: Eivätkö kiven pystyttäjät saaneet sakkoa?)

Olen tässä nyt lyhyesti esitellyt erään osan kansalaisista, joiden teot eivät totisesti kaunista tätä kansaa. Mutta kun on ollut pakko ottaa tämä asia käsittelyn alaiseksi välilyksymyksen muodossa, niin suotaneen anteeksi, että minun täytyy esitellä tähän seuraan pari huomattavaa jäsentä, nim. järjestysvallan ministereistä poliisimiehiin asti ja kirkonpalvelijoista tuomiokapituliin asti.

Hämeenlinnan hautausmaalle pystytetty hautakivi valkoisten hulikaanien rikkomana.

Vainajain omaiset hankkivat Hämeenlinnassa yhteisvoimin hautakiven sille suurelle joukkohaudalle, jossa olevain vainajain lukumäärän poliisimestari on tiennyt olleen 3 ¼ tuhatta. Tämä hautakivi oli aivan yksinkertainen: laakakivi alla, hiukan korkeampi toinen päällä ja sen päällä pystyasennossa kartion muotoinen noin metrin pituinen kappale ilman minkäänlaista kirjoitusta. (Ed. Hakkila: Siinäpä se yllytys olikin!) Vaikkapa ei ole mitään säännöksiä siitä, että hautakiven hautausmaalle pystyttäjän on tehtävä ennakolta siitä ilmoitus kirkollisille viranomaisille, niin väärinkäsitysten ja muiden ikävyyksien välttämiseksi hautakiven pystyttäjät kävivät siitä etukäteen tekemässä ilmoituksen, ja ilmoittamassa samalla kiven laadun. Heti sen jälkeen kuin tämä hautakivi oli pystytetty, piti Hämeenlinnan kirkkoneuvosto kokouksen ja päätti 1 päivänä kesäkuuta 1923 asiasta seuraavaa:

»Sitten kun kirkkoneuvosto oli antanut kirkon isännöitsijälle tehtäväksi hankkia tiedon niistä henkilöistä, jotka olivat olleet alkuunpanijoita tai osallisia pystyttämässä muistokiveä kapinallisten joukkohaudalle Hämeenlinnan hautausmaalla, siitä huolimatta että kirkkoneuvosto oli sen kieltänyt, — — — ehdotti kirkkoneuvosto että se ryhtyisi toimenpiteisiin mainitun kiven poistamiseksi hautausmaalta kääntymällä maaherran puoleen ja samalla pyytäen, että ne henkilöt, jotka tässä asiassa ovat laittomasti menettelleet, asetettaisiin syytteeseen.«

Kuvaavaa tässä päätöksessä on se, että tässä sanotaan kiven pystytetyn vastoin kirkkoneuvoston kieltoa. Minä haluaisin nähdä sen kirkkoneuvoston pöytäkirjan, jossa tällainen kieltö on annettu. Asiasta oli neuvoteltu vain lääninrovasti Enqvistin kanssa eikä kirkkoneuvoston kanssa, eikä lääninrovasti Enqvist, puhuessaan oikeuden edessä itsekään pysynyt siinä väitteessään, että hän oli sen kieltänyt, vaan korjasi lausuntoansa niin, että hän luuli, että asianomaiset olivat saaneet sellaisen käsityksen. (Ed. Hakkila: Kelpaako haudan takana tällainen diplomatia?) Asia esiteltiin kirkkovaltuustolle 12 päivänä kesäkuuta ja päätti kirkkovaltuusto siitä seuraavaa: »Kirkkovaltuustolle esitettiin kirkkoneuvoston päätös kesäkuun 1 päivältä, josta kävi selville, että punakapinallisten joukkohaudalle Hämeenlinnan hautausmaalla oli kirkkoneuvoston kiellosta huolimatta pystytetty muistokivi, josta syystä kirkkoneuvosto ehdotti, että kirkkovaltuusto ryhtyisi toimenpiteisiin mainitun muistopatsaan poistamiseksi hautausmaalta ja kiven pystyttäjien syytteeseen saatamiseksi. Kirkkovaltuusto, vaikka katsoi kirkkoneuvoston päätöksen jo riittävän tässä asiassa, päätti yksimielisesti antaa kannatuksensa kirkkoneuvoston toimenpiteelle, pyytäen läänin maaherran toimenpidettä asiassa.«

Erikoisesti tahdon tässä alleviivata, että kirkkoneuvosto enempää kuin valtuustokaan ei tyytynyt vain poistamaan tätä kiveä, vaan vaati vielä kiven pystyttäjät saatettavaksi edesvastuuseen tästä törkeästä teosta.

Vanajan pitäjän Luolajan kylässä sijaitseva joukkohauta,
jolta porvarit varastivat hautakiven keväällä 1923.

Miksi ei näissä päätöksissä sanota, että kivi on ollut uskonvapauslain 10 luvun 3 momentin vastainen. (Vasemmalta: Se ei sitä ollut!) Niin, se ei sitä ollut. Hämeen läänin maaherra, joka tietojeni mukaan oli jo kirkkovaikkuutta kiihettänyt tämän päätöksen teossa (Ed. Keto: Kuulkaal!) ilmoitti samana päivänä, kun sai tiedon kirkkoneuvoston päätöksestä, poliisilaitokselle, että hautakivi oli poistettava poliisilaitoksen toimesta. (Vasemmalta: Eipäs vanhentunut se juttu!) Poliisilaitos yritti saadaksen ulkopuolella poliisilaitosta olevien henkilöiden kanssa sen kiven poistamisesta, mutta sellaisia ei kaupungissa löytynyt. (Ed. Hakkila: Tampereelta olisi pitänyt hakea.) Niin ollen jäi kiven poistaminen poliisiviranomaisten tehtäväksi. Minulla oli sääli noita poliisiviranomaisia, sillä ne eivät tässä asiassa intoilleet, vaan niiden oli alistuttava tähän teokseen leipäpaikkansa menettämisen uhalla ja siksi suostuivatkin tekemään tämän teon vain sillä ehdolla, että saivat sen suorittaa yöllä. (Ed. Hakkila: Niinkuin Varkaudessakin!) Tämä kivi kaadettiin kenenkään tietämättä kello 1—3 välillä yöllä. Jos isänmaan etu vaatii viranomaisilta tällaisia tekoja, niin minkä tähden ei löydetä sellaisia isänmaan sankareita, jotka kehtaavat sen tehdä päivällä? Se turmelee viranomaiset, hävittää kaiken kunnioituksen niitä kohtaan, jos niiden pitää tehdä tekoja, joita ei voida tehdä päivällä, vaan täytyy tehdä yöllä. Sen, mitä me teimme, me teimme päivällä ja tunnustamme sen missä vain. Mutta sen, mitä viranomaiset tekevät, ne tekevät yöllä, eivätkä kehtaa sitä tunnustaa. (Ed. Hakkila: Siinä onkin pieni ero!) Tässä nähdään, että me, siitä huolimatta, että olemme olleet syytettynä, olemme pelanneet peliä, jonka me saatamme

joka paikassa avoimesti tunnustaa, mutta ne, jotka ovat olleet meitä vastaan, ovat tekojaan hävenneet ja käyttäneet puolustukseensa vilppiä.

Kun poliisiviranomaiset olivat tämän muistopatsaan kaataneet ja kummun rikkoneet, niin se tyydytti niitä. Sen enempää eivät ne sinne tulleet. Mutta se ei tyydyttänyt meitä. Me luovutimme kiven erälle yksityiselle, joka siirsi sen itse ostamalleen hautapaikalle, johon se asetettiin päälletysten kasaan, mutta ei pystyyn. Heti kun tämä oli tapahtunut, saapuivat poliisiviranomaiset hautausmaalle ilmoittamaan, että näin ei olisi saanut tehdä. Kirkkoneuvosto piti heti kokouksen ja ilmoitti päätöksellään asianomaisille, että kivi on vietävä siitä pois. Se olisi saanut olla rikkotulla hautakummulla sekaisin, mutta se ei olisi saanut olla siististi kasaan pantuna. Mutta huligaanit — kolmas asiakumppani — eivät tavallisesti neuvottele eivätkä anna edeltäpäin aikeistaan tietoja, menivät eräänä yönä hautausmaalle, porasivat muutaman reiän kiviin, pistivät sisään dynamiittia ja laskivat sen pieniksi kappaleiksi. (Vasemmalta: Ovatko ne saaneet sentähden vapaudenristin jo?) Nyt se kivi on ollut tällaisena suurena kivirauniona Hämeenlinnan hautausmaalla enemmän kuin puoli toista vuotta. Ei poliisimestari eikä poliisilaitos ole ilmoittanut meille tyytymättömyyttä eikä kirkkoneuvostokaan ole kokoutunut asiasta päättämään. (Vasemmalta: Entäs hallitus?) Ei ole puuttunut asiaan hallitukseen. Meitä se ei tyydytä, mutta me emme siihen enää puutu.

Rikollisten jäljille olisi ollut helppo tässä tapauksessa päästä, mutta viranomaisilla ei ollut siihen minkäänlaista halua. (Ed. Itkonen: Kyllä ne sitten, kun asia vanhenee!) Me pyydettiin Hämeenlinnan poliisilaitokselta poliisikoiraa, koska paikalla ollut poliisi totesi, missä nämä ilkityöntekijät menivät hautausmaan aidan yli, mutta poliisilaitokselta ei annettu poliisikoiraa. (Vasemmalta: Se olisi tullut ilmi rikos!) Me pyydettiin Hämeenlinnassa olevalta poliisikoirakoululta poliisikoiraa, mutta sieltäkään ei sitä annettu, eikä tähän päivään asti, siitä huolimatta, että me olemme luvanneet 2,000 markkaa palkintona tämän rikollisen selville saajalle, ei ole minkäänlaista tutkimusta pidetty. Näin ne jutut vanhenevat. (Ed. Hakkila: Häpeä ei vanhene!)

Tästä kirkkoneuvoston ja kirkkovaltuuston päätöksestä, jolla kivi määrättiin poistettavaksi, valitettiin tuomiokapitulille, vaikka maaherra panikin päätöksen täytäntöön valitusajasta huolimatta. Tuomiokapituli on antanut asiasta päätöksen ja tahtonut painaa kanssa puumerkkinsä samaan asiaan. Päätös on annettu hiljan. Päätöstä perustellaan seuraavasti: »Valittajat eivät ole näyttäneet, että he olisivat hankkineet itselensä omistusoikeuden siihen hautasiijaan, jolle patsas on pystytetty, eikä patsas ole millään siinä olevalla kirjoituksella omistettu kellekään yksityiselle vainajalle, vaan on tätä varten erityisesti kerätyillä varoilla pystytettyä kapinaan osallisina kuolleiden yleiselle haudalle sekä erityisillä juhlallisuuksilla paljastettuna ilmeisesti saanut sellaisen luonteen, ettei

Suuri ammuttujen työläisten hauta Huopalahdessa. Tähän haudattiin myöskin valkoisten ampuma Viron oikeusministeri Vilms seurueineen.

sen voida katsoa olevan yksistään vainajien omaisten luonnollisena ja oikeutettujen surun tunteiden ilmauksena, vaan että samalla täytyy pitää tapahtuneen rikoksen kunnioittamisena, niin on kirkkoneuvostolla ollut päteviä syitä päätöksellä kieltää ryhtymästä patsaan pystyttämiseen sekä kirkkovaltuustolla niinkään laillinen oikeus kirkkoneuvoston pyynnöstä tehdä valituksen alainen päätös ja ryhtyä siitä johtuviin toimenpiteisiin, jonka takia tuomiokapituli on harkinnut oikeaksi hylätä puheenalaisen valituksen aiheettomana.«

Huomasitteko, mihinkä lakiin tässä vedotaan? Tässä sanotaan vain, että se on katsottava rikoksen ylistämiseksi. (Ed. Hakkila: Tarvitsee ko tuomiokapituli maallista lakia!) Minulla olisi paljon suuremmat oikeudelliset syyt katsoa, että tuomiokapituli on käyttänyt korkeaa asemaansa väärin. Eihän tuomiota voi antaa vain katsomuksen perusteella, sillä onhan tästä uskonnonvapauslaissa selvät säännökset. (Ed. Hakkila: Entäs hengen silmillä!) Sanotaan, ettei se hautapaikka ole ostettu. Mutta on Hämeenlinnan hautausmaalla paljon kiviä hautapaikoilla, joita ei ole ostettu eikä pyydettykään saada ostaa, mutta tätä paikkaa on pyydetty saada ostaa. Mutta sitä ei myydä. Me olemme monta kertaa tarjonneet hintaa, mutta sitä ei luvata myydä. Sitten päätöksessä naivisti puhutaan,

että kivessä ei ole kenenkään niiden nimeä, joiden hauldalle se on pystytetty. (Ed. Hakkila: 3,500 nimeä!) Mutta tästä syystä ei olisi tarvinnut sitä kiveä hävittää. Ei mikään olisi meille ollut mieluisampi velvollisuus kuin panna siihen kiveen ne nimet, sillä tässä suhteessahan se oli keskeneräinen. Ja me odotimme lupaa saada panna siihen nimet, mutta meille oli etukäteen eräältä taholta sanottu, että jos siihen laitetaan suuri joukko nimiä — joka olisi ollut pakko tehdä, sillä se oli monen vainajan omaisen yhteisvoimin siihen pystytetty — niin silloin se voitaisiin katsoa kiihoittavaksi. Mutta eihän sitä olisi tästä syystä tarvinnut hävittää, ja kyllä te hyvät herrat, tiedätte, että tämä syy oli keksitty. Ja kun näin keksityillä syillä täytyy puolustaa sellaisia tekoja, niin pitäisi teidän tunteustaa, että te ajatte huonoa asiaa.

On valitettavaa, että hallituksen vastauksen mukaan tilanne edelleenkin kehittyi samanlaiseksi, josta luonnollisesti seuraa, että meidän täytyy joka vuosi eduskunnan pöytäkirjoihin sanella nämä samat asiat. Muuten olen itse puolestani vakuutettu, että te häviätte tämän taistelun. Te ette voi ijankaiken pitää näitä hautoja piirityksessä. Ja olen vakuutettu siitä, että tulevat sukupolvet, jotka lukevat historiasta näitä tapahtumia, ymmärtävät meitä, mutta eivät ymmärrä teitä. (Vasemmalta: Hyvä! Eduskunnasta välihuudahduksia. Puhemies koputtaen: Hiljaa!) Täällä on paljon puhuttu isänmaan puolustuksesta, mikä on tärkeätä. Mutta jos te riistätte työläisiltä kaikki, jos te ette anna työläisille edes niin paljon maata, että niiden kuolleet omaiset saisivat siinä rauhassa levätä ja että ne saisivat koristaa sen pienen kappaleen maata, missä heidän omiaan leppää monissa kerroksissa ilman arkkuja ja suurin osa ilman vaatteita, niin mitä on työläisillä tässä maassa puolustettavaa! (Vasemmalta: Oikein!) Eikö tässä ole kysymys tunnepolitiikasta? Mistään muusta siinä ei voi olla kysymys. Onko meidän maalla varaa tyydyttää tällaisia alhaisia intohimoja, kostonpyyteitä, koska tämä ei voi tapahtua ilman menetystä. Tämä kysymys on minulle näyttänyt, kuinka kaukana tämän kansan eri kerrokset seisovat toisistaan. Ne seisovat niin kaukana, että se, mikä toiselle on kallista ja pyhää, on toiselle rikosta. (Ed. Hiidenheimo: Aivan niin. Vasemmalta: Hävetkää!) Te seisotte sillä puolella ja olette ylpeitä sentähden, että te tiedätte saavanne näillekin teoillenne siunauksen. (Vasemmalta: Pistimien voimalla.) Mutta minä olen onnellinen saadesani olla tällä puolella siitä huolimatta, että täällä vainotaan ja siellä heitetään prenikoita rintaan. Näin eri tavalla saattavat ihmiset ajatella.

Olisin mielelläni tässä asiassa kannattanut puhemiehen valtiopäiväjärjestyksen mukaan tekemää ehdotusta yksinkertaiseen päiväjärjestykseen siirtymisestä, mutta kun minä en tahdo osallistua niiden kanssa, jotka ovat menetelleet niin, kuin minä olen tässä osoittanut, niin minun on pakko ehdottaa, että tämä asia lähetetään perustuslakivaliokuntaan perustellun päiväjärjestykseen siirtymismuodon laatimista varten. (Vasemmalta: Hyvä! Hyvin hyvä!)

Kuten alussa jo huomautimme, vaikenivat ministerit tämän lausunnon jälkeen, eikä mistään porvarillisesta ryhmästäkään kukaan katsonut voivansa lähteä polemisoimaan sitä vastaan, joten välikysymyksen tekijät saivat niin täydellisen moraalisen voiton, mikä vaan harvoin voi parlamentissa tapahtua.

Lopuksi tulkoon vielä mainituksi, että rikottu hautakivi on vieläkin Hämeenlinnan hautausmaalla, eikä siihen ole sen jälkeen puuttuneet viranomaiset eikä myöskään kirkkovaltuusto.

Mihinkään toimenpiteisiin ilkityöntekijäin selville saamiseksi eivät viranomaiset ole ryhtyneet. Työläisten toimesta kyllä nostettiin syyte erästä suojeluskuntalaista Niilo Saarta vastaan, joka oli kertonut kiven räjäyttäneensä eräitten pyynnöstä. Mutta vaikka yleinen syyttäjä virkansa puolesta yhtyikin rangaistusvaatimukseen, niin koko asiaa pidettiin niin yksityisluontoisena, että kantajat saivat ajaa juttua omilla varoillaan ja itse maksaa todistajain palkat. Saari, joka kyllä todistettiin kertoneen, että hän oli kiven räjäyttänyt, kielsi sen oikeudessa lausuen: »Hän kyllä innokkaana suojeluskuntalaisena, kuten herrat tietävät, olisi mielellään sen kiven särkenyt, mutta tässä tapauksessa ei hän kuitenkaan ole sitä tehnyt.« Hän vapautettiin syytteestä.

1 Gustav Wilhelm Adamsson. 2 Edvard Andersson. 3 Alfred Andersson.
4 Emil Alin. 5 Alfred Anders Budde. 6 Johan Reinhold Gustafsson. 7 Johan
Albin Hansson. 8 Frans Maurits Huikko. 9 Aksel Arvid Johansson. 10 Rudolf
Johansson. 11 Erland Kivinen. 12 Väinö Koskinen. 13 Toivo Koskinen.
14 Viktor Kärras. 15 Väinö Arvid Lassila.

PERNAJA.

Adamsson, Gustav Wilhelm, synt. 25.6.1897 Ruotsinpyhtäällä. Ammuttiin Viipurissa 24.10.1918.

Andersson, Edvard, synt. 24.1896 Pernajassa. Kuoli Loviisassa 25.5.1918.

Andersson, Alfred, 20-vuotias, synt. Pernajassa. Kadonnut Loviisan valloituksessa.

Alin, Emil, synt. 28.6.1879 Mäntyhajulla. Kuoli Venäjällä.

Budde, Alfred Anders, synt. 30.11.1884. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 3.12.1918.

Gustafsson, Johan Reinhold, synt. 5.5.1884. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 26.8.1918.

Hansson, Johan Albin, synt. 22.4.1900 Pernajassa. Kaatui Heinolassa.

Henriksson, Johan, synt. 23.10.1887. Kuoli Riihimäen vankileirillä

Huikko, Frans Maurits, kaupanhoidaja, synt. 8.8.1880. Ammuttiin Loviisassa 8.4.1918.

Hyvönen, M. Bruno, synt. 6.10.1895 Ruotsinpyhtäällä. Ammuttiin Pyhtäällä 13.5.1918.

16 Juho Lassila. 17 Rudolf Lindberg. 18 Arvo Olavi Lind. 19 Verner Lindström. 20 Jaakko Meriaalto. 21 Aaro Mikkola. 22 Johan Erland Nurmio. 23 Johan Nylund. 24 Aleksander Raunio. 25 Otto Ripatti. 26 Evert Skog. 27 Einari Arvo Sundelin. 28 Teodor Jalmari Vuori. 29 Iivari Vilander.

Johansson, Rudolf, synt. 6.3.1889
Kaatui Loviisan valloituksessa 7
4.1918.

Johansson, Axel Arvid, synt. 19.10.
1896. Kuoli Heinolan rintamalla
1.3.1918.

Kivinen, Erland, synt. Artjärvellä
26.5.1883. Kuoli Tammisaaren
vankileirillä 18.8.1918.

Koskinen, Väinö, synt. 30.5.1902.
Katosi Viipurin valloituksessa.

Koskinen, Toivo, synt. 27.10.1918.
Katosi Viipurin valloituksessa.

Kärnä, Juho, synt. 1863. Kuoli Hä-
meenlinnan vankileirillä 21.6.1918.

Kärras, Viktor, synt. 1890. Ammut-
tiin Loviisassa 26.4.1918.

Lindberg, Rudolf, synt. 16.10.1889.
Kaatui Heinolan taistelussa.

Lind, Aaro Olavi, synt. 1.7.1899.
Kuoli Lahden Hennalassa 23.6.
1918.

Lassila, Väinö Arvid, synt. Artjär-
vellä. Kuoli 21 v. Suomenlinnan
vankilan sairaalassa.

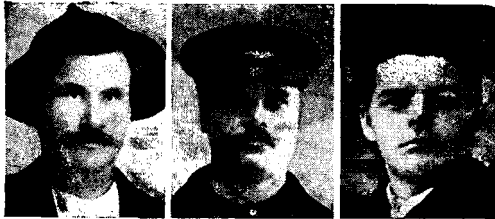
Lassila, Juho, synt. Elimäellä, 60 v.
Ammuttiin Loviisassa tutkimatta
18.3.1918.

Lindfors, Gustaf, synt. 22.9.1878
Pernajassa. Kuoli Tammisaaren
vankileirillä 14.8.1918.

Lindström, Verner, synt. 4.9.1875
Pernajassa. Kuoli Suomenlinnan
vankileirillä 19.6.1918.

Meriaalto, Jaakko M., synt. 5.1.1901
Loviisassa. Kaatui 17 v. Vierun-
mäen taistelussa.

- Mikkola, Aaro, synt. 16.7.1864 Pyhtäällä. Ammuttiin Loviisassa 18.5.1918.
- Nurmio, Johan Erland, synt. 14.2.1870. Kuoli Riihimäen vankileirillä 29.10.1918.
- Nyman, Evert Anders, synt. 9.9.1897 Pernajassa. Kuoli Hennalan vankileirillä 20.7.1918.
- Nylander, Johan, synt. 1.3.1865 Lapträskissä. Kuoli vankina Lahden sairaalassa 9.5.1918.
- Peltola, Maurits, synt. 4.3.1866. Kaatui Lahden taistelussa 14.4.1918.
- Peltola, Väinö Ilmari, synt. 1.3.1895. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 26.7.1918.
- Raunio, Alexander, synt. 23.10.1887. Kuoli kotonaan vankileiriltä päästyään 23.9.1918.
- Ripatti, Otto, synt. 4.11.1875 Hirsvensalmella. Ammuttiin Loviisassa 18.5.1918.
- Salmi, Adolf, kuollut Venäjällä.
- Skog, Evert, synt. 1890. Ammuttiin Loviisassa 26.4.1918.
- Sundelin, Einari Arvo, synt. 25.11.1897 Pernajassa. Ammuttiin Suomenlinnassa.
- Vilander, Iivari, synt. 4.9.1896 Pernajassa. Ammuttiin Lahden Hennalassa 6.10.1918.
- Vuori, Teodor Jalmari, synt. 10.10.1882 Myrskylässä. Kuoli Riihimäen vankileirillä 8.4.1918.

Vompulasta: Frans Oskari Lehto, synt. 15.10.1889, kadonnut; Erkki Manto, synt. 9.5.1894, murhattiin Lauttakylässä 13.6.1918; E. Venäläinen.

KOIVISTO.

Luettelo kansalaissodassa ja sen päätyttyä Koivistolla surmansa saaneista työläisistä antaa vastauksen kysymykseen: harjoitettiin v. 1918 valkoista terroria? Toukokuun 3-9 päivät olivat Koivistolla kauhun päiviä ja varsinkin 9 päivä, jolloin valkoisten murharaivo kohosi huippuunsa. Pörrön peltoon ammuttiin paitsi luettelossa lähemmin mainittuja työläisiä, myöskin 13 tuntematonta muun paikkakunnan työläistä. Siellä on isä poikansa kanssa, veli veljensä vierellä seisonut odottaen massa viimeistä vapauttavaa laukausta.

Ahokas, Juhon. Kaatunut taistelussa.
Anttila, Tahvo, synt. 1891. Ammuttiin Pullinniemessä.
Franselius, John, synt. 1878. Ammuttu Pörrön pellolla 7.5.1918.
Eskelin, Juhon, synt. 1886. Ammuttiin Maksalahdessa.
Eskola, Adolf. Kaatunut.
Hentula, Otto, synt. 1897. Murhattiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Hentula, Anton, synt. 1899. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Hellberg, Tahvo. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
Hellberg, Edvard, synt. 1899. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Heino, Elli, Kotkasta. Ammuttiin Pörrön pellolla.
Heino, Kaarlo, Kotkasta. Ammuttiin Pörrön pellolla.

Hietonen, Nikanor, synt. 1845. Murhattiin Pörrön pellolla 8.5.1918.
Hilska, Aug. synt. 1891. Ammuttiin Härkälän patterilla.
Hirvenoja, Hugo. Kaatui Kortelahdessa.
Hovi, Jalmar, synt. 1888. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Hohendahl, Johan, synt. 1868. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Hurme, Juhon. Murhattiin Koivistolla Pörrön pellolla 8.5.1918.
Hämäläinen, Einar, synt. 1896. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Hämäläinen, Matti, synt. 1893. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Hytti, Alfred, synt. 1889. Kuoli Viipurin vankileirillä.
Hyypiä, Toivo. Kaatunut.
Itkonen, Anton, synt. 1889. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Itkonen, Reinhold, synt. 1895. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Itkonen, Jalmari, synt. 1885. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Kivelä, Juhon. Ammuttiin Pörrön pellolla.
Käkönen, Konsta, synt. 1877. Ammuttu Humaljoella 3.5.1918.
Kurki, Aug., synt. 1897. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Kurki, Julius, synt. 1890. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Kurki, Hugo, synt. 1898. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
Kurki, Tuomas, synt. 1896. Ammuttiin Kurkelassa.
Karhu, Jalmari, synt. 1892. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
Kokkola, Anton, synt. 1898. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.

- Kekkonen, Esa, synt. 1873. Ammuttiin Pörrön pellolla.
- Kolehmainen, Tanatus, synt. 1875. Ammuttiin Pörrön pellolla.
- Kahri, Aug., synt. 1889. Ammuttiin Härkälän patterilla.
- Karvonen, Anton, synt. 1898. Ammuttiin Pörrön pellolla.
- Karvonen, Johan, synt. 1889. Ammuttiin Härkälän patterilla.
- Ketonen, Vihtori, synt. 1894. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Keso, Emil, synt. 1898. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Kiiski, Anton, synt. 1898. Ammuttiin Pullinmäellä.
- Kiikka, Uuno, synt. 1898. Ammuttiin Pörrön pellolla.
- Kiippu, Konsta. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
- Kokkola, Robert. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
- Kyytsönen, Armas. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
- Kaukiainen, Aug., synt. 1891. Ammuttiin Pörrön pellolla.
- Kaukiainen, Akilles, synt. 1885. Ammuttiin Viipurissa.
- Kaukiainen, Artturi. Kuoli Viipurin vankileirillä.
- Kukkonen, Jalmari. Ammuttiin Viipurissa.
- Korpi, Jalmari. Kaatui Humaljoella.
- Kurki, Adolf. Kaatui.
- Kyytsen, Anton. Kaatui.
- Kekkonen, Armas. Kaatui.
- Laurila, Lauri, synt. Urjalassa 1889. Ammuttiin Humaljoella 3.5.1918.
- Laakkonen, Heikki, synt. 1890. Ammuttiin Humaljoella 3.5.1918.
- Luukka, Vihtori, synt. 1895. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
- Lippi, Aug. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
- Myllyniemi, Johan, synt. 1896. Ammuttiin Humaljoella 3.5.1918.
- Matikainen, Emil synt. 1895. Ammuttiin Humaljoella 3.5.1918.
- Montonen, Valfrid, synt. 1901. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Montonen, Samuli, synt. 1873. Kuoli Viipurin vankileirillä.
- Mäki, Kalle. Kuoli räjähdyksessä 3.3.1918.
- Mannonen, Alfred. Kaatui rintamalla.
- Närjä, Anton, synt. 1888. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Nykänen, Jalmari, synt. 1896. Ammuttiin Raivolassa.
- Nykänen, Oskari, synt. 1899. Ammuttu Raivolassa.
- Pöksyläinen, Toivo, synt. 1903. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Pönni, Ludvig, synt. 1888. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Pönni, Aleksander, synt. 1896. Ammuttu Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Piiparinen, Väinö, synt. 1882. Ammuttu Inossa.
- Puusa, Nikolai, synt. 1881. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Pönkä, Juhon, synt. 1893. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Pulli, Adolf. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
- Pirskanen, Juhon. Kaatunut rintamalla.
- Pirskanen, Otto, suutari. Ammuttiin Inossa.
- Ratia, Rudolf, synt. 1897. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Ratia, Bruno, synt. 1898. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Ratia, Aleksi, synt. 1896. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Rokka, Taneli, synt. 1882. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Roti, Anton, synt. 1885. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Rotia, Hiop, synt. 1864. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Rotia, Albert, synt. 1888. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Rotia, Vilho, synt. 1901. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
- Rotia, Jooseppi. Kaatunut rintamalla.
- Rutanen, Ville, synt. 1876. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
- Rousku, Julius. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
- Rossi, Matti. Kaatunut rintamalla.
- Salminen, Erik, synt. 1874. Ammuttiin Pörrön pellolla 8.5.1918.

Tämä lahoinen lato Koiviston Pörrön pellon metsäkummulla on kauhujen lato. Latoon sijoitettiin miehiä 25–30 kerrallaan ja siellä heidän oli riisuttava alusvaatteilleen, minkä jälkeen aina kaksi kerrallaan tuotiin ulos ammuttaviksi pellolle. Paikkaa nimitetään nyt Koiviston veripelloksi.

Saukko, Aleksander. Kaatunut rintamalla.	Torkkel, Vilho, synt. 1898. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Salin, Albin, synt. 1882. Ammuttiin Humaljoella 3.5.1918.	Tuuli, Aleksander. Kaatunut rintamalla.
Siren, Teodor. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.	Välilä, Kalle, veturinkuljettaja. Kuoli Tammisaaren vankileirillä.
Suikkanen, Villiam. Kaatunut rintamalla.	Vanhanen, Antti, kauppias. Ammuttiin Inossa.
Suomalainen, Onni. Ammuttiin Pörrön pellolla 8.5.1918.	Valkonen, David, synt. 1878. Ammuttiin 3.5.1918.
Tamminen, Viktor, synt. 1870. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.	Virkki, Tonatus. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.
Tikka, Vilho, synt. 1899. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.	Villa, Anton, synt. 1892. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.
Tikka, Väinö, synt. 1896. Ammuttiin Raivolassa.	Villa, Anton, synt. 1880. Ammuttiin Raivolassa.
Torkkela, Sulo, synt. 1892. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.	Villa, Einar, synt. 1901. Ammuttiin Raivolassa.
Torkkela, Robert, synt. 1883. Ammuttiin Pörrön pellolla 9.5.1918.	Villa, Juho, synt. 1884. Ammuttiin Pörrön pellolla 7.5.1918.

Teloitettujen työläisten joukkohauta Noormarkun hautausmaalla.

NOORMARKKU.

Kun punakaarti oli huhtik. 12 päivänä perääntynyt etelään päin, saapuivat valkoiset joukot paikkakunnalle ja alkoivat vangita työläisiä. Työväenyhdistyksen talon ottivat valkoiset haltuunsa ja pitivät sitä jonkun aikaa kirkkonaankin, kun paikkakunnan kirkko paloi pääsiäislauantaina tapahtuneen taistelun aikana. Työväentalolla tuhosivat valkoiset yhdistyksen kirjaston, ravintolan ja salin kaluston. Pitäjän työläisiä tuhoutui kaikkiaan alun kolmatta sataa. Tässä mainitaan vain tuhoutuneet Noormarkun työväenyhdistyksen jäsenet:

Filppula, Frans, työmies, 34 vuotias. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.
Frödahl, Antton, maalari, 35 vuotias. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä.

Goberg, Rafael, työmies, 23 vuotias. Murhattiin Poomarkussa 13.3.1918.

Goberg, Johan, ed. veli, 20 vuotias. Murhattiin Poomarkussa 13.3.1918.

Grönroos, Aarne, työmies, 21 vuotias. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä.

Halminen, Herman, työmies, 40 vuotias. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.

Helin, Armas, työmies, 18 vuotias. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.

Isaksson, Alfred, työmies, 20 vuotias. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.

Jokinen, Paavo, työmies, 23 vuotias. Kuoli Iso-Mjölön vankileirillä.

Järvinen, Jooseppi, työmies, 44 vuotias. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.

Lehto, Domianus, työmies, 40 vuotias. Kuoli Lahden vankileirillä.

Lindfors, Frans, teurastaja, 38 vuotias. Murhattiin Noormarkussa 18.4.1918.

Ammuttujen punakaartilaiden yhteishauta Noormarkun hautausmaalla.

- Lund, Frans, työmies, 24 vuotias. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä.
- Lundgrén, Johannes, työmies, 18 vuotias. Kaatui Lahden lähistöllä.
- Lundgrén, Vilho, työmies, 46 vuotias. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.
- Lundgrén, Kalle, työmies, 34 vuotias. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.
- Lönnberg, Antti, työmies, 36 vuotias. Murhattiin Noormarkussa.
- Lönnberg, Aaro, työmies, 19 vuotias. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä.
- Mäkelä, Nikolai, työmies, 20 vuotias. Murhattiin Poomarkussa 15.3.1918.
- Nikkilä, Vihtori, maalari, 27 vuotias. Kaatunut Lahden taistelussa.
- Nordlund, Kaarlo, työmies, 26 vuotias. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä.
- Nordlund, Arvo, työmies, 19 vuotias. Kuoli Tammisaaren vankileirillä.
- Nordmark, Toivo, työmies, 18 vuotias. Kuoli Riihimäen vankileirillä.
- Reenfors, Vilho, työmies, 22 vuotias. Kaatui Noormarkun rintamalla.
- Serin, Uuno, torpparinpoika, 15 v. Murhattiin Noormarkussa 18.4.1918.
- Sundelin, Frans, maalari, 35 vuotias. Murhattiin Noormarkussa 18.4.1918.
- Snäll, Salomon, torppari, 43 vuotias. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.
- Teinilä, Kalle, työmies, 20 vuotias. Kaatui Noormarkun rintamalla.
- Tuohisto, Valde, työmies, 17 vuotias. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä.
- Tuominen, Salomon, työmies, 55 vuotias. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.

1 Frans Lindfors. 2 Nikolai Mäkelä. 3 Frans Sundelin.
4 Antti Lönnberg.

Tuomirönn, Kalle, ed. poika, 19 v.
Kuoli Lahden vankileirillä.

Uoti, Aleksanteri, työmies, 29 v.
Kuoli Lappeenrannan vankileirillä.

Viik, Jalmari, satulaseppä, 39 vuorokautta.
Murhattiin Noormarkussa 20.4.1918.

Viljanen, Frans, työmies, 53 vuorokautta.
Kuoli kotonaan vankileiriltä päästyään.

Viljanen, Lauri, ed. poika, 21 vuorokautta.
Kuoli Lappeenrannan vankileirillä.

Vikman, Uuno, työmies, 22 vuorokautta.
Kuoli Tammisaaren vankileirillä.

Östeberg, Harald, puutarhuri, 31 v.
Murhattiin Noormarkussa 20.4.1918.

Österlund, Johan, työmies, 25 vuorokautta.
Murhattiin Noormarkussa 18.4.1918.

KIIKKA.

Nummi, (1) August, synt. Kiikassa 5.9.1882. Murhattiin Kiikan hautausmaalla 9.5.1918.

Nylund, (2) Imanuel Vihtori, synt. Eurajoella 26.3.1881. Ammuttiin Kiikoisten Jaarassa 19.4.1918.

Mäkinen, Vihtori, synt. Kiikassa 19.3.1879. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 29.6.1918.

Salminen, (3) Frans, synt. Kiikan Kiimajärvellä. Kaatui Hauholla huhtikuulla 1918.

KYMMENEN VUODEN KULUTTUA.

Olkoon kaukana minusta, että tahtoisin laulaa punaisen puolen ylistystä nyt, kymmenen vuoden kuluttua kansallisen ison vihan päivistä — nyt enemmän kuin ennenkään.

Sillä kauna ei kansakuntaa kohota, eikä viha kykene vihkimään veljeyden temppeliä, jonka me yhteisen hyvän ympärille aiomme ylentää.

Vain rakkaus on oikea rakennuspuu, ja ihmisten sydämistä syntyy kestävä kivijalka.

Enkä minä teitä, toverini, ystäväni ja veljeni, katkeruuteen kehoita, vaan, jos se minun vallassani olisi, hoivaisin mahdolliset haavanne ja aristelevat arpenne lempeyden balsamilla sivelisin.

Mielelläni minä teille vapautta laulaisin — sitä vapautta, joka ei ole oman itsekkään itsenne ikeessä, eikä toisen, ihmisenä samanarvoisen, panemissa pauloissa.

Minä haluaisin nähdä kansan, joka ylenisi oikeuden ja totuuden pohjalta kuin yksi mies, ja mieluummin minä näkisin ilosta säteileviä silmiä kuin murheenmurjottavia katseita.

Niin, mikä olisi somempaa kuin sopu suomenkansan keskuudessa, ja heleä heimoustunne pyhäpuhtaissa tuvissa!

— — —
Mutta kuka ihmisyyden käskyä noudattava voisi sallia, että lyötyä lyödään ja että poljettua vuodesta vuoteen vaa-ditaan uudestaan polvilleen?

Jos joku on rikoksen tehnyt ja rangaistuksensa kärsinyt, niin eikö hän ole tasavertainen kansalainen toisten kanssa, ja onko kellään oikeutta häntä sormellaan osoittaa?

Ja sitäpaitsi: sovitus on aina selvä ja riidaton, mutta syyllisyyden rajaviiva on tavallisesti himmeä ja tulkinnan varassa.

Kuka siis uskaltaa sanoa: minussa ei ole vikaa, sinä olet syypää ja syytteeseen pantava!

Ja kun koko kansakunnan tempaa valtaansa viha, niin ken taitaa laskea, kumpiko puoli oli parempi, koska rakkaus makasi haudassa.

Eikä kenelläkään ole oikeutta iankaiken viettää juhlia voitosta, jota ei ole aiheuttanut rakkaus, vaan viha, koska niistä juhlista muodostuu vain kansakunnan onnettomuuden korostaminen ja kertaus.

— — —
Mutta sallittakoon kerran lyödyn ja yhä lyötynä laitetun korjata talteen muistojen murenia, jotka kertovat ankarasta ajasta, katkerista kärsimyksistä, murheen ja epätoivon kyynelistä.

Annettakoon alennettujen, joita vielä alas vaaditaan, silloin, kun toiset yhä voittonsa huumassa ylpeilevät, katsoa taakseen sille Getsemanen tielle, jota on täytynyt kulkea, että kohtalon laki täytettäisiin.

Olkoon meistä kaukana, että tahtoisimme laulaa vihan ja katkeruuden ylistystä, mutta annettakoon meidän vapaasti vaalia sitä muistoa, joka on meille raskas — ja rakas.

Heikki Välisalmi.

NAKKILA.

Nakkilan työväestö sai luovuttaa kansalaissodan ja sen jälkiselvittelyjen uhriksi suuren joukon parhaita järjestötoiminnan henkilöitä:

- Aalto, Kalle, synt. 1874. Kadonnut pakomatalla toukokuun alussa 1918.
- Aalto, Martti, synt. 1892. Murhattiin vangiksi jouduttuaan Hollolassa 1918 keväällä.
- Alhonpää, Vihtori, synt. 1889. Ammuttiin Nakkilassa 13.4.1918. — T.y:n jäsen.
- Boman, Niilo, torppari, synt. 11.12. 1898. Kuoli kotonaan Nakkilassa vankileiriltä päästyään 25.7.1918.
- Erkkilä, Matti, torpanpoika, synt. 1898. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä nälkään keväällä 1918.
- Flykt, Lauri, työmies, synt. 1889. Kuoli Isossa-Mjölössä kesällä 1918.
- Haapala, Nestor, työmies, synt. 1893. Kuoli Tammisaaren vankileirillä kesällä 1918.
- Haraholma, Aarre, torpanpoika, synt. 1896. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä kesällä 1918.
- Haraholma, Aarre, ed. veli, synt. 1898. Kadonnut pakomatalla toukokuun alussa 1918.
- Heinonen, Kalle, työmies, synt. 1901. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä kesällä 1918.
- Heinonen, Martti, työmies, synt. 1879. Kuoli Suomenlinnassa 23.9. 1918.
- Holopainen, Hugo, työmies, synt. 1896. Murhattiin Hollolassa toukokuun alussa 1918.
- Hellman, Frans Sigurd, synt. 1896. Kadonnut keväällä 1918.
- Ilomäki, Sigfrid, työmies; murhattiin Hollolassa vangiksi jouduttuaan 1918.
- Jaakkola, Väinö torpanpoika, synt. 1897. Kuoli päästyään kotiinsa Tammisaaren vankileiriltä elokuussa 1918.
- Jaakkola, Väinö, työmies, synt. 1898. Kuoli kotonaan vankileiristä päästyään kesällä 1918.
- Joki, Evert, torpparinpoika, synt. 27.9.1899. Kadonnut pakomatallaan 1918.
- Järvinen, Juho Akseli, torpparinpoika, synt. 19.3.1884. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1.9.1918. Nakkilan Järvikylän t.y:n jäsen.
- Järvinen, Väinö, työmies, synt. 1898. Kuoli Suomenlinnan vankileirillä 6.8.1918.
- Karhinen, Kustaa, työmies, synt. 1867. Kaatui Hämeenlinnan silialla 28.4.1918.
- Kari, Kalle, työmies, synt. 1890. Kadonnut pakomatalla 1918.
- Kaunisto, Villehard, torppari, synt. 1875. Kuoli Suomenlinnassa nälkään 21.8.1918.
- Keskimäki, Hugo Nikolai, torpparinpoika, synt. 24.8.1899. Kadonnut huhtikuun lopulla 1918 Lahden seudulla.
- Keskimäki, Iisakki, torpparinpoika, synt. 1875. Kuoli vankileiriltä kotiin tultuaan 6.7.1918.
- Keskimäki, Topias, työmies, synt. 1896. Kuoli Lappeenrannan vankileirin sairaalassa kesällä 1918.

1 Niilo Viktor Boman. 2 Juho Aksel Järvinen. 3 Villehard Kaunisto. 4 Emil Keto. 5 Nestori Ketola. 6 Toimi Jalmari Ketola. 7 Selim Koittola. 8 Pauli Koskenranta. 9 Frans Paavo Laitinen. 10 Frans Emil Lehtonen. 11 Väinö Edvard Lehtonen. 12 Kalle Akseli Levola. 13 Valter Rafael Lönnrot. 14 Kalle Malmi. 15 Siimon Mäkilä. 16 Yrjö Mäkilä. 17 Artturi Mäki-Rantala. 18 Frans Kustaa Männistö. 19 Väinö Herman Männistö. 20 Otto A. Nieminen.

Keto, Emil, maalari, synt. 1885. Kasdonnut pakomatalla. Nakkilan t.y:n jäsen.

Ketola, Frans Isakki, työmies, synt. 1876. Murhattiin Leppäkoskella 15.4.1918.

Ketola, Nestori, työmies, synt. 26.6.1881. Kuoli Tammisaaren vankileirillä nälkään 10.9.1918.

Ketola, Toimi Jalmari, työmies, synt. 1891. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 20.10.1918.

- Koittola, Selim, torpparinpoika, synt. 4.4.1900. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 9.6.1918.
- Koivunen, Johannes, työmies, synt. 1878. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 1918.
- Koivunen, Juho, nahkatehtaan työmies, synt. 1883. Haavoittui rintamalla Ahlaisten saaristossa, jonka johdosta kuoli Porin sairaalassa maaliskuussa 1918.
- Koskenranta, Pauli, nahkatyöntekijä, synt. 1874. Kuoli Suomenlinnan vankileirillä 1918. Nakkilan t.y:n jäsen.
- Kuusela, Nestori, torpparinpoika, synt. 8.9.1892. Murhattiin Lammissa vangiksi jouduttuaan 1918 toukokuun alkupäivinä.
- Lagerbom, Arvo, itsellisen poika, synt. 26.5.1897. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä elokuussa 1918.
- Lagerblom, Martti Oskar, torpparinpoika, synt. 1898. Kuoli Hämeenlinnan vankileiriltä kotiin päästyään kesällä 1918.
- Laitinen, Frans Paavo, torpparinpoika, synt. 11.8.1899. Kuoli Konnunsuon vankileirillä 19.7.1918.
- Lausén, Kustaa, työmies, synt. 1877. Kaatui Hämeenlinnassa keväällä 1918.
- Lehtilä, Väinö, torpparinpoika, synt. 1898. Kadonnut toukokuun alussa 1918.
- Lehtilä, Väinö, työmies, synt. 1894. Kadonnut pakomatalla toukokuun alkupäivinä 1918.
- Lehtimäki, Iivari, torppari, synt. 23.9.1882. Kadonnut toukokuulla 1918.
- Lehtinen, Iivari, torpparinpoika, synt. 1895. Kuoli Kuivan-Mjölön vankileirillä kesällä 1918.
- Lehto, Jalmari, työmies, synt. 1889. Kuoli Suomenlinnassa kesällä 1918.
- Levola, Kalle Akseli, torpparinpoika, synt. 20.7.1895. Kuoli Ison-Mjölön vankileirillä 5.7.1918.
- Lehtonen, Frans Emil, nahkatehtaan työmies, synt. 19.7.1892. Kadonnut rintamalla.
- Lehto, Kalle A., kirvesmies, synt. 14.9.1884. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 12.9.1918. — Nakkilan t.y:n jäsen.
- Lehtonen, Väinö Edvard, nahkatehtaan työmies, synt. 11.11.1897. Kaatui rintamalla Hollolassa 23.5.1918.
- Lönnroth, Valter Rafael, synt. 1900. Kuoli haavakuumeeseen Hämeenlinnan sairaalassa keväällä 1918.
- Malmi, Kalle, kirvesmies, synt. 1875. Kuoli Tammisaaren vankileirillä syyskuulla 1918.
- Mattila, Yrjö, työmiehenpoika, synt. 1899. Kadonnut Hauhon ja Tuuloksen välillä toukokuun alussa 1918.
- Mikkola, Johan Erik, työmies, synt. 1868. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä elokuussa 1918.
- Mikkola, Verner, torppari, synt. 1879. Kadonnut pakomatalla toukokuun alkupäivinä 1918.
- Mäkilä, Simo, pienviljelijä, synt. 5.1.1878. Kuoli Suomenlinnan vankileirillä 30.8.1918. — Nakkilan Lattomeren t.y:n jäsen.
- Mäkilä, Yrjö, pienviljelijän poika, synt. 28.6.1898. Kuoli rintamalla Hollolassa huhtikuussa 1918. — Lattomeren t.y:n jäsen.
- Mäki-Rantala, Artturi, torpparinpoika, synt. 1896. Kadonnut toukokuun alkupäivinä 1918.
- Männistö, Frans Kustaa, torpparinpoika, synt. 10.12.1888. Kuollut vankileirillä Suomenlinnassa 29.5.1918.
- Männistö, Vihtori, työmies, synt. 2.3.1890. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 9.8.1918. — T.y:n jäsen.
- Männistö, Väinö Herman, torpparinpoika, synt. 30.9.1895. Kadonnut Lahden seuduilla huhtikuun lopulla 1918.
- Naski, Urho, torpparinpoika, synt. 1896. Kuoli vankileiriltä kotiin päästyään kesällä 1918.
- Nissilä, Nestori, työmies, synt. 1894. Kadonnut pakomatalla 1918.
- Nieminen, Eino, torpanpoika, synt. 1898. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä kesällä 1918.

21 Vilho O. Nurmi.
22 Oskari Ojala.
23 Frans Peltomaa.
24 Oskari Perttu.
25 Frans N. Salo.
26 Artturi Stenroos.
27 Alfred Tainio.
28 Juho Tuominen.
29 Eino Wahlström.

30 Yrjö W. hlst öm.
31 Lauri I. Vallin.
32 Nestori Vallin.
33 Väinö V. Vallin.
34 Oskari Valtonen.
35 Yrjö N. Vassberg.
36 V. Vastamäki.
37 Edvard Virta.

Niemi, Frans, työmies, synt. 11.8. 1883. Murhattiin Leppäkoskella 15.4.1918.

Nieminen, Otto A., työmies, synt. 16.9.1898. Kuoli Hämeenlinnan vankileirin sairaalassa 28.7.1918.

Nordlund, Frans, työmies, synt. 1890. Kadonnut Lahdessa keväällä 1918.

Nurmi, Frans Iisakki, torpparinpoika, synt. 1895. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 1.7.1918.

Nurmi, Vilho Oskar, nahkatehtaan työmies, synt. 1879. Kadonnut Lahden seudulla huhtikuun lopulla 1918. — Nahkuriammattiosaston jäsen.

Ojala, Oskari, torpparinpoika, synt. 21.11.1896. Kadonnut Hauholla huhtikuun lopulla 1918.

Ojala, Verner, torpparinpoika, synt. 1899. Kadonnut pakomatalla.

Oksa, Aksel, työmies, synt. 1880. Kadonnut pakomatalla keväällä 1918.

- Palomaa, Fredrik, kalastuksen kait-
sija, synt. 1855. Kuoli Tammissaa-
ren vankileirillä 30.6.1918.
- Palonen, Johan Nestor, työm., synt.
24.2.1897. Kuoli Hämeenlinnan
vankileirillä 3.8.1918.
- Palonen, Uno, työmiehenpoika,
synt. 26.6.1901. Kuoli Tammissaa-
ren vankileiriltä päästyään Porin
sairaalassa 5.12.1918.
- Peltola, Frans Fredrik, työmies,
synt. 1879. Kuoli Hämeenlinnan
vankileirin sairaalassa nälkään 26.
6.1918.
- Peltomaa, Eino, torpparinpoika,
synt. 1899. Kuoli nälkään Hä-
meenlinnan vankileirillä 16.7.1918.
- Peltomaa, Frans, työmies, synt. 5.3.
1882. Kuoli Hämeenlinnan vanki-
leirillä 23.6.1918.
- Perttu, Oskari, torppari, synt. 27.8.
1870. Kuoli nälkään Lappeenran-
nan vankileirillä 8.6.1918.
- Pietilä, Hannes, torpparinpoika,
synt. 1900. Kadonnut pakomat-
kalla.
- Raakkuunpää, Sifferi, torpanpoika,
synt. 1891. Kadonnut toukokuun
alussa 1918.
- Rajamaa, Villehard, torppari, synt.
1882. Kaatui taistelussa Siuron
rintamalla 2.4.1918.
- Rikström, Juhon, torpparinpoika,
synt. 15.1.1899. Kuoli Ison-Mjös-
lön vankileirillä 30.6.1918.
- Rintala, Kalle, työmies, synt. 1881
Kadonnut keväällä 1918.
- Rintala, Oskari, työmies, synt. 1888.
Kadonnut keväällä 1918.
- Salava, Frans Evert, työmies, synt.
1892. Kuoli Tammissaaren vanki-
leirillä 20.7.1918.
- Salo, Frans Nestori, torpparinpoi-
ka, synt. 12.7.1895. Kuoli Lape-
peenrannan vankileirillä 25.7.1918.
- Stenroos (Järvenpää), Artturi Leo-
nard, torpparinpoika, synt. 24.1.
1891. Kuoli Tammissaaren vanki-
leirillä 4.8.1918. — Nakkilan Jär-
vikylän t.y:n jäsen.
- Suhonen, Kustaa Edvard, torppari,
synt. 26.10.1873. Kuoli Hämeen-
linnan vankileirillä 25.6.1918. —
Nakkilan t.y:n jäsen.
- Stenroos, Frans, torpanpoika. Ka-
donnut toukokuun alussa 1918.
- Suominen, Erland Villehard, työ-
mies, synt. 2.10.1897. Kadonnut
Hämeenlinnassa keväällä 1918.
- Tainio, Alfred, työmies, synt. 1898.
Sai surmansa Leppäkoskella, jou-
duttuaan saarroksiin 15.4.1918.
- Takala, Elli Emilia, uunityöntekijän
vaimo, synt. Ulvilassa 29.11.1893.
Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä
12.6.1918.
- Takala, Nestori, uunityöntekijä,
synt. 11.3.1887. Kuoli Lappeen-
rannan vankileirillä 2.6.1918. —
Nakkilan t.y:n jäsen.
- Terho, Iivari, torppari, synt. 1874.
Kuoli nälkään vankileirillä kesällä
1918. — Nakkilan Pohjan torppa-
riosaston perustajia ja jäsen.
- Tienhaara, Kalle, torpanpoika, synt.
23.9.1898. Kadonnut rintamalla
huhtikuussa 1918.
- Tuominen, Juhon, torppari, synt. 24.
6.1880. Sai pakomatkalla Leppä-
koskella surmansa 15.4.1918.
- Wahlström, Eino, puuseppä, synt.
28.2.1899. Surmattiin saarroksis-
sa ollen Leppäkoskella 15.4.1918.
- Wahlström, Yrjö Edvard, rautatie-
läinen, synt. 20.1.1898. Kaatui
taistelussa Lahden edustalla ol-
lessaan pakomatkalla 30.4.1918. —
Rautatieläisliiton Porin osaston
jäsen ja osaston orkesterin joh-
taja.
- Valkomaa, Eino, torpparinpoika,
synt. 1899. Kuoli Hämeenlinnan
vankileirillä 19.6.1918.
- Vallin, Lauri Iivari, torpparinpoika,
synt. 1900. Murhattiin Leppäkos-
kella 15.4.1918. — Nakkilan t.y:n
nuorisosaston jäsen.
- Vallin, Nestor Rudolf, työmies,
synt. 1900. Murhattiin Hamina-
sa toukokuun alussa 1918.
- Vallin, Väinö Vilho, työmies, synt.
1898. Murhattiin toukokuun alus-
sa 1918 Hollolassa.
- Valtonen, Oskari, nahkityöntekijä,
synt. 1876. Kuoli Turussa vanki-
lan sairaalassa 1918. — Nahkuri-
ammattiosaston jäsen.

Vahtipalveluksessa olevia punakaartilaisia ja toimistovirkailijoita Nakkilan työväentalon edustalla.

Wassberg, Yrjö Nikolai, torpparinpoika, synt. 11.3.1899. Kaatui taistelussa Koskella H.l. 30.4.1918. — Nakkilan t.y:n jäsen.

Vastamäki, Vihtori, torpparinpoika, 30 v. ikäinen. Murhattiin toukokuun alkupäivinä 1918.

Viinamäki, Aarne, torpparinpoika, synt. 1896. Kuoli Tammisaaren vankileirillä nälkään elokuulla 1918.

Virta, Edvard, työmies, synt. 1885. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä kesällä 1918.

Virta, Frans Vihtori, työmies, synt. 1880. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä kesällä 1918.

Virta, Johan Iivari, työmies, synt. 1891. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 23.6.1918.

Virtanen, Kalle Johannes, työmiehenpoika, synt. 19.7.1900. Kuoli nälkään Ison-Mjölön vankileirillä 10.7.1918.

Vähäjärvi, Paavo, torpanpoika, 23 v. ikäinen. Kuoli Hämeenlinnan saarialassa toukokuussa 1918.

KIUKAINEN.

Kansalaissodan aika punaisten ollessa vallassa oli Kiukaisissa niinkuin muuallakin sota-aikaa. Sotilasjohdossa olevat henkilöt määräsivät asioissa ja toisten täytyi alistua. Sehän se on yleensä sodan käynnissä tunnettua, asustaapa sitä sitten kumpaisen taistelevan puolen alueella tahansa. Takavarikoimisia sotatarkoituksiin luonnollisesti toimeenpantiin, samoin kuin vangitsemisiakin. Mitään erikoisempaa ei kuitenkaan tapahtunut. Pääsiäisten pyhinä eräs rintamalta saapunut muilta paikkakunnilta kotoisin oleva punakaartilainen ampui erään talon seinän läpi sisään, minkä johdosta sisällä oleva eräs nainen sai surmansa. Ilkivallan tekijä vangittiin ja lähetettiin Poriin tutkittavaksi ja tuomittavaksi, ja kuten on kuultu, saikin hän ankaran rangaistuksen.

Valkoisten saavuttua paikkakunnalle alkoivat yleiset työläisten vangitsemiset. Syytä ei paljon tarvittu. Ei säästynyt vangitsemiselta nekään työläiset, jotka eivät ottaneet osaa kansalaissotaan, jos vaan muuten olivat tunnettuja sosialisteja tai ottaneet osaa v. 1917 maatyöväen lakkoihin. Kaikkiaan vangittiin Kiukaisten työläisistä 311 henkilöä, joista naisia 43. Vangituista tuomittiin 255 ja vapautettiin 56. Paikkakunnalla murhasivat valkoiset 3 kuntalaista, nimittäin työmies Vihtori Nurmen, suutari Vihtori Keskimäen ja itsellisenpojan Yrjö Lehtosen, joka oli vain 15-vuotias. Mitään erikoista eivät murhatut olleet tehneet ja olivat he muutenkin tunnetut erittäin siivoiksi miehiksi. Edellämainittujen lisäksi oli poliisi Kalle Koskisen putkassa toukok. 9 pnä vangittuina Einari Koivunen Panneliasta ja muuan Heikkilä Harjavallasta. Mainitun päivän iltana tuli kaksi tunnettua talollisenpoikaa vangittujen luokse, ottaen mukaansa 4 vangittua, jättäen Heikkilän. Kun vangit olivat komennetut kääntymään maantieltä metsään ja kuljettua noin 30 metriä, ampuivat takana kulkevat miehet yhteislaukauksen, jolloin perimmäiset miehet, Nurmi ja Lehtonen, heti kaatuivat maahan, mutta Keskimäki ja Koivunen lähtivät juoksemaan pakoon. Keskimäki kuitenkin saatiin kiinni ja ammuttiin Stenvallin torpan lähellä. Samana iltana hautasivat valkoiset ampumansa ruumiit, peittäen niitä vähän turpeilla. Erikoista raakuutta osoitti se, että ruumiita silvottiin lapiolla. Vaikka ei Kiukaisten työläisiä murhattu kotona enempää kuin edellämainitut, niin eivät uhrit rajoittuneet tähän. Suuri määrä kiukaislaisia joutui kiinni pakomatkalta etupäässä Lahdessa, jonne Kiukaisista lähetettiin miehiä näistä vangituista eroittamaan teloitettaviksi

määrätyt. Pääasiassa kolmessa päivässä teloitettiin Lahdessa 76 kiukaislaista työläistä. Tämän lisäksi murhattiin kiukkaislaisia Porissa 1, Ruosniemellä 1 ja Viipurissa 1. Muuten sai surmansa: Lahden taistelussa kaatui 13, vankileireillä kuoli 29, vankileireiltä heikossa tilassa kotiin päästyään kuoli 2 ja kadoksissa on 2. Kaikkiaan vaati kansalaissota siis uhreja Kiukkaisista 128. Tuhoutuneista oli vanhin 64 vuoden ja nuorin 15 vuoden ikäinen.

- Aarnio, Nestor Arvi, työmies, synt. 1886. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Alanko, Gerhard Mikko, työmies, synt. 1891. Murhattu Lahdessa 7.5.1918.
- Anturamäki, Yrjö Ilmari, torpp. poika, synt. 1896. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Avellan, Frans Mikkeli, suutari, synt. 1860. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Bergroos, Anton Emil, työmies, synt. 1896. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Berg, Väinö, torp. vuokr., synt. 1885. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Björn, Väinö Herman, työmies, synt. 1888. Murhattu 12.5.1918.
- Dahlbom, Isak, työmies. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Elo, Viktor, työmies. Murhattu Porissa.
- Felt, Viktor, suutari, synt. 1878. Murhattu Lahdessa 7.5.1918.
- Grannila, Jalmari Gerhard, torpp. rinpoika, synt. 1891. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Grönroos, Oskari, työmies, synt. 1891. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Haanpää, Viktor Evert, synt. 1893. Kuollut Turun vankilaan 20.6.1918.
- Haavisto, Väinö Jalmari, torpp. poika, synt. 1896. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Halme, Kustaa Nestori, suutari, synt. 1888. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Hakkinen, Johan Villehard, seppä. Saanut surmansa Viipurissa toukokuulla 1918.
- Hakanpää, Hannes Isak, renki. Kuollut Porin vankil. sairaalassa keväällä 1918.
- Helkiö, Evert, työmies, synt. 1887. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Heinonen, Uuno, työmies, synt. 1896. Kadoksissa.
- Heinonen, Väinö Nestori, renki, synt. 1900. Kuollut Tammisaaren vankil. heinäk. lopulla 1918.
- Heinonen, Johan Kustaa, rakennus-työmies, synt. 1862. Kuollut Turun vankilaan 5.5.1918.
- Juhola, Nestor Ferdinand, työmies, synt. 1889. Kuollut Tammisaaren vankil. 25.8.1918.
- Kaulionmäki, Kustaa Vihtori, puuseppä, synt. 1887. Kaatunut Lahden taistelussa 30.4.1918.
- Kaulionmäki, Väinö Nestor, ed. veli, synt. 1893. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Kaleva, Juho Kustaa Wilhelm, lääkiseppä, synt. 1875. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Kaleva, Juho Aaron, ed. poika, synt. 1900. Kuollut Tammisaaren vankil. 25.8.1918.
- Kaunismäki, Armas Nestor, työmies, synt. 1892. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Kaunismäki, Juho Nestor, työmies, synt. 1879. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Kaunismäki, Selim Johannes, ed. poika, synt. 1899. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Kaskisto, Frans Oskari, työmies, synt. 1897. Kuollut Lahden sairaalaan elok. 1918.

1 O. Grönroos. 2 Frans Lahti. 3 Viktor Nurmi. 4 Onni Salmi.

5 Ilmari Loven. 6 Kasperi Siirtonen. 7 F. Siirtonen. 8 F. Toivonen

Kataja, Frans Aaron, rakennustyö-
mies, synt. 1886. Murhattu Lah-
dessa 7.5.1918.

Ketola, Väinö, työmiehes, synt. 1898.
Kuollut Turun vankilaan heinäk.
1918.

Keskimäki, Väinö Viktor, suutari,
synt. 1894. Murhattu Paneliassa
Tarkin kalliolla 9.5.1918.

Kortelainen, Nestor, työmiehes, synt.
1879. Kuollut Hämeenlinnan van-
kil. 8.6.1918.

Kortelainen, Kalle, työmiehes, synt.
1900. Murhattu Lahdessa.

Kaskinen, Karl, irtolainen, synt.
1894. Kuollut Lappeenrannan
vankil. 6.6.1918.

Kaski, Isak, työmiehes, synt. 1886.
Murhattu Lahdessa 12.5.1918.

Koivunen, Frans Nestor, työmiehes,
synt. 1899. Murhattu Lahdessa.

Kleemo, Frans Mikael, torpp. poika,
synt. 1875. Murhattu Lahdessa
12.5.1918.

Kuusisto, Karl Viktor, työmiehes,
synt. 1872. Murhattu Lahdessa
12.5.1918.

Kyläniittu, Frans, työmiehes. Mur-
hattu Lahdessa 12.5.1918.

Kyläniittu, Nestor, ed. veli. Mur-
hattu Lahdessa 12.5.1918.

Lahti, Frans Nestor, työmiehes, synt.
1893. Murhattu Lahdessa 7.5.
1918.

Laine, Frans Viktor, sahaytyömiehes.
synt. 1870. Kuollut Tammisaaren
vankil. heinäk. alussa 1918.

Laine, Viktor Jalmari, työmiehes,
synt. 1892. Murhattu Lahdessa
12.5.1918.

Lanne, Viktorinus, seppä, synt.
1875. Murhattu Lahdessa 12.5.
1918.

Laiho, Kalle Nestori, renki. synt.
1887. Kaatunut Lahden taistelus-
sa 30.4.1918.

Lehtimäki, Vihtori, renki. Kuollut
Turun vankil. elok. vaiheilla 1918.

Lehtonen, Yrjö Ilmari, mäkitupal.
poika, synt. 1903. Murhattu Pa-
neliassa Maijalan kalliolla 9.5.
1918.

Lehtonen, Väinö Armas, työmiehes.
synt. 1897. Murhattu Lahdessa
12.5.1918.

Lehtonen, Viktor Villehard, synt.
1885. Kuollut Tammisaaren van-
kil. 25.7.1918.

Lehto, Viktor, työmiehes. Murhattu
Lahdessa 12.5. 1918.

Leino, Nestor Nikodemus, työmiehes,
synt. 1898. Murhattu Lahdessa
14.5.1918.

- Lindell, Lauri, työmies, synt. 1897. Murhattu Lahdessa.
- Lindroos, Väinö Viktor, työmies, synt. 1900. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Lindqvist, Aukusti Isak, kirvesmies, synt. 1873. Kuollut Turun vankil. 9.8.1918.
- Lindqvist, Frans Anton, työmies, synt. 1897. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Lovén, Ilmari, synt. 1894. Kaatunut Lahden taistelussa 30.4.1918.
- Maantila, Frans Väinö, torpp. poika, synt. 1897. Kuollut Tammisaaren vankil. 13.9.1918.
- Mikkola, Frans Emil, synt. 1887. Kaatunut Lahden taistelussa 30.4.1918.
- Mäntynen, Juho Wilhelm, torppari, synt. 1879. Kuoli vankilasta päästyään 14.9.1918.
- Mäkilä, Antti, työmies. Murhattu Ruosniemessä.
- Mäentausta, Väinö, työmies. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Myllymäki, Juho, torpp. poika, synt. 1898. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Nissilä, Juho Nestor, torpparinpoika, synt. 1895. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Nissilä, Frans Oskar, ed. veli, synt. 1897. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Nordvall, Isak Nestor, työmies, synt. 1881. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Nurmi, Frans Oskar, työmies, synt. 1876. Murhattu Lahdessa.
- Nurmi, Viktor Emil, kivityömies, synt. 1874. Murhattu Paneliassa Maijolan kalliolla 9.5.1918.
- Nurminen, Nestor Leonard, työmies, synt. 1896. Kuollut Tammisaaren vankileirillä 24.8.1918.
- Nurminen, Järne Armas, työmies, synt. 1898. Kaatunut Lahden taistelussa 30.4.1918.
- Ojala, Väinö Johannes, synt. 1896. Kaatunut Lahden taistelussa 30.4.1918.
- Pihala, Kustaa Kasper, synt. 1897. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Pihala, Heikki Edvard, tilallisenpoika, synt. 1896. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Pihala, Frans Vilho, ed. veli, synt. 1899. Kuollut Lappeenrannan vankileirillä 1.7.1918.
- Pähknistö, Frans Viktor, torppari, synt. 1869. Kuollut Lahden kentälle 2.5.1918.
- Pähknistö, Frans Yrjö, ed. poika, synt. 1902. Kaatunut Lahden taistelussa 30.4.1918.
- Riihimäki, Uno Ilmari, torpparinpoika, synt. 1898. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Rintanen, Frans Fredrik, työmies, synt. 1885. Kuollut Turun vankileirillä 28.9.1918.
- Rintala, Juho Fredrik, suutari, synt. 1885. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Rintala, Nestor Nikanor, ed. veli, synt. 1887. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Rosvall, Frans Siffer, mäkitupalainen, synt. 1880. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Rosnell, Jalmari Mikael, torpparinpoika, synt. 1900. Kuollut Tammisaaren vankileirillä 14.8.1918.
- Saari, Juho Ilmari, renki, synt. 1898. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Salo, Frans Nestor, torpparinpoika, synt. 1899. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Salonen, Juho Antton, työmies, synt. 1872. Kuollut Tammisaaren vankileirillä 2.9.1918.
- Salmi, Kaarlo Verner, työmies, synt. 1888. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Salmi, Onni, työmies, synt. 1901. Murhattu Lahdessa.
- Salminen, Kustaa Vilhelm, torppari, synt. 1854. Kuollut Turun vankileirillä 23.6.1918.
- Salminen, Oskar, renki. Kuollut Tammisaaren vankileirillä elok. lopulla 1918.
- Santala, Frans Isak, metsätöyönjohtaja, synt. 1885. Murhattu Lahdessa 7.5.1918.

1 Väinö Nestori Kaulionmäki. 2 Frans Viktor Laine. 3 Isak August Lindqvist.
4 Frans Mikael Tommila. 5 Nestori Laiho.

- Sainio, Ilmari, työmiehes, synt. 1898. Kaatunut Lahden taistelussa 30.4.1918.
- Stenvall, Kustaa Immanuel, torppari, synt. 1876. Kuollut vankilasta päästyään 7.9.1918.
- Stenberg, Tobias Jalmar, torpparinpoika, synt. 1892. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Siirtonen, Veini, kasvatti, synt. 1902. Kadoksissa.
- Siirtonen, Tuure Olli Inkeri, torpparinpoika, synt. 1900. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Siirtonen, Frans, ed. veli, synt. 1893. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Siirtonen, Kasper Abraham, ed. veli, synt. 1897. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Seppälä, Otto Verner, työmiehes, synt. 1884. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Suominen, Oskar Edvard, työmiehes, synt. 1887. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Suominen, Ilmari, työmiehes, synt. 1893. Kaatunut Lahden taistelussa 30.4.1918.
- Suominen, Frans Yrjö, renki, synt. 1902. Kaatunut Lahden taistelussa 30.4.1918.
- Suominen, Eino Nikolai, työmiehes, synt. 1895. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Suominen, Set Fredrik, työmiehes, synt. 1899. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Suodenjoki, Nestor, työmiehes, synt. 1892. Kaatunut Lahden taistelussa 30.4.1918.
- Suloinen, Väinö Leonhard, työmiehes, synt. 1895. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Suojamaa, Viljo Johannes, työmiehes, synt. 1900. Kaatunut Lahden taistelussa 30.4.1918.
- Tamminen, Venni Ilmari, suutari, synt. 1893. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Tamminen, Viljo Nestor, ed. veli, synt. 1898. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Tamminen, Juho Nestor, puutyömiehes, synt. 1869. Kuollut Tammissaaren vankileirillä 5.8.1918.
- Taskinen, Lauri Kustaa, työmiehes, synt. 1886. Kuollut Hennalassa 27.7.1918.
- Toivonen, Frans Nestor, työmiehes, synt. 1899. Murhattu Lahdessa.
- Toivonen, Huugo Fredrik, puuseppä, synt. 1872. Kuollut Tammissaaren vankileirillä 23.8.1918.
- Tommila, Frans Mikhel, torpparinpoika, synt. 1891. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Tuominen Viktor Edvard, työmiehes, synt. 1877. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.
- Tähti, Nestor Hjalmar, työmiehes, synt. 1892. Murhattu Lahdessa 7.5.1918.
- Törnroth, Pauli torpparinpoika, synt. 1901. Kuollut Lappeenrantaan vankileirillä 26.6.1918.
- Verin, Nestor, torppari, synt. 1872. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.
- Virtanen, Herman, torppari, synt. 1869. Kuollut Tammissaaren vankileirillä 20.9.1918.

Toverihauta Ikaalisissa. Kumpujen alla lepää kymmeniä ilman tutkintoa ja tuomiota telotettuja.

Vihanto, Fredrik Nestor, työmies, synt. 1887. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.

Viljanen, Yrjö Isak, mekanikko, synt. 1895. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.

Vuorio, August, kaupanhoitaja. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.

Välilä, Kustaa Edvard, torpparinpoika. Kuollut Turun vankileirillä 2.7.1918.

Välilä, Väinö Armas, ed. veli. Murhattu Lahdessa 14.5.1918.

Vänni, Frans Fredrik, torppari, synt. 1863. Kuollut Tammisaaren vankileirillä 10.9.1918.

Vänni, Yrjö Erland, ed. poika, synt. 1893. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.

Ylijoki, Juho Ferdinand, työmies, synt. 1891. Murhattu Lahdessa 7.5.1918.

Ylijoki, Väinö Mattias, ed. veli, synt. 1893. Murhattu Lahdessa 12.5.1918.

Vangittuja punakaartilaisia kuljetetaan telotettavaksi Pohjanmaalla.

KOKKOLA LÄHISTÖINEEN.

Kokkolan valtauksen jälkeen, joka tapahtui 28/1.1918, tekivät valkoiset lukuisia vangitsemisia ja paikkakunnalle siirrettiin etelä-Suomessa vangit, joten lopuksi laskettiin kaikkiaan vankien lukumäärän kohoavan toiselle tuhannelle. Useat koulut ja työväentalo olivat järjestetyt vankiloiksi. Täällä tapahtui myöskin useita joukkoteloituksia, kuten toukokuun 13 päivänä 7 ätsäriläisen ampuminen lähellä Kokkolan Marian hautausmaata, 29 päivänä huhtikuuta Kronobyn kankaalla vertojaan hakeva 52 henkilön telous sekä tunnetuksi tullut opettaja Isomäen tappamisyhtys. Huhtikuun 6 päivänä kuljetettiin Kokkolasta Nurmoon, Paukkanevalle, teloitettavaksi 14 miestä, joista muutamia on myöhemmin omaisten kustannuksella siirretty Kokkolan hautausmaahan.

Tämäntapaisia joukkoteloituksia tapahtui usein, miehiä katosi harvase yö, ja kerrottiin heille päästettävän vapaaksi. Myöhemmin siirrettiin vangit Kokkolasta Tammisaaren pakkotyölaitokselle, jonne useita kuoli nälkään, jotka vielä olivat säilyneet hengissä Kokkolan vankileirillä.

- Kokkolan lähistöllä teloitetut:*
Koski, Oskari, synt. 1873. Ammuttiin Kokkolan lahden jäällä 30.3.1918. Kokkolan t.y:n luottohenkilö.	Aittoniemi, Heikki Y., synt. 21.11.1888.
Laine, August, synt. 9.3.1890. Murhattiin lähellä Kokkolaa talvella 1918.	Kaarre, Heikki, synt. 1.4.1891.
Mikkola, Nikolai, synt. 22.1.1873. Murhattiin Bennisissä 13.2.1918. Kannuksen t.y:n puheenjohtaja.	Kangas, Juho, synt. 1896.
Puttonen, Otto, synt. 22.5.1894. Murhattiin raa'alla tavalla Kokkolan lähistössä 1918 talvella.	Lampi, Kaarle E., synt. 18.7.1895.
Välimäki, William. Ammuttiin vankileirin ikkunasta 1918 keväällä.	Niemi, K. S., synt. 3.12.1897.
Lähellä Kokkolan kaupungin hautausmaata ammuttiin toukok. 13 päivänä 1918 seuraavat ätsäriläiset:	Ollikkala, Artturi, synt. 18.8.1897.
	Yksi tuntematon.
	Nurmon Paukkanevalle ammuttiin 6 päivänä huhtik. 1918 m.m. seuraavat kokkolalaiset:
	Ammesmäki, Edvard, leipuri, synt. 16.3.1894.
	Masalin, Frans, synt. 27.9.1896.
	Saukko, August, räätäli.
	Suomela, Lennart, nahkatyöntekijä, synt. 6.6.1885.
	Tanttinen, Kalle, työmiehes.

1 Edvard Ammesmäki.
 2 Vilho Harju.
 3 Emil Junnikkala.]
 4 Eino Kallio.
 5 Joonas Kantola.
 6 Oskari Koski.
 7 August Laine.
 8 Frans Masalin.

9 Nikolai Mikkola.
 10 Alekski Nurmi.
 11 Otto Puttonen.
 12 Daniel Rokkala.
 13 Lennart Suomela.
 14 Joonas Vierimaa.
 15 Antti Virta.
 16 Villiam Välimäki.

Virta, Antti, kivityömies, synt. 19.7. 1872. Kokkolan t.y:n luottamushenkilö.

Eri paikkakunnilla ammuttuja Kokkolan seutulaisia:

Eskola, Antti, pumppumiehen poika, Ylivieska, 18 vuotias. Ammuttiin Kokkolassa 29.4.1918.

Haaraoja, Aug., sekatyömies, Ylivieska. Ammuttiin Kokkolassa 29.4.1918.

Hakasaari, Joonas. Ammuttiin Hauholla.

Harju, Ville, muurarinoppilas. Ammuttiin Kokkolassa 29.4.1918.

Heikkilä, Leander. Kaatunut Tampereen taistelussa.

Junnikkala, Emil, torpanpoika, synt. 1891. Ammuttiin Kokkolassa 29.4.1918.

Kantola, Joonas, torpanpoika, synt. Ylivieskassa 1893. Ammuttiin Kokkolassa 29.4.1918.

Kärsimysten teiltä 8.

Kokkolan työväen kunnallisjärjestön pystyttämä hautapatsas Maarian hautausmaalle kahden ammutun toverin haudalle.

- Kivioja, Mikko, Ylivieska. Kaatunut Tampereella.
 Kivioja, Adam. Ammuttiin Tampereella.
 Kellokoski, Joonas G., synt. Haapavedellä 1894. Ammuttiin Kokkolassa 29.4.1918.
 Kallio, Jalmari E., torpanpoika, synt. Ylivieskassa 1893. Ammuttiin Kokkolassa 29.4.1918.
 Knuutti, Leander. Ammuttiin Ylivieskassa ja laskettu avantoon.
 Kujansuu, Yrjö E., talonpoika, synt. Ylivieskassa 1900. Ammuttiin Kokkolassa 29.4.1918.
 Nurmi, Aleks, torpanpoika, synt. 1884. Ammuttiin 29.4.1918.
 Rahkola, Daniel, suutari, synt. Ylivieskassa 1871. Ammuttiin Kokkolassa 29.4.1918.
 Timlin, Joonas. Ammuttiin Hauholla.
 Tossava, J. V. Ammuttiin Kannuksessa.
 Vierimaa, Joonas A., torpanpoika, synt. Ylivieskassa 1889. Ammuttiin Kokkolassa 29.4.1918.

Edelläoleva nimiluettelo osoittaa, että huhtikuun 29 päivä on pysyvä Kokkolan ympäristön työläisten mielissä pois lähtemättömänä.

KAKSI TUNTIA ENNEN KUOLEMAA.

Tosikertomus Kokkolan vankileiriltä.

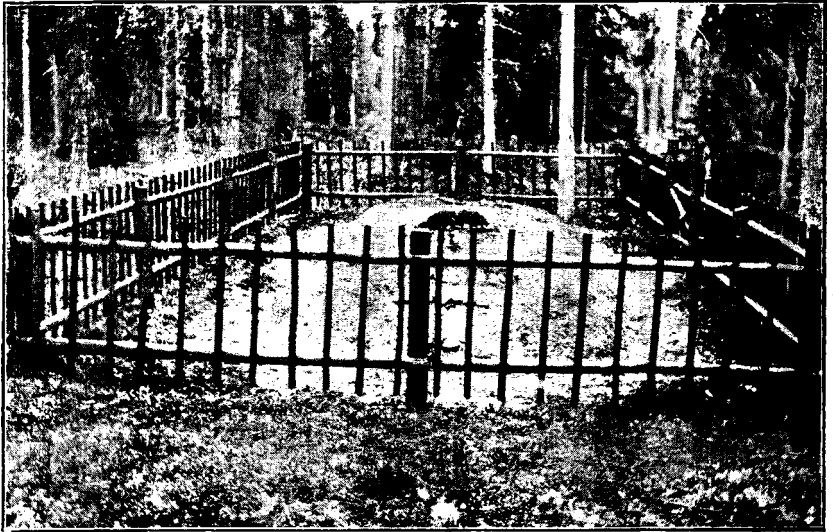
On yö, vankileirin kolikko yö, joka ei koskaan suo rauhaa, vaan sen kaa-meuden ja peloittavan hiljaisuuden. — Kaupungintalon torninkello on juuri lopettanut kahdentoista-lyöntinsä. Sen kumea kaiku kiirii yön hil-jaisuudessa kuin pahaenteinen syysvihuri halki ilman kaikkiin suuntiin.

Vanki on herännyt askelten ääniin, jotka kuuluvat käytävältä. Hän ko-hottautuu istualleen laverillaan, varoen synnyttämästä mitään ääntä kuin peläten itseään, sillä hän tietää miten kallis on uni toverille, joka nukkuu hänen vierellään muistamatta, tietämättä, mitään olinpaikastaan, puuttees-taan tai vankilan tuhansista syöpäläisistä, jotka valveilla ollen eivät anna hetkenkään rauhaa...

Hän kääntyy, katsoo ulos ikkunasta, jonka ylin ruutupari vain on jä-tetty laudoittamatta. Sen laudoittamattomasta osasta heijastaa katu-lyhdyn heikko valo vankilahuoneeseen, joksi on muodostettu koulun luokkasali tilapäisesti laudoista kyhätyn laverein ja laudoitetuin ikku-noin. — Hän on katsonut usein öisin noita valoviiruja, kuinka ne liikkuvat edestakaisin tuulen ulkona heiluttaessa katulyhtyä. Nyt ne eivät liiku, vaan lankeavat useana valoviivana valkoiseen katon laudoitukseen. Ulkona on tyyni, hiukan kolea huhtikuun 29:nnen päivän vastainen yö 1918 keväällä.

Yht'äkkiä sammuu lyhty kadulla. Sähkölaitokselta katkaisivat virran, kuten muulloinkin puoliyön jälkeen. Vanki säpsähtää. Lyhdyn sammu-minen saa hänet levottomaksi. Kuin jotakin aavistaen hän kuuntelee hiljaa pidättäen hengitystään. On hiljaisuus. Ei kuulu mitään, vain tois-ten vankitoverien raskas hengitys ja kuorsaus häiritsee hiljaisuutta. Van-git ovat sullojut toista sataa kuhunkin koulutalon luokkahuoneeseen, näl-kiintyneet, kalpeat vangit, jotka on tuotu eri puolilta maata, toiset rin-samilta, mutta enin osa kotoaan rauhan askareista temmattuja työläis-nuorukaisia, joukossa vanhuksiakin ja naisia. Heidän rikoksenaan on vain se, että he ovat kuuluneet työväenjärjestöihin tai ovat uskaltaneet astua puolustamaan omaa aatettaan.

Käytävästä kuuluu jälleen askeleita ja puheensorinaa. Ruotsia kuu-luvat puhuvan. Vanki tietää, mitä tämä öinen elämä merkitsee. Se on

Veljeshauta Kronubyn kankaalla n. 7 km. Kokkolasta etelään. Paikalla ammuttiin keväällä 1918 52 työläistä eri puolilta maata.

toistunut jo useina öinä ennenkin lampun ulkona sammuttua. Hän tuntee oudon vavahduksen ruumiissaan. Hän kuulee kuin joku kuiskaisi: nyt ne tulevat sinua noutamaan.

Ovi avataan ja sisään astuu kaksi, kolme miestä. Heillä on aseet kädessä. Pimeässä voi vain erottaa kiväärin kirkkaan piipun. Tulijat sytyttävät valon. Lavereilla syntyy liikettä. Melkein kaikki vangit ovat heränneet ja kavahtavat istualleen. Yksikään ei sano mitään, ei kysy mitään, sillä jokainen tietää, mitä tämänkaltainen yöllinen vierailu merkitsee.

Yksi tulijoista luettelee joukon nimiä listalta. Vangit kuuntelevat jännittyneinä, henkeään pidättäen. Jokainen on kuulevinaan omansa, kun nimeä lausutaan. Kun nimi on lausuttu, lyhyistyy joku laverilla, joka tuntee omansa mainituksi. Kaikkiaan kahdeksantoista miestä »vapautetaan«, kuten luettelija lausuu, niiden joukossa hän, joka oli valveilla vartijan sisään astuessa. »Kerätkää kampeenne ja valmistautukaa heti lähtemään!« lisää vartija käskävästi. Vangit tottelevat tuskaisin, ristiriitaisin tuntein. Kaikki ovat varmoja kohtalostaan, mikä se on oleva, mutta lapsellisen luottamuksen vallassa he vielä toivovat pelastusta.

Pian ovat kengät jalassa niillä, joilla vielä kengät on, kun eivät ole vaihtaneet niitä vartijoille leipäpalaseen tai muutamaan tupakkaan, ja

vähäiset vaatekappaleet kasassa. Kaikki eivät ota mukaansa mitään omaisuuttaan, vaan jakavat ne tovereilleen, jotka vielä jäävät odottamaan seuraavaa kutsua.

Vangit komennetaan riviin pihamaalle, jonne tuodaan lisää miehiä muista huoneista, että heitä kaikkiaan kertyy nelisenkymmentä miestä.

Hoippuen lähtee tuo outo jono liikkeelle komennuksen kuultuaan kohti kaupungin rautatieaseman tavaratoimistoa. Siellä heidät ahdetaan yhteen ahtaaseen härkävaunuun.

— Minne meitä viedään? kysyy joku. Ei hän saa vastausta. Sensijaan hän kuulee vain kirouksia ja uhkauksia, ellei pidä suutaan kiinni, senkin punikki-roisto.

Hetken kuluttua saapuu vielä yksitoista miestä toisilta vankileireiltä. Heidät työnnetään vielä samaan umpivaunuun kuin edellisetkin, joten heitä on pimeässä vaunussa yhteensä viisikymmentäkaksi miestä. Ovi työnnetään kiinni ja lukko rasahtaa paikoilleen.

Veturi viheltää ja kiskaisee liikkeelle vaunun, jossa miehet äkkinykäyksestä putoavat istualleen. Kukaan ei valita. Ei yksikään puhu mitään. Eivätkä he ajattele oikeastaan mitään. He ovat kuin eläimiä, joille saa tehdä mitä hyvänsä, valittamatta kohteluaan. Viime päivien tapaukset ja nälkä ovat tehneet heistä tällaisia tylsiä, tunteettomia olioita. He ovat voitettuja, joilla ei ole mitään oikeutta. Heidän henkensä on voittajien käsissä ja heidän elämänsä riippuu yksityisten vihamiesten mielivaldasta. He saavat kärsiä vain siksi, että ovat uskaltaneet taisteluun parempien elämänehtojen puolesta.

Juna porhaltaa hetken vimmattua vauhtia. Se pysähtyy noin 7 km:n päähän kaupungista keskelle hietikkonummea.

Kello lähestyy kahta. Läheisimmältä ylikäytävältä, noin parin kilometrin päässä olevalta ratavartijan tuvalta kuuluu kukon laulu. Yö-alkaa valjeta.

Ovi kiskaistaan auki ja viisi miestä temmataan ulos. Heidät saatetaan vähän matkaa metsään, komennetaan rintamariviin. Vähääkään vastustamatta tottelevat vangit kuin vaistomaisesti käskijöitään. Yksi saattajista, pitkä, solakka, upseerin näköinen mies puhuu heille huonolla, ruotsinvoittoisella murteella. Hän selittää heille, että koska he ovat nousseet lakia ja isänmaata vastaan, täytyy heidän sovittaa tekonsa kuoleamalla. Hän kehoittaa heitä luottamaan jumalaan ja toivottaa heille anteeksiantamusta.

Miehet eivät vastaa. He seisovat, tuijottavat ilmeettömin katsein kiväärinpiippuihin, jotka ovat tähdätyt, valmiina laukaistaviksi heidän rintoihinsa. Jokainen heistä on varma asiasta, jonka puolesta he nyt saavat verensä vuodattaa. He eivät pelkää kuolemaa. He uhmaavat sitä. He katsovat sitä silmästä silmään...

Seitsemän ammutun ätsäriläisen työläisen hauta Kokkolan kaupungin Maarian hautausmaalla.

Yhteislaukaus kajahtaa ja vielä joitakin yksityisiä laukauksia. Rysähtäen kaatuu viisi miestä suulleen kanervien joukkoon hiekkakummulle. Murhaajat raahaavat ruumiit vieressä olevaan valmiiksi luotuun hautaan.

Jälleen tuodaan viisi miestä. Seuraa sama ilveily. Miehillä, jotka ovat oppineet luottamaan vain itseensä, puhutaan »luottamuksesta jumalaan«. Kuolemaantuomitut eivät siitä välitä. He ymmärtävät sen vain pilkaksi. Joku vangeista repäisee rintansa paljaaksi: — Ampukaa...! Samassa kaatuu hän ja toiset hänen vierellään kiväärinkuulien lävistäessä syyttömän rinnan.

Yksi vartijoista itkee ääneensä. Hän ei saata kestää tällaista. Toiset jatkavat teurastusta, kunnes viimeinenkin mies on heitetty kuoppaan. Kiireesti luovat he hiekkaa ruumiiden peitoksi ja kuin peläten kosta kiiruhtavat junaan, joka kiidättää murhaajat kaupunkiin.

Pian valkenee aamu. Kevätaurinko pujottelee sädekimppuineen puiden runkojen lomitse. Se kokoaa ja kuivaa hietikolta lämpimän, punaisen veren, joka vielä hetki sitten paisutti jaloa ihmissydäntä. Aurinko suutelee sitä ruskeata nummen hiekkaa, jonka alla lepäävät ihmisyiden marttyyrit. Aamutuuli huokaa kuin tuskainen rinta ylhäällä mäntyjen latvoissa, se liikauttaa ladon ovea, joka valittaen pauskautuu kiinni.

Rauhaisa männikkö kätkee veljeshaudan suojaansa. Vain luotien katkaisema männynkanto on merkinä tuntemattomien sankarien haudan reunassa, sankarien, jotka kaatuivat kuolemattoman aatteensa puolesta.

Yrjö Rovio.

NURMIJÄRVI.

Kuten yleensä muillekin paikkakunnille, perustettiin Nurmijärvellekin marraskuun suurlakon jälkeen järjestyskaarti, joka tammikuussa 1918 kansalaissodan puhjettua muodostui punakaartiksi. Tämä kaarti otti osaa taisteluun valkoisia vastaan m.m. Tampereen ja Viipurin rintamalla, osan kaartista suorittaessa vahtipalvelusta kotipitäjässä.

Sodan kestäessä ja varsinkin sen alkupuolella oli yleinen mielipide suuressa osassa porvaristoakin ainakin näennäisesti punaisten puolella, jota osoittaa sekin, että porvarillisetkin tunnustivat kansanvaltuuskunnan maan lailliseksi hallitukseksi ja antoivat mielihyvällä miehiään mukaan punaisten valitsemaan kunnanvaltuustoon ja kaikin tavoin ottivat osaa positiiviseen toimintaan sen ajan vallanpitäjien kehoitusten mukaan.

Viikkoa jälkeen Helsingin valloituksen muodostui kuntaan valkoisten rintama ja valta siirtyi niille. Paikkakunnalle vahdeiksi jääneet punakaartilaiset olivat pakotetut valkoisten ja saksalaisten ylivoiman edessä pakenemaan metsiin ja toiset menivät kotiinsa. Noin viikon ajan saivat punaiset olla nyt rauhassa ennenkuin valkoiset alkoivat heitä etsiä. Sitte, kun valkoiset olivat päässeet selville, että he olivat tilanteen herroina, uskalsivat he ryhtyä toimenpiteisiin punaisia vastaan. Nyt alkoikin mitä hirvittävin terrori ja kiihtyi se yhä kevätkesällä valkoisen sanomalehdistön yllytyksestä. Paikkakunnalle tilattiin ruotsinkielinen rankaisuretkikunta, joka paikkakuntalaisten osoituksen mukaan pani toimeen ilman tutkimuksia suuren joukon teloituksia. Tällä tavalla ammuttiin oman kunnan alueella työläisiä, miehiä ja naisia, ainakin 41. Tällä tavalla sora-kuoppiin muodostuneita joukkohautoja on Perttulan ja Rajamäen kylissä. Näissä haudoissa teloitettujen työläisten luut vieläkin ovat.

Seuraava luettelo osoittaa kuinka paljon ja millä tavalla kansalaissota ja sitä seurannut valkoinen terrori vaati uhreja Nurmijärvellä.

Aaltio, Kalle Fredrik, sekatyömies. Murhattu Perttulassa 19.5.1918.	Aittomäki, Kalle, kirvesmies. Kuollut Tammisaarella.
Aalto, Karl, sekatyömies. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.	Airio, Evert, sekatyömies. Kaatunut Heinolassa 12.4.1918.
Aaltonen, Janno, sekatyömies. Kuollut Hennalassa.	Alanen, A., sekatyömies. Murhattu Turengissa.
Aaltonen, Emil, sekatyömies. Kaatunut Lahdessa 23.4.1918.	Andelin, Väinö, sekatyömies. Murhattu Rajamäellä 24.5.1918.

- Aura, Ville, torppari. Kuollut Hennalassa.
- Aura, Otto Vilhelm, murari. Kuollut Hennalassa 26.7.1918.
- Bärglund, Johan, muonarenki. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.
- Burman, Einar, sekatyömies. Murhattu Nurmijärvellä 19. 5. 1918.
- Ekhholm, Sven Aksel, suutari. Kuollut Lahden vankil. 27.7.1918.
- Fagerlund, Väinö, torppari. Murhattu Nurmijärvellä 19.5.1918.
- Fagerlund, Kusti Konrad, vaskiseppä. Teloitettu Suomenlinnassa 21. 5.1918.
- Fagerlund, Arvi, torppari. Kuollut vankeudesta päästyään 18.9.1918.
- Forsman, Kalle, suutari. Kuollut vapaaksi päästyään 11.8.1918.
- Forssell, Ida Matilda, leskivaimo. Murhattu Nurmijärvellä 18.5. 1918.
- Forssell, August Viktor, sekatyömies. Kuollut Suomenlinnassa 1918.
- Forssell, Karl Fredrik, kirvesmies. Kaatunut Nurmijärvellä.
- Halme, August, lohkotil. poika. Murhattu Lahdessa.
- Hakala, Martti, kirvesmies. Kaatunut Viipurissa.
- Hakala, Kalle, sekatyömies. Kadonnut tietämättömiin.
- Henriksson, Kalle, sekatyömies. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.
- Henrikson, Lauri, puuseppä. Murhattu Rajamäellä 24.5.1918.
- Heino, Frans Edvard, nuorukainen. Murhattu Rajamäellä 24.5.1918.
- Heino, Vihtori, sekatyömies. Kuollut Lahden vankil. 12.8.1918.
- Heino, Väinö Johan, sekatyömies. Murhattu Perttulassa 19.5.1918.
- Heinonen, Verner, itsellinen. Kadonnut Kavantsaarella.
- Helin, Elis Edvard, sekatyömies. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.
- Ihantola, Oskar, sekatyömies. Murhattu Rajamäellä 24.5.1918.
- Jusslin, Robert, kirvesmies. Kuollut Hennalassa 1.7.1918.
- Järvinen, Viktor, muonarenki. Kuollut Hennalassa 13.9. 1918.
- Järvinen, Evert Aleksand., sekatyömies. Murhattu Nurmijärvellä 19.5.1918.
- Kallio, Johan August, sekatyömies. Kaatunut Kavantsaarella.
- Karlson, Karl Viktor, sekatyömies. Kuollut Hämeenlinnassa.
- Kanerva, Matti, sekatyömies. Kuollut Tammisaarella.
- Keto, Kustaa Emil, ajuri. Kuollut Suomenlinnassa 19.9.1918.
- Kilpi, Emil, sekatyömies. Murhattu Nurmijärvellä.
- Koskinen, Kalle Kustaa, sekatyömies. Kuollut Suomenlinnassa 12.6.1918.
- Korhonen, Ville, renki. Murhattu Mäntsälässä 27.2.1918.
- Kuusisaari, Johan, sekatyömies. Kuollut Tammisaarella.
- Kumpunen, Toivo Verner, sekatyömies. Murhattu Perttulassa 18.5. 1918.
- Laakso, Viktor, sekatyömies. Murhattu Nurmijärvellä 18.6.1918
- Laakso, Emil, sekatyömies. Ammuttu Helsingin pitäjässä 13.4. 1918.
- Laakso, Johan, sekatyömies. Kaatunut Nummelassa 12.4.1918.
- Laakso, Arvid Jalmar, torpp. poika. Murhattu Perttulassa 19.4.1918.
- Lahtinen, sekatyömies. Murhattu Perttulassa 19.5.1918.
- Lahtinen, Väinö, sekatyömies. Murhattu Nurmijärvellä 21.4.1918.
- Lahti, Ivari, sekatyömies. Kuollut Tammisaarella 10.7.1918.
- Latva, Aarne, sekatyömies. Kaatunut Nurmijärvellä 29.4.1918.
- Laiho, Kalle, torpanpoika. Murhattu Perttulassa 19.5.1918.
- Laurikainen, Evert, sekatyömies. Kuollut Viipurissa 11.5.1918.
- Lezengranz, Frans, sekatyömies. Murhattu Mäntsälässä 27.2.1918.
- Lehtinen, Adolf, sekatyömies. Kuollut Suomenlinnassa 23.6.1918.
- Lehtinen, Kalle, torppari. Murhattu Perttulassa 19.5.1918.
- Lehtinen, Kalle, torpanpoika. Murhattu Perttulassa 19.5.1918.

1 Konrad Fagerlund. 2 Verner Halme. 3 Väinö Heino. 4 Johan August Kallio. 5 Jalmari Laakso. 6 Lauri Kustaa Mäkinen. 7 Vihtori Ruudolf Selenius. 8 Akseli Salonen. 9 Uno Asser Taipale.

Lehto, Leo Johan, sekatyö mies. Kuollut Lahdessa 30.8.1918.

Lehto, Urho Emil, kivityö mies. Kaatunut Viipurissa 27.4.1918.

Lehti, Nestor, sekatyö mies. Murhattu Perttulassa 19.5.1918.

Lindstedt, Nestor, sekatyö mies. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.

Lieko, Viljam, sekatyö mies. Kaatunut Nurmijärvellä 11.4.1918.

Lindberg, Kalle, muonarenki. Kuollut Tammisaaressa 28.10.1918.

Lindholm, Aug., sekatyö mies. Murhattu Rajamäellä 24.5.1918.

Lindfors, Aksel, kivimies. Murhattu Hyvinkäällä 14.5.1918.

Mäkinen, David, sekatyö mies. Kuollut Riihimäellä 26.7.1918.

Mäkinen, Lauri Kustaa, sekatyö mies. Murhattu.

Mäkelä, Viktor, renki. Kaatunut Lahdessa.

Nieminen, Filip, kivimies. Kuollut Suomenlinnassa.

Nieminen, Kustaa, renki. Murhattu Mäntsälässä 27.2.1918.

Nordberg, Jalmar, renki. Kuollut Tammisaaressa.

Nurminen, Vihtori, sekatyö mies. Kuollut Tammisaaressa 18.8.1918.

Nurminen, Erland, mäkitupalainen. Murhattu Lohjalla.

Nurmi, Kustaa, sekatyö mies. Kuollut Hämeenlinnassa 15.9.1918.

Oksanen, Katri, neiti. Kaatunut Heinolassa 12.4.1918.

Oksanen, Fredrik, sekatyö mies. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.

Palmu, Viktor, sekatyö mies. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.

Palonen, Johan Frans, kirvesmies. Murhattu Nurmijärvellä 19.5.1918.

Pihlman, Urho Viljam, torppi. Poika. Kuollut vankil. päästyään.

Pöysä, Erik Johan, sekatyö mies. Murhattu Hyvinkäällä 12.5.1918.

Rautavaara, Otto Vihtori, sekatyö mies. Kaatunut Kavantsaarella.

Rosenbergin renki. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.

Saarto, Arvid, sekatyö mies. Kaatunut Kavantsaarella.

Salo, Adam, kirvesmies. Murhattu Mäntsälässä 27.2.1918.

Sand, Aleksander, sekatyö mies. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.

- Salenius, Aksel, torpan poika. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.
- Salenius, Kalle, sekatyö mies. Kuollut Tammisaaressa.
- Salenius, August, torpanpoika. Murhattu Hyvinkäällä 14.5.1918.
- Salin, Otto Fredrik, sekatyö mies. Murhattu Nurmijärvellä.
- Sainio, Emil, sekatyö mies. Kuollut Hämeenlinnassa.
- Sahlsten, Adolf, sekatyö mies. Tietymättömissä.
- Salminen, Emil, itsellinen. Murhattu Lohjalla.
- Selenius, Karl Viktor, ajuri. Kaatunut Kyröskoskella 20.3.1918.
- Selenius, Johan Oskar, itsellisen poika. Kaatunut Lahdessa 28.4.1918.
- Serenius, Paavo, palstatil. poika. Kadonnut Kavantsaarella.
- Siekinen, Tuure, sekatyö mies. Kuollut Hämeenlinnassa 23.6.1918.
- Sirenius, Henrik, puuseppä. Kuollut Suomenlinnassa 15.10.1918.
- Siren, Karl Adolf, sekatyö mies. Kuollut Suomenlinnassa 15.12.1918.
- Siren, Heino Adolf, sekatyö mies. Kuollut Tammisaaressa 23.8.1918.
- Sjögren, K. Viktor, kirvesmies. Teloitettu Suomenlinnassa 5.9.1918.
- Sundström, Kustaa Arttur, sekatyö mies. Murhattu Nurmijärvellä 20.5.1918.
- Tammi, Frans, tilallisenpoika. Kaatunut Kavantsaarella.
- Tallqvist, Arvo, sekatyö mies. Kaatunut Heinolassa 12.4.1918.
- Taipale, Uuno Asser, mylläri poika. Kaatunut Viipurissa 28.4.1918.
- Tiljander, Feliks, sekatyö mies. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.
- Tilander, Jalmar, sekatyö mies. Kaatunut Lahdessa.
- Tilander, Edvard, itsellinen. Kuollut Lahdessa.
- Toivio, Johan Evert, maalari. Kaatunut Viipurissa 27.4.1918.
- Toivonen, Kalle, sekatyö mies. Murhattu Jokelassa 15.5.1918.
- Tuomi, Karl August, sekatyö mies. Kaatunut Heinolassa 12.4.1918.
- Tuomi, Johan Jalmar, kirvesmies. Murhattu Nurmijärvellä 19.5.1918.
- Tuominen, Kalle, itsellinen. Kuollut Lahdessa.
- Tuominen, Oskari, sekatyö mies. Kuollut Turun vankil. 26.3.1918.
- Vainio, Albin Viktor, sekatyö mies. Murhattu Rajamäellä 24.5.1918.
- Vainio, Valfrid Oskar, sekatyö mies. Murhattu Rajamäellä 24.5.1918.
- Virta, Karl Johan, sekatyö mies. Kuollut Hennalassa 24.6.1918.
- Virta, Johan Jalmar, sekatyö mies. Kuollut Hämeenlinnassa.
- Villberg, Brynolf, seppä. Murhattu Nurmijärvellä.
- Ving, Emil, sekatyö mies. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.
- Vikström, Karl, muonarenki. Kuollut Tammisaaressa.
- Vikström, ed. vaimo. Murhattu Nurmijärvellä 18.5.1918.
- Vuori, Oskar, sekatyö mies. Kaatunut Nurmijärvellä 11.4.1918.
- Vuori, August, sekatyö mies. Kaatunut Nurmijärvellä 11.4.1918.
- Vuorio, Väinö, sekatyö mies. Kuollut Lahden vankil. 27.6.1918.

Yli 600 surmansa saanutta punakaartilaista Tampereella.

LÄNKIPOHJAN TAISTELUT.

Kirj. Sylvester.

Ennen Länkipohjan taisteluja oli Kuhmoisten rintama siirtynyt länttä kohden. Valkoisten ylivoiman edessä oli punaisten täytynyt perääntyä. Perääntymisen jälkeen muodostui rintama sellaiseksi, että lounainen siipi oli Kuhmoisten Harmoisissa, ulottuen sieltä länttä kohden Vehkajärven kirkolle ja sieltä edelleen pohjoista kohden Vaasan radan yhteyteen.

Esikunnalle saapuneissa raporteissa selitettiin, että perääntyminen jouduttiin suorittamaan erittäin vaikeassa tilanteessa, Kokon joukot kun olivat joutua piiritykseen Kuhmoisten kirkonkylän läheisyydessä. Oli vaan sattuma, että siitä selviydettiin. Tilanteen pelasti eräs 13-vuotias nuorukainen, pitämällä yksin kuularuiskutulta yllä hyökkäävää vihollista vastaan. Valkoiset nimittäin yrittivät tehdä kiertoliikettä punaisten peräytymistien katkaisemiseksi Päijänteen ja Leppäkoskelle johtavan maantien välisellä ahtaalla alueella, johon poikanen ohjasi konekivääritulensa. Tästä urhokkaasta teostansa poikanen sai punakaartin esikunnalta pienen lahjapalkkion sotilaallisen urhoollisuutensa tunnustukseksi.

Kuhmoisten rintaman murtumisesta oli seurauksena, että valkoiset voivat keskittää enempi joukkojaan Länkipohjan rintamalle ja tehdä siltä suunnalta hyökkäyksen Oriveden aseman valtaamiseksi ja saadakseen siten Vilppulan rintamalla punaisten joukot saarretuksi. Tämä vaara tuntuu heti punaisten esikunnassa, josta johtuen kiireellisesti alettiin keskittää joukkoja Länkipohjan rintamaosalle.

Valkoiset eivät kuitenkaan käyttäneet tilaisuutta hyväkseen. Jos he olisivat nopeasti kehittäneet hyökkäyksensä heti Kuhmoisten rintaman murtumisen jälkeen Orivedelle, olisi koko pohjoisen rintaman kohtalo tullut verrattain vaivattomasti ratkaistuksi. Punaisilla ei ollut joukkoja Kuhmoisten rintaman murtuessa kuin nimeksi Länkipohjan rintamalla.

Rintamaesikunta muodostettiin Länkipohjaan ja joukkoja sijoitettiin ketjuun joka suunnalle. Niinpä voitiin sanoa, että uusi rintamanosa muodostui tälle suunnalle, joka alkoi Vehkajärveltä ja jatkui keskeytyttä Kuoreveden kirkonkylän pohjoispuolelle. Kun paikallisessa rintamaesikunnassa ei tunnettu lähemmin vihollisen liikehtimisiä ja kun erikoista huomiota herätti se, ettei vastustajan toimenpiteet mitenkään häirinneet

JOUKKOTELOITUS LÄNKIPOHJASSA UOTILAN PELLOLLA.

1. Valmiina.

2. Uurit.

uuden rintaman muodostamista, niin muodosteltiin erikoisia tiedusteluretkikuntia vihollisen toimialueille ottamaan selvää heidän hommistaan ja samalla annettiin ankarat määräykset armotta ampua kaikki, jotka vihollisen toimialueelta päin yrittävät lähestyä Länkipohjan keskitysasemaa. Kun nämä ampumismääräykset muodostuivat eräissä suhteissa hyvin kohtalokkaiksi, niin en malta olla niistä sivumennen kertomatta.

Kansalaissodan historia Jämsään nähden on huomiota herättävä siinä suhteessa, että siellä teloitettiin paljon työläisiä, vaikka punaisten sotaliikkeet eivät laisinkaan ulottuneet sanotun kunnan alueelle, eikä koko kunnassa ollut punaisilla laisinkaan punakaarteja eikä aseellista toimintaa. Kun valkoiset keskittivät joukkojensa harjoitukset Jämsään ja panivat toimeen pakolliset ja samalla laittomat kutsunnat, niin osa punaisia yritti niitä välttää, koettamalla päästä punaisen rintaman taakse Kuhmoisten Ouninpohjan kautta Länkipohjaan. Pakolaisia kokoontuikin huomattava joukko Pitkäjärven päähän, josta lähettivät lähettejä ja airueita viemään punaisille tietoa, että alkää ampuko, punaisten suojaan pyrkii suuri joukko pakolaisia Jämsästä. Punaiset eivät kuitenkaan saamiensa määräysten mukaan laskeneet lähettejä luoksensa, vaan armotta ampuivat niin pian kuin sellainen näköpiiriin ilmestyi. Seurauksena tästä oli, että pakolaiset joutuivat valkoisten vangeiksi, jotka heille toimittivat »hyvin ansaitun palkan«, kuten siihen aikaan nimitettiin teloittamisia. Tässä on yksi syy, miksi Jämsässä niin paljon joutui viattomia työläisiä »apuharvennuksen« alaiseksi.

Hiljaisuus vallitsi edelleen rintaman keskityksen jälkeen Länkipohjan rintama-alueella. Tosinhan eräs retkikunta oli tavoittanut Jämsän suojeluskunnan esikunnan eräissä talossa, johon se oli yöpynyt noin kuusi kilometriä Länkipohjasta Jämsään päin. Esikuntaukkelit säikähtivät pahapäiväisesti punaisten ilmestymisen johdosta ja alkoivat ikkunoista alusvaatteet yllä hyppiä pakoon. Punaiset takavarikoivat heidän käsiaseensa ja jällele jättämät vaatteensa, silmälasineen ja rilleineen, jotka puhuivat sen puolesta, että aseleikkiin yhtyneet olivat herraskaista väkeä.

Tampereelta saapui yhä uusia joukkoja ja sairaanhoitajanaisia. Taloissa pantiin toimeen tansseja, jotka rappeuttivat sotakurin ja samalla synnyttivät välinpitämättömyyttä vihollisen läsnäoloon. Michistö halusi mielummin tanssia kuin värjötellä kylminä öinä rintamaketjuissa. Päälliköt tosin kiroilivat ja haukkuivat, mutta ne eivät tehonneet kansanvaltaisesti kokoonpantuun armeijaan, jossa joukkopäätöksillä määrältiin, milloin haluttiin tapella ja milloin tanssia.

Sitte tuli yllätys. Vihollinen oli keskittänyt rintamansa Kuhmoisista aina Vilppulan rintaman yhteyteen ja alkoi tehdä hyökkäyksiä joka suunnalta. Niinpä eräs vähäinen vihollisen tiedusteluretkikunta ilmestyi punaisten huomaamatta aivan Länkipohjan kylän liepeille ja alkoi tykillä ampua aivan läheiseltä vuorelta. Se aiheutti tavattoman pakokauhun.

3. Loppunäytös.

Kaikki alkoivat aivan silmittömästi paeta Vilkkilän kylää kohden, joka on noin nelisen kilometrin päässä Länkipohjasta Orivedelle päin. Kyläkuntaan jäi miehisistä henkilöistä ainoastaan eräs vanha Suomen kaartin väpeli, jonka punaiset olivat määränneet rahdinajajaksi ja joka ei tahtonut panna nuorta hevostaan vaaranalaiseksi, mihin se olisi saattanut joutua, jos olisi lähtenyt pakoteille tykeillä ammuttaessa.

Valkoiset ampuivat ainoastaan muutamia laukauksia. Sitte seurasi monen tunnin hiljaisuus. Tämän jälkeen tulee parinkymmenen miehen joukue valkoisia siihen taloon, josta esikunta lähti joukkoineen kápälöimään. He tiukkaavat talon vaimoväeltä tietoja, mihin punaiset ovat sijoittautuneet, kuinka paljon heitä on ja saisiko talosta ruokaa. Kukaan ei tietenkään voinut sanoa, mihin punaiset ovat sijoittautuneet. Punaisten läheisyys kuitenkin lienee vaikuttanut sen, että valkoiset aterioitsivat nopeasti ja kiiruhtivat takaisin sinne mistä olivat tulleetkin. Tapauksesta punaisten esikunnalle lähetetty raportti kertoi seuraavaa:

— Vihollinen teki ylivoimaisen hyökkäyksen Länkipohjaan, jolloin meidän joukkojemme oli pakko vetäytyä Vilkkilän kylään.

Vanha väpeli valjasti hevosensa ja lähti ajelemaan punaisten perään, jolloin tapasi ne Vilkkilässä. Kerrottuaan punaisten rintamaesikunnalle, että Länkipohja on aivan tyhjä ja että valkoiset ovat vetäytyneet takaisin, päätti esikunta uudelleen sijoittautua Länkipohjaan. Joukot eivät kuitenkaan tahtoneet lähteä, sillä heidät oli vallannut pakokauhu. Lopulta

he suostuivat esitykseen, että lähtevät tykistön suojaamana takaisin entisiin aseimiinsa. Sittemmin suoritettiin se sotilaallisesti hassunkurinen näytelmä, että kahta tykkiä kuljetettiin jalkaväen edellä ja sijoitettiin ne Länkipohjaan majoittuneen jalkaväen suojaksi noin parin kilometrin päähän Sirkkalan mäkeen — toisin sanoen: vihollisen nenän eteen ensimmäiseksi suojavarusteeksi. Tämän jälkeen lähetettiin pohjoisen rintaman esikunnalle seuraava raportti:

— Länkipohja vallattu takaisin — vihollisen vastarinta oli heikko — lähettäkää lisävoimia.

Tämän jälkeen vihollinen alkoi todella hyökätä. Ensimmäiseksi tehtäväkseen se tietenkin otti punaisten toisen tykin, toinen vioittunut tykki saatiin pelastetuksi. Punaisten sisu myöskin yltyi: kun veitte tykin, niin sitä enempi saatte kivääreistä. Syntyi todella taistelu elämästä ja kuolemasta ja täytyy sanoa, että tässä taistelussa punaiset taistelivat urhokkaasti. Ylivoima oli kuitenkin valkoisten puolella, joskaan se ei perustunut mieslukuun, niin sitä enemmän ammattimiesten johtoon. Punainen täytyi perääntyä suurin tappioin, mutta niitähän kärsi myöskin valkoinen armeija. Länkipohjan rintaman murtuminen avasi valkoisille tilaisuuden hyökätä Orivedelle, jonka valtaaminen sitten myöhemmin aiheutti koko pohjoisen rintaman murtumisen. Hädintuskin voitiin Vilppulan rintamalta miehistö pelastaa, sillä valkoinen armeija yritti sitä saartaa Orivedelle tekemillään hyökkäyksillä.

Länkipohjan rintaman murtumisen jälkeen suorittivat valkoiset loppuselvittelyn, ampumalla Länkipohjan jäällä saamansa punavangit. Jos tämän lukija tarkkailee tämän kirjoituksen yhteydessä julkaistua kuvaa Uhrin, niin hän havaitsee ammuttavien viimeisenä Kuhmoisten urhoollisen nuorukaisen. Tämä nuorukainen, joka oli vielä lapsi, ei voinut mitenkään olla tekojensa seurauksista tietoinen, joten hänen rintaansa kohdistettu kuula oli luokkakoston murhakuula, jota ei kukaan järki-ihminen voi tulkita raskauttavan rikoksen rankaisuksi.

Tämä kertomus on kokoon kyhätty vanhan kaartin väepelin muistojen mukaan Länkipohjan rintamalta. Samalla kun vanhus kertoi kaiken tämän, kehoitti hän myöskin sanomaan nousevalle polvelle varoituksen, että ei pidä kevytmielisesti käydä käsiksi murha-aseisiin, sillä asevoiman käyttäminen perustuu ennen kaikkea koulutettuun ammattitaitoon.

LÄNGELMÄKI.

Kansalaissodastamme puhuttaessa tai kirjoitettaessa mainitaan aina myös Länkipohjan nimi, eikä suotta, sillä muodostihan koko Längelmäen pitäjä erään rintamaosan, jossa käytiin aika ajoin kiivaitakin taisteluita, joiden vaatimien uhrien luku ei liene vallan mitätön kummaltakaan puolelta. Mutta valkoisille ei riittänyt se mitä tappeluissa kaatui, vaan he vihansa vimmassa toimeenpanivat joukkoteloituksia heti kun Länkipohjan kylä oli vallattu. Eräästä tällaisesta tilaisuudesta on säilynyt kuviakin jälkimailmalle erään norjalaisen sanitäärin ottamana ja ovat ne tässä julkaisussa sivuilla 125 ja 127.

Tasaisen sataluvun osoittaa uhrivero Längelmäen osalta työväestön puolelta, näistä murhattuina omanpaikkasten toimesta 15 ja loput muutoin surmansa saaneita. Murhattujen joukossa on Längelmäen työväestön keskuudessa vieläkin tunnettu ja maisteltu pienviljelijä August Kokkonen, joka tuli parin talollisenpojan toimesta ammutuksi Koljon saareen, josta omaiset raadellun ruumiin sitten korjasivat. Kokkosen katsotaankin tulleen tapetuksi miltei yksityisvihoista, jotka olivat alkunsa saaneet siitä, että hän innokkaimmin otti osaa vähäväkisten puolelta silloiseen kunnalliseen elämään. Niinpä olikin kuolemantuomion antanut valkoinen esikunta ollut yksimielinen Kokkosen tieltä raivaamisesta ja teon suorittaneet sitte jälkeensä. Tutkinnoissa, joita K:n veli yritti toimittaa, se liittivät porvarit, että he tekivät tekonsa suurena isänmaallisena työnä!

Punaisten toimesta tapahtui Längelmäellä kaksi valkoisten murhaa, nekin erään valkoisten provokaattorin toimeenpanemina. Sama mies sai kyllä rangaistuksensa punaisten toimesta, mutta ehti hän sitä ennen vielä tehdä tililleen yhden murhan, ampumalla Hietämäen torpan pojan punaisten toimeenpanemassa vangitsemistilaisuudessa.

Raskas oli aika ja sen vaatima uhri Längelmäenkin osalta, mutta käydyt kärsimykset ovat vain karaisseet vähäväkisiä toimintaan, niin että se on ollut nyt tulosrikkampaa ja määrätietoisempaa, ollen Längelmäki punaisen Hämeen punaisimpia kuntia. Toveri Kokkonen on saanut seuraajakseen miehiä, jotka ovat toimintatarmollaan osoittaneet, että aate elää, vaikka uhria etsiessään ja aatetta tukahduttaakseen valkoiset kohdistivat vihansa työväestön parhaimmiston.

Kansalaissodassa tuhoutuivat seuraavat työläiset:

1 K. Jäärn.
2 J. Lauranen
3 Lauri Lahti.
4 Eino Lehto.

5 N. Murtola.
6 K. Murtola.
7 Lauri Salmi
8 O. Virtanen

Vankileireillä kuolivat:

Tampereella: Kalle Ahola, Vilho Heino, Nestori Salminen, Otto Virtanen, Janne Murtola, Kalle Murtola, Johan Lauronen, Väinö Ahonen, Otto Lahtinen, A. Koskinen, Jussi Vallenius, Nestori Murtola, Toivo Pajunen, Jussi Salminen, Vilho Santala, Kaspero Kaukajärvi, Mooses Helander, Samuli Helander, Kustaa Helander, Vihtori Nieminen, Heikki Helander, Yrjö Taipale, Yrjö Laakso, Paavo Suhonen, Heikki Suhonen, Valfrid Alhainen, Nikolai Laaksonen, Kosti Toivonen, Lauri Toivonen. Eemil Ahteensivu, Martti Nieminen, Yrjö Nurminen, Vihtori Alhainen, Antti Soimasuo, Eino Aalto, Vilho Aalto, Valdemar Saarinen, Vilho Järvinen, Herman Luoto, Kustaa Nurminen, V. Stålhammar, Toivo Kauppinen, Martti Kuusinen, Jaakko Lehto, Johannes Tuominen, Joel Ekman ja Kustaa Virtanen. *Raahessa:* Sylvester Lahtinen, Kustaa Ahonen, Vihtori Lahtinen, Eino Seppälä, Pertti Salminen ja Emil Heinonen. *Hämeenlinnassa:* Juhon Oksanen. *Tammisaarella:* Edvard Lampi, Erik Lahtinen, Kustaa Laine, Yrjö Seppälä, Hannes Ahonen, Juhon Niemi, Ilma-

ri Järvinen, Oskari Järvinen, Kustaa Lehtonen, K. Stålhammar ja Kalle Salonen. *Outokummulla:* Juhon Häyrinen. *Kuopiossa:* Juhon Au-

Murhattiin:

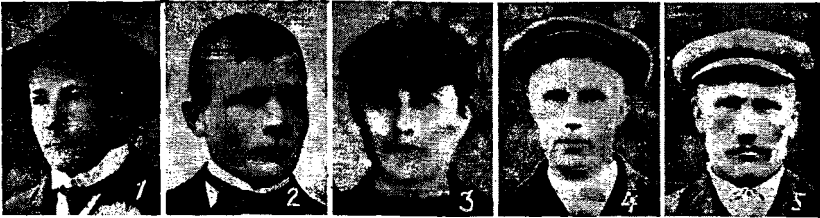
Längelmäellä: Kalle Rantanen, Johan Lehto, August Kokkonen, Martti Hietamäki ja Vilho Hakala. *Länkipohjassa:* Heikki Savander. *Jämsässä:* Herman Oksanen ja A. Pitkälahti. *Kuopiossa:* Kalle Nieminen. *Tampereella:* Kalle Sievänen, Kalle Salonen, Yrjö Heinonen ja Kalle Helminen. *Lahdessa:* Niilo Heinäjärvi. *Seinäjoella:* Kalle Heidenberg. *Tammisaarella:* A. Pohjonen valtiokosoikeuden päätöksellä.

Taisteluissa kaatuivat:

Länkipohjassa: Vilho Vilander, Väinö Salomaa, Juhon Pelander, Rikhard Rajala, Kustaa Pakkanen, Kustaa Mäkelä ja Severi Järvinen. *Ikaalisissa:* Eino Lehto. *Tampereella:* Artturi Rajala, Rikhard Ahola ja Otto Kanerva. *Messukylässä:* Kalle Lehtinen.

Katosivat:

August Rantanen, Juhon Ahonen ja Aleksi Mäkinen.

Vilppulasta: 1 Lahja Moisio. Maurits Johansson. 3 Onni J. Simpsiö. 4 Matti Simpsiö. 5 Nikodemus Simpsiö.

MITÄ TAPAHTUI VIRTAILLA V. 1918?

Vaikka valkoiset lakkaamatta kertoilevat lehdissään punaisten tekemistä murhista, joita emme kyllä puolusta, mutta omista tihutöistään ne vaikeenevat visusti ja milloin niistä vastoin heidän tahtoaan otetaan puhe, niin pitävät ne niitä aivan luonnollisina sodan aikana.

Virtailla eivät suinkaan porvarit voi syyttää työläisiä tihutöistä, sillä siellä ei tapahtunut työläisten tekemänä pienintäkään vallattomuutta. Mutta näin ei voi sanoa valkoisista, minkä osoittavat seuraavatkin tapaukset:

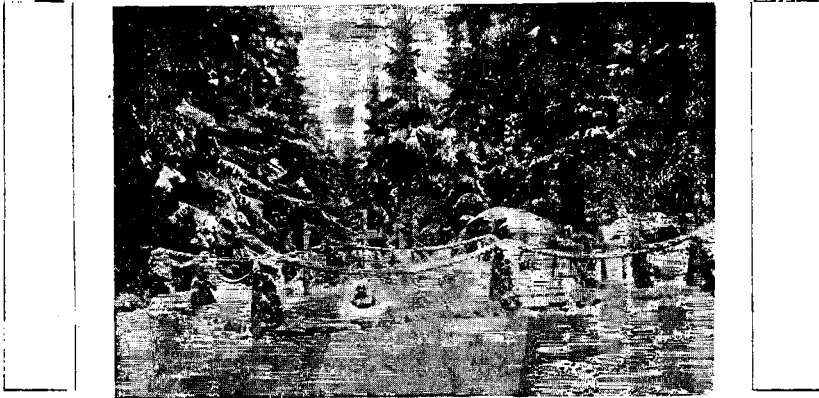
Eräs suuriperheinen mies, neljän lapsen isä sekä kaksi muuta miestä hakkasivat halkoja Jäähdyslahden Majasaaren rannassa. Tästä ohi jäätä pitkin ajoi muutamia suojeluskuntalaisia, jotka ilman mitään aihetta ja ottamatta edes selvää, keitä halonhakkaajat ovat, ampuivat ne aivan kuin piloillaan työnsä viereen. Tämän jälkeen nousivat urhot rannalle tarkastamaan uhrejaan, jotka olivat luonnollisesti heittäneet henkensä. Tämän jälkeen ottivat he ruumiit rekeensä ja veivät ne Virtain Kirkonkylään ja asettivat siellä näytteille. Samallaisen kohtalon alaiseksi joutui eräs Rajala-niminen kulkukauppias, joka oli uskonnollinen mies pitäen kulkumatkoillaan hartaustilaisuuksia. Häntä vastaan sattui tulemaan muutamia suojeluskuntalaisia, jotka ilman mitään selvää ottamatta ampuivat ukkelin ja peittivät havuilla tienoheen. Samallaisen onnettomuuden alaiseksi joutui samana talvena kaksi etelä-Suomesta kotoisin olevaa nuorta miestä. He olivat paikkakunnalla outoja kysellen tietä, mutta jouduttuaan suojeluskuntalaisten pariin, tulivat ilman mitään kuulusteluja ammutuksi. Näiden väitettiin kyllä pyrkineen rintamalle, mutta eksyneen valkoisten puolelle. Toisista murhattuista ei epäilty mitään pahaa.

PORVARISTON OMISTUSOIKEUDEN KÄSITE 1918.

Valkoisten taholta on lakkaamatta syytetty punaisia siitä, että ne eivät antaneet mitään arvoa omistusoikeudelle, vaan ryöstivät mitä häikäilemättömimmällä tavalla. Mutta vaikka emme kielläkään, ettei tässä väitöksessä olisi ollenkaan perää, niin tosiasia kuitenkin on, että punaiset tekivät itsensä tällaiseen syypääksi paljon pienemmässä määrässä kuin valkoiset. Kun jätetään lukuunottamatta kumpaisellakin puolen sotatarkoituksiin toimeenpannut takavarikot, joilla on aivan toinen luonne kuin tavallisilla ryöstöillä, niin punaisten yksityiseksi edukseen tekemät ryöstöt supistuvat varsin pieneen. Mutta kaikille on tunnettua, miten monet porvareista tasasivat niitä tavaroita, joita punaisilta pakolaisilta takavarikoitiin. Tämä tavarain tasaaminen oli paikoin niin häikäilemätöntä, että se herätti paheksumista toisissa porvarillisissakin piireissä.

Kuvaavia porvarillisten etuilulle olivat ne tuomiot, joita ainakin kaikkialla Hämeessä annettiin heti valkoisten valtaan päästyä. Yleisenä ohjeena näytti näillä kenttätuomioistuimilla olleen se, että kaikki työläiset, jotka vähänkin tunnettiin sosialisteiksi, oli tuomittava, tunnetuimmat puoluemiehet kuolemaan ja vähemmän tunnetut henkilöt porvareille pakkotyöhön. Pakkotyöhön tuomittaessa näytettiin pitävän sääntönä, että varattomat tuomittiin työhön talon ruuassa ja varakkaammat omin ruuin, molemmat kuitenkin ilman palkkaa. Pitemmät pakkotyötuomiot lienevät olleet kahdeksan kuukautta. Tuskin kuitenkaan kukaan ennätti näin pitkää pakkotyötä suorittaa, sillä, kuten tunnettua, haastettiin näin tuomitutkin syksypuolella valtiorikosoikeuteen, jolloin pakkotyö jäi kesken, eikä oikeudessa tällaisia jo kärsittyjä rangaistuksia luettu ollenkaan asianomaisen hyväksi. Jotkut näistä pakkotöissä olleista ovat jälkeinpäin hakeneet oikeuden kautta palkan suorittamastaan työstä, mutta suurin osa on ottanut sen vahingokseen.

Tällaisen ilmaisen työn riistämässä meneteltiin niin häikäilemättömästi, että monilla hyvillä ammattimiehillä teetettiin useampia viikkoja pakkotyötä, minkä jälkeen ne sitten ammuttiin. Otamme esimerkiksi erään toijalalaisen maalarin, jonka osallisuus kapinaan oli hyvin minimaalinen, mutta jonka eräs määräävä valkoinen komensi tekemään ilmaista työtä huvilassaan. Mies teki työtä omin ruuin, kävi yöstä kotonaan ollessaan siinä hyvässä uskossa, että kun hän suorittaa määrätyn työn, niin hän

Joukkohauta Valkeakosken työväenyhdistyksen maalla.

pääsee vapaaksi. Mutta kun hän oli kolmisen viikkoa työskennellyt ja sillä aikaa laittanut »komendantin« huvilan hyvään kuntoon, niin eräänä yönä hänet vietiin yhteisen joukkohaudan reunalle ja ammuttiin. Tätä pidettiin paikkakunnalla erittäin yllättävänä, sillä kyseessä olevaa henkilöä ei valkoistenkaan taholta pidetty minään »vaarallisena«, koska hän sai olla vapaalla jalalla siihen asti kunnes hän ammuttiin. Hänen ampumiseensa ei tuskin ollut muuta syytä, kuin pelko, että hän voisi myöhemmällä vaatia palkan tekemästään työstä. Sama »komendantti«, joka oli valkoisten määräävämpiä henkilöitä Akaassa, otti kesällä 1918 työhönsä erään Kalvolasta kotoisin olevan, vankileiriltä karanneen, työläisen. Herra oli luvannut tälle työläiselle armon, jos hän tekee kesän hänelle ilmaiseksi työtä. Miespoloinen työskenteli herran luona koko kesän uskossa, että hän siten saa vapautensa, mutta syksyllä vähää ennen joulua hänen ruumiinsa löydettiin kuulan lävistämänä läheltä Kalvolan kirkkomaata, minne hänet oli hevosella kyyditty. Mitään tutkimusta ei tämän tapauksen johdosta ole toimeenpanttu.

Edellämäinitunlaiset tapaukset ovat varsin yleisiä ja tapahtui niitä kautta maan.

Paitsi edellä kuvattua ilmaisen työvoiman käyttöä, eivät porvarit yleensä antaneet mitään arvoa työläisten omaisuuden koskemattomuudelle. Työläiskodeissa käytiin muka tarkastamassa, onko siellä »varastettua« tavaraa, jolloin useasti tarkastajain mukana vietiin parhaat tarkastetuista tavaroista. Että työläisten nöyryytys olisi mahdollisimman perinpohjainen, käytettiin näiden tarkastusten toimeenpanijoina rikoksista rangaistuja henkilöitä. Talohuijarit, jotka olivat kaikenlaisista väärennyksistä ja petkutuksesta rangaistuja ja yleensä kaikkien silmissä epäluotettavia, sai-

vat tämän »varastetun« tavarain etsimisen suoritettavakseen. Niinpä esim. Toijalassa oli tällaiseen toimeen määrätty muuan tunnettu talojen välittäjä, joka oli vähän ennen kapinan alkua päässyt vankilasta, mihin hänet oli tuomittu varkaudesta. Anastuksen himo näytti eräissä tapauksissa aivan kuin sairaudelta. On monta tapausta, jolloin hyvin rikkaat talolliset ottivat köyhistä mökelstä kaikkea sellaista vähäpätöistäkin, millä ei heidän varallisuuteensa katsoen ollut suurtakaan merkitystä. Niinpä Hattulassa muuan varakas talon isäntä vei kaikenlaista tavaraa erään suutarin mökistä, josta sekä mies että vaimo olivat vangittuna. Parhaana saaliinaan hän lienee saanut miehen puvun, jota hän sitten piti itse päällään ajattelematta ensinkään, että sen mahdollisesti joku tuntee, vaikka se olikin uusi puku. Joku vuosi myöhemmin tästä nostettiin oikeusjuttu, jolloin isäntä tuomittiin maksamaan näin anastamansa puvun hinta, mutta ei tuomittu rangaistukseen, koska hän katsottiin tulleen armahdetuksi niinsanotulla Mannerheimin armahduksella.

Esitämme tässä vielä samasta pitäjästä erään ajan henkeä kuvaavan esimerkin. Eräs jossain punaisten, muistakaamme elintarvevirastossa ollut henkilö, saapui valkoisten esikuntaan ilmoittaen, että hänellä on n. 70,000 mk. toimiston rahoja, jotka hän luovuttaisi, mutta joita hän ei kuitenkaan voinut ottaa mukaansa, koska hän pelkäsi tulevansa ryöstetyksi matkalla, eikä hän silloin voisi osoittaa, minne rahat ovat joutuneet. Sanoi olevansa valmis tuomaan rahat esikuntaan, jos hän saa pari luotettavaa miestä mukaansa rahoja hakemaan. Esikunta laittoi hänen mukaansa kaksi suojeluskuntalaista talollisenpoikaa. Jonkun ajan kuluttua palasivat nämä »luotetut« talollisenpojat takaisin esikuntaan ilmoittaen, ettei miehellä ollutkaan rahoja ja kun se vielä yritti karata, niin he ampuiivat sen metsään. Myöhemmin alkoivat miehet käytellä runsaasti rahoja. Toinen miehistä lienee vielä juovuspäissään kertonut, miten mies hämmästyi, kun he olivat ottaneet ensin rahat ja sitten komentaneet miehen puuta vasten, mihin hänet ammuttiin. Kun asia tuli aivan julkiseksi, niin oli viranomaisten puuttuttava asiaan, jolloin miehiä vastaan nostettiin oikeusjuttu. He saivatkin jonkun sata markkaa sakkoa siitä, että he pitivät nämä ryöstämänsä varat itse, mutta sensijaan ei heitä tuomittu ollenkaan siitä teosta, jolla he nämä varat ottivat.

Vaikka tiedossamme on tällaisia tapauksia hyvin paljon, niin tilan puutteessa emme ole tilaisuudessa niistä laajemmin kertomaan. Nämäkin tapaukset lienevät riittävät osoittamaan, millä tavalla silloin valkoiset valta-
 taan päässeet kunnioittivat yksityisten oikeuksia, henkeä ja omaisuutta.

1 Nestori Idman. 2 Johan Jaakkola. 3 Arvid Jalava. 4 Frans Emil Lindfors.
5 Johan August Lindfors. 6 Artturi Edvard Lindroth. 7 Väinö Einar Rantala.
8 Johan August Remander. 9 Sanni Ståhlberg. 10 Kalle Vihtori Virta.

VIHTI.

Ahlfors, Oskari, synt. 28.5.1889. Ammuttiin Vihdin kirkonmäen rinteellä 3.5.1918.

Berglund, Johan, synt. 1879. Murhattiin Nurmijärven Perttulassa Ketunnummella 20.5.1918.

En, Ida. Ammuttiin Vihdin Lapikkaannummella toukokuussa 1918 syytettynä vakoilusta.

Ervig, Lauri, synt. 1.2.1899. Kuoli Suomenlinnassa heinäkuussa 1918.

Haaparanta, Johan Oskari. Ammuttiin Vihdin Torholassa 27.4.1918.

Idman, Nestori, synt. 1894. Kuoli Suomenlinnassa 3.8.1918.

Jaakkola, Johan, synt. 1875. Kuoli Tampereella 4.4.1918 saamansa haavain johdosta.

Jalava, Arvid, synt. 1884 Vihdissä. Ammuttiin Suomenlinnassa 28.8.1918.

Katajisto, Jalmari, synt. 1897. Heikkona sairaana vietiin ammutta- vaksi Lapikkaannummelle kesä- kuussa 1918.

Laine, Johan, synt. 1886. Kaatui Karjalla 4.4.1918.

Lindfors, Frans, synt. 1895. Ammuttiin Vihdin Lapikkaannum- mella 16.5.1918.

Lindfors, Johan August, synt. 1893. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 22.10.1918.

Lindroth, Artturi Edvard, synt. 11.3.1894. Ammuttiin Vihdin Lapik- kaannummella 16.5.1918.

Louhi, Heikki, räätälimestari, synt. 12.4.1862. Kuoli Suomenlinnassa 8.7.1918. Nummelan t.y. perusta- jajäsen.

Nygrén, Aapeli. Ammuttiin La- pikkaannummella toukok. 1918.

Rantala, Väinö Einar, synt. 1894. Ammuttiin Vihdin Lapikkaan- nummella 10.5.1918.

1 O. Ahlfors.
2 J. Berglund
3 Ida En.
4 O. Haaparanta.

5 J. Katajisto
6 J. Laine.
7 H. Louhi.
8 Artturi Tulonen.

Remander, Johan August, synt. 1887. Ammuttiin Vihdin Lapikkaannummella 20.5.1918.
Ståhlberg, Sanni, neiti, synt. 16.10.1889 Vihdissä. Murhattiin Lapikkaannummella 19.5.1918.

Tulonen, Artturi. Ammuttiin Lapikkaannummella 20.5.1918.
Virta, Kalle Vihtori, synt. 1893. Ammuttiin Vihdin Lapikkaannummella 20.5.1918.

JUHLAILTA V. 1918.

Luonto alkaa jo somistua juhlapukuunsa. Metsän puut, kukat kedolla, viljavainiot — kaikki ovat heränneet uudelleen elämään pitkästä talviunestaan. Vallaton elämä sykähtelee ylitsevuotavana kaikkialla... Purot laaksoissa, kukat kedoilla, linnut kaikkialla ja koko luomakunta soitelee tuhansin sävelin ylistyslauluaan elämälle — se kutsuu kiehtovana kuin rakastetun olemus.

On kevät. Sen riemuisa sävel soi ilmassa... Leyhkeä tuuli suudelmiltaan poskiasi hyväilee... Rakkaus lauluissa lintujen, — rakkautta haastaa koko puhkeava elämä...

Mutta ihminen, seisahda hetkeksi elämän kuumeisessa hyörinässä, katso ja kuuntele ympärilläsi vallitsevaa tämän juhlaillan ihmiselämää. Rakkaus luonnossa. — Mutta mitä on ihmisten sydämissä? Raivoisa viha, kuohuva katkeruus. Murhan enkeli niittää runsasta saalistaan — koston jumalat uhreja vaativat.

Musiikin tenhoavat sävelet soivat läheiseltä tanssilavalta. Valkoinen mies siellä naisineen koston ilosta valssin sävelten huumessa pyörähtelee. Samaan aikaan ilman värisyttää juhlallinen kirkonkellojen soitto; on iltakirkon aika. Valkoinen mies voittajana iltakirkkoon kulkee voiton jumalia ylistämään, auringon säteiden tanssiessa kirkon akkunoissa... Pom-pom, kajahtaa tynnessä kevätillan rauhassa. Sen terävä, viiltävä ääni on kuin saatanan ivanauru monen viattoman ihmisen tämän illan kohtalolle.

Se kiirii tanssilavalle — kaiuu valkoisen miehen korviin yli valssin kaihoisten sävelten — ja taasen vuorostaan vierailee papin saarnatuoliin ja kirkkokansan jumalmieliin ja -kieliin, sekä myöskin tämän illan uhrien korviin. On kuin hornan henget helvetillisessä ilossaan osoittaisi ihmistä sormellaan ja kuiskaisi: »Te olette valkeaksi sivuttujen hautojen kaltaiset«.

Samaan aikaan koko luomakunnan sydäntä värisyttää jatkuvasti toistuvat yhteislaukaukset tuolla läheisessä metsässä. Niiden ääni kiirii kirkkoon ristikansan korviin, papin saarnatuoliin, jossa parhaillaan saarnataan tekstistä: »Älkää tulko minun isäni tykö miekoilla, piikeillä ja rummuilla!«

Kuuluu tuskan, koston ja kirohuudot sekä kuolevien parhdukset koko hyvien tapojen ja jumalanpelvon yhteiskuntaa vastaan. —

Vihdoinkin on jo iltamyöhä ja koko kylän on vallannut tuonen hiljaisuus. Jylhässä sorakuopassa lepää pitkä rivi monen pienokaisen ja imetäväisen huoltajia ja monen impeyttään kukoistavan neidon sulhanen ja harmaahapsisen äidin tuhansin unettomin öin hellästi hoivattu unelmien toivo...

Hiljaa, hiljaa sydänveri kastaa maaemon pintaa. Lempeästi se syliinsä sulkee kuin äiti lastaan. Miksi — kysyy heidän jäykät ja elottomat kasvonsa? Miksi, — miksi näin, — kysyy luonto? Ilta-aurinko on laskenut länteen loistavan kehränsä ikäänkuin häveten ja kyyneleistä samentuen hirveän elämän näystä... Miksi, — miksi? Päivän viiptyvät säteet ovat taivaanrannalle tulikirjaimin piirtäneet tuon vastausta odottavan kysymyksen.

Vieno kevätillan tuuli hiljaa suhahtaa puiden latvoissa, levittäen pehmeät enkelisiipensä ikäänkuin suojaksi heidän yllensä. Vakavat männyt sorakuopan reunalla hartaasti humisee hautahymniä ja ikuisesti sydämiensä kaihottua rakkautta, jonka sydämetön elämä heiltä riisti.

On jo viimeinkin yön rauhaisin hiljaisuus, — paitsi tovereistaan äksäisen hirmunäytelmän aikana eksynyttä pikkulintusta, joka vielä joskus suruissaan hiljaa tuolla puunoksalla piipittäen painaa päänsä untuviinsa... Mutta yön lempeän rauhan kätköistä kuitenkin tuolta metsästä kiertäen kaartaen hiljaa hiipii kohti turmankenttää surmattujen rakkaimpia omaisia. Vaimoja, imettäväisiä ja impeyttään kukoistavia neitoja tai miehuuttaan uhkuvia nuorukaisia, etsimään surmattujen joukosta lastensa isää tai tulevaisuudentoiveittensa kalleinta, sulhastaan, ja harmaahapsisen äidin tuhansin unettomin öin sydänverellään palvomaa poikaa... Monet löydettyään rakkaimpansa tästä koirakuopasta, menettävät hetkeksi tyyten tasapainonsa, lyyhistyvät kuten silvotut tajuttomana veristen ruumiitten päälle. Kuuluu äitien, neitosien ja surmattujen perillisten sydäntäsärkevät tuskanvaikerrukset ja tasapainonsa kadottaneiden tuskaisat vaikerrukset, kunnes joukosta nousee kuopan partaalle nuori nainen haltioitunein ilmein ja lausuu muutamin sanoin tovereilleen lohdutusta:

»Toverit, äidit ja nuorukaiset, me emme saa sortua. Ettekö näe, kuinka heidän veren tahrimat ilmeensä huutavat meille: kostakaa! Äidit, tosin olemme heikkoja ja silvottuja, tuskaan ja häpeään syöstyjä, mutta me lisäännymme tuhansin verroin kuin koptan käärmeen hampaat ja täytämme maailman voimalla. Tosin heillä tällä hetkellä vaahtoavat totilasit edessään, ja eläköön ja ilohuudot palatseissaan raikuu, mutta se ilo heidät kerran kostaa kyynelillä!«

A. H—nen.

1 Alfred Olof Andersson.
 2 Antto Härkäs.
 3 Väinö Kokki.
 4 Taneli Keppo.
 5 Erik Nissilä.
 6 Taavi August Pasi.

7 Emil Rämä.
 8 Otto Rämä.
 9 Uno Vesalainen.
 10 Matti Volanen.
 11 Emil Tallman.

KYMINTEHTAAN TYÖVÄESTÖN UHRIVERO.

Kymintehtaan alueella ei ollut kansalaissodan ajalla mitään taisteluita. Lähin taistelupaikka oli Valkealan Tuohikotissa, josta toukok. 2 päivänä ensimmäisen taistelun ampuminen kuului Kymintehtaallemkin.

Paikkakunnalta oli kuitenkin työläisiä rintamalla, jonne ensimmäiset joukot läksivät tammikuun 28 päivänä. Rintamalla kaatui seuraavat 20 Kymintehtaan työläistä: Rikhard Haimi, Aatami Häkkinen, Ville Häkkinen, Yrjö Kavén, Kaarlo Kettunen, Taavi Korpela, Arvo Koskinen, Jalmari Laakso, Vilho Lehtovirta, Eva Liimatainen, Hugo Malminen, N. Nieminen, N. Peltola, Taavi Penttinen, Antti Pöntinen, Rikhard Rannisto, Hemming Tuominen, Rikhard Tuomi, Otto Vahvaselkä ja Juho Valve. — Kaksi henkilöä sai tapaturmalaukausten kautta surmansa, nim. Kalle Akselila ja Vilho Ritari.

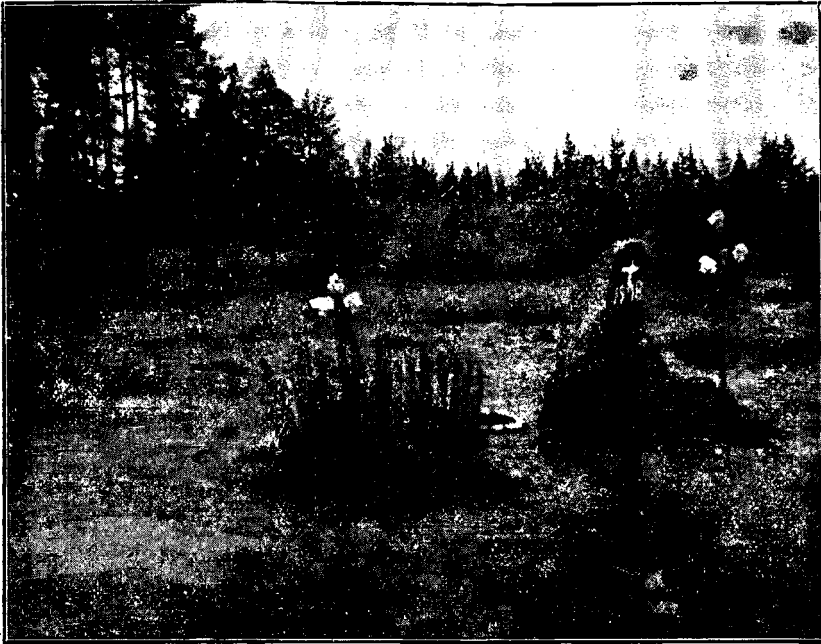
Valkoiset valtasivat paikkakunnan alueen toukokuun 3 päivänä. Sitä seuraavana päivänä suoritettiin sitten yleinen punaisten vangitseminen. Johtohenkilöiksi punnitut suljettiin pimeisiin kellareihin ja rivimiehet

Veljeshauta Valkealan hautausmaalla. Haudassa lepäävät ovat Ky:n tehtaan ammuttuja työläisiä, jotka syksyllä 1918 siirrettiin siihen sorakuopasta, johon teloittajat heidät hautasivat.

ajettiin tehtaan muurien sisälle. Mikäli näistä jäi teloittamatta, lähetettiin ne saman kuun 17 päivänä Riihimäen, Hennalan y.m. vankileireille. Näiden vangittujen joukosta ammuttiin ilman oikeuden tuomiota seuraavat 44 henkilöä: K. Aalberg, A. Haapalehto, Akseli Halme, Rikhard Halinen, Juho Halonen, Juho Hanhivuori, Toivo Harju, Juho Heinonen, Matti Hevossaari, Jussi Hietala, Arvi Hokkanen, Juho Huoppi, Robert Huoppi, Einari Jyräs, Otto Kiiski, Kalle Kivinen, Villehard Kivisalo, Ville Kuha, Konsta Lehtonen, Eemeli Lonka, Aatami Marttinen, M. Munne, Nestor Nieminen, Otto Oranen, Kaarlo Pajari, Manne Pasi, N. Pastinen, O. Pastinen, V. Pekkola, David Rostén, Oskari Rusi, Edvard Sandström, P. Seklund, Antero Sidorov, Senja Sidorov, Taavi Simola, Eedi Sipilä, Aapeli Taavitsainen, Lauri Tammio, Antto Valve, Akseli Vessman, Rikhard Vessman, Valter Vihriä ja Laura Viljander.

Työväenyhdistyksen talon valkoiset takavarikoivat ja kuljettivat sieltä tavarat tehtaan makasiiniin. Yhdistyksen ja osastojen liput poltettiin tehtaan höyrykattilan uunissa. Vangitut punaiset pakoitettiin tuo polttaminen suorittamaan ja poltattajat uhmailivat vierellä: »Siinä menee teidän aatteenne ainakin sadaksi vuodeksi.«

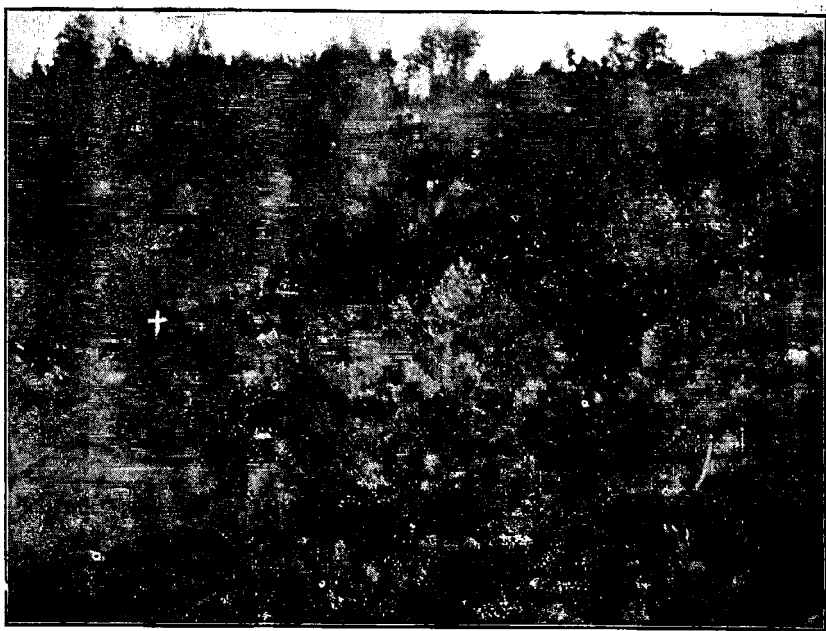

Ammuttujen työläisten hauta Kuusankosken Töörinkankaalla. Myöhemmällä on haudasta kaivettu osa ammuttujen ruumiita ylös ja siirretty muualle. Haudalle on pystytetty vaatimatton kivi.

Saksalainen sotaväki sijoitettiin takavarikoituun työväentaloon ja majaili se siinä aina marraskuun lopulle. Lähtiessään veivät kaiken minkä irti saivat, kuten sähköjohdot, lamput, ovien lukot, vetimet j.n.e.

Sotaväen poistuttua piti suojeluskunta taloa kuin omaansa, vietti siellä juhliaan ja isännöi mielensä mukaan. Talo saatiin takavarikosta pois vasta heinäkuulla 1919. Sitä oli kyllä useaan kertaan aikaisemmin haettu, mutta suojeluskunnan kielteisen lausunnon nojalla maaherra hylkäsi ensimmäiset anomukset. Talon tavaroista suuri määrä hävisi, liput oli poltetut; soittokunnan torvet löytyivät lopulta Hämeenlinnan rykmentistä.

Vankileireillä kuoli seuraavat 29 henkilöä: A. Aartelo, Taneli Aitola, Kalle Enstedt, Hj. Forsblom, Lydia Haulivuori, Matti Hokkanen, Aatu Jäppinen, Hj. Kansikas, A. Kiiskinen, Konsta Kilkkilä, Manne Lampi, Verner Leino, Matti Lindberg, Edvard Loikkanen, Ville Lojander, Emil Nätti, N. Ojala, Evert Olkkonen, Taneli Pajari, A. Pyykönen, Emmi Pöysä, Einar Roos, Taavi Rämä, Vilho Saari, Hj. Sarén, Johan Skofeld, Aapo Vindstén ja Kalle Virtanen.

Ammuttujen hautapaikka Voikkaalla pienen mäen rinteellä. Tässä paikassa ammuttiin n. 200 työläistä. V. 1920 kaivettiin suurin osa ruumiita ylös ja vietiin hautausmaalle.

Kadoksissa on vielä 4 henkilöä, nim. Arvo Anttila, E. Aronen, Kalle Grönlund ja Artturi Kerttula.

Vankileireille viedyistä pääsivät viimeiset pois vasta 1927.

Telotettujen luettelossa mainitut ammuttiin kaikki Kuusankosken Töörin kankaalla ja haudattiin vanhaan hiekkakuoppaan ilman kirstuja. Myöhemmin syksyllä kaivettiin ruumiit osittain ylös ja vietiin Valkealan ja Iitin hautausmaalle, ollen kolmekin ruumista samassa laatikossa. (Kuvissa nähdään Töörinkankaan surmankuoppa sekä veljeshauta Valkealan hautausmaalla.)

Voikkaan poliisiputka, jossa kuolemaantuomittuja säilytettiin siksi kunnes he vietiin telotettavaksi. — »Tuskien tietä« astelivat sadat työläiset telotuspaikalle harjun rinteelle.

VALKEALA.

Andersson, Albert Olof, synt. 23. 12.1897. Kuoli vankileirillä saamistaan vammoista 14.4.1919.

Gardemeister, Taavi. Ammuttiin Tirvalla 27 v. ikäisenä.

Hietala, Nestori. Kuollut nälkään Tammissaaren vankileirillä 20 v. ikäisenä.

Hörkäs, Antto. Kuoli Riihimäen vankileiriltä päästyään kotonaan 42 v. ikäisenä.

Keppo, Taneli, synt. 12.12.1887. Kuollut Tampereen vankileirillä 27.1918.

Keppo, Sulo. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä 26 v. ikäisenä.

Kohonen, Mikko. Kuoli nälkään Viipurin vankileirillä 25 v. ikäisenä.

Kokki, Väinö. Kaatunut Tuohikotin taistelussa 2.5.1918.

Koskinen, Ville. Kuoli vankilasta kotiaan päästyään 49 v. ikäisenä.

Käyhty, Toivo. Ammuttiin Kymin-
tehtaalla 24 v. ikäisenä.

Nissilä, Erik, synt. 25.1.1862. Kuollut Riihimäen vankileirillä 24.7. 1918.

Maunu, Edvard. Ammuttiin Maunon kylässä 42 v. ikäisenä.

Pasi, Taavi August, synt. 12.3.1898. Kuollut Tammissaaren vankileirillä 6.9.1918.

Paukunen, Taavi. Ammuttiin Kouvolassa 45 v. ikäisenä.

Puttonen, Ilmari. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä 24 v. ikäisenä.

Pääkkönen, Jalmari. Kadoksissa; 35 v. ikäinen.

Rämä, Otto, synt. 9.9.1888. Kuoli Tampereen vankileirillä 12.6.1918.

Rämä, Emil, synt. 13.2.1892. Kuollut Riihimäen vankileirillä 20.7. 1918.

Salo, Artturi. Kaatunut vahtipalveluksessa Voikoskella 39 v. ikäisenä.

Tallman, Emil. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä 25 v. ikäisenä.

Vesalainen, Uno. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä 18 v. ikäisenä.

Volanen, Matti. Kuoli Riihimäen vankileiriltä päästyään kotonaan 46 v. ikäisenä.

PAKOLAISENA VIERAASSA MAASSA.

Olen jo pari kertaa ennen antanut muutamia hajanaisia tietoja sisällissien sotamme aiheuttamasta pakomatkastani itään päin ja sieltä sitten Ruotsiin. Tässä nyt muutamia uusia lisätietoja tästä matkasta niille, jotka mahdollisesti ovat huvitetut kuulemaan yhtä ja toista, mitä en ennen ole esittänyt.

Olin lähes 64-vuotias, kun ensi kerran — ja toivottavasti viimeisen kerran — läksin maanpakoon. Olinhan tarpeellisen iäkäs tällaista matkaa varten, mutta koska vieläkin tänä päivänä, 10 vuotta myöhemmin, olen reipas ja terve, voin silloinkin kantaa maanpakolaisuuden rasitukset helpommalla mielellä. Olin jo silloin oppinut toistakymmentä kieltä, mutta sittenkin rupesin halusta aivan alusta saakka tavaamaan tuota nuoremmallekin miehelle melkoisen vaikeata Venäjän kieltä. Oli niinkuin minulla olisi ollut aavistus, että siitä minulla olisi hyötyäkin, vaikka tähän kieleen tarttuminen johtui siitä, että minulle oli käynyt selville, että se oli kaikesta huikentelevaisuudestaan huolimatta mielenkiintoisa kieli, jota ehkä monessa suhteessa — kuten teinkin — voisin käyttää vertauskielenä oppilaitani varten muilla kielitunneilla. Kun minun oli pakko lähteä Venäjälle, olin jo yksin lukenut Åströmin alkeiskirjan läpi. Mutta tietysti nämä kielitiedot eivät voineet mitenkään riittää ja kun tulin Pietariin, oli minulla onni joutua ystävällisiin suhteisiin rouva Smirnoffiin, August Strindbergin vanhimpaan tyttäreeseen, joka oli elävä valokuva isästään ja osasi melkoisen hyvin venäjänkieltä. Hän avusti minua tärkeimmissä tapauksissa ja seurustelu hänen kanssaan jatkui Tukholmassa, jonne me myöhemmin molemmat siirryimme. Hän on nyt kehittynyt yhdeksi Ruotsin huomatuimmista kirjailijattarista. Ruokaa sain itse Astoria-hotellissa, mutta se oli osaksi aliarvoista, niin että minä syötyäni noin pari viikkoa puoleksi mädänneitä kaloja, sain ankaran vatsataudin kahdeksi viikoksi. Muuten sain tavanmukaisesti käydä torilta ostamassa munia, perunoita y.m., elleivät hyvät ystävät joskus auttaneet. Kahdeksannelta linjalta sain joskus herkkuina konserveja ja muuta sentapaista. Kerran lähetti Moskovassa itse Lenin minulle kokonaisen säkillisen kaikenmoista hyvää, eikä edes tuoja vastoin venäläisiä tapoja ottanut mitään vastaan.

Vankileirielämää.

Kun minun suoraan sanoen erittäin tarmokkaista ponnistuksistani ei onnistunut saada kunnollista uutta huoneustoa johtamalleni suomalaiselle yhteiskoululle, jätin Pietarin ja siirryin Moskovaan nuoren hoitajattareni kanssa, joka oli suureksi avuksi, koska hän saksankielen ohessa myöskin voi auttaa minua maan kielessä. Mutta täällä kävivät olot kiireämmiksi kuin ne olivat Pietarissa. Saimme kyllä sievän huoneen eräässä suuressa hotellissa, mutta kun polttopuita valtionkin laitoksilta suuressa määrin puuttui, oli huoneemme tavattoman kylmä. Tämä autettiin josain määrin kyllä sillä, että sain hyvältä suomalaiselta ystävältä teetä ja minun hoitajattareni hoiti kuuman veden hankinnan. Sokeria saimme niin runsaasti, että itse venäläiset kävivät kateellisiksi, tosin oli sokeri aina kontrolloitava 15. paikassa. — Ikävintä oli, että hotellin W.C. oli niin likainen, että sitä usein ei voinut käyttää luonnollisella tavalla. Vaatteita annettiin meille ahtaisiin oloihin katsoen runsaasti, mikä tietysti oli sangen tärkeä asia, kun muistaa, että vähän ennen lähtöäni Moskovasta Ruotsiin tyttöni kengistä tarjottiin minulle 25,000 ruplaa, jota houkutus minun oli sangen vaikea vastustaa, kun vähää ennen kaikki rahani oli varastettu ja Gyllingin saapuminen Moskovaan pelasti minut hyvinkin uhkaavasta rahapulasta. Ruoka sitävastoin hotellissa oli aivan aliarvoista.

Kärsimysten teiltä 10.

Ja kuitenkin kelpasi varastaa hoitajattareni kädestä lautanen tällaisine herkkuneen. Varastaminen olikin ainakin minun siellä ollassani nähtävästi aivan yleinen tapa. Minä suojelin hotellissa paraimpia tavaroitani 5 lukon takana. Ravinto kävi minulle paljoa paremmaksi hieman myös hemmin erään hyvän sattuman kautta. Olin saanut kuulla, että Venäjän nykyinen ministeri Oslossa, rouva Kollontay, jolla oli ystävällisiä suhteita suomalaisia kohtaan yleensä ja joka perusti ensimmäisen lakkokassan suomalaiselle työväestölle, oli tullut Moskovaan. Koska voin katsoa häntä hyväksi ystävättärekseni, menin häntä tapaamaan toisessa hotellissa. Hän oli sairas ja oli vuoteen omana. Sairaanhoitajatar ilmoitti, ettei hän ota ketään vastaan, mutta kun rouva K. kuuli ääneni, sanoi hän hoitajattarellensa: laske hänet sisään. Tämä oli minulle onneksi. Vuoteen vieressä kauan juteltuamme satuin myös ilmoittamaan ruokani huonoudesta. Hän vakuutti, että se kyllä tehdään paremmaksi ja jonkun päivän perästä ilmoitti Bersin, joka Venäjän puolelta johti rauhankeskustelua Dorpatissa, että minä saan käydä aterioimassa Kremlissä komissaarien kanssa. Suuttuneena venäläisten varastamishalusta, kertoi rouva Kollontay, että sillä aikaa kun hän ja Angelika Balabanova juttelivat keskenänsä, kävi joku varas hänen etehisessään ja, huolimatta avonaisesta ovesta, leikkasi pois kaikki nahat A. B:n kapasta. Toinen hupainen juttu tapahtui minulle kerran Kremlin ruokapöydässä. Bucharin tuli luokseni ja pyytämällä pyysi minua kirjoittamaan muistosanat Otto Ville Kuusivainajasta. Huhu hänen tapostaan Pohjanlahden jäällä oli näet tunkeutunut Moskovaan ja minun kirjoitukseni on tosiaan löydettävissä Moskovan Pravdasta.

Muuten oli oloni Moskovassa tiedemiehen ja taiteen harrastajan yksitoikkoista elämää. Iltamissa en viitsinyt käydä, koska ei milloinkaan tietänyt, koska niiden piti alkaa, huolimatta ilmoitetusta tuntimäärästä, sillä tässäkin suhteessa vallitsi lykkäämisen tapa, jota hyvä ystäväni, Moskovassa kuollut puoluetoveri Borg, Lenininkin salainen ystävä Suomessa, aina valitti, kun me yhdessä pelasimme tammipeliä: on se kirottu asia tuo tšekäläisten saftra-järjestelmä. Razjanov, joka nykyään julkaisee Marx—Engelsin kootut teokset, hankki minulle pääsyn suosituksiltaan useampiin kirjastoihin ja Venäjän Sosialistisen Akatemian jäsenenä otin osaa sen istuntoihin ja taiteen harrastajana kävin useampia kertoja erinomaisessa Tretjakoffin taidegalleriassa, jossa on Venäjän suurimpien taiteilijain ihania taideluuomia..

30/3. 1928.

N. R. av Ursin.

SIPPOLA.

- Sippolan Sos.-dem. Kunnallisjärjestön alueella menetti työväestö keskuudestaan v. 1918 yhteensä 115 jäsentä. Näistä kuului yksinomaan Inkeröisten t.y:n alueelle 44. Seuraavassa mainittakoon riveistä poistuneet:
- Ahola, Juhon, teht.työmies, synt. 1881. Kuoli Riihimäen vankileirillä 13.8.1918.
- Backman, Herbert, teht.työmies, synt. 1880. Kuoli Riihimäen vankileirillä 22.9.1918.
- Hautalahti, Ernest, työmies. Kuoli Riihimäen vankileirillä 1918.
- Haapala, Ville, kirvesmies, synt. 1867. Kuoli Riihimäen vankileirillä 18.7.1918.
- Helander, Frans, työmies, synt. 1897. Kuoli kotonaan vankilasta päästyään 2.1.1919.
- Heinonen, Toivo, peltiseppä, synt. 1895. Kuoli kotonaan vankilasta päästyään 20.8.1918.
- Hirvonen, Adam, työmies, synt. 1867. Kuoli Kouvolan vankileirillä 30.5.1918.
- Huhtinen, Kalle, tehtaantyömies, synt. 1871. Kaatunut Savon rintamalla Nurmaan kylässä 15.4.1918.
- Huovila, Emil. Kuoli Tammisaaren vankileirillä.
- Hykkylä, Juhon, tehtaantyömies, synt. 1878. Kuoli Riihimäen vankileirillä 21.8.1918.
- Hyvärinen, Yrjö, teht.työmies, synt. 27.1.1895. Kuoli Riihimäen vankileirillä 11.10.1918.
- Inkala, Leonard, teht.työmies, synt. 1896. Kuoli Riihimäen vankileirillä 28.9.1918.
- Koski, Viljo Johan, seppä, synt. 2.2.1894. Ammuttiin Kouvolassa 10.5.1918.
- Laapas, Elias, teht.työmies, synt. 1861. Kuoli Kakisalmissa 15.6.1918.
- Laurila, David, metallityöläinen, synt. 1865. Kuoli Riihimäen vankileirillä 13.11.1918.
- Laurila, Vihtori, teht.työmies, synt. 1885. Kuoli Riihimäen vankileirillä 25.7.1918.
- Laine, Emil, teht.työmies, synt. 1881. Kuoli Riihimäen vankileirillä 27.7.1918.
- Laine Aleksander, sekatyömies, synt. 1880. Kuoli Hennalassa 19.7.1918.
- Leppänen, Juhon, teht.työmies, synt. 1871. Kuoli Riihimäen vankileirissä 2.7.1918.
- Leivo, Johan, synt. 28.12.1871. Ammuttiin Pyhtäällä 17.5.1918.
- Löytty, Anton, työmies, synt. 1895. Ammuttiin Kouvolassa 19.5.1918.
- Löytty, Otto, työmies, synt. 1895. Ammuttiin Kouvolassa 19.5.1918.
- Mäntylä, H. Villehard, sekatyöläinen, synt. 1889. Kuoli Riihimäen vankileirillä 28.7.1918.
- Mäntylä, Viljo sekatyöläinen, synt. 1898. Kuoli Riihimäen vankileirillä 1.10.1918.
- Niemi, Väinö. Ammuttiin Sippolan hautausmaalla toukokuulla 1918.
- Nurmi, Eino, sekatyöläinen, synt. 1893. Kuoli Riihimäen vankileirillä 26.7.1918.
- Nurminen, Vilho, sekatyöläinen, synt. 1898. Kuoli Riihimäen vankileirillä 11.10.1918.
- Ovaskainen, Abel, tehtaantyömies, synt. 1859. Kuoli Riihimäen vankileirillä 28.7.1918.

1 Johan Ahola. 2 Herbert Backman. 3 Ville Haapala. 4 Kalle Huhtinen.
5 Toivo Heinonen. 6 Frans Helander. 7 Adam Hirvonen. 8 Yrjö Hyvärinen.
9 Leonard Inkala. 10 Viljo Koski. 11 Elias Laapas. 12 Emil Laine. 13
Aleksander Laine. 14 Vihtori Laurila. 15 David Laurila.

Rosendahl, Vihtori, sekatyöläinen, synt. 1872. Kuoli Riihimäen vankileirillä lokakuussa 1918.

Rämä, Viljo, sekatyöläinen, synt. 1898. Kuoli Riihimäen vankileirillä 22.6.1918.

Sakkara, Akseli, tehtaantyömies, synt. 1897. Kuoli Riihimäen vankileirillä 12.8.1918.

Sakkara, Viljam, tehtyö mies, synt. 1893. Kuoli Riihimäen vankileirillä 5.7.1918.

Saarimaa, Juho, työläinen, synt. 1897. Kuoli Riihimäen vankileirillä 23.7.1918.

Savela, Antti, työ mies, synt. 1889. Ammuttiin Sippolan Mämmälässä 11.5.1918.

Savela, Jalmari, rautatieläinen, synt. 1892. Ammuttiin Sippolan Mämmälässä 11.5.1918.

Salmi, Kalle, kivityömies, synt. 1864. Kuoli kotonaan vankileiriltä päästyään 20.8.1918.

Simonsson, Viktor, tehtyö mies, synt. 1877. Kuoli Riihimäen vankileirillä 17.7.1918.

Sirola, Antti, sekatyöläinen, synt. 1880. Kuoli Suomenlinnassa 16.9.1918.

Sirola, Maiju, synt. 14.4.1882. Kuoli kotonaan 10.4.1920.

Seppä, Emil, työ mies, synt. 26.6.1882. Ammuttiin Sippolassa Liiketalossa 5.5.1918.

16 Johan Leivo. 17 Viljo Mäntylä. 18 Villehard Mäntylä. 19 Vilho Nurminen. 20 Viljo Rämä. 21 Juho Saarimaa. 22 Antti Savela. 23 Jalmari Savela. 24 Viljam Sakkara. 25 Emil Seppä. 26 Edvard Seppä. 27 Antti Sirola. 28 Maiju Sirola. 29 Viktor Simonsson. 30 Edvard Suuronen. 31 Matti Toikka. 32 Jalmari Ukkola. 33 Matti Virtanen.

Seppä, Edvard, sekatyöläinen, synt. 2.3.1889. Ammuttiin Sippolan Liikkalassa 5.5.1918.

Suuronen, Edvard, työmies, synt. 1875. Kuoli kotonaan heinäkuussa 1918.

Toikka, Matti, työmies, synt. 1886. Ammuttiin Sippolan Liikkalassa 5.5.1918.

Ukkola, Jalmari, työmies, synt. 1896. Ammuttiin Sippolan Liikkalassa 5.5.1918.

Virtanen, Matti, työmies, synt. 1875. Ammuttiin Riihimäen vankileirillä 7.6.1918.

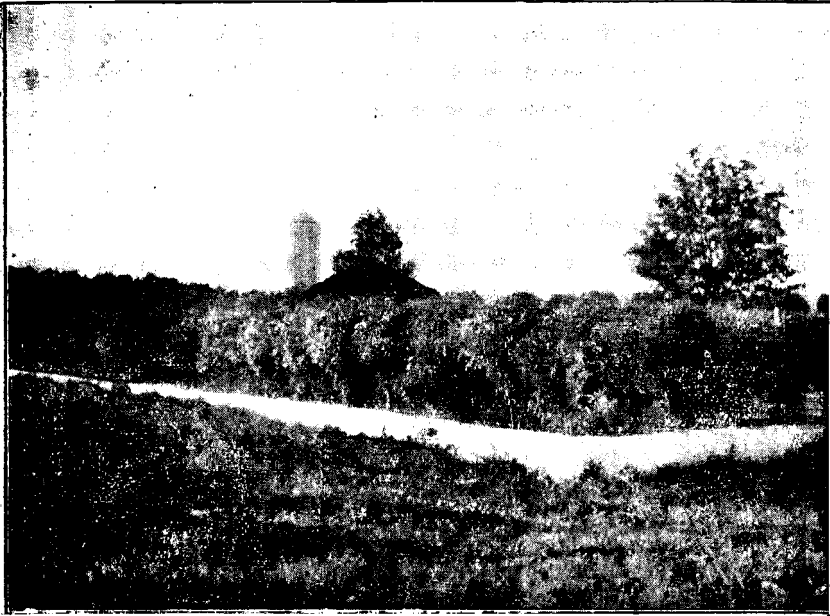
Virtanen, Johan, sekatyöläinen, synt. 1887. Kuollut Riihimäen vankileirillä 12.7.1918.

VUODEN 1918 KANSALAISSODAN SYISTÄ.

Kirj. *Anton Huotari.*

Paljon on väitelty vuoden 1918 kansalaissotamme syistä ja lausuttu eriäviä mielipiteitä siihen johtaneista alkutekijöistä. Onkin inhimillisesti ymmärrettävää, että siihen puolella tai toisella osaaottaneet katselevat asiaa omalta kannaltaan ja asemasta silloin saamansa käsityksen mukaisesti. Tämä polvi on vielä liian lähellä silloisia ristiriidan aikoja, joten täysin puolueetonta tapahtumain arviointia häiritsevät silloin saadut henkilökohtaiset vaikutelmat. Puolueettoman arvion tekeminen onkin jätettävä myöhempien historiankirjoittajain suoritettavaksi. Kuitenkin voidaan jo nyt, kun kymmenen vuotta on kulunut noista kohtalokkaista hetkistä, nähdä paljon selvemmin niiden tapaussarjojen syihin, jotka lopuksi johtivat kansamme eri luokkien väliseen voimain mittelyyn.

Kaikilla suurilla historiallisilla tapahtumilla on useampia syytä, jotka yhteensä vaikuttavat tunnettuun lopputulokseen. Se on materialistisen historiankäsityksen opetus. Ja se osoittautui paikkansa pitäväksi myöskin vuoden 1918 tapahtumissa meillä. Jos voitaisiin uskoa yhden ainoan ulkopuolisen seikan voivan vaikuttaa ratkaisevasti tuollaisen suuren historiallisen näytelmän esiintymiseen, niin silloin kyllä saatetaan selittää asiaa niin pintapuolisesti kuin valkoisten kirjoittamissa kansalaissodan historioissa on tehty. Niissä hän ei tiedetä juuri muista syistä kuin rikollisesta työväen kiihoituksesta ja sosialistien halusta liittoutua Suomen ulkopuolisen vihollisen, sitä sortaneen Venäjän kanssa. Molemmat nämä väitökset ovat niin perusteettomia ja vääriä, ettei tä-

Toverihauta Oulun hautausmaalla.

män teoksen lukijoille ole tarvis lähteä sitä perinpohjaisemmin vääräksi osoittamaan.

Lähempänä totuutta varmasti olemme, kun sanomme, että kansalaissota oli yhteinen tulos ulkonaisen sorron synnyttämästä sairaasta yhteiskuntatilanteesta, sota-ajan luomasta taloudellisesta kurjuudesta, porvariluokkamme harjoittamasta lyhytnäköisestä yhteiskunta-politiikasta ja voimansa tuntuun heränneen työväenluokkamme tärkeällä hetkellä osoittamasta itsehillinnän puutteesta. Nuo eri tekijät johtivat tammikuussa 1918 yhteistulokseen, jonka summa oli: verinen kansalaissota.

Veljessota on niin suuri kansallinen onnettomuus, että kellekään ei ole syytä sellaisesta itseään aivan puhtaaksi pestä. Voidaan ainoastaan tutkia, mitkä syyt ovat enemmän vaikuttaneet surulliseen tulokseen.

Ulkopuolinen sorto, Venäjän keisarillisen hallituksen harjoittama määrätietoinen valtiollinen taantumuspolitiikka oli jo useiden vuosikymmenien aikana ehkäissyt luonnollisen kehityksen maassamme. Välillä lyhyitä aikoja kestäneet hengähdys hetket olivat vain lisänneet valtiollisten kahleiden painoa, kun jälleen palattiin taantumukselliseen politiikkaan. Kansamme sivistystason kohoaminen ja laajoihin kansankerrokseen levinnyt valtiollinen valistus oli opettanut ihmiset huomaamaan tuon valtiollisen sorron olemassaolon ja luonteen. Se nosti kansassamme vastustushenkeä ja teki sen sisäisesti kapinalliseksi, jopa suorastaan vallankumoukselliseksi. Venäläisen vallanpitäjän miekkaa ei suinkaan enää kunniotettu esivallan oikeana miekkana, vaan pidettiin sitä sorron välikappaleena, jota se tietysti olikin. Varsinkin työväenluokan keskuudessa nousi tämä venäläistä sortovaltaa vastustava käsitys yleiseksi.

Pitkälliseksi käyneen maailmansodan synnyttämä taloudellinen kurjuus ulotti vaikutuksensa myöskin meidän maahamme. Se tehosti työväenluokan aseman kurjuutta, mutta samalla se toiselta puolelta kohotti sen luokkatuntoa. Työväki muuttui yhä enemmän vallankumoukselliseksi, sekin osa siitä, joka ei aikaisemmin ollut mukana työväen joukkoliikkeessä. Kun sitten keväällä 1917 tapahtui Venäjän vallankumous ja sen vaikutukset ulottuivat meillemkin, oli mitä luonnollisinta, että mieleltään vallankumoukselliseksi käynyt työväki alkoi vaatia mitä syvimmälle käypiä yhteiskunnallisia muutoksia. Porvariluokkamme, joka vanhoillisen yhteiskuntajärjestelmän ja venäläisen taantumuksen turvin oli siihen asti saanut estetyksi syvällisemmät yhteiskunnalliset uudistukset, oli aluksi hätäännyksissään, eikä tiennyt, mihin suuntaan se tällaisessa vallankumouksellisessa tilanteessa olisi kääntynyt. Sen asemaa vielä heikensi se, että lainsäädäntövalta oli kumouksellisen työväenluokan käsissä, sillä edellisen vuoden vaaleissa oli sosialidemokraattinen puolue saanut eduskuntaan enemmistön, 103 edustajaa. Porvariston huomattua, että työväen valtiollinen valta voi käydä sen

Tampere. Mustalahden kallio.

IPED

luokkaeduille vaaralliseksi, ja työväen taisteluhulun kasvaessa myöskin taloudellisen toiminnan alalla, ryhtyi se kaikessa salaisuudessa toimenpiteisiin horjuvan valta-asemansa tukemiseksi. Näin alettiin perustaa salaisia aseellisia järjestöjä, joilla lienee ollut myöskin ulkopoliittisia tarkoituksia, mutta jotka suurelta osalta kuitenkin olivat tarkoitettut oman maan työväenluokkaa vastaan.

Syksyllä 1917 tapahtunut eduskunnan hajoitus n.s. valtalakiriidan vuoksi oli porvarien tarkoituksille edullinen, sillä se lopetti eduskunnasta sosialidemokraattisen enemmistön. Mutta sen synnyttämä katkeruus työväen puolella oli yhteiskuntarauhalle vahingollinen. Kun sitten marraskuun alussa Venäjällä tapahtui bolshevikkikumous ja porvarimme menettivät ulkopuolisen tuen, muodostui tilanne jälleen sekavaksi. Jos silloin puolin ja toisin olisi oltu kylmäverisempiä, olisi ehkä jonkinlainen luokkien välinen tilapäissovinto saatu aikaan. Mutta tätä tilaisuutta ei käytetty. Venäjällä tapahtuneeseen keikaukseen luottaen työväen jyrkemmät ainekset vaativat porvaristoa polvilleen. Siihen käytettiin keinona marraskuun suurlakkoa. Tarkoituksena tavoitella ei kuitenkaan oltu johdonmukaisia, sillä kouliintuneempi järjestöaines oli äärimmäisten voimakeinojen käyttämistä vastaan. Jos työväen äärimmäisen sivustan ohjelmaa olisi noudatettu, olisi valtiollisen vallan ottaminen silloin, ainakin hetkeksi, ehkä onnistunut. Porvariemme johtavat ainekset alkoivat tällöin tehdä toisia suunnitelmia. He valmistelivat taistelua kahdellakin rintamalla: oman maan työläisiä sekä venäläisiä vastaan. Vastustettuaan aikaisemmin maamme itsenäistymistä alkoivat he nyt sitä ajaa, koska pelkäsivät Venäjän uusien vallanpitäjien auttavan työväkeämme. Ja kun työväen liikehtiminen näytti uhkaavan heidän luokkaetujaan, joista he eivät tahtoneet luopua, katsoivat he parhaaksi asetautua sitäkin vastaan. Marraskuun lakon aikana sattuneet eräät valitettavat veriteot antoivat heidän puuhilleen muodollista tukea.

Porvarilliset kirjoittajat ovat säännöllisesti selittäneet, että

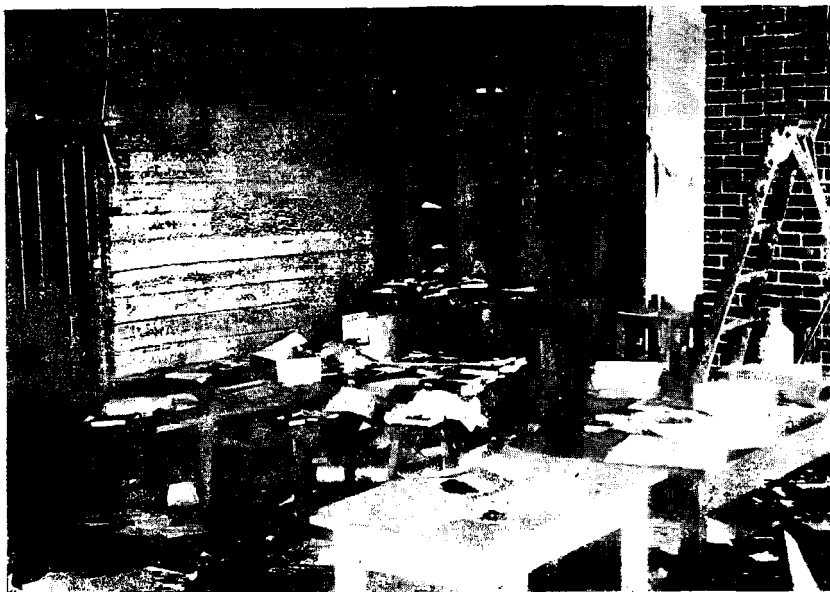
Varkauden työväentalon juhlasali, valkoisten hävittämänä.

socialistit syksystä alkaen saarnasivat ja valmistivat kapinaa sekä järjestivät aseellisia joukkoja. Parhaana todistuksena sitä vastaan on, että järjestyskaartinkin perustamista vastaan sosialidemokraattisessa puoluetoimikunnassa esitettiin vastalauseita. Ja marraskuun lopulla pidetyssä puoluekokouksessa ei enemmistö kannattanut vallanottoa voimakeinoin, vaikka sittemmin Venäjän kommunistipuolueessa ja bolshevikkihallituksessa huomattavaksi tullut I. Stalin kävi sitä puoluekokoukselle suosittelemassa. Hän mainitsi, että tällä tiellä olevat »vaarat, joskin ne ovat todelliset, eivät ole suinkaan ylipääsemättömät. Nämä vaarat voidaan voittaa, jos toimitaan jyrkästi ja horjumatta. Siinä ilmakehässä, jonka muodostavat sota ja hajaannus, yhä kehittyvä vallankumousliike lännessä ja työväen vallankumouksen yhä lisääntyvät voitot Venäjällä, ei voi olla sellaisia vaaroja ja vaikeuksia, jotka voisivat kestää teidän rynnäköinne edessä.« Ja

vaikka hän suositteli Dantonin lausumaa: »uskallusta, uskallusta ja vielä kerran uskallusta« sekä lupasi: »jos te tulette tarvitsemaan meidän apuamme, niin me tulemme antamaan sitä veljellisesti ojentaen teille kätemme«, ei se vaikuttanut kokouksen enemmistöön, vaan hyväksyttiin päätökseksi sovitteleva ponsi. Sen mukaan oli valtakysymystä koskevat päätökset tehtävät puolueuuvoston ja sosialidemokraattisen eduskuntaryhmän yhdenmukaisella päätöksellä.

Sosialidemokraattisessa puolueessa oli silloin kyllä jyrkempi sivusta, joka saarnasi vallanottoa porvareilta. Sillä oli tukensa vähemmän aikaa puolueessa olleissa järjestöllisesti kouliintumattomissa joukoissa, jotka erikoisesti toimivat punaisen kaartin keskuudessa. Puolueen enemmistö oli kuitenkin sitä vastaan, kuten varsinaisten puoluejärjestöjen päätöksistä kävi ilmi. Mutta olosuhteet tulivat tälle jyrkemmälle sivustalle avuksi. Porvaristo oli alkanut entistä innokkaamman aseellisen varustelun, joista saatiin tietoja eri puolilta maata, ja lopuksi tapahtui suoranaisia yhteenottoja valkoisten ja punaisten asekaartin kesken. Jälkeenpäin julkaistuista tiedoista on käynyt ilmi, että Svinhufvudin hallitus valmisteli jo pitkän aikaa sotaa, kooten joukkoja, muonaa ja sotatarpeita Pohjanmaalle. Ja jo niin aikaisin kuin tammikuun puolivaiheessa 1918 nimitettiin kenraali Mannerheim valkoisten joukkojen ylipäälliköksi ja tammikuun 25 päivänä julistettiin valkokaartit hallituksen julistuksella maan lailliseksi sotavoimaksi. Karjalan valkokaartilaiset lähtivät niin aikaisin liikkeelle, että ensimmäinen julkinen taistelu valkoisten ja punaisten välillä tapahtui Viipurissa jo tammikuun 23 päivänä. On jälkeenpäin koetettu selittää, että valkoisten esiintyminen oli kohdistettu vain venäläisiä vastaan, mutta ylipäällikkö Mannerheimin tammikuun 31 p:nä venäläiselle sotaväelle antama julistus puhuu toista kieltä. Siinä vakuuttaa hän valkoisten taistelevan suomalaista työväkeä vastaan ja pyytää venäläisiä pysymään rauhassa.

Tässä kerrotut seikat vaikuttivat, että aseellista esiintymistä kannattavat ainekset työväenkin puolella pääsivät vai-

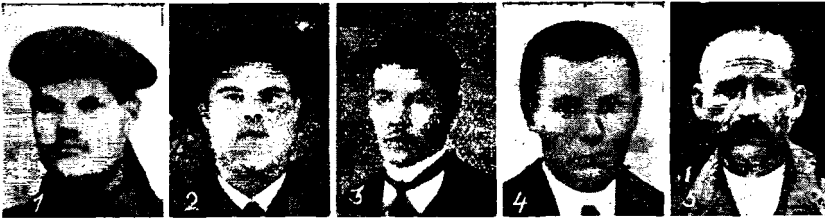
Varkauden työväenyhdistyksen kirjasto valkoisten hävittämänä.

kuttamaan. Nämä saivat perustetuksi sosialidemokraattisen puoluetöimikunnan sivulle työväen johtavan komitean, ja sikäli kuin saapui tietoja porvariin varusteluista ja neuvotteluista myöskin maan rajain ulkopuolella, kasvoi tämän komitean keskuudessa halu aseelliseen esiintymiseen. Ankaraa itsehillintää harjoittaen ehkä olisi alkava sota maan omien kansalaisten kesken saatu estetyksi, mutta siihen ei silloin enää ollut kummallakaan puolella halua. Tilanteen kärjistyneisyys näkyi myöskin samoihin aikoihin eduskunnassa käydyistä keskusteluista. Noudattamatta puoluekokouksen määräämää menettelytapaohjetta, ja edes ilmoittamatta asiaa eduskuntaryhmälle, ylempänä mainittu johtava komitea tammikuun 26 päivänä julisti työväen vallankumouksen alkaneeksi, senaatin pannuksi viralta ja uuden valtakumoushallituksen, kansanvaltuuskunnan, asetettavaksi sen tilalle.

Vankileiriasunto Mjölössä.

Näin seurasi kolme kuukautta kestänyt kansalaissota, jossa sotilaallisesti paremmin järjestynyt ja ulkomailta apua saanut valkoinen puoli peri voiton ja punainen puoli joutui täydellisesti tappiolle. Jos itse kansalaissota oli ollut verinen ja raaka, niin miltei vielä surkeammaksi muodostuivat sen jälkiselvittelyt kuolemantuomioineen, laittomine ampumisineen ja vangittujen joukkojen nälkään ja tauteihin näännyksineen. Kymmenet tuhannet saivat pitkäaikaisen kuritushuonerangaistuksen ja tuhannet ovat saaneet oleskella pakolaisina vieraisissa maissa. Tämä kaikki siitä syystä, ettei tässä punaisten joukkojen yrityksestä tullut vallankumousta, vaan se rajoittui porvariston ankarasti kukistamaksi kapinaksi. Tässä tehdyt lyhyet viittaukset tämän nykyisen historianamme huomattavimman tapahtuman syihin lienevät luonneet sen verran valoa asiaan, että lukija voi ratkaista, oliko syy kansalaissodan puhkeamiseen yksin työväen puolella.

1 Albin Hämäläinen.
2 Lauri Hämäläinen
3 Frans Lehtinen.

4 Aaro Mäkinen.
5 Frans Niittymaa.
6 Kaarlo Saarinen.
7 Hj. Virkaleva.

KAUVATSA.

Ahlfors, Aamos, synt. 11.2.1853.
Ammuttiin 11.5.1918.

Heino, Frans.

Hämäläinen, Lauri, sekatyömies,
synt. 18.1.1896. Kuollut Hämeen-
linnan vankileirillä 22.7.1918.

Hämäläinen, Albin, sekatyömies,
synt. 16.12.1892. Kadonnut jäl-
jettömiin.

Lehtinen, Verner, muurari, synt. 31.
5.1877. Ammuttiin Kauvatsalla
20.4.1918.

Lähteenmäki, August, sekatyömies,

synt. 20.12.1877. Kuoli päästyään
Riihimäen vankileiriltä 10.7.1918.

Mäkinen, Aaro, sekatyömies, synt.
27.2.1897. Kuollut Suomenlinna-
sa 27.9.1918.

Niittymaa, Frans, sekatyömies,
synt. 31.8.1877. Kuoli Tammisaa-
ren vankileirillä 10.8.1918.

Saarinen, Kaarlo, sekatyömies, synt.
23.11.1864. Kadonnut tietämättö-
miin.

Virkaleva, Hjalmar, sekatyömies,
synt. 27.12.1890. Kaatui Karkun
rintamalla 17.4.1918.

1 A. Ahlfors. 2 F. Heino.

KYMI.

- Auvinen, Antti, synt. 9.12.1880. Kuoli kotona vankilasta päästyään elok. 1918.
- Andersson, Emil, synt. 17.5.1864. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 6.7.1918.
- Borgenström, John Alfred, synt. 1871. Kadonnut tuntemattomalla tavalla Savitaipaleen rintamalla 1918.
- Björnman, Edvard, synt. 15.3.1882. Kuoli vankilasta päästyään 16.7.1918.
- Flygdman, Oskar, synt. 1879. Kuoli Tammisaaren vankileirillä heinäk. 1918.
- Geddala, Alarik. Kuoli Savitaipaleella 1918.
- Grönroos, Idjon, synt. 8.4.1897. Ammuttiin Tammisaaressa 2.9.1918.
- Halme, Johan, synt. 25.7.1876. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 18.7.1918.
- Harju, Topias, synt. 5.4.1888. Kaatoksissa.
- Harju, Siviä, synt. 7.12.1887. Ammuttu Kotkassa 26.5.1918.
- Harju, Mooses, synt. 3.6.1884. Kuoli Suomenlinnassa 2.7.1918.
- Heikkilä, Anton, synt. 12.8.1866. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 9.7.1918.
- Himanen, Alarik, synt. 3.12.1893. Kaatui Vääkysssä huhtik. 1918.
- Hirvonen, Heikki, synt. 1888. Kuoli Riihimäen vankileirillä 28.7.1918.
- Holopainen, Aatu, synt. 23.1.1867. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 9.7.1918.
- Hyvönen, David, synt. 10.2.1873. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 8.7.1918.
- Hänninen, Alex, synt. 25.2.1890. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 27.9.1918.
- Häkkinen, Otto. Kuoli Tammisaaren vankileirillä heinäk. 1918.
- Hölsä, Emil, synt. 7.5.1892. Kuoli Suomenlinnassa 10.9.1918.
- Immonen, Antti, synt. 14.7.1870. Kuoli Riihimäen vankileirillä 16.7.1918.
- Jansson, Emil, synt. 17.9.1872. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 13.6.1918.
- Johansson, Verner, synt. 25.7.1894. Ammuttiin Salmen hevossuohon 6.5.1918.
- Karhunen, Johan, synt. 28.11.1892. Kuoli kotona vankileiriltä päästyään 25.2.1919.
- Karhu, Taneli, synt. 17.6.1874. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 6.9.1918.
- Keveri, Emil, synt. 25.10.1882. Kuoli Lahden vankileirillä 12.7.1918.
- Kekkonen, Viktor, synt. 22.7.1873. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 17.7.1918.
- Kekkonen, Otto, synt. 7.6.1880. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 16.7.1918.
- Kilkki, Juho. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 16.6.1918.
- Kivisalo, Aksel. Kuoli Tammisaaren vankileirillä elok. 1918.
- Korjus, V., synt. 1886. Kuoli vankilasta päästyään 1918.
- Korjus, Antton, synt. 1874. Kuoli Tammisaaren vankileirillä elok. 1918.
- Korjus, Otto, synt. 1900. Kaatui Mouhussa 17.2.1918.

1 Idjon Grönroos.
 2 Topias Harju.
 3 Siviä Harju.
 4 Mooses Harju.
 5 Emil Hölsä.
 6 Topias Kolsi.

7 Otto Gustaf Labbas.
 8 Hjalmar Oksanen.
 9 Vilhelm Pöntinen.
 10 Juho Reiman.
 11 Kalle Takki.

Kolkka, Emil. Kuoli vankilasta päästyään elok. 1918.

Kokkola, Juho. Kuoli vankilasta päästyään 1919.

Kolehmainen, Onni. Kuoli Suomenlinnassa syysk. 1918.

Kolsi, Tobias, synt. 12.1.1891. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1.7.1918.

Kuitunen, Jalmar. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 25.7.1918.

Kylmä, Eino. Kuoli Tammisaaren vankileirillä elok. 1918.

Kleimola, August, synt. 22.6.1879. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 26.7.1918.

Lahti, Aleksander. Kuoli Lahden vankileirillä 1918.

Lahtinen, Antti, synt. 18.5.1867. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 18.7.1918.

Lampinen, Oskar, synt. 1884. Kaatui Ahvenkoskella 23.4.1918.

Lautala, Emil, synt. 11.6.1880. Kuoli kotona vankileiriltä päästyään 17.7.1918.

Labbas, Otto Gustaf, synt. Kymissä 16.2.1892. Kuoli Suomenlinnassa 8.11.1918.

Lahti, Verner, synt. 8.8.1895. Kaatui Viipurissa 29.4.1918.

Laurila, Juho. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 10.7.1918.

Lavonen, Aleksanteri. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 30.7.1918.

Laatu, Taneli, synt. 20.8.1877. Kuoli Lahden vankileirillä 21.9.1918.

Laihe, Anshelm. Ammuttu Haminaassa toukok. 1918.

Lepistö, Hjalmar, synt. 15.2.1878. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 26.7.1918.

Lehkonen, Albin, synt. 30.1.1890. Ammuttiin Kotkassa toukokuulla 1918.

Kärsimysten teiltä 11.

Veljeshauta Karhulassa.

- Leppä, Aksel, synt. 1879. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1918.
- Linjamäki, Paavo, synt. 5.4.1874. Kuoli vankileiriltä päästyään 29.7.1918.
- Lindqvist, Antton, vangittiin toukok. Hävinnyt jäljettömiin.
- Lukkarinen, Johan, synt. 1881. Kuoli Riihimäen vankileirillä 8.8.1918.
- Lustig, Abel. Kuoli Tammisaaren vankileirillä elok. 1918.
- Lyytikäinen, Otto, synt. 12.5.1884. Kuoli Riihimäen vankileirillä 19.7.1918.
- Lång, Timoteus, synt. 17.6.1874. Kuoli kotona vankileiriltä päästyään 17.6.1919.
- Manninen, Antti, synt. 1870. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 25.7.1918.
- Mattila, Kalle. Kuoli Tammisaaren vankileirillä heinäk. 1918.
- Mattila, Viktor, synt. 3.2.1891. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1.8.1918.
- Markkanen, Adolf, synt. 2.10.1879. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 11.8.1918.
- Marttinen, Taneli, synt. 20.1.1865. Kuoli vankilasta päästyään 21.7.1918.
- Marttinen, Benjami, synt. 1880. Kuoli Riihimäen vankileirillä 6.9.1918.
- Mikkola, Johan, synt. 30.4.1880. Kuoli Lahden vankileirillä 10.8.1918.
- Muuronen, Kalle. Kuoli Tammisaaren vankileirillä syysk. 1918.
- Muuri, Hugo, synt. 28.8.1892. Ammuttiin Kotkassa 22.5.1918.
- Myyryläinen, Oskar, synt. 25.10.1886. Kuoli Riihimäen vankileirillä 14.10.1918.
- Nopanen, Antton, synt. 1872. Kuoli Lahden vankileirillä 26.7.1918.
- Nurminen, David, synt. 1.1.1886. Kaatui Viipurissa 28.4.1918.
- Nurminen, Lauri, synt. 9.7.1895. Kuoli Riihimäen vankileirillä 21.6.1918.

Voikkaan punakaartin soittokunta.

- Ohman, Antton, synt. 5.8.1870. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 12.9.1918.
- Ojuva, Hjalmar, synt. 21.1.1887. Kuoli Suomenlinnassa 27.10.1918.
- Oksanen, Kalle, synt. 23.9.1881. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 23.8.1918.
- Oksanen, Hjalmar, synt. 11.10.1869. Kuoli Lahden vankileirillä 27.8.1918.
- Oksanen, Frans, synt. 1.6.1890. Kuoli Riihimäen vankileirillä 28.8.1918.
- Palmu, Artturi, synt. 16.9.1884. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1.8.1918.
- Pajala, Johannes. Kuoli Riihimäen vankileirillä syysk. 1918.
- Pekkanen, Emil, synt. 25.11.1881. Kuoli kotona vankilasta päästyään 28.8.1918.
- Pettersson, Petter. Vangittiin toukok. Kadonnut jäljettämiin.
- Pettersson, Sulo. Vangittiin toukok. Kadonnut jäljettämiin.
- Piispa, Matti, synt. 24.2.1876. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 30.6.1918.
- Pietiläinen, Juho, synt. 14.9.1874. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 23.7.1918.
- Pitkänen, Salomon, synt. 22.8.1867. Katosi tuntemattomalla tavalla Savitaipaleella huhtik. 1918.
- Puhakka, Yrjö, synt. 22.4.1901. Kaatui Ahvenkoskella 28.4.1918.
- Pulkinen, Heikki, synt. 26.11.1889. Kuoli vankilasta päästyään elok. 1918.
- Pulkinen, Alarik. Kuoli Tammisaaren vankileirillä elok. 1918.
- Pöntinen, Vilhelm, synt. 12.9.1874. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 3.8.1918.
- Raasu, Viljam, synt. 1885. Kuoli Tammisaaren vankileirillä heinäk. 1918.
- Rautalainen, Mikko, synt. 10.9.1864. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 15.8.1918.

- Rautalainen, Väinö. Kuoli Riihimäen vankileirillä 1918.
- Reiman, Juho, synt. 21.3.1873. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 21.8.1918.
- Rokka, Erik. Vangittiin toukok. Hävinnyt jäljettömiin.
- Räsänen, David, synt. 20.2.1872. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 10.7.1918.
- Salonen, Viktor, synt. 1887. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 29.7.1918.
- Sandberg, Heikki, synt. 26.11.1889. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 21.9.1918.
- Seppälä, Teudor, synt. 1884. Ammuttiin Haminassa 29.5.1918.
- Skjöld, Artturi, synt. 1876. Kuoli Lahden vankileirillä heinäk. 1918.
- Skippar, Jeremias, synt. 9.7.1894. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 20.7.1918.
- Suhonen, Aleksanteri, synt. 7:10. 1867. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 30.6.1918.
- Sutela, Antton, synt. 1882. Kuoli Riihimäen vankileirillä 24.9.1918.
- Sutela, Hilda, synt. 20.3.1880. Ammuttiin Kymissä 23.5.1918.
- Syrén, Karl Emil, synt. 3.3.1898. Ammuttiin Kotkassa toukok. 1918.
- Syrén, Kalle, synt. 1874. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 24.8.1918.
- Särkkä, Ville, synt. 23.11.1880. Kuoli kotona vankilasta päästyään 25.2.1919.
- Takki, Kalle, synt. 5.4.1874. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 6.7.1918.
- Tarula, Antti, synt. 20.7.1867. Kuoli Lahden vankileirillä 14.7.1918.
- Tarula, Martti. Ammuttiin litissä toukok. 1918.
- Tukiainen, Nestor, synt. 11.3.1887. Kaatui Ahvenkoskella 23.4.1918.
- Turkia, Antton, synt. 14.1.1868. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 15.7.1918.
- Tuomi, Albert. Vangittiin toukok. Hävinnyt jäljettömiin.
- Valkki, Edvard, synt. 3.6.1865. Kuoli vankilasta päästyään 17.9.1918.
- Vihmonen, Evert, synt. 6.11.1890. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1918.
- Virtanen, Taavetti, synt. 11.4.1872. Kaatui Taavetissa toukok. 1918.
- Vitikka, Alfred, synt. 1874. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 24.8.1918.
- Väätäinen, Juho, synt. 16.10.1875. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 27.7.1918.

MUUAN TELOTUS.

Telotuksia tapahtui n.k. »valkoisen Suomen« alueella 10 vuotta sitten lukemattomia. Muuan niistä oli kuitenkin Keski-Suomessa silloin vallitsevia oloja siksi kuvaava, että se sietää kirjoittaa muistiin varsinkin kun tapaus muodostui huomattavaksi sen johdosta syntyneen oikeusjutunkin vuoksi, jota ajettiin allekirjoittanutta vastaan. Tämä oloja kuvaava telotus tapahtui palmusunnuntaina keskellä päivää Muuramen nykyisessä kirjokylässä. Asian kulku on seuraava:

Mainittuna kauniina keväisenä juhlapäivänä 1918 saapui Jyväskylän kaupungista Muurameen muutamia aseellisia suojeluskuntalaisia, jotka etsivät käsiinsä Herman Lahtinen nimisen työmiehen, jota syytettiin siitä, ettei hän ollut tuonut vanhaa pyssyrämäänsä suojeluskunnalle, kuten eräässä kenraali Mannerheimin vähän aikaisemmin julkaistussa kuulutuksessa oli määrätty ja valtuutettu suojeluskuntalaiset määräjän jälkeen ampumaan jokaisen, jolta löydetään ampuma-ase hallustaan.

Kun mainitulta Herman Lahtiselta löydettiin vanha haulikko, toimitti Muurameen saapunut suojeluskuntajoukko pikaisen oikeudenkäynnin ja Lahtinen asetettiin ilman muuta keskellä palmusunnuntain juhlapäivää aivan kyläkunnan keskuksessa valtamaantien varrella olevan erään kauppias Oskar Nisulan kellarin seinää vasten, jossa hänet kyläläisten ja melkoisen lapsilaumankin ympäröimänä suojeluskuntajoukkueen yhteislaukauksella ammuttiin.

Verityön tehtyään jättivät telottajat ruumiin samalle yleiselle paikalle makaamaan ja kun joukkueen johtaja, maanviljelijä Jussi Riipinen, Laukaan pitäjältä, oli antanut revolveristaan vielä loppulaukauksen telotetun päähän, kiinnitti hän kellarin seinään paperille kirjoitetun määräyksen, jossa kiellettiin ruumista kahden vuorokauden aikana paikalta pois koraamasta, vaan se oli pidettävä paikalla muillekin aseiden piilottajille varoituksena ja kauhuna. Jo seuraavan yön kuluessa ruumis kuitenkin katosi paikalta nähtävästi Jyväskylästä annetun määräyksen mukaisesti.

Tämän paikkakunnalla suurta kauhua herättävän telotuksen suoritti, kuten jo edelläolevasta havaitaan, sanotun Jussi Riipisen johdolla toiminnut suojeluskunnan komennuskunta. Riipinen oli siihen aikaan Jyväskylä

Jussi Riipinen.

län suojeluskuntajärjestön vakoiluosaston päällikkö. Ammattu Herman Lah-
tinen oli paikkakuntalaisten ja oman
työnantajansakin lausunnon mukaan erit-
tään kunnollinen työmies, työskenteli
Muuramen tuolitehtaassa 11 vuotta ja
jätti jälkeensä vanhan äidin, jonka ainoa
tuki ja turva hän oli.

Kun Jyväskylässä vuoden 1919 alussa
ilmestymään alkanut sosialidemokraatti-
nen lehti »Työn Voima« paljasti tämän
silloin vuosi sitten Muuramessa tapah-
tuneen oloja kuvaavan telotuksen, nosti
Jyväskylän kaupungin yleinen syyttäjä,
viskaali Lund, siitä kanteen sanotun leh-
den vastaavaa toimittajaa, allekirjoitta-
nutta, vastaan, vaaten rangaistusta Ri-
koslain 16 l. 24 §:n tynkäeduskunnassa
voimaansaatetun lisäyksen perusteella

siitä, että telotusta koskevassa uutisessa oli käytetty sanaa »murha«, joka
oli maanviljelijä Riipistä yleisenä viranomaisena loukkaava, vaikka ky-
seessä oli vain telotus, jonka suorittajana Riipinen komppaniansa kanssa
oli Jyväskylän suojeluskunnan esikunnan antaman käskyn mukaisesti.
Yleisen syyttäjän rangaistusvaatimukseen yhtyi myös Jussi Riipinen vaa-
tien allekirjoittanutta tuomittavaksi rangaistukseen myös oman kunniansa
loukkaamisesta.

Tätä kaksoiskannetta käsiteltiin sitten Jyväskylän raastuvanoikeudessa
1919 vuoden aikana useita kertoja. Mutta sen käsittely ja yksityiskohtat
muodostuivat mitä kuvaavimmiksi siitä ajasta, mikä Keski-Suomessa 10
vuotta sitten vallitsi ja mielivallasta, jonka alaiseksi työläiset olivat jou-
tuneet.

Riipinen tunnusti oikeuden edessä telotuksen tapahtuneen kanteen ai-
heuttaneessa kirjoituksessa mainitulla tavalla, että hän oli asettanut Lah-
tisen kellarin seinää vasten keskellä pyhäpäivää, ammuttanut hänet yh-
teislaukauksella ja naulannut kellarin seinään ruumiin poiskorjaamista kiel-
tävän ukaasin. Kuitenkin hän selitti toimineensa esikunnasta saamansa
ohjeen mukaan ja ukaasin naulaaminen kellarin seinään oli taas »saksa-
lainen tapa«, jota hän katsoi tarpeelliseksi noudattaa. Myös vetosi hän,
samoinkuin yleinen syyttäjäkin siihen, että kenraali Mannerheimin 25 p:n
helmikuuta 1918 antama kuulutus oikeutti telotuksen toimittamiseen, mut-
ta ei oikeuttanut vastaajaa kutsumaan tapausta »murhaksi«. Mainitun
käskykirjeen telotuksia koskeva kohta kuului seuraavasti: »Jokainen, joita

Kansalaissodan aikana valkoisten toimesta Keuruun työväentalon pihamaalle kaivettujen haudan täyttämisen v. 1919.

8 päivää sen jälkeen kun tämä kuulutus on kirkoissa luettu, löydetään ilman asianomaista lupaa säilytettyjä aseita, ammutaan paikalla.

Allekirjoittanut väitti puolestaan, ettei Mannerheimin kuulutus ollut missään laki eikä hänellä ollut laillista oikeutta sen antamiseen, jotapaitsi kuulutuksessakin sanottiin, »että ei persoonallinen viha ja hetkellinen kiihtymys tai muu ajattelemattomuus saa aiheuttaa väärinkäytöksiä» ja että telotuksia saa suorittaa »vain hätäpuolustukseksi». Näihin nojaten selitti vastaaja, että mikään hätäpuolustus ei Riipisellä ollut kyseessä, koska ei telotettu tehnyt mitään vastarintaa eikä hänellä enempää kuin muillakaan koko maakunnassa ollut mitään sota-aikeita eikä telotusta suoritettu Riipiskolain täytäntöönpanosta säädetyn lain 1 luvun 5 §:n mukaisesti »syrjäisessä paikassa ainoastaan asiaankuuluvien saapuvilla ollessa», kun sensijaan telotus toimitettiin valtamaantien varrella, yleisellä paikalla, johon oli esteetön pääsy kaikilla, m.m. pikkupojilla.

Tämän vastineen, joka esitettiin pidemmässä, tarkoin perustellussa kirjelmässä, esittämisen jälkeen vaikenä yleinen syyttäjä eikä vaivautunut siihen tekemään mitään huomautuksia, joten allekirjoittanut vastaaja tuli tokaiseeksi yleiselle syyttäjälle, että

— »Sellainen menettely on lakimiehen puolelta köyhyden todistus«.

Syyttäjä, joka oli kiivasluontoinen mies ja tunnettu kostonhaluiseksi Jyväskylässä käydyn n.k. »Marraskuun jutunkin« johdosta, kiivastui tästäkin ja vaati vastaajalle edesvastuuta myös muka kärsimästään loukkauksesta virkamiehenä. Tämä vaatimus antoi allekirjoittaneelle aiheen jatkaa seuraavasti:

— »Kun ei virkamies voi väitettään lakiin perustaa, eikä pysty vastaaitteita osottamaan vääriksi, niin menettelyä on oikeus kutsua kummuttavaksi« j.n.e. Kun sitten vastaaja vielä esitti väitteen, että telottaja Riipinen oli julma mies ja oli vastaajaa itseäänkin kerran saman viskaali Lundin, joka nyt oli syyttäjänä, silmien edessä vangittuna rääkännyt, raivostui syyttäjä ja puhkesi sanomaan seuraavaa:

— »Lyönteihin, jotka vastaaja silloin sai, ei hän mitenkään vaikuttanut, mutta sensijaan kyllä oman henkensä uhalla pelasti vastaaja Lehdon varmastakuolemasta, sillä tilaisuudessa olisi tapahtunut murha«, jonka hän sai estetyksi.

Tämän syyttäjän avomielisyyden puuskan jälkeen pyysi vastaaja merkillepanna syyttäjän tunnustuksen, että Riipinen olisi kyseessäollessa tilaisuudessa murhannut vastaajankin, mutta sai syyttäjä sen estetyksi ripeän väliintulonsa avulla.

Kun tämän jälkeen kuultiin todistajia, joista kaikki lausuiivat Lahtisen telotuksen tapahtuneen juuri uutisessa kerrotulla tavalla, osottautui kantteen luonne. Todistaja Matti Koukkunen kertoi olleensa telotustilaisuudessa ja oli telotuspaikkana kylän vilkasliikkeisin kohta ja tapahtui se palmusunnuntaina. Väkeä kerääntyi ympärille toimitusta katsomaan ja näistä oli osa lapsia, näki Riipisen erikseen ampuvan brovningilla telotettua ja lopuksi jätettiin ruumis paikalle ja kiinnitettiin kieltolappu kellarin seinään. Koko tienoo oli hämmästynyt tapahtumasta, jota paikkakuntalaiset kutsuivat murhaksi.

Todistaja Pietari Salmenoja, joka siihen aikaan oli kaupanhoitajana Muuramessa, kertoi nähneensä, kuinka uhri asetettiin seinää vasten ja kun kiivärit nostettiin, ei hän voinut näytelmää katsoa vaan poistui paikalta, mutta näki myös sen, että telotuspaikan ympäröivät m.m. pikkupojat ja että paikkakuntalaiset, niin porvarit kuin sosialistit, tuomitsivat jyrkästi teon, varsinkin kun telotettu oli tunnettu kunnolliseksi mieheksi. Muut todistajat puhuivat samaan suuntaan ja sanoivat myös, että kauppias Nisula, jonka omistaman kellarin seinää vasten telotus toimitettiin, oli paikalla sanonut tekoa tavattoman raakamaiseksi. Samoin, että Riipinen oli Nisulalle vastannut, että samalla tavalla tehdään myös Markku Niemiselle kun hänet saadaan kiinni.

Markku Nieminen, muuan muuramelainen, saatiin sittemmin kiinni ja toimitettiin pois päiviltä tuntemattomalla tavalla.

Valkoisten kuularuiskuosasto Jyväskylän asemalla.

Tunnelmaa oikeuspaikalla lisäsi vielä telotetun vanhan äidin, leski Josefina Lahtisen, saapuminen oikeuden eteen. Syyttäjä vastusti jyrkästi hänen kuulemistaan, mutta oikeus tahtoi antaa äidin puhua. Kyyneleet silmissä kertoi vanhus, että hänen poikansa oli hankkinut haulikon 15 vuotta sitten, ja hän käytti sitä linnustamiseen heidän yhdessä ollessaan kalastusretkillä hankkiakseen lisää niukkaan leipäänsä. Jo 20 vuotta oli poika pitänyt huolen puolisokeasta äidistään ja olisi pitänyt vastakin, mutta tuli telotetuksi. Nyt oli vanhus avuton ja pyysi oikeutta osoittamaan henkilön, joka olisi velvollinen hänestä huolta pitämään.

Tämän jälkeen ei asiassa enää puhuttu mitään, vastaaja jätti sen päättäväksi, mutta oikeus ei tahtonut päätöstä tehdä, vaan jätti sen myöhemmäksi. Päätöksessä määrättiin yleinen syyttäjä, Riipinen ja vastaaja olemaan saapuvilla asiaa lopullisesti käsiteltäessä.

Kun oikeus sitten myöhemmin kokoontui päätöstä tekemään, ei Jussi Riipinen katsonutkaan voivansa tulla enää saapuville asianomistajakannetta jatkamaan, joten oikeus päätöksessään hylkäsi hänen vaatimuksensa kunnianloukkauksesta. Yleinen syyttäjä sensijaan pysyi rangaistusvaatimuksessa sitä sen paremmin perustelematta ja oikeus tuomitsikin allekirjoittaneen 200 mkn sakkoon.

Tuomio annettiin siksi, että allekirjoittanut oli kutsunut tässä kerrottua

Sähköjohdosta valmistettu pamppu, jolla on ruoskittu työläisvankeja. Pampun pituus on 90 cm. ja vahvuus läpimitaten 13 mm.

työmiehen hengiltäottamista »murhaksi«, ymmärtämättä käyttää lainmuokasta sanaa »telotus«.

Tämä tapaus on yksi samanlaisista teloituksista 10 vuotta sitten Keski-Suomessa. Moni muukin kunnan mies joutui teloituksen alaiseksi. Niinpä telotettiin samantapaisesti Jyväskylän pitäjässä olevalla Vesangan asemalla Mannerheimin kuulutukseen nojaten kolme miestä eräässä hiekkahaudassa keväällä 1918. Tällaiset tapaukset Keski-Suomessa olivat työväestön mielipidettä kuohuttavia senkin vuoksi, kun ei siinä »valkoisen Suomen« osassa ainutkaan työläinen asettaa nostanut eikä mitään sodanmerkkiä sen puolella havaittu. Syyttömäin kärsimykset aiheuttivatkin sitten heti kansalaissodan päätyttyä kaikkialla Keski-Suomessa tavattoman voimakkaan sosialidemokraattisen kansannousun ja työväki otti käsiinsä täyden vallan niin kunnissa kuin eduskuntavaaleissakin 1919 saaden eduskuntaankin 6 paikkaa 10:stä ja äänimääränsä ehdottomaan enemmistöön koko vaaliipiirissä.

Toivo Lehto.

1 Kustaa Koski. 2 Arvi Lehtimäki. 3 F. Santamäki. 4 L. Selin. 5 F. Palmu.

KÖYLIÖ.

Kao, Frans Vihtori, torpparinpoika, synt. Köyliön Tuiskulassa 10.8.1893. Kuoli Suomenlinnassa 10.7.1918.

Koski, Kustaa Vilho, sekatyöläinen, synt. Tuiskulassa 12.3.1889. Ammuttiin Kokemäellä Saurion metsässä 29.5.1918.

Lehtimäki, Arvi Emil, renki, synt. Tuiskulassa 22.8.1898. Kuoli Suomenlinnassa kesäk. lopulla 1918.

Santamäki, Frans Emil, torppari, synt. Tuiskulassa 17.11.1886. Kuoli Lahden vankileirillä toukok. 1918.

Selin, Lauri Elias, torpparinpoika, synt. Köyliön Vinnarissa 16.7.1895. Kuoli Suomenlinnassa 14.8.1918.

Palmu, Frans Juho, suutari, synt. Köyliössä 15.6.1876. Kuoli Lahden vankileirillä 10.5.1918.

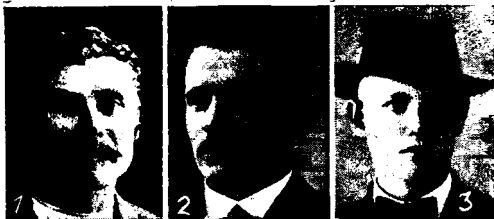
TEISKO.

Koskela, Johan Antti, pienviljelijä, synt. Orivedellä 12.7.1866. Ei ottanut osaa kansalaissotaan, mutta valkoisten saavuttua paikkakunnalle vangittiin hänet 24.3. ja kuljetettiin paikasta toiseen, kunnes hän tuli kiusattua kuoliaaksi.

Lähteinen, Onni Adolf, rakennusmies, synt. Teiskossa 3.4.1884 Joutui 21.3.1918 ruotsalaisen eversti Hjalmarssonin joukkojen

vangiksi. Seuraavana päivänä hänet räikkäyksien jälkeen ammuttiin Teiskolan kartanossa ja upotettiin ruumis järveen. Hjalmarsson ampui itsensä Tukholmassa syksyllä 1918.

Myllymäki, Väinö Mikko, talonpoika, synt. Teiskon Padustaipaleen kylässä 29.10.1897. Kaatui Tampereen taistelussa 27.3.1918.

1 J. Koskela. 2 O. Lähteinen. 3 V. Myllymäki.

KISKO.

Kiskon kunnassa ei ollut mitään taisteluita. Koko kansalaissodan ajalla ei myöskään tapahtunut väkivallantekoja kumpaiseltakaan puolelta. Kuitenkin menetettiin täälläkin joukko parhaita työväenliikkeen miehiä:

- Abramsson, Akseli, synt. Kiskossa 12.4.1899. Kaatunut Lempäälän taistelussa 1918. Orijärven t.y:n jäsen.
- Ahovaara, August Alarik, kirvesmies, synt. Kiskossa 30.6.1889. Kuoli Suomenlinnassa 1918. Perniön t.y:n jäsen.
- Ahovaara, Hjalmar Severi, kirvesmies, synt. Kiskossa 9.11.1891. Ammuttiin kesällä Suomenlinnassa. Perniön t.y:n jäsen.
- Auranen, Kosti Alexander, synt. Kiskossa 28.3.1898. Kaatui Kyröskosken taistelussa. Orijärven t.y:n jäsen.
- Bäckström, Johan Valdemar, torpparinpoika, synt. 1898. Kadonnut tuntemattomalla tavalla. — Perniön t.y. Riennon jäsen.
- Järvelä, Kaarlo Verner, synt. Kiskossa 13.7.1887. Murhattiin Suomensjärvellä. Kurkelan t.y:n jäsen.
- Järvenpää, Severi Engelbrekt, muonamiehenpoika, synt. Muurlassa 6.11.1901. Kadonnut tuntemattomalla tavalla.
- Kavander, Juho August, torpparinpoika, synt. Kiskossa 29.4.1888. Kadonnut tuntemattomalla tavalla Tampereen seutuvilla. — T.y. Pyrinnön jäsen.
- Laakso, Edal, työmies, synt. Kiskossa 3.12.1887. Kaatui Kyröskosken taistelussa. Orijärven t.y:n jäsen.
- Laaksonen, Juho, synt. Kiskossa 4.5.1896. Kuoli Lahden vankileirillä. — Kiskon Kurkelan t.y:n jäsen.
- Laaksonen, Emil Erland, synt. 15.8.1893. Kuoli Lahden vankileirillä.
- Laitinen, Kustaa Armas, synt. Kiskossa. Kuoli Tammisaaren pakko-työlaitoksella 16.7.1923 26-vuotiaana. Perniön t.y:n jäsen.
- Lehto, Väinö, maalari, synt. Kiskossa 25.6.1892. Kuoli rintamalta tultuaan Turussa keuhkokuumeeseen. Orijärven t.y:n jäsen.
- Lindfors, Arvo, työmies, synt. Kiskossa 28.7.1900. Joutui Kyröskoskella valkoisten vangiksi. Kohtalo tuntematon. Orijärven t.y:n jäsen.
- Lindström, Erkki Johannes, synt. Kiskossa 8.5.1901. Kadonnut tuntemattomalla tavalla Tampereen seutuvilla. — T.y. Pyrinnön jäsen.
- Lindström, Jooseppi Gideon, synt. Kiskossa 7.11.1891. Kadonnut tuntemattomalla tavalla Tampereen seutuvilla. — T.y. Pyrinnön jäsen.
- Manelius, Artturi, synt. Kiskossa 15.12.1895. Kadonnut tuntemattomalla tavalla. — T.y. Pyrinnön jäsen.
- Miettinen, Emil, synt. Kiskossa 22.6.1902. Ammuttu. Kiskon Orijärven t.y:n jäsen.
- Nieminen, Johan Valentin, synt. Kiskossa 13.2.1899. Joutui valkoisten vangiksi Kyröskosken taistelussa; kohtalo tuntematon. — Orijärven t.y:n jäsen.

1 Akseli Abramsson. 2 August Ahovaara. 3 Hjalmar Ahovaara. 4 Kosti Auranen. 5 Kaarlo Järvelä. 6 Edell Laakso. 7 Emil Laaksonen. 8 Kustaa Laitinen. 9 Väinö Lehto. 10 Arvo Lindfors. 11 Albert Pettersson. 12 Johan Salminen. 13 Frans Sandell. 14 Juho Sandell. 15 Sulo Sandell. 16 Emil Sinervo. 17 Johan Sinisalo. 18 Eino Ström. 19 August Tuomi. 20 Emil Tuominen. 21 Lauri Vahtera. 22 A. Virtanen. 23 J. Virtanen. 24 K. Virtanen.

- Pettersson, Albert Alexander, synt. 12.2.1900. Kadonnut Kyröskosken taistelussa. Orijärven t.y:n jäsen.
- Rantanen, Emil Johannes, työmiehenpoika, synt. Kiskossa 23.2.1899. Haavoittui Ikaalisten taistelussa. Kuoli Kyröskosken sairaalassa. — T.y. Pyrinön jäsen.
- Raunell, Oskar. Kadonnut tunte mattomalla tavalla Kyröskosken taistelussa.
- Roos, Viljam, synt. Kiskossa 13.6.1900. Kuoli 30.12.1918 Tampereen vankileiriltä päästyään kotonaan.
- Saarinen, Sulo Sakeus, synt. Kiskossa 20.4.1893. Kuoli 9.7. ennen tuomiota Tampereen vankileirillä.
- Sandell, Juho Edvard, synt. Kiskossa 25.3.1893. Kaatui Kyröskosken taistelussa. — Kiskon Kurkelan t.y:n jäsen.
- Sandell, Frans Evald, synt. Kiskossa 26.2.1896. Kuoli Närpiön vankileirillä 1918. Orijärven t.y:n jäsen.
- Sandell, Juho Kustaa, synt. Kiskossa 9.4.1894. Kadonnut Lempäälän rintamalla. Orijärven t.y:n jäsen.
- Sandell, Sulo Frans, synt. Kiskossa 25.7.1901. Haavoittunut Kyröskosken taistelussa, sittemmin kohtalo tuntematon. Orijärven t.y:n jäsen.
- Salminen, Johan Edvin, torpparinpoika, synt. Kiskossa 18.6.1895. Kaatui Vesilahden rintamalla.
- Sinervo, Emil Valfrid, synt. Kiskossa 17.1.1898. Kuoli tuntemattomalla tavalla 1918.
- Sinervo, Hjalmar Johannes, synt. Kiskossa 28.6.1899. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä. — Kiskon Orijärven t.y:n jäsen.
- Sinisalo, Johan Verner, synt. 17.12.1898. Kadonnut Kyröskosken taistelussa. Orijärven t.y:n jäsen.
- Ström, Eino Johannes, synt. Kiskossa 27.12.1900. Kadonnut Kyröskosken taistelussa. Orijärven t.y:n jäsen.
- Tammi, V., Kiskosta. Kadonnut tuntemattomalla tavalla.
- Tuomi, August Rikhard, synt. 22.2.1887. Kuoli Suomenlinnan vankileirillä. Perniön t.y:n jäsen.
- Tuominen, Emil, synt. Kiskossa 9.5.1893. Haavoittui Lempäälän taistelussa; kuoli sairaalassa Tampereella. Orijärven t.y:n jäsen.
- Vahtera, Lauri Emil, synt. Mäntsälässä 14.1.1899. Kadonnut tietämättömiin. Orijärven t.y:n jäsen.
- Virtanen, Akseli Haerald, synt. Kiskossa 1.4.1897. Kaatui Lahden taistelussa 25.4.1918. T.y. Pyrinön jäsen.
- Virtanen, Jalmari Ireneus, synt. Kiskossa 11.3.1891. Kadonnut Kyröskosken taistelussa. T.y. Pyrinön jäsen.
- Virtanen, Kaarlo Frans, synt. Kiskossa 3.10.1893. Kuoli Tammisaa ren vankileirillä 3.10.1918. Orijärven t.y:n jäsen.
- Vuorio, Edvard, synt. Kiskossa 11.12.1897. Kuoli 30.7.1918 Suomenlinnasta päästyään, kotonaan.

MUISTEMIA KYMMENEN VUODEN TAKAA.

Kirj. Arvid Veijo.

Pohjoinen rintama on murtunut ja Tampere joutunut valkoisen armeijan piiritykseen. Mieliala kaupungissa on masentunut, sillä jokainen punaisen vallan kannattaja aavisti, että tulevaisuus tuo tilinteon päivän, mutta minkälaisen — sitä ei vielä osattu täydelleen tajuta. Mannerheim oli tosin antanut julistuksen — antautukaa! Asemiehille säästetään henki, mutta päälliköt tullaan tuomitsemaan erikoisissa tuomiolaitoksissa. Päälliköt vastasivat julistukseen:

— Emme tule vaihtamaan punalippuamme lahtarikaartin valkoiseen rääsyyän.

Punalippu kohotettiin rakennusten katoille, kirkkojen torneihin ja kaikille näkyville paikoille selostamaan vastausta, että elävänä ei antauduta — tehkää voiman oikeudella mitä tahdotte.

Tykit alkoivat jymistä, kuularuiskut rätistä, joita mekaanisia ääniä kiväärien lakkaamaton pauke säesti kuin pianisti melodraaman esittäjää. Taistelut alkoivat elämästä ja kuolemasta.

Maaliskuun yö on sateisella säällä pimeä. Punaiset sotilaat eivät näe toinen toisiaan ketjussa, mutta kuiskaileva ääni kuuluu miehestä mieheen: — Missähän mahtaa olla päällikkömme? Varmaankin taasen kaupungissa. Tämä on epätoivon taistelua. Emme jaksakaan enää märkänä kovinkaan kauan lumessa maata, ellei pian toimiteta miesten vaihdosta. Voi jospa pääsisikin lepäämään.

Messukylästä päin kuuluu hevosen jalan kapsetta. Kaikkien aivoissa välähtää, että tekevätkö valkoiset sieltä käsin hyökkäyksen kaupunkiin. Komppanianpäällikkö antaa määräyksen olla varuillaan. Kaikki kuuntelevat henkeään pidätellen. Mitään suurempaa liikettä ei kuulu — ainoastaan yhden hevosen astunta.

— Mistähän nyt mahtaa olla kysymys, kuiskaa lähinnä maantietä oleva punasotilas. — Nähtävästi valkoiset tahtovat vakoilla meidän asemiamme.

— Hevonen ja mies, — kuiskaa lähinnä oleva naapuri. — Ollaanpas hiljaa, niin saadaan hiiri satimeen.

Hevonen huohottaa kovin, vetäessään sulassa maassa raskasta kuormaa. Se saapuu aivan punaisen rintamaketjun kohdalle. Silloin huutaa lähinnä oleva mies:

— Hei, hei, ken siellä?

— Minä olen ruokakuski — kuuluu jörö vastaus yön pimeydestä. — Tuon teille soppaa, tulkaa ottamaan vastaan.

— Mistä helkutista sinä sitä sieltäpäin tuot? — tiukkaa punasotilas.

Sopan kuljettaja, joka samalla havaitsi, että hän oli erehdyksessä joutunut väärään leiriin, kiiruhti selittämään:

— Kyllä minä sitä Tampereelta tuon, mutta kun antoivat väärän »osterin«, joka johti minut Järvensivun alatielle, niin olen joutunut harhailemaan soppakuormani kanssa. Mutta pirujakos siitä, tulkaa pojat soppalle.

Soppatonkat nostettiin reestä ja annettiin niiden kulkea pitkin ketjua miehestä mieheen. Hevonen ja mies lähtivät viilettämään yön pimeydessä sinne mistä olivat tulleetkin. Mies kiroili itseksensä:

— Perhana, nyt se soppa meni väärin suihin. Missä hiidessä se meidän oma ketju on, kun vastaanottajaa ei ollut saapuvilla. Varmaankin »tisuurimies« lähtenyt omille reisuilleen.

Päivän valjetessa tykkitulo heikkeni. Valopommeja sinkoili ilmassa joka suunnalla. Ne olivat valkoisten yhteishyökkäysmerkkejä. Kuularuiskut alkoivat rätistä ja kiväärit paukkua — yhteishyökkäys alkoi. Punainen armeija kuitenkin kykeni tällä kertaa torjumaan valkoisen armeijan hyökkäykset, sillä se oli saanut valkoisilta hyvän sopan syödäkseen itäisellä hyökkäysrintamalla. Vielä samana päivänä punasotilaat kertoivat kaupungilla:

— Hiiwatin hyvää soppaa se lahtari syöttääkin sotilaillaan. Sen me saimme havaita niistä maistimista, joita he suvaisivat kohteliaisuudesta lähettää meidän maisteltavaksemme.

Suomusjärveltä: 1 Kaarlo Järvelä. 2 Erkki Kaleva. 3 K. Kuusela. 4 S. Laine.

AITOLAHTI.

Ahlbom, Eino. Kuoli vankilassa.
 Jokinen, Lauri. Kaatui rintamalla.
 Järvinen, Kalle. Kuoli vankilassa.
 Kandell, Jalmari. Ammuttiin.
 Kuusisto, Frans Verner, synt. 11.7.
 1878. Kuoli vankilassa 5.8.1918.
 Nieminen, Kalle. Kadonnut tietä-
 mättömiin.
 Nurminen, Mauri. Kuoli vankilas-
 sa.
 Nurminen, Juhon. Kaatui rintamal-
 la.
 Rosendahl, Kustaa. Ammuttiin.

Ruhkanen, Tehvu. Ammuttiin.
 Salonen, Nestor. Kuoli vankilassa.
 Saarinen, Onni. Kadonnut jäljettä-
 miin.
 Sirén, Lauri. Kuoli vankilassa.
 Tasanen, Kustaa. Kuoli vankilassa.
 Tasanen, Herman. Kuoli vankilas-
 sa.
 Tanhuanpää, Juhon. Kuoli vankilas-
 sa.
 Tuominen, Kustaa. Kuoli vankilas-
 sa.

AURA.

Auran kunnasta kotoisin olevista
 työläisistä tuhoutuivat seuraavat:

Ammuttiin: Hollolassa 3.5.1918
 puuseppä Vilhelm Edvard Koski,
 synt. 2.12.1882.

Rintamalla kaatuivat: Nestori
 Alho, Aukusti Koski, Emil Raita ja
 Eino Ranta.

Tapaturmaisesti kuoli: Arvo
 Koskinen.

Vankileireillä kuolivat: Erkki Al-
 ho, Vilho Heinonen, Jalmari Heino-

nen, Arvo Laine, Juhon Laine, Vilho
 Lindvall, Kalle Lundgrén, Jaakko
 Lähde, Toivo Lähde, Kustaa Mäen-
 pää, Viljo Pikanen, Juhon Solander,
 Johannes Vaisto ja Anton Ylijoki.

Kadonneet tietämättömiin: Juhon
 Lehtonen, Matti Salminen ja Juhon
 Toijala.

Vankilasta päästyään kuolivat:
 Matti Lepistö ja Vihtori Salmiran-
 ta.

Janakkalasta:

1 V Elo

2 A. Koski-
 nen.

3 F. Leino.

RAUDUN TAISTELUN MUISTO.

Kirj. M. T—a.

»Mistä olet saanut vasempaan käsivarteesi noin kauhean arven?« kysyin Antti Korpelalta, ollessamme keväällä 1922 Pietarissa eräässä saunassa.

»Se on Raudun taistelun muisto«, vastasi Korpela.

»Olit siis Suomen luokkasodassa?«

»Tulihan sinne mentyä ja vähältä piti, etten sille reissulle jäänyt, kuten useimmat meistä pietarilaisista Raudun taistelussa olleista jäivät.«

»Oletko vanha pietarilainen?«

»Vuonna 1915 muutin Suomesta Pietariin. Mallipuuseppänä työskentelin Putilovin tehtaalla ja ansio oli paremmanpuoleista aina vallankumoukseen saakka. Sitten muuttuivat työolot epäsäännöllisiksi ja työväkeä vähennettiin useaan kertaan. Säilyin kuitenkin tehtaalla aina maaliskuun puoliväliin 1918. Sitten jouduin työttömäksi, kun se osa tehdasta kokonaan pantiin seisomaan.«

»Eikö ollut mahdollisuutta saada toista työpaikkaa?«

»Kyllä kai olisin saanutkin, mutta kun työolot yleensä olivat niin aikoina kovin kehoja ja mieli teki auttamaan Suomessa taistelevia tovereita, niin tuli mennyksi punaiseen kaartiin. Täällä Pietarissa asuvista suomalaisista muodostettiin useita komppanioita. Viikon päivät kun harjoitettiin, niin lähetettiin rintamalle Suomeen, josta vain harvat palasivat takaisin.«

»Menit siis aivan vapaasta tahdostasi taisteluun.«

»Niin menin. Tuli näet ajateltua, että ehkä se työväen voitto on kuinka täpärällä. Kuka tietää, vaikka puuttuisi vain tämän komppanian apua ja tällaisissa mietteissä kirjoittauin kaartiin ja muutaman päivän kuluttua lähetettiin se komppania Raudun rintamalle.«

»Ja miten kävi Raudussa?«

»Kävi niin, että jouduimme venäläisten kelvottomuuden takia aivan kuin hiirenloukkuun.«

»Kerrohan lähemmin«, sanoin ja Korpela alkoi kertoa:

»Samana viikkona, jolloin kaartiin kirjoittauin, lähetettiin se komppania, johon kuuluin rintamalle. Seuraavalla viikolla ei ollut suurempia

Punaisten juoksuhautoja Raudun asemalla.

taisteluita, vaan vähäpätöisiä kahakoita. Kumpaisellakin puolella nähtävästi valmistauduttiin suurempaa taistelua varten.

»Rauttu on, kuten tiedät, Karjalan kannaksella, Raasulin puolelta katsoen aivan Venäjän rajalla. Venäjän puoleisella rajalla oli venäläistä sotaväkeä ainakin kolme tai neljä pataljoonaa tykistöpatteerineen ja joku sotnia ratsuväkeä. Taistelusuunnitelma, jonka sain tietooni vasta myöhemmin, oli ollut seuraavanlainen: Meikäläisten päävoiman tuli tunkeutua aivan kuin kiilana valkoisten keskukseen ja vallata heidän varustetut asemansa. Samaan aikaan tuli meidän oikealla olevien osastojemme painaa valkoisten vasempaa siipeä Metsäpirttiin päin, Venäjän rajaa kohti ja vasemmalla olevien joukkojen tuli saartamalla eristää valkoisten oikea siipi keskuksesta. Venäläisten joukkojen tuli liikehtiä Metsäpirtin puolelta ja siten saartaa valkoisten vasen siipi ja määrätynä hetkenä lähettää ratsuväki keveän tykistön ja kuularuiskujen kanssa valkoisten joukkojen taakse ja siten sulkea näiltä perääntymistie.

»Taistelun edellisenä päivänä saapui meille avuksi eräs venäläinen vapaaehtoinen, noin 350 miestä käsittävä joukko, jota kutsuttiin »sudenpojiksi«. Sellaisen nimen olivat saaneet maailmansodassa häikäilemättömän rohkeutensa ja raivoisien hyökkäystensä vuoksi. Tämä joukkue tarjoutui taistelemaan keskustassa ja tämä tarjous hyväksyttiin meikäläisten taholta.

»Sudenpojilla« oli tietenkin enemmän kokemusta varustettujen miesten valtaamisessa kuin meillä, ajateltiin, ja se otaksuina osoittautuikin sittemmin oikeaksi.

»Se komppania, johon minä kuuluin, oli määrätty keskustaan. Taistelu aloitettiin aamulla aikaiseen ja »sudenpojat« kokeneimpina ottivat alusteen sekä määräsivät koko keskustan liikkeen. Ne miehet, jotka jo aikaisemmin olivat olleet sillä rintamaosalla, päättelivät tykkien jyskeestä, että valkoisilla on nyt paljon enemmän tykistöä kuin ennen.

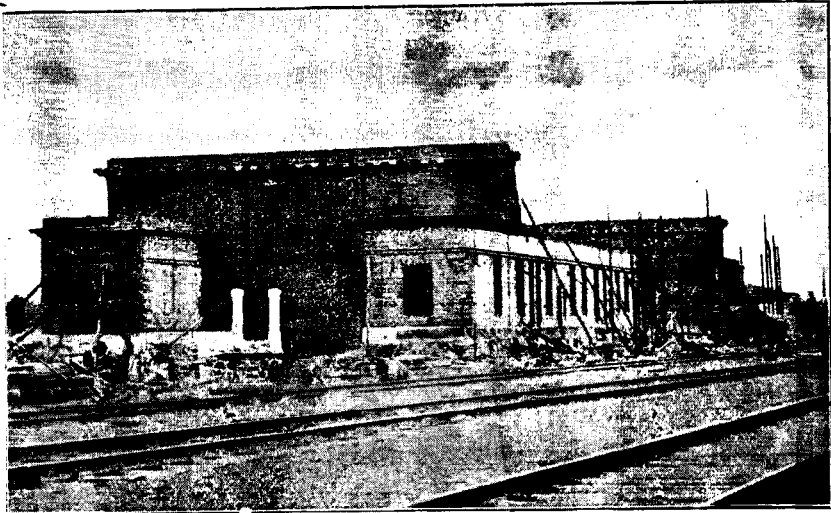
»Noin puolentoista tunnin kuluttua taistelun alusta ryhdyttiin keskustassa rajuun hyökkäykseen ja valkoisten varustetut ensimmäiset asemat vallattiin rynnäköllä. Niin jatkui taistelu edelleen yli kolme tuntia yhteen menoon. Valkoiset pitivät sitkeästi puoliaan, mutta siitä huolimatta olimme edenneet usean kilometrin. Joukkomme oli tosin harvennut. Se komppania, johon minä kuuluin, oli menettänyt kaatuneina ja haavoittuneina ehkä neljänneksen osan. Mahdollisesti toisissa komppanioissa oli tapahtunut samoin. Mutta samaa tuhoa tiesivät meidän luotimme valkoisten riveissä. Sitähän todistivat heidän jättämänsä kaatuneet. Olimme mielestämme voiton puolella ja hyökkäysinnostusta oli edelleen, — kunnes annettiin perääntymiskäskeä.

»Tavallinen rivimies ei tiedä taistelun käynnistä muuta kuin mitä silmillään näkee ja epätasaisilla ja etenkin metsäisillä seuduilla ei näe kovinkaan laajalti. Kun luulimme olevamme voiton puolella, niin ihmettelimme suuresti, miksi pitää vetäytyä taaksepäin.

»Sivustoiltamme oli tullut sana, että valkoisilla on kumpaisellakin sivustoillaan suuri ylivoima ja että saarto uhkaa.

»Kun olimme vähän aikaa peräytyneet, huomasimme valkoisten käyneen hyökkäykseen. Järjestyksessä peräytyminen ei ole helppoa. Osata hyvin puolustautua ja perääntyä, kas siinä kysytään taitoa sekä kylmäverisyyttä. Kun perääntymiskäskeä annetaan, johtaa se jokaisen sotilaan ajattelemaan, että nyt ovat asiat hullusti ja mielikuvitus voipi loihkia aseman paljoo pahemmaksi kuin mitä se on. Hätiköiminen ja pakokauhun perääntyvälle joukolla varmana tuhona.

»Kun meidän keskustassamme oli nyt kuitenkin sellaisiakin komppanioita, jotka olivat aikaisemmin olleet jo taisteluissa, koettivat ne pitää järjestystä yllä, perääntyen mallikelpoisesti. »Sudenpojat«, mikäli heitä oli enää jäljellä, esiintyivät myöskin kylmäverisesti aina uhatuimmilla paikoilla. Kun parisen tuntia olimme täten jatkaneet perääntymistä, jouduimme sivustojemme kanssa läheiseen yhteyteen. Sivustomme olivat perääntyneet hiukan vinoon, keskustaa kohti, joten joukkomme muodosti nyt pitkän soikean neliön. Kuulimme nyt kolmelta eri taholta kiväärien pauketta ja kuularuiskujen räätinää, josta käsitimme olevamme saarroksissa. Miten se kaikki oli voinut tapahtua, oli minulle, kuten jokaiselle rivimiehelle käsittämätön seikka.

Raudun asematalo kansalaissodan jälkeen.

»Vasemmalla sivustalla huomaan pari harventunutta komppaniaa järjestäytyvän hyökkäysketjuksi. Heillä näytti vielä olevan joitakin käyttökelpoisia kuularuiskuja. Heti saapuu sanantuoja, joka antaa meidän komppanialle määräyksen järjestäytyä nopeasti vasemmalla olevien komppanioiden taakse. Ymmärrämme, että nyt tulee hyökkäys valkoisten saartoketjun läpi. Aivan heti lähtevät ensimmäiset rivit liikkeelle ja kohta rätisevät ensi riveissä olevat kuularuiskut. Valkoiset tietenkin siirtävät joukkojaan uhatulle paikalle. Puolen tunnin kuluttua ovat meidän joukkomme kaikki hyökkäämässä samaan suuntaan, valkoisten ahdistuessa sivustoilta sekä takaa. Vihdoin pääsevät meidän etummaisat rivimme eroon valkoisista. He eivät ole voineet siirtää sille sivustalle niin paljon väkeä, jotta heidän ketjunsä olisivat jatkuneet loppumattomiin. Harventuneet jälkijoukkomme pitävät tulta yllä yhä edelleen. Meidän täytyi perääntyä paljon edemmäksi sitä paikkaa, josta aamulla läksimme taisteluun.

»Siinä valkoisten saartoketjun läpi hyökätessä lävisti kiväärin kuulu vasemman käsivarteni. Kun sitten pääsin perääntyvän joukon mukana niin pitkälle eroon valkoisista, etteivät heidän kuulansa enää ulottuneet, pyysin erästä toveria sitomaan käsivarttani. Verenvuodon vuoksi olin käynyt kovin voimattomaksi.

»Toverini ryhtyi sitomaan. Päälläni olevasta paidasta reväistiin pitkät kaistaleet, jotka hän kiersi tiukasti käsivarteni ympäri ja siten tyrehtyi veren juoksu. Sitten jatkoin taas matkaa peräytyvien joukkojen mukana.

»Olimme kärsineet mitä perinpohjaisimman tappion. Kaksi kolmatta osaa olimme menettäneet joukoistamme ja useimmat tykeistämme. »Sudenpojista« pelastui vain kolmekymmentäkuusi miestä.

»Tappion syy selvisi meille vasta myöhemmin. Venäjän rajalla olevat suuret joukot kieltäytyivät liikkeelle lähtemästä aivan viime tingassa. Sen sijaan että olisivat avustaneet suomalaisia työläisjoukkoja, vetäytyivät he yhä etemmäksi rajalta, kerääntyen erään rautatieaseman luokse, vaatiin Pietariin kuljettamista.

»Venäläisten joukkojen päällystö ei voinut asetetuille joukoille mitään. Koettivat kyllä taivuttaa miehistöä noudattamaan suomalaisille työläisjoukoille annettua sopimusta, ja siinä taivuttelemisessaan nohtivat sanan lähettämisen suomalaisille joukoille venäläisten kieltäytymisestä. Uskoivat tietenkin viimeiseen saakka, että saavat joukot liikkeelle ja niin jäi sana lähettämättä. Suomalaiset päälliköt eivät osanneet epäillä, että venäläiset eivät noudattaisi sopimusta ja siten antoivat hyökkäyskäsken ja tulivat johtaneeksi joukkonsa aivan kuin rotanloukkuun. Jos suomalaiset olisivat aikanaan saaneet tiedon venäläisten kieltäytymisestä, ei olisi hyökkäykseen käyty, vaan varustauduttu puolustusasentoon.

»Iltasella myöhään saavuin erälle rautatieasemalle verenvuodosta voimattomana, nälkäisenä ja perin uupuneena. Asemalle oli kuljetettu joitakin toisiakin haavoittuneita, suurimman osan jäädessä taistelukentälle. Eräs sairaanhoitaja satoi asemalla uudelleen käsivarteni. Yö oli kylmä ja junaan odotellessani vilustuin kamalasti. Kun aamulla pääsin junaan ja päivällä saavuin Pietariin, jossa haavoittuneet kuljetettiin venäläiseen sotilassairaalaan, tunsin saaneeni kuumeen.

»Toista viikkoa harhailin elämän ja kuoleman välimailla, kunnes rupesin toipumaan. Kolme viikkoa viivyin sairaalassa ennenkuin kykenin lähtemään pois.

»Jo taistelutantereella ollessani, kun näin tovereita kaatuvan ja kuulat vinkuivat monasti korvani lähellä, muistui mieleeni perheeni. Mihin joutuu vaimoni neljän lapsen kanssa, joista vanhin oli silloin vasta kaksitoista vuotias? Sellaisia ei kyllä taistelussa jouda pitkäksi ajatuksissaan pohtimaan, vaan se leimahtaa silloin tällöin kuin salamana mieleen. Seuraava minuutti antaa jo uutta ajattelemisen aihetta, jopa seuraava sekunttikin. Kolmannella viikolla kun aloin sairaalassa jo toipua, oli ajatukseni yhtä päätä perheeni luona. Pyysin sairaanhoitajaa toimittamaan perheelleni tiedon, missä sairaalassa olen, mutta kun ei vaimoni saapunut luokseni, niin arvasin, ettei tietoa oltu toimitettu. Ajattelin, että vaimoni ja lapset tuskin tietänevät pelastumisestani, kun en asemalla tavannut ketään tunteuttua, ja kun kompanian päällikkö, joka minut tunsin, kaatui jo ensi hyökkäyksessä. En siis malttanut sairaalassa odottaa täydellistä toipumistani, vaan aivan heikossa tilassa ollen pyysin päästä kotiini. Kun sai-

Tie Raudussa, jota myöden työläisiä kuljetettiin ristillä merkitylle paikalle, missä heidät ammuttiin.

raalassa vallitsi tilan puute, suostuivat he pyyntöni ja niin kävelin voimattomana, vapisevin askelin kotiini.

»Vaimoni ja lapseni ottivat minut vastaan aivan kuin haudasta palaneena. Lapseni olivat jo moneen kertaan itkeneet isänsä kuolemaa ja vaimoni oli menehtymäisillään tuskasta ja surusta. Kun astuin voimattomana, horjuvana asuntooni, oli se heille sellainen yllätys, etteivät tahtoneet uskoa silmiään. Toinnuttuaan ensi hämmästyksestä, valtasi heidät sanoin kuvaamaton riemu.

»Kun tieto oli saapunut Raudun rintaman tappiosta, oli vaimoni mennyt Suomen asemalla majailevalta punakaartin esikunnalta tiedustelemaan minua. Esikunnalla ei kuitenkaan ollut tietoja kaatuneiden nimistä, vaan kutsuivat viikon perästä kuulemaan uudelleen. Käytyään viikon perästä toistamiseen, olivat esikunnasta ilmoittaneet, ettei ole tietoa, kaatuiko Korpela vai joutuiko valkoisten vangiksi, vaan joukoissa ei sen nimistä miestä ole. Tällaisen tiedon piti vaimoni kuoleman sanomana, sillä yleensä tiedettiin, etteivät valkoiset juuri vankeja ota.

»Toimeentulon huolet eivät niissä oloissa tietenkään tuntuneet keveiltä vaimoni hartioilla. Mikä tulee eteen neljän lapsen kanssa? oli kysymys,

joka riisti unen yöllä eikä päivälläkään antanut hänelle lepoa. Pienet säästöt, joita paremmalta ajalta oli hiukan jäänyt, hupenivat pian. Samoin huonekalut tulivat pian vaihdetuiksi ruokatarpeisiin ja mikä sitten tulee eteen, — ei vaimoni ollut keksinyt. Parissa viikossa oli lahtunut, aivan kuin olisi ollut sairas.

»Kaikkea tällaista kuullessa ja ajatellessa tuntui pelastuminen, vaikka käteni vahingoittuikin, suurelta onnelta. Saada elää vielä perheensä turvana ja auttaa lapsiaan eteenpäin, tuntui elämisen arvoiselta. Sattumahan se vain oli, että siitä verilöylystä pelastuin, jossa useimmat menettivät henkensä.

»Kun seuraavalla viikolla menin kaartin kansliasta hakemaan kuukauden palkkaani, eivät uskoneet minua Korpelaksi, ennenkuin esitin varmat todistukset itsestäni. Olivat kuolemastani niin varmoja, että sairaalastakin ottivat ensin tiedon, onko Korpela ollut siellä hoidettavana. Maksoivat sitten kun pääsivät täyteen selvyyteen.

»Kohta myöhemmin hankin työpaikan ja pääsin entiseen ammattiini. Käteni oli kyllä alussa kovin heikko, vaan vähin erin se vahvistui ja nykyään se on lähes entisellään. Arpi jäi rumaksi siltä puolelta, josta luoti tuli ulos. Hyvä kun ei vahingoittanut luuta, vaan läpäisi vain lihaksia. — Se on minulla siis ainaisena muistona Raudun onnettomasta taistelusta.«

»Mutta mikä hitto niille venäläisille tuli, kun eivät lähteneet lupauksensa mukaan liikkeelle?«

»Se oli sitä tsaarin ajan armeijan tähdettä, joka oli täysin kurinsa menettänyttä ja läpeensä mätää. Ei niistä joukoista minkäänlaiseen taisteluun ollut. Nekin joukot kuljetettiin Pietariin, jossa kuularuiskukomppanioiden uhkaamina riisuttiin aseista. Ikämiehet heistä lähetettiin kotiin ja nuoremmat järjestettiin punaiseen armeijaan, jossa otettiin käytäntöön tiukka kuri.«

»Sinulla on surullinen muisto Suomen luokkasodasta«, sanoin Korpelalle.

»Surullinen se lienee jokaiselle työläiselle, mutta minulle se on muistona ei ainoastaan mielikuvituksessa, vaan myöskin kädessä«, lausui hän surullisesti hymähtäen.

1 Mikko Jelisejff.
2 Jeffi Intke.
3 Mikko Intke.
4 Nikolai Intke.
5 Antti Laine.
6 Matti Nahkuri.

7 Juho Loponen.
8 Tuomas Mentu.
9 F. V. Montin.
10 Aleks Ontronen.
11 Juho Bahomoff.
12 Gabriel Sappinen

RAUDUN SEUDUN UHRIT KANSALAISSODASSA.

Bahomoff, Juho, Rautu Sunikkala, synt. 5.11.1893. Kuoli Kuopion vankileirillä heinäk. 1918.

Bahomoff, Vasili, Rautu Sunikkala, n. 55 v. Ammuttiin Raudun Tiä katsulla.

Brandtel, Vihtori, Rautu Niittyjärvi, synt. 1895. Kaatui Terijoella. Eerikäinen, Paavo, Rautu Leinikylä, n. 30 v. Kaatui aseman taistelussa.

Filipoff, Vasili, Rautu Niittyjärvi, n. 55 v. Ammuttiin Palkealassa.

Hatara, Simo, Rautu Huhti. Kuoli valkoisten vankina.

Intke, Stepan, Rautu Liippua, noin 53 v. Ammuttiin Kiviniemessä maalisk. 1918. (Hänen kolme poikaansa oli sitä ennen ammuttu Palkealassa.)

Intke, Jeffi, synt. 1888. Ammuttiin Palkealassa tutkimatta.

Intke, Nikolai, synt. 1895. Ammuttiin Palkealassa tutkimatta.

Intke, Mikko, synt. 1903. Ammuttiin Palkealassa.

Jelisejff, Mikko, Rautu Sunikkala, synt. 11.3.1899. Kaatui Raasulissa 18.3.1918.

Jelisejff, Vasili, Rautu Sunikkala, n. 50 v. Kuoli vankilasta päästyään 1918.

Kuuppo, Juho, Rautu Maanselkä, n. 40 v. Kaatui Raudun taisteluissa.

Kupiainen, Antti, Rautu Asema, n. 40 v. Kuoli vankileirillä 1918.

Laine, Antti, Rautu Huhti. Poltettiin Raasulin vahtituvan mukana sinne teljettynä.

- Lappinen, Pekko, Rautu Huhti. Kuoli Raudun Raassulissa keväällä 1918.
- Lieri, Mikko, Rautu Liippua, n. 50 v. Ammuttiin Raudussa.
- Loponen, Juhon, Rautu Niittyjärvi, n. 40 v. Kuoli vankileirillä 1918.
- Loponen, Juhon, Rautu Huhti. Kuoli nälkään Viipurin keskuskarmissa.
- Loponen, Ville, Rautu Huhti. Kaatui Raudun rintamalla.
- Mentu, Tuomas, Rautu Liippua, synt. 1892. Kaatui Terijoella.
- Mentu, Tuomas, Rautu Huhti, synt. 1890. Poltettiin Raasulin vahtivan mukana sinne teljettynä.
- Miina, Kustaa, Rautu Korlee. Kuoli Viipurin Keskuskarmissa 1918.
- Montin, Frans Vilhelm, Rautu Sirkiänsaari, synt. 11.11.1881. Kaatui Raudun rintamalla.
- Muukka, Emanuel, Rautu Sudenmäki, n. 40 v. Ammuttiin Palkealassa.
- Muukka, Emanuel, Rautu Suvenmäki, n. 40 v. Ammuttiin Palkealassa.
- Nahkuri, Matti, Rautu Maanselkä, synt. 15.10.1896. Joutui 1918 Venäjälle, josta palasi 1920, mutta rajalla Inkerin valkoiset hänet ampuivat 22.1.
- Nöränen, Ville, n. 40 v., Rautu Liippua. Kaatui Raasulissa.
- Ontronen, Aleksander, Rautu Keripada, synt. 14.10.1892. Kaatui 5.5.1918 Raudun aseman valtauksessa.
- Orava, Matti, Rautu Huhti. Ammuttiin Raudun Palkealassa.
- Pesonen, Pekka, Rautu Keripada, n. 55 v. Ammuttiin Raudun Tikatsulla helmik. 1918.
- Rampanen, Antti, Rautu Liippua, synt. 1900. Ammuttiin Palkealassa.
- Sappinen, Juhon, Rautu Raasuli, n. 50 v. Kuoli vankileirillä 1918.
- Sappinen, Kaapriel, Rautu Huhti, synt. 24.12.1890. Ammuttiin Kivennavan Pullilan kylässä 24.4.1918.
- Sorvali, Juhon, Rautu Sirkiänsaari, synt. 13.6.1896. Ammuttiin 21.4.1918 Kivennavan Pullilassa.
- Tukia, Tahvo, Rautu Leinikylä, n. 25 v. Kaatui Raudun taisteluissa.
- Tukia, Simo, Rautu Leinikylä, n. 20 v. Kaatui Raudun taisteluissa.
- Tukia, Aukusti, Rautu Leinikylä, n. 18 v. Kuoli vankileirillä 1918.
- Vesalainen, Jalmari, Rautu Mäkrä, synt. 1893. Suojeluskuntalaiset ampuivat mökkinsä edustalle jouluk. 1917.
- Virolainen, Matti, Rautu Haapakyttä, n. 30 v. Kaatui Raudun taisteluissa.

Raudussa sai lisäksi surmansa suuri joukko vieraspaikkakuntalaisia. Kylmänojan veljeshaudassa leppä 860 työläistä. (Kerrotaan lukumäärää vielä jälkepäin lisätyn). Pienempiä punaisten hautoja on Raudussa lukuisia.

Joukkotelotukset Viipurissa keväällä 1918.

1 Pekka Poikonen. 2 Tuomas Poikonen.
3 Matti Väkiparta.

JÄRKYTTÄVÄ KYMMENVUOTISMUISTO SAKKO- LAN KIVINIEMESTÄ.

Metsäpirtin pitäjässä itäisellä rajaseudulla ei kansalaissodan aikana ollut sotatoimia. Niinpä pitäjän asukkaita kävi metsätoissa Venäjän puolella Miikkulaisten Ylä- ja Alakylissä. Kun kansalaissota läheni loppuaan py-
sytteleikse metsäpirttiläisiä Venäjän puolella töitä tehden ja odottaen tilanteen selviämistä. Kansalaissodan päätyttyä ja valkoisten ryhtyessä toimittamaan työläisten vangitsemisia ja teloituksia, ulottivat he vaino-
toimenpiteensä varsin pitkälle. Saatuaan tietää metsäpirttiläisiä olevan rajan takana, lähti maaliskuun 30 päivänä valkoisten joukko Miikkulaisiin ihmismetsästykselle. Retki suoritettiin salakavalasti. Yön aikana, jolloin työläiset olivat levolla, hiipi valkoisten aseellinen joukko kyliin ja yllätti aseettoman ja rauhallisen työläisjoukon. Osa työläisistä pääsi pakene-
maan, mutta osa joutui heidän saaliikseen. Vangittuja oli 21 miestä, jotka kuljetettiin Käkisalmeen. Metsäpirtin suojeluskunnan esikunnassa vapau-
tettiin joukosta neljä, muut vietiin edelleen sille tielle, josta eivät koskaan palanneet. Käkisalmesta lähdettiin heitä viemään takaisin Metsäpirttiin. Kiviniemeen päästyä heidät kuitenkin ammuttiin. Tämä tapahtui huhti-
kuun 8 päivänä 1918.

Tätäkään valkoisten tekoa ei voida muuten käsittää kuin että se johtui kokonaan vihasta, joka kohdistui ammuttuihin työläisiin siksi, että nämä olivat mielipiteiltään sosialidemokraatteja. He kaatuivat siis aatteensa marttyyreina.

RAISALA.

Poikonen, Tuomas, pienviljelijä, synt. Räsälässä 5.9.1876. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 16.6.1918.

Poikonen, Pekka, työmiehes, synt. Räsälässä 1881. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 23.6.1918.
Väkiparta, Matti, pienviljelijä, synt. Räsälässä 9.4.1890. Kuoli vankileiriltä päästyään 20.7.1918.

KAUHUKUVA HARMOISTEN SAIRASHUONEELTA KUHMOISISTA V. 1918.

Kuhmoisten Harmoisten kylän sairashuone oli kansalaissodan syttyessä järjestetty punakaartin sairaalaksi. Punakaartin peräytyessä jäi sairashuoneelle kolmesta haavoittunutta työläisarmeijan sotilasta, sekä muutamia punasen ristin palveluksessa olevia naisia. Maaliskuun 16 p:nä 1918 klo 5 aikaan illalla saapui sairashuoneelle osasto valkoisia. Se oli kokoonpantu ruotsiapuhuvista herrasroikaleista. Sairaalan huoneustoon saavuttuaan panivat he toimeen murhenäytelmän, jonka julmuutta ei mikään nero eikä kenenkään kieli pysty täydellisesti kuvaamaan.

Ovesta sisään tultuaan huusivat nämä verenhimoiset murhamiehet: »Jo me osan teistä, perkeleen rosvot, saimme käsiimme! Valmistautukaa siirtymään helvettiin, sillä kuolema tulee jokaiselle viiden minuutin kuluttua!» Tällaiset tervehdykset kuultuaan sairaat kauhusta jähmettyivät. Hetki oli hermoja jäytävä — pitkä kuin ijäisyys —.

Telotus alkoi. Kaikki sairaalassa olleet ammuttiin. Ne, jotka kykenivät omin avuin liikkumaan, vietiin ulos ja ammuttiin sairaalan pihassa. Pahemmin haavottuneet ammuttiin vuoteelle. Punaseen ristiin kuuluvia naisia lähdettiin viemään Jämsään, jonne matkalla ollessa ammuttiin kaksi. Kaksi lienee jäänyt ampumatta sen vuoksi, että osasivat ruotsinkieltä.

Kaksi ammuttua virkosi ja pelastui.

Annamme pelastuneitten itse jatkaa kertomusta:

Sairaalaan tuli nuoria ruotsalaisia ja suomalaisia herrasroistoja, joitten käsiä työnteko ei ollut milloinkaan rasittanut. Ennen ampumista kysyivät yhdeltä haavottuneelta: »Mistä sinä roisto olet?» — »Hattulasta.» — »Vai sieltä asti olet tullut tänne ryöstämään!» Haavottunut ehti ennen ampumista vastata: »En ole tullut ryöstämään, vaan ihmisyyttä ja työläis-toverieni oikeuksia puolustamaan.» Silloin laukasi murhamies kiväärinsä. Kuula tunkeutui läpi kaulan. Toinen laukaus murskasi leuan. Kumpikaan laukaus ei kuitenkaan ollut kuolettava. Vielä tajuissaan ollen heittäytyi haavoittunut lattialle ja tekeytyi kuolleeksi. Usean kerran potkasi murhamies lattialla olevaa uhriaan, varmentuakseen siitä, ettei hän enää virkoa henkiin. Lattialla maatessaan seurasi ammuttu kauhuissaan mitä ympärillä tehtiin. Hän näki, kuinka murhamiehet kulkivat vuoteelta toiselle

Harmoisten sairaalan lähellä sijaitseva joukkohauta, jossa lepää sairaalassa murhatut haavoittuneet.

ampuen rukoilevia, armoa pyytäviä, avuttomia ja aseettomia sairaita. Hän kuuli heidän tuskanhuutonsa ja sydäntävihlovan valituksensa ja vihdoin viimeisen henkäyksen. Kuolema saapui. Kuolema yksin toi armoa ja lohdutusta.

Ampuminen taukosi. Murhaajat poistuivat. Vuoteilta kuului vielä kuolevien viimeisiä, hiljaisia tuskanhuokauksia. Hetki sitten ampumista, melua, kirouksia ja ihmismissielun syvintä tuskaa, kuolemankauhua. Nyt kuoleman keskellä haudan hiljaisuus. Murhatut lepäävät liikkumattomina. Veri hyytyy sāngyissä ja lattialla. Karmala näytös on päättynyt. Näytämön verhoaa kylmä talvisen ilman pimeys.

Yksinäisyyttä ja pimeyttä käyttää kertoja hyväkseen. Ottaa lattaialta yerisen takin ylleen ja hypäpää akkunasta ulos — takaisin elämään. Juoksee lähellä olevaan laatoon. Ladossa olevilla pyykkivaatteilla sitoo haavansa ja pelasta-

tuu ystävällisten tovereitten avustamana.

Toinen pelastunut, K. Nuutila, haavottui Kuhmoisten rintamalla ja tuotiin kerrottuun sairaalaan. Täällä joutui hän viimeisenä murhattavaksi, joten koko ajan sai seurata tätä kamalaa joukkomurhaa. Avunhuudot, ruokoukset ja kuoleman tuska vaikuttivat ei yksin sieluun ja tunteeseen, mutta myöskin elimistöön. Minuutit tuntuivat vuosisadoilta. Suonissa kulkeva veri tuntui jääkylmältä. Hengitys salpautui ja henkiset voimat hertautuivat. Oli kuin puolittain unitila. Hämärästi näki ja muistaa kun pyöveli asetti kiväärin sāngyn päähän ja tähtäsi vasten kasvoja. Vaistomaisesti, kuolon kauhun valtaamana nosti hän kätensä kasvojen eteen. Samalla pamahti kivääri. Laukaus kuului heikkona, kuin maan alta. Laukauksen jälkeen tunsikin kasvoja alkoi kuumottaa, veren valuessa pitkin kaulaa. Nyt menetti kertoja tajuntansa, ja heräsi vasta kolmannella vuorokaudella. Virkoamisen ensi hetkessä tuntui kuin olisi nähnyt kamalaa unta. Mutta hirveä kylmyys ja viereisissä sāngyissä olevat veriset ruu-

Pirtin virta Varkaudessa, jonka jäällä valkoiset tappoivat 60 työläistä, upottaen ruumiit jään alle.

miit palauttivat muistiin todellisuuden. Samalla kuuli hän haavoittuneen valitusta. Nyt vielä kolmannella vuorokaudella oli ammutuissa henki. Ampuminen ei ollut monellekaan kuolettava. Ehkä tahallisesti ammuttiin huonosti, tarkoituksella tuottaa kuoleville pitkällisempiä kuoleman tuskia.

Heti kertojan virkoamisen jälkeen tuli sairaalaan uudelleen joukko herroja, jotka tarkastivat, oliko murhatuissa vielä henki. Sängyssä makavista oli kolme tai neljä vielä elossa kärsien hirveitä tuskia. Näitten kärsimykset lopetettiin nyt, mutta lattialla valittavaa ei vielä kukaan pelastettu tuskista. Lausuvat vaan, että kyllä se ajan kanssa kuolee kun kuula on mennyt läpi päähän. Niin jäi tämä onneton tuntematon nuorukainen edelleen kärsimään. Murhaajat tulivat myöskin tarkastamaan kertojaa, revästen verisen jäätyneen lakanan kertojan kasvoilta. Käsistä ja kasvoista vuotanut veri oli hyytynyt kasvoille, joten ne näyttivät veriseltä möhkäleeltä. Tarkastajat luulivat hänet kuolleeksi ja poistuiivat. Tätä hetkeä käytti kertoja hyväkseen. Etsi ylleen vaatteita ja hiipi ulos.

Ulos päästyään näki että osasto valkokaartia oli tiellä tulossa. Välttääkseen huomiota heittäytyi hän pihassa olevaan ruumiskasaan ja odotti, kunnes joukko oli sivuuttanut. Nyt kulki ryömimällä erääseen ihmisystävälliseen asuntoon, josta kunnioitettava vanhus kelkalla keskellä yötä ja kes-

kellä kauhuja saattoi hänet kaksi kilometriä eteenpäin. Täältä jatkui matka hevosella Padasjoelle ja sieltä uudelleen elämään.

Näistä kolmestatoista murhatusta läksi kaksi »ruumista« karkuun ja siten on tämä pyövelien julma työ tullut päivänvaloon. Yksitoista jäi ruumiina Harmoisten sairaalaan, missä ne oli parisen viikkoa hautaamatta. Vihdoin eräänä iltana antoivat valkoiset paikkakunnan väestölle määräyksen: »Harjoisten sairashuoneella olevat ruumiit, kolmestoista kappaletta, on haudattava tänä iltana ennen klo 12. Joka ei tottele, ammutaan«.

Miehet läksivät kiireesti kaivamaan kuoppaa ja kuljettivat ruumiit sinne. Mutta ei löytynyt kuin yksitoista ruumista ja määräys oli haudata kolmestoista. Mitä tehdä? Mistä saadaan kaksi puuttuvaa? Pitääkö haudata kaksi elävänä, jotta luku kolmestoista saadaan täyteen? Ei tarvinnut. Apu tuli. Lähellä tienvarteen oli ammuttu kaksi ihmistä. Miehet »varastivat« ne kaksi ruumista ja luku tuli täyteen. Nämä ruumiit haudattiin Kuhmoisten pitäjän Harjoisten kylän valkoisen talon, Nikulan, mustaan peltoon. — — —

Murhatyön suorittajien joukossa mainitaan olleen hämeenlinnalaisia, mukana oppikoulujen oppilaitakin. Murhaajat ovat pesseet kätensä murhattujen verestä. He ovat porvariston sankareita.

*

Harjoisten sairaalan murhenäytelmän lisäksi tapahtui Kuhmoisissakin useampia pienempiä murhenäytelmiä, joista Kuhmoisten pappilassa tapahtunut raaka nuoren venäläisen murha levitti kauemmin kauhua ympäristöön. Kansa näki sen huoneen ikkunasta, jossa murha tapahtui, kauan aikaa kummittelevan vertatikkuvan, poikkihakatun miehen pään ja tätä kummaa kulki ihmisiä kuin pyhiinvaeltajia pitkienkin matkojen takaa katsomassa. Raa'an teon järkyttämä mielikuvitus loihti esiin kummituksiakin, niin että vielä nytkin on Kuhmoisissa ihmisiä, jotka väittävät, että he ovat mainitun ilmiön nähneet. Paikkakunnan murhamiehet ovatkin väestön keskuudessa merkityt ja kantaa heistä eräskin Surman nimeä, niin, että vielä vuosia jälkeen jättävät työmiehet yleensä sen työmaan, missä Surma joutuisi työskentelemään samoissa töissä.

Punaisten toimesta ei Kuhmoisissa tapahtunut ainoatakaan murhaa, joten tapahtuneet hirmutyöt ovat vain voitonhumalan ja sivistyneen valkoisen raakuuden tuloksia ja hedelmiä. Kärsimyksistä huolimatta on Kuhmoisten vähäväkiset nousseet entistä ehompana toimintaan, jota osoittaa sekin, että ensimmäisen viiden vuoden ajalla näistä tapahtumista on Kuhmoisiin rakennettu miltei tyhjistä kaksi uutta komeata työväentaloa ja kunnallista valtaa ovat työläiset pitäneet hallussaan aina 1918 vaaleista alkaen.

Eri paikkakunnilla riveistä poistuneita:

1 Juho Aaltonen, Tammela, Mustiala. 2 Emil Jokela, Kannus. 3 Valfrid Jokinen, Kannus. 4 Matti Kaija, Inkilä. 5 Kalle August Lähde Tammela, Mustiala. 6 Mikko Niiranen, Värtsilä. 7 Otto Orenius, Pyhtää. 8 Frans Oja, Janakkala, Löyttymäki. 9 Tahvo Petter Ronkainen, Lappee, Rutola. 10 Rikhard Raasu, Vehkalahti, Neuvottoma. 11 Kalle Ronkainen, Rantasalmi. 12 Eerik Salminen, Koivisto. 13 Emil Huovila, Sippola. 14 Väinö Niemi, Sippola. 15 Efraim Kronqvist, Riihimäki.

INKILÄ.

Jartkkä, Antti, kuoli Tammisaaren vankileirillä.

Kaija, Matti, synt. 21.3.1885. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1918.

Pesonen, Juho, kuoli Viipurin vankileirillä.

KANNUS.

Jokinen, Valfrid, työmies, synt. 11.4.1884 Kannuksessa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 28.11.1918.

Jokela, Emil, torpparinpoika, synt. Kannuksessa. Kuoli vankileiriltä päästyään kotonaan kesäk. 1918.

Kärsimysten teiltä 13.

RANTASALMI.

Ronkainen, Kalle, synt. 18.5.1893 Rantasalmella. Kuoli 24.6.1918 nälkään Tammisaaren vankileirillä.

Uimi, Eino, synt. 1890 Rantasalmella. Kuoli Tammisaaren vankileirillä kesäkuulla.

TOHMAJARVI.

Niiranen, Mikko, synt. 1895. Ammuttiin Värtsilässä 30.3.1918 toveriensa edessä kun kieläytyi sotilasharjoituksista. Järventauksen t.y:n jäsen.

VUODEN 1918 KAUHUNTYÖT LAPPEEN RUTOLASSA.

Milloinkaan unohtumattomat muistot jätti kansalaissota ja etenkin sen loppuselvittelyt Rutolan kylän työläisasujamiston mieliin ja sydämiin. Työläiset, joista suurin osa oli työskennellyt Oy. Gutzeitin omistamalla sahalla 20—30 vuotta, joutuivat olosuhteiden vuoksi kuka ennemmin, kuka myöhemmin melkeinpä viimeistä miestä myöten punakaartiin. He täyttivät velvollisuuttansa Joutsenon, Taipalsaaren, Savitaipaleen ja Lemin rintamilla.

Huhtikuun loppupäivinä, kun yleinen perääntyminen alkoi, olivat ne, joita nyt vainajina muistelemme ja ne, joiden onnistui kiertää varma kohdaluonsa, viimeistä kertaa koolla kotikylässängsä huhtik. 26 p:nä, johon edellisenä yönä oli perääntynyt Lemin kirkolta aikomuksella ottaa perheet mukaan ja pöytä Venäjälle saakka. Kun sitten Lappeenrannassa tuli tiedoksi, että valkoiset ovat jostain Viipurin lähistöltä katkaissut perääntymistien, kääntyivät vanhemmat miehet perheinsä takaisin, tullen kotikyläänsä.

Asunnoissaan he eivät kuitenkaan uskaltaneet olla, vaan piileksivät lähimetsissä. Silloinen sahan isännöitsijä vakuutteli miesten vaimoille täydellistä anteeksiantoa ja turvallisuutta, siten saadenkin miehet palaamaan asuntoihinsa. Mutta turvallisuus loppui. Huhtik. 28—29 p:n välisenä yönä tulivat valkoiset ja keräsivät paikkakunnan valkoisten opastamina isät vaimojensa ja lastensa vierestä vuoteelta, vieden heidät Lappeenrannan sotilaskasarmeihin. Sieltä heidät toukokuun alussa yöllä tutkimattomana ja tuomitsemattomana, yhtä liian nuorta ja paria miestä lukuunottamatta, kuljetettiin »mäkeen« saamaan »ansaitun« rangaistuksensa. Vielä nytkin on hämärän peitossa rangaistuksen toimeenpanijat ja murhapaikka. — Paikkakuntalaisilla on omat virallisesti vahvistamattomat käsityksensä ja tietonsa murhaajista, jotka ovat laajalti tunnettuja sen ajan teoistaan. Kuvaamaton oli häitä ja tuska orvoilla ja leskillä, sitä vielä lisäsivät valkoisten lukuisat peloitukset rikunnat käydessään tutkimassa työläisten omaisuutta.

Ne, jotka matkustivat Viipuriin ja säästivät henkensä taisteluissa, jouduivat siellä telkien taakse. Heitä pommittivat paikkakunnan valkoiset

1 August Hänninen. 2 Tauno Kapanen. 3 Pietari Kosonen. 4 Emil Edvard Liikkanen. 5 Antton Liikkanen. 6 Toivo Lång. 7 Kaaleb Koppo. 8 Kalle Lindén. 9 Juho Marttinen. 10 Vilho Manninen. 11 Pekka Musqvett. 12 Uno Musqvett. 13 Adam Partanen. 14 Viljam Pesonen. 15 Kalle Savolainen. 16 Eljas Suomalainen. 17 Eemeli Saarimies. 18 Oskar Sipinen. 19 Juho Tiainen. 20 Jooseppi Venäläinen.

kokonaan totuudesta poikkeavilla syytöskirjelmillä. Niinpä sitten kävi, että useita korjasi kuolema vielä piikkilanka-aitojen sisälläkin.

Seuraavat Rutolan työväenyhdistyksen jäsenet ovat kansalaissodan yhteydessä riveistämme poistuneet:

Ammuttuja Lappeenrannassa toukokuun alussa 1918: Valtteri Sipinen, Oskari Sipinen, Pekka Musqvett, Uno Musqvett, Pekka Ratilainen, Hans

nes Ratilainen, Ville Pesu, August Pesu, Antton Liikkanen, Kalle Lindén, Joonas Tiainen, August Närhi, Heikki Väistö, Elias Sihvo, Otto Karvonen, Antti Kuukka, Antti Tikkala, Jooseppi Venäläinen, Kalle Savolainen, Kalle Savolainen, Juho Toikka, Kaaleb Koppo, Aadam Partanen, Emil Saarimies, Antti Jukka, August Jukka, Matti Jukka, Emil Nupponen, August Nupponen, Vilppu Kangas, Manu Pekari, Elias Suomalainen, Antti Hakuli, August Hänninen, Antti Kaikko, Heikki Kaikko, Viljam Pesonen ja Elias Pekkanen. Pietari Johan Kosonen ammuttiin Viipurin vankileirillä.

Kaatuneita: Viktor Väisänen kaatui Viipurissa, Emil Liikkanen Savitaipaleella, Toivo Lång, Tauno Kapanen, Janne Hartikainen ja Juho Tiainen kaatuivat Viipurin Naulasaaressä.

Vankileirillä kuoli: *Lappeenrannassa* Juho Tuomi, Väinö Rahko, Juho Karvineh, Ville Korhonen ja Tahvo Ronkainen; *Viipurissa* Juho Hietanen, August Hiltunen, Jalmari Korhonen ja Adam Kuukka; *Lahden Hennalassa* Herman Vilhunen; *Käkisalmissa* Richard Kukkonen ja *Suomenlinnassa* Juho Marttinen. Vankilasta päästyä kuoli kotonaan Vilho Manninen.

1 E. Partanen. 2 R. Partanen.

Partanen, Emil, synt. Mustolassa 8. 12.1892. Ammuttu Lappeenrannassa 6.5.1918.

Partanen, Roope, synt. 24.3.1894. Kuoli Käkisalmen vankileirillä 22. 7.1918.

MUISTELMA JOUTSASTA.

Joutsan työväenyhdistyksen voimisteluseura piti kokoustaan työväentalolla helmikuun 13 päivän illalla 1918. Yhtäkkiä alkoi ulkoa kuulua tavatonta melua. »Mannerheimin nimessä avatkaa ovi, taikka ammunne teidät kaikki mäsäksi!» kuului huuto. Ovi avattiin ja sisään astui nimismies K. Kantosen johdolla suuri joukko suojeluskuntalaisia, jotka ojensivat aseensa kokouksessa olijoita vastaan komentaen: »Kädet ylös!» Tämän jälkeen alkoi talolla perinpohjainen tarkastus. Kaikki paikat pengettiin ylösalaisin, mutta mitään epäilyttävää ei löydetty. Tämän jälkeen komennettiin kaikki kokouksessa olijat riviin ja kuljetettiin majataloon, jossa heidät suljettiin yhteen pieneen huoneeseen, jossa heitä suojeluskuntalaiset vartioivat. Vangitut eivät saaneet sanaakaan vaihtaa keskenään.

Aamulla kello 3 aikaan ilmoitti suojeluskunnan päällikkö, että pidätetyt ovat vankeja, joilla ei ollut vähemmässäkään määrässä aavistusta, mitä heille tehdään, mutta tyynenä odottivat kohtaloansa. Mutta jotakin vakavaa aavistettiin olevan tulossa, koskapa rautakimppu tuotiin esille. H. J. Palin laitettiin jalkarautoihin sekä Anselm Palin ja K. Salminen käsirautoihin. Toisille ei enää rautoja riittänyt. Toiset mukana olleet olivat: Hj. Niinikoski, T. Tennroos, A. Järvi, J. Lindqvist, A. Aalto ja Seppälä, jonka suojeluskuntalaiset hakivat kotoaan vaimonsa ja kahden pienen lapsensa kanssa. Kun ei kukaan ollut tietänyt edes varata itselleen vaatteita, niin saivat he pikkuvaatteissa kulkea 30 asteen pakkasessa Jyväskylään, jonne oli noin 70 kilometriä. Koko matkalla ei saatu missään lämmitellä. Jyväskylässä vangit sijoitettiin pieneen poliisiputkaan, jossa jo ennestäänkin oli vankeja niin paljon, että juuri seisomaan sopi. Parin viikon kuluttua siirrettiin vangit Seinäjoelle, jossa saivat kitua neljättä kuukautta ilman minkäänlaista tutkintoa. Täältä siirrettiin vangit Tammisaareen, missä vielä saivat olla puoli vuotta, ennenkuin pääsivät tutkittavaksi. Kaikki vangit pääsivät syyttömänä vapaaksi; A. Aalto oli jo sitä ennen kuollut Tammisaarella nälkään.

TAMPEREEN PIIRITYKSEN AATTONA.

Joukkoajattelun varassa, ilman kuria ja järjestystä, ei voida sodassa menestyksellisesti toimia. Kun innostuksen hetki on suurin, niin silloin voidaan suurimmatkin vastukset voittaa, mutta kun mieliala laskee ja tulee masentumisen tilanne, niin silloin menetetään paljon sellaistaakin, jonka menettämiseen ei olisi ollut pakottavaa syytä.

Punaisten pohjoinen rintama alkoi hiljallensa mielialan masentumisen vaikutuksesta heiketä. Joukoissa kehittyi vastenmielisyyden käsite rintamatehtäviin, josta johtuen eroiteltiin päälliköitä ja valittiin uusia tilalle.

Enin osa joukoista ei mielellään kuunnellut sellaisen päällikön määräyksiä, joka yritti johtaa joukkojaan vaaranalaisiin sotatehtäviin. Lopuksi kehittyi kaikkia toimenpiteitä käsittävä joukkoarviointi: emmehän voi valkoisia mitenkään voittaa, heillä kun on ylivoima ja hyvä aseistus, paras on perääntyä lähtökohtaan Tampereelle.

Yleisesikunnassa kaikki tämä tajuttiin, mutta mitään ei voitu vaaran torjumiseksi tehdä. Ainoa keino, jolla koetettiin tilannetta pelastaa, oli se, että lähetettiin kaikille rintamille agitaattoreita selittämään mikä vaara siitä johtuu, jos valkoisten sallitaan sodassa voittaa. Kyseessä olevan keinon käyttäminen ei johtanut tuloksiin. Mitä enemmän tilannetta yritettiin selittää, sitä voimakkaammin leviteltiin kaikellaisia valhehuhuja valkoisten voimista ja hyökkäyksistä. Ei ole epäiltävissä, etteikö valkoisen rintaman kannattajat punaisten puolella käyneet sotaa punaisia vastaan juuri näillä levittämillään huhuilla. Kun valkoinen mies puhuu urhoollisista taistelijoistaan, niin totuuden nimessä on sanottava, että pohjoista rintamaa eivät valkoiset kyenneet murtamaan suurtaisteluilla eikä joukkojensa urhokkuudella, vaan punaisten seläntäakse levitetyillä huhuilla. Ne aiheuttivat mielialan lamaanumisen ja kauhuntunnetta vastaan pakokauhun, joka päättyi huutoon: Tampereelle, Tampereelle.

Piirityspäivän aattona käytiin viimeiset rintamataistelut Kangasalla. Suurin osa Vilppulan ja Länkipohjan rintaman joukoista oli saapunut jo Tampereelle. Jälkijoukkona hiljalleen taistelemalla perääntyi Helsingin nuorisosaston komppania. Osa sanotun komppanian miehistöstä kiiruhti pikamarssissa Tampereelle tuomaan sanaa, että valkoiset Kangasalta suuntaavat hyökkäystään Lempäälää kohden, joten on kiireellisesti lähetettävä joukkoja Lempäälään, tai muutoin valkoiset katkaisevat ete-

Punakaartilaisvankeja Tampereella.

län rautatieliikenteen. Valkoisten hyökkäystä Lempäälään voidaan vaan hidastuttaa, mutta ei ehkäistä.

Esikunta, kuultuaan kuinka vaaralliseksi tilanne oli kehittymässä, päätti heti ryhtyä toimenpiteisiin. Niinpä tiedusteltiin kaartien majoituspäälliköitä:

— Kuinka paljon on levänneitä joukkoja ja kuinka nopeasti niistä osa voidaan lähettää Lempäälään?

— Sellaisia joukko-osastoja on neljätuhatta, jotka ovat jo levänneet kaksi vuorokautta, toiset kauemminkin. Kaikkiaan on täysissä komppanioissa kirjojen mukaan yhdeksäntoista tuhatta miestä ja hajakomppanioiden miehet päälle.

Esikunta antaa määräyksen:

— Kello kahdeksan ja viisitoista minuuttia lähtee kaksituhatta miestä pikamarssissa Lempäälää kohden ja miehittää Kuljun ja Moisioin pysäkit. Täsmälleen kello yhdeksän lähtee toinen osa, kaksituhatta miestä, joka täydentää miehitettyt asemat ja ottaa haltuunsa Lempäälän aseman. Kello kymmenen lähetetään kolmetuhatta miestä varaväeksi. Kaikkien on täsmälleen lähettävä.

Esikunnan määräysraportit lähetetään nopeasti majoituspaikoille ja samalla tiedoitetaan määräyksistä jälkijoukoille Kangasalle ja Messukylään. Viestintuojajoukkue, kuultuaan määräykset, vetäytyi lepäämään ja odottamaan pääjoukkueensa saapumista Tampereelle.

Kuva Tampereelta taistelujen jälkeen.

Kaartin johtavien henkilöiden piirissä ei pidetty mahdollisena, että valkoiset kykenisivät katkaisemaan etelään rautatieliikenteen. Siksi paljon he sentään vielä olettivat olevan jälellä puolustusenergiaa. Sivulta seuraajiin teki tämä johtohenkilöiden selostus rauhoittavan vaikutuksen. — Mutta se ei kestänyt pitkälle.

Kello yhdeksältä tulla porhaltaa esikuntaan tiukkakatseinen nuorimies. Hän ei tyydy esittelemään kuka hän on, vaan suoraa päätä tiukkaa tietoja:

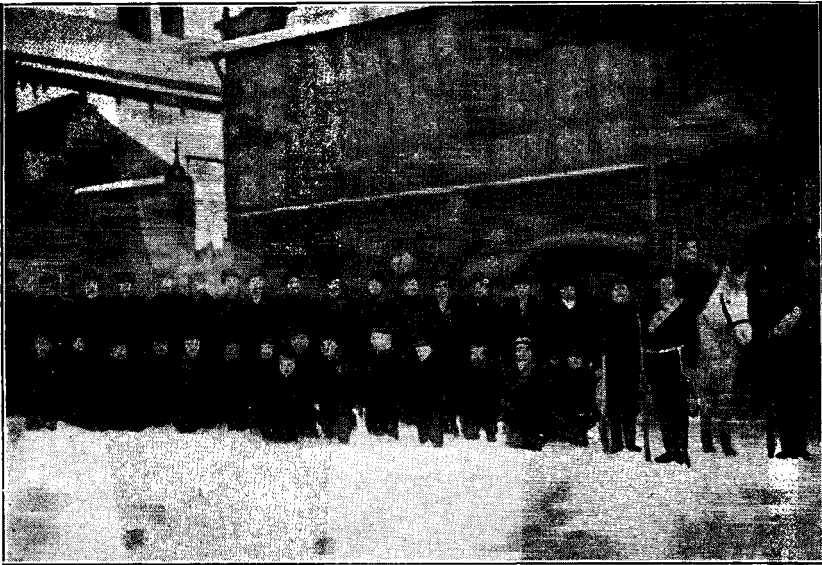
— Ovatko tänne saapuneet lähettämäni tiedot Kangasalta ja onko joukkoja lähetetty etelän rataa suojelemaan? Joukko-osastoni oli viimeinen, joka koetti loppuun saakka ehkäistä valkoisten marssimista Lempäälään, mutta meidän täytyi vetäytyä toisten jälkeen.

— Kuinka suuret voimat arvelette valkoisilla olevan? — kysyttiin esikunnassa vasta tulleelta.

— Arvioni mukaan noin kolmisen tuhatta miestä. Onko lähetetty joukkoja Lempäälään?

— Ei niin kiihkeästi, nuori mies, sanoi ylipäällikkö. — Määräykset joukkojen lähettämisestä on annettu. Tietääkseni on jo kohta etujoukot perillä.

— Ei, joukot eivät vielä ole lähteneet, — selitti raportteja lähettävä virkamies. — Yhteiskoululle majoitetut joukot ovat selittäneet, että he eivät lähde yönselkään. Petti-teatteriin sijoitetuilta joukoilta ei ole tullut vielä vastausta.

Hämeenlinnassa majoillut punakaartilaiskomppania.

— Mitä h—tiä, joukkoja ei vielä ole lähetetty, sanoi nuorimies. — Minä en aijo jäädä Tampereelle piiritysketjun sisälle. Hyvästi, — minulla ei ole tänne muuta asiaa.

Nuori mies kiiruhti teknillisen opiston käytäviin ja huusi:

— Hei, minun helsinkiläiset joukkoni. Nyt nopeasti Helsinkiä kohden, jos mielimme välttää joutumasta piiritykseen. Kaikki muutkin helsinkiläiset ovat tervetulleita mukaan. Kenelläkään ei ole enää aikaa viivytellä.

Viiden minuutin kuluessa kaikki kokoontuivat teknillisen opiston edustalle, jonka jälkeen he alkoivat pikamarssissa kiiruhtaa etelää kohden. Jälkeenpäin saatiin kuulla, että he saivat jo asevoimin raivata itselleen tien Moision pysäkin luona, sillä valkoisten etujoukot olivat jo kerinneet radan varrelle.

Toivorikas mieliala esikunnassa vaihtui suureen kaaokseen. Syytettiin joukkoja ja uhattiin, mutta mikään ei vienyt tuloksiin. Ketään ei saatu lähtemään etelän rataa puolustamaan, vaan kaikkialta selitettiin, että keritäänhän sitä vielä päivälläkin.

Aamu valkeni ja se toi tullessaan uusia tietoja. Tähestysasemalta ilmoitettiin, että Etelä-Pirkkalasta päin jäätä myöten tulee joku hevosella Tamperetta kohden. Tulija oli Vesilahden punakaartin lähetti, joka oli

lähetetty hakemaan Tampereelta punakaartilte aseita. Esikunnassa hän selitti:

— Aseita on välttämättömästi nyt saatava, sillä valkoiset ovat marssi-neet Kyröskosken rintamalta Tottijärveä kohden ja eräs joukko-osasto valkoisia on jo leirytnyt Anjan kylään. Nähtävästi aikovat pyrkiä Sotkanvirran yli Etelä-Pirkkalan puolelle.

Tiedonannosta selvisi esikunnalle, että valkoiset eivät ole vielä kerinneet kehittämään piiritysketjuaan joka suunnalta tukkoon. Etelä-Pirkkalan kautta takateitä myöden voidaan vielä paeta. Se aiheutti johtavissa piireissä vilkasta toimintaa. Nopeasti hankittiin hevosia ja ajopelejä ja varustauduttiin tunkemaan aukosta ulos. Ulosmeno onnistuikin aivan viime tingassa, sillä muutama tunti myöhemmin valkoiset aukon tukkosivat. Täten saivat johtaja-ainekset tilaisuuden paeta piiritysketjun sisältä vapaimmille toimialueille.

Heti sen jälkeen kun valkoiset saivat kaikki ulospääsyreitjät tukkoon, esitti Mannerheim antautumisehdotuksen, jossa luvattiin asemiesten henki säilyttää, kuitenkin ehdolla, että johtajat heti luovutetaan erinäisten oikeuksien tuomittavaksi.

Näin joutui Tampere piiritykseen. Onko syy tähän etsittävässä joukoista tai johtajista, ei kuulu tämän kertomuksen piiriin. Joukkojen eduksi on kuitenkin sanottava, että mahdotonta oli niitä velvoittaa tehtäviin, ennenkuin he kerkisivät pakokauhun aiheuttamista käsitteistä tasaantua.

Päiväkirjan mukaan T. S.

Muuan Etelä-Hämeessä riehuneitten

saksalaisten joukkojen upseereista.

Rintamalta tuotuja ja Tampereen kunnallissairaalassa kuolleita sairaalan pihamaalla.
(Norjan Punaisen Ristin toimesta valokuvattu.)

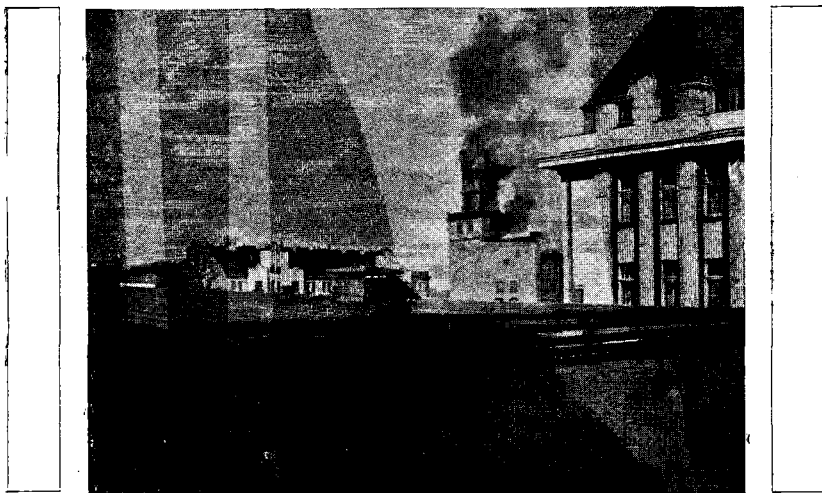
»VESLEYN ASEKURSSIT« JOENSUUSSA V. 1918.

Ei eteläsuomalaisen enempää kuin hämäläisenkään lukijan tarvitse otsikosta hermostua, sillä ei tuo vuoden 1918 tapahtumien aikana tunnetuksi tullut Vesley ole Joensuussa pitänyt mitään asekursseja sanottuun aikaan pohjoiskarjalaisille työläisille. Se on vain silloin vallitsevan porvarillisen ilkeämielisyyden neron leimahdus. Porvarin oli, kuten muistamme, silloin vallannut makean leivän haju ja senvuoksi se oli uskotellut ei ainoastaan Pohjois-Karjalassa, vaan myös muualla maassa, että Vesley pitää Joensuun työväentalolla asekursseja ja että tuon lähes satalukuisen kurssilaisjoukon valmistuttua lähdetään sen johdolla etsimään maakunnan multa aatelin tyhjästä vilja-aitoista viljaa ja jos ei löydy, niin kostoksi pannaan porvari lihoiksi. Mutta »jumalan sormi« johti porvarin hajoittamaan nuo »kaubeat« kurssit ennenkuin sen osanottajat ennättivät ryhtyä kamalaan työhönsä. Tuota kaikkea on valkoinen mies jutellut maailmalle. Ettei »totuus unohtuisi«, otamme seuraavassa lyhyitä otteita kurssien muistelmistamme. Lukija saapi suoda anteeksi, jos silloisten olojen anamme houkutelta eräissä tapauksissa pois varsinaisesta aiheestamme.

Kurssien todellinen tarkoitus.

Pohjois-Karjalan väestö ylipäänsä on sangen vilkasta, mutta kansan varsinainen rahvas ei ole sielläkään liiallisilla pohjatiedoilla pilattua, siitä tyydyn mainitsemaan vain yhden esimerkin. Olin sanotussa maakunnassa puhujamatkalla. Jouduttuani erääseen parikymmentä taloa käsittävään kyläryhmään, sain tietää, ettei koko kylään tule minkään väristä sanomalehteä. Kylän väki oli kertynyt minua joko kuuntelemaan tai katselamaan. Joka tapauksessa »seurakunta« oli harrasta kuuntelemaan. Lopuksi tein tarjouksen, että he nyt tilaisivat joka taloon sosialidemokratilaisen sanomalehden. Eräs nuori mies lopulta uskaltautui kyläläisten puolesta vastaamaan: »Katso veli, opeta sinä heidät ensiksi lukemaan ja tilaa heille sitte sanomalehti.« Tämä puhuu puolestaan selvää kieltä, joten se ei kaipaakaan lisävalaistusta.

Sos.-dem. piiritoimikunta, silloinkin käsittäen tehtävänsä suuren merkityksen, päätti panna toimeen yhden kuukauden kestävä tulo- ja opastuskurssit. Ne alkoivat varsin historiallisena hetkenä, nimittäin tammi-kuun 7 päivänä, suurena »armon vuonna« 1918.

Helsingin työväentalo palaa pommituksen johdosta huhtik. 13 päivänä 1918.

Pohjois-Karjalan vähäväkinen väestö eli jo silloin sangen sietämätöntä taloudellista elämää, sillä silloisesta nälkäkuurista lienee juuri siellä eniten kärsitty ja noudatettu Saarijärven Paavon viisasta ohjetta, vieläpä sitä ylitettykin, nimittäin tekemällä leivän kokonaankin petusta. Siitä huolimatta nousi kurssilaisten lukumäärä 80:een, jota on pidettävä suorastaan ihailtavana tuloksena, kun se, kuten huomataan, tapahtui uhmaamalla nälkääkin vastaan.

Opettajavoimat ja opittavat aineet.

Vuosien 1917—18 tapahtumien yhteydessä tuli maassamme aika laajalti tunnetuksi Vesley-niminen mies. Hän se oli kurssien keskeisin henkilö, taikka oikeammin sanoen, johtaja. Hän oli täydellisesti amerikkalaisen agitaattorikurssin suorittanut. Lienee paikallaan tässä omistaa hänelle pari riviä.

Luennoitsijana ja agitaattorina oli Vesley mestari, joskin osalta oltiin erimielisiä esitysten täysipainoisuudesta. Sikäli kun asia koskee luentotyötä, jota hän harjoitti sanotuilla kurseilla, oli se tunnustusta ansaitsevaa. Varsin mieluisaa oli kurssilaisten seurata hänen esittäminkin selkeitä aineita kuin esim. taloustiede, uusi valtioppi, kehitysoppi ja sosialismin historia y.m. Voitanee varmuudella väittää, että ylipäänsä juuri häntä, Kuopion läänin itäisen vaalipiirin puhujista on mieluummin kuun-

nettu. Hänen lennokkuutensa löysi vastakaikua vilkkaiden karjalaisten keskuudessa.

Toveri Auranen, silloinen piirin »valistuspappi«, varma periaatteen mies. oli kurssien yksi opettajista sekä samalla kertaa oppilas, varsin miellyttävä toveri.

Kukapa varsinkin osuuskauppa-alalla ei tuntisi Karhua. Hänen käsissään kirjanpito y.m. opettajatehtävät suoriutuivat hyvin. Kurssilaiset saivat olla varmoja, että Karhu ei ota tykätäkseen oikeinkirjoitustunnilla karjalaisesta murteesta ja semmoisten muotojen käyttämisestä, kuten »Puavo«, »tervek«, taikka »mittee sie siinä poloat«, ei saa tulla oikeinkirjoitusvihkossa kysymykseen.

Jo edelläolevasta huomataan, ettei kursseilla ollut suinkaan kysymys mistään aseleikistä porvarin pään menon varalta, vaan nykyaikaiselle ihmiselle, siis työläisellekin, välttämättömien aineiden oppimisesta. Asekurssit siis täytyi porvariston suorastaan keksiä, jonka keksinnön avulla he nostattivat yleistä mielipidettä työväkeä vastaan ja siinä, se myönnettävään, he onnistuivatkin.

Työväentalo piiritettynä.

Edellämainittua keksintöä käyttäen saivat maallisesta mammonasta tunnetuimmat maakunnan »pösöt« — joita kylläkin on vähänpuoleisesti Pohjois-Karjalassa — rienneeksi nälkäiset talonpojat ja osalta työläisetkin kukistamaan ajoissa »nousevaa vaaraa« punaisten taholta. Niinpä nähtiinkin Joensuun työväentalo piiritettynä ensi kerran tammikuun 24 pnä.

Tuo piiritys oli huvittava, mutta samalla surullinen näytelmä siitä tilanteesta, missä silloin elettiin. Se oli huvittava sen vuoksi, että siinä näki, mitenkä aivan tyhjää työväentaloa tarvitsee suurella sotavoimalla ahdistella — kurssilaiset olivat nimittäin päivällistunnilla ja niinollen talolla oli vain vahtimestarin perhe. Piirityksen tarkoituksena kuului olleen aseiden etsiminen punakaartilta. Tulos oli: plus miinus nolla. Piirityksestä itsestään mainittakoon eräs ihmishenkiäkin säästävä esimerkki. Ollesamme menossa työväentalolle, jouduimme niinollen ketjun takapuolelle, jossa oli meille tuntemattomat sotilaat. Eräs heistä kehoitti meitä poistumaan kauemmaksi ketjusta, sillä muuten saattaisimme joutua tulilinjalle, »kun punaiset avaavat talolta tulen«. Tuota kehoitusta tuskin olisimme saaneet, jos »maanpuolustajat« olisivat sattuneet tietämään, että olimme juuri punaisten »päälliköitä«. Kun työväentalolta ei aseita löytynyt, niin täytyi punaisten haamua pelkäävän porvarin niitä ryhtyä etsimään ympäri kaupunkia, missä vain tiedettiin punaiselle vähänkin vivahdettavan, nuuskittiin joka nurkka, mutta yhtä huonolla menestyksellä kun työväentalollakin. Venäläisen sotaväen sanotaan taistelutta luovuttaneen aseensa. Näin oli »ryssät« ja punaiset loistavasti kukistettu Pohjois-Karjalassa.

Haudankaivajia Santahaminassa kesällä 1918.

Mutta seuraavana yönä näki porvari kauheata unta. Hän näki, miten­kä punainen mies varjon tavoin hiipi hänen asuntonsa nurkkaan, sytytti sen palamaan ja porvariparka suuren voittonsa saavutettuaan kärventyi poroksi. Herättyään tuosta tulimerestä, ryhtyi porvari kuorossa laulamaan: »Jumala omi linnamme« sekä sen tehtyä lähti keräämään kosta suunnittelevia punaisia »hevosen hännän alle« — vankikoppi kaupungintalolla — talteen.

Noottien vaihto.

Kurssilaiset näin huomattuaan, että heidän opiskelutyönsä on joutunut monellakin tavoin uhattuun asemaan — vainon ahdistamana oli jo opettajamme Vesleykin painunut näkymättömäksi; hänen päänsä oli luvattu tuoda pistimien nenässä kurssilaisten eteen pöydälle — jättivät kurssilaiset Joensuun kaupungin viranomaisille kirjallisen esityksen, jossa esitettiin, että kurssilaisille taattaisiin turvallisuus ja työrauha. Ikäänkuin vastapainona saatiin 28 päivänä tammikuuta suojeluskunnan esikunnalta ultimaattumi, joka oli suora ja selväsanainen. Siinä sanottiin vain, että »jollei punakaarti iltaan kello 6:een mennessä luovuta aseitaan, niin emme vastaa seurauksista». Nyt oli siis jäätävä odottamaan, mitä kello 6:n jälkeen tuli tapahtumaan.

Sanotun päivän ilta olikin siinä määrin mielenkiintoinen, että se tulee aina säilymään allekirjoittaneen muistossa. Joensuun työväki silloin yhdessä kurssilaisten kanssa osoitti käytännössä todeksi tuon usein agitatorisessa mielessä lausutun ajatuksen, että tiedon ja rauhallisuuden edessä täytyy aseidenkin väistyä.

Joensuun sos.-dem. kunnallistoimikunta kutsui mainitun päivän illaksi kokoon kunnallisjärjestön keskustelemaan tilanteen johdosta. Järjesty-nyttä työväkeä kertyikin salin täydeltä. Hurman hengen valtaan jou-tuneet porvaritkin olivat saaneet tietää kokouksesta. Hekin kutsumatto-mina vieraina kunnioittivat läsnäolollaan, mutta tekivät sen tavalla, jonka moista ei ennen ole totuttu näkemään. He nimittäin piirittivät taaskin vahvasti työväentalon jalka- ja ratsuväellä. Tällöin ensi kerran ehken elävimmin saatiin kokea, miltä tuntuu olla piiritettyä ja, vielä enemmän, olla oman heimonsa rautaisessa ja tulta lupaavassa syleilyssä. Kun itse piiritys oli kaikin puolin ensiluokkaisesti suoritettu, alkoi välien selvitys. Se kävi lyhyesti sanoen seuraavaan tapaan:

Päällikkö — nimitämme häntä jääkäriksi — tuli useiden sotilaiden saat-tamana sisään ja kolealla jääkäriäänellä julisti: »Aseiden luovutusta ei ole vielä kukaan tapahtunut. Nyt emme vastaa enää seurauksista«. Se kai-keti tuntui useimmasta samanlaiselta kuin kylmän veden kaataminen pitkin selkää.

Puheenjohtajana toiminut toveri Auranen selitti, että »kokouksella ei ollut mitään tekemistä punakaartin, enempää kuin sen aseidenkaan kanssa«, sekä tiedusteli, »oliko herroilla aikomuksena vangita kokousyleisö vai aiottiinko tehdä vieläkin suurempi rikos.«

Jääkäri ei suvainnut tuohon suoraan kysymykseen vastata mitään. Sen sijaan hän kehoitti »naisia ja lapsia 15 minuutin kuluessa poistumaan ta-olta«. Täytyisi olla suuri ihmisajatusten tuntija kyetäkseen tulkitsemaan ne tunteet, mitkä mahtoivat silloin liikkua tuon satalukuisen joukon ai-voissa, emmekä sellaiseen tässä yritäkään antautua, mutta rauhallisuus työläisten taholla säilyi ensiluokkaisena, eikä yhtään naista — lapsia tus-kin olikaan mukana — poistunut.

Kun sanottu määräaika oli kulunut, syöksyi taas mainittu jääkäri si-sään ja antoi karskeasti uuden määräyksen, joka sisälsi 10 minuuttia aikaa ja jonka kuluessa piti naisten välttämättömästi poistua ja »punakaarti-laisten jäädä tilille«, kuten komentosanat kuuluivat. Nyt otti eräs nais-toveri puhevuoron pyytämättä ja hänen sanansa kuuluivat seuraavasti:

»Jos teillä on aikomuksena nämä miehet vangita, taikka toteuttaa jouk-komurha, niin me naiset, kun olemme oppineet näiden miesten kanssa elämään, osaamme yhdessä heidän kanssaan kuollakin«. Toverittaren äänensävyssä ei ilmennyt enempää uhmailua kuin arkuuttakaan. Siinä tuli vain peittelemättä elämän kriittisimmällä hetkellä lausutuksi julki yhteenkuuluvaisuuden tunne.

Kaipa tuo edelläoleva toverittaren puhevuoro ja se rauhallisuus, jolla tuo suurilukuinen työläisjoukko suhtautui tilanteeseen, teki hyökkääjiin masentavan vaikutuksen, koska lopputulos oli, että valloittajat antoivat vielä kerran uuden määräyksen, ja se oli: »Kaikki rauhallinen yleisö saa poistua, kunhan vaan punakaarti jää tilille meidän kanssamme«. Sano-

Yksi lähekkäin olevasta neljästä työläisten joukkohautapaikasta Voikkaalla. Keväällä 1927 ilmestyi haudalle vaatimaton seppele, jonka nauhassa oli lause:
»Nuku rauhassa isä kulta, jo loppui vaivat sulta.«

mattakin on selvää, että joukossa ei ollut yhtään punakaartilaisista, ja niin jäi tälläkin kertaa »urhojen« saaliiksi vain tyhjä työväentalo.

Kurssit jatkuvat vankiloissa.

Kurssilaisten täytyi ennen opintoajan päättymistä hajaantua ympäri maakuntaa, mutta porvari oli päättänyt jatkaa kurssseja toisessa muodossa. Se nimittäin keräsi kurssilaiset aluksi »tentille« Joensuuhun ja osan sieltä lähetti ympäri maata oleville bolshevismi-kurssseille, vankiloihin, jonne eräitä kokonaan sortuikin. Mainitakseni vain tuon varsin teräväpäisen toverin Tauno Turtiaisen, jota Vesley nimitti kurssien parhaaksi oppilaaksi. Hänen fyysillisesti heikko olemuksensa ei kestänyt Tammisaaren kidutusta.

Porvarin homehtuneisiin aivoihin oli kiteytynyt »asekurssit«. Eikä syyttä, sillä silloinhan ei valkoinen mies muuta harrastanutkaan kuin ase-kulttuuria ja siksi se myöskin oli halukas uskomaan, ettei punainenkaan osaa muuta harrastaa. Sen vuoksi kuulusteluissakin puhuttiin vain melkein yksinomaan asekurssseista. Kurssilaiset panivat turhaan liikkeelle parhaan alulle saamansa luentotaidon, saadakseen sanotuista kurssseista

vain kulttuurikurssit. Tänäkin päivänä porvari usko ollen Joensuussa 1918 Vesleyn asekurssit.

Mutta vankiloista muodostui kurssilaisille jatkokurssit. Mikäli nälä ja ummehtuneen ilman seassa aivot saattoivat ylipäänsä työskennellä, niin ne aina pyörivät yhteiskunnallisten kysymysten ympärillä ja olenkin vakuutettu siitä, että porvari tuli tälläkin tavalla, tosin tietämättään, vie neeksi pitkän askeleen eteenpäin köyhälistön valistusharrastuksia. Tälle mielipiteelleni antaa juuri tukea se tosiseikka, että tuosta suuresta kurssilaiten joukosta eloon jääneet melkein viimeistä miestä myöten ovat monenmoisissa sosialidemokraattisissa luottamustoimissa.

Siilaisten muistot kurssilaisiin.

Noin puolitoista kilometriä Joensuusta, Kuopioon johtavan maantien varrella on metsä, nimeltä Siilaisten kangas. Se metsikkö, muodostaa Joensuun ja ympäristön porvariston työläisten verellä tahraaman kalmiston. Varsin tarkkoja tietoja ei ole sinne ammuttujen lukumäärästä, mutta on laskettu siellä olevan noin 50 suomalaista työläistä, noin 150 venäläistä ja ainakin 2 suomalaista porvaria. Viimeksi mainittujen verestä on kuitenkin työläisten kädet puhtaat. Nekin pikapäissään porvarit panivat lihoiksi. Toisen senvuoksi, että oli ollut aikanaan venäläistytämistouhussa mukana ja toisen siksi, että oli sattunut »ryssäläiselle« santarmille antamaan ilmi Saksan jääkärikouluun meneviä nuorukaisia.

Siilaisten kauhut eivät elä kurssilaiten muistossa vain sen vuoksi, että se kätkee poveensa niin suuren lukumäärän viattomia uhreja, mutta myöskin sen vuoksi, että siellä valkenevat yhden kurssiopettajan luut, nimittäin toveri Aurasen. Tässä yhteydessä mainitsemme myöskin toveri Hallikaisen. Nämäkin molemmat kunnan kansalaiset, jotka olivat käyttäneet kaiken vaikutusvaltansa työväen pysyttämiseksi parlamenttaarisen taistelun tiellä, saivat menettää henkensä vain sen vuoksi, että olivat sosialisteja.

Joensuulainen porvari muuten uhrejaan kuopatessaankin oli johdonmukainen. Suomalaiset se kuoppasi toiselle puolen maantietä ja venäläiset toiselle puolen. Tämän se nähtävästi teki siksi, etteivät he pääsis veljeilemään keskenään, sillä kukapa tietäisi, jos heidät olisi pantu yhteen hautaan, mitä he olisivat kuopattuinkin saaneet aikaan.

Lopuksi voinemme mainita, että vaikka Pohjois-Karjala olikin kaukana rintamilta ja siis valkoisella puolen, jossa on keuhuttu vallinneen mitä ystävällisimmän ja ihmisrakkautta uhkuvimman hengen, niin edelläolevasta, vaikka se koskeekin vain pientä murto-osaa siitä murhenäytelmästä, mitä valkoisella puolella sielläkin vuonna 1918 tapahtui, nähdään, että »rakkauden« työtäkin on monenlaista. Porvariston »hempeämielisyys« meistä sielläkin tuntui samallaiselta kuin kidutus ja kuolema.

M. Puittinen.

1 Vihtori G. Kukkula.
2 August Karimäki.
3 Kalle Vihtori Koskinen.

4 K. Mäkinen.
5 Kaarlo Tuominen.
6 Erkki Salminen.

SIURO.

Karimäki, August, synt. Suoniemellä 1881. Ammuttiin Siurossa 26.4.1918.

Koskinen, Kalle Vihtori, synt. Suoniemellä 13.6.1894. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 14.7.1918.

Kukkula, Vihtori Gerhard, synt. Suoniemellä 23.9.1894. Ammuttiin Tuuloksen Syrjäntakana 5.5.1918.

Mäkinen, K., puutyöntekijä, synt. Suoniemellä 1.6.1866. Ammuttiin Suoniemellä 28.4.1918.

Salminen, Erkki, synt. Suoniemellä 27.11.1900. Kuoli Suodeniemen rintamalla 17.3.1918.

Tuominen, Kaarlo, synt. Suoniemellä 29.12.1892. Ammuttiin Suoniemen Sarkolassa 28.4.1918.

VESILAHTI.

Hakala, Johan Emil, synt. 30.8.1895. Hävinnyt tietämättömiin.

Heldan, Adam Oskar. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä juhanuksena 1918.

Heldan, Pauli Johannes, ed. poika. Kuoli Tampereen vankileirissä 23.6.1918, 20-vuotiaana.

Joki, August. Kaatui Tampereen valtauksessa.

Jokinen, Kalle Oskari. Kuoli Lahden vankileiristä päästyään kotonaan 35 v. ikäisenä.

Keskinen, Kalle. Ammuttiin Toijalassa.

Keskinen, Kalle, ed. poika. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä 14 v. ikäisenä.

Kurssi, Kalle, synt. 27.1.1879. Ammuttiin Toijalassa 13.5.1918.

Kärppälä, Jalo Yrjö, synt. Lempäälässä 6.4.1891. Murhattiin raa'alla tavalla Vesilahden Kuralassa 26.4.1918.

Lahtinen, Taavetti. Ammuttiin Toijalassa.

Lahtinen, Verner Mikael, ed. poika, synt. 22.9.1882. Ammuttiin Vesilahden Kuralassa 25.4.1918.

1 K. Jokinen.
2 Aug. Joki.
3 Y. Kärppälä
4 V. Lahtinen

5 K. Keskinen
6 K. Keskinen
7 T. Lahtinen
8 A. Linna-
maa.

Laitinen, Frans Viktor, synt. 25.9.1885. Kaatui Lempäälän rintamalla, jossa valkoiset silpoivat ruumiin ja naulasivat jäsenkirjan hänen rintaansa.

Lastunen, Lauri, synt. 30.7.1887. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 19.7.1918.

Lehto, Nestor, seppä, synt. 1886. Ammuttiin kotinsa läheisyyteen 12.5.1918.

Lehtinen, Emil Sefanias, synt. 2.9.1900. Kuoli Tampereella sotilas-sairaalassa 3.7.1918.

Lehtimäki, Frans, työmies, synt. 1882 Vesilahdessa. Kaatui Lempäälän taistelussa 24.3.1918.

Linnamaa, August, synt. 15.11.1893. Hävinnyt rintamalta.

Lähdekorpi, Emil, torppari, synt. 8.3.1875. Kaatui Lempäälän taistelussa 23.3.1918.

Mäenpää, Anton, synt. 22.3.1855. Ammuttiin Vesilahden Kuralassa 27.4.1918.

Salminen, Yrjö, synt. 11.9.1895 Vesilahden Narvassa. Ammuttiin Toijalassa 13.5.1918.

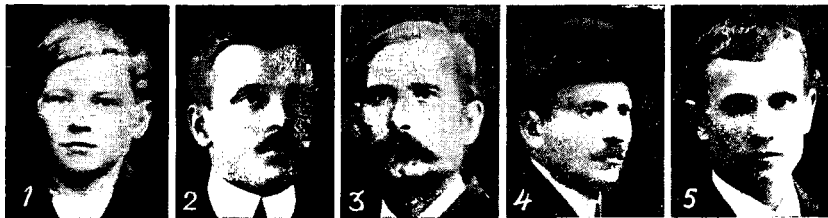
Suominen, August, torppari, synt. 1878. Ammuttiin Narvan kylässä erään riihen raunioille 17.5.1918.

Suominen, Nestori, torpparinpoika, synt. 1902 Vesilahdessa. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä.

Suominen, Valdemar, työmies, synt. 7.7.1897. Katosi tietämättömiin.

Tamminen, Kalle, työmies, synt. Tottijärvellä. Kaatui Lempäälän taistelussa 24.3.1918 21-vuotiaana.

Törmälä, Kalle Johannes, synt. 5.6.1896. Kuoli Lahden vankileirillä 4.7.1918.

1 Pauli Humberg. 2 Oskari Lampinen. 3 Juho August Pihlman. 4 Alfred Virtanen. 4 Emil Väilä.

RUOVESI.

Johansson, Maurits, synt. 15.7.1868.
Ammuttiin Vilppulassa 14.2.1918.
Pohjaslahden t.y. jäsen.

Moisio, Lahja, synt. 26.10.1898.
Kaatui rintamalla Tampereen lä-
histöllä. Pohjaslahden t.y. jäsen.
Simpistö, Nikodemus, synt. 29.3.
1886. Kuoli Tammisaaren vanki-
leirillä keväällä 1918. Pohjaslah-
den t.y. jäsen.

Simpistö, Onni Johannes, synt. 17.6.
1888. Kuoli vankileirillä keväällä
1918. Pohjaslahden t.y. jäsen.

Simpistö, Matti, synt. 17.12.1890.
Kuoli rintamalla. Pohjaslahden
t.y. jäsen.

1 Ville Korpela. 2 Frans Massikkamäki.

JÄMIJÄRVI.

Korpela, Ville, talonisäntä, synt.
15.1.1886 Jämijärvellä. Murhat-
tiin Jämijärven Lauttakankaalla
16.5.1918.

Leppänen, Kalle, räätäli, synt. 14.
1872 Jämijärvellä. Kuoli Lahden
vankileirillä 13.7.1918.

Löytöluoma, Evert, talonpoika,
synt. 2.5.1894. Kuoli 16.8.1918
Tampereen vankileirillä.

Massikkamäki, Frans Iivari, synt.
12.11.1895. Kuoli 15.7.1918 Lahden
vankileirillä.

Salo, Konsta, suutari, synt. 1881.
Murnattiin matkalla Kankaan-
pään 13.2.1918.

HIRVENSALMI.

Ek, Anselm, synt. Mäntyharjulla
18.6.1875. Ammattiin Hirvensal-
mella 9.5.1918. Syväsmäen t.y.
jäsen.

Ripatti, Mooses, synt. Hirvensal-
mella 12.3.1886. Ammattiin Hie-
tasen aseman läheisyydessä 4.2.
1918. Syväsmäen t.y. jäsen.

KORPILAHTI.

Humberg, Pauli. Murhattu tutki-
matta keväällä 1918 Jämsässä.

Lampinen, Oskar, synt. 24.4.1894.
Murhattu 20.3.1918 julmalla ta-
valla.

Pihlman, Juho August, luotsi, synt.
2.10.1875. Murhattu 21.4.1918 Jäm-
sässä.

Virtanen, Alfred, työmies. Murhat-
tu 24.3.1918 Korpilahden ja Jäm-
sän välillä.

Väilä, Emil, työmies. Murhattu 7.3.
1918.

VUOKSENNISKALTA.

Vuosien vaihe 1917—18 oli jo ankaraa aikaa Vuoksenniskalla, sillä elintarvepula oli huutava. Laumoittain kulki tehdasseudun lapsia etsimässä nälkäänsä jotakin tyydykettä. Näille ei riittänyt apua n.s. parempiosaisilta, joten ennestään köyhät työläiset saivat jakaa vaivaisista palasistaan näillekin pyytäjille. Kun jo edellinen vuosi oli ollut omiaan kärjistämään luokkavastakohtia tavallista kireämmälle, antoi tämä kurjuus sille vielä lisää yllykettä.

Mutta kaikesta tästä huolimatta toivottiin yleisesti, että kaikki saataisiin vähitellen rauhallisesti korjaantumaan. Kun kuultiin muualla sattuneista yhteentörmäyksistä valkoisten ja punaisten välillä, niin toivottiin niidenkin pian lakkaavan ja rauhallsuuden palaavan.

Aivan yllätyksenä saatiin kuitenkin jo tammikuun 26 päivänä nähdä valkoisen joukon saapuvan paikkakunnalle junalla ja hevoskyydeillä. Joukko otti paikkakunnan sotilaallisesti haltuunsa, vaikka vastarintaa ei tehnyt kukaan. Täällä oli silloin myöskin venäläisen meriväen Saimaan laivaston ase- ja ammusvarastot, jotka nekin joutuivat valkoisille »valloittajille« ilman vastarintaa, sillä niiden vartioinnista huolta pitävät matruusit oli heidän valkoisille myötämielinen päällikkönsä kutsunut johonkin kokoukseen juuri siksi ajaksi. Vastusta ei siis ollut edes aseman rannassa oleilevan Osmo-laivan »valtaamisessa«, jonka valkoiset ottivat omaan käytäntöön. Sen alakerta joutui palvelemaan vankilana ja yläkerta valkoisten virastohuoneina.

Tämän valtauksen kautta saivat valkoiset vahvan alun Antrean rintaman vahvaksi luomisessa.

Näitä sotaisia toimia katselivat rauhallsuutta harrastavat työläiset suurella levottomuudella ja mielikarvauksella, sillä ne näkivät toiveensa rauhan säilymiseen olevan nyt mahdottomia toteutuakseen. Pian näkyivät sotatilan seuraamukset kaikkialla: Kaikkien luona pantiin toimeen tarkastuksia ja aseitten etsintöjä. Vangitsemisia toimitettiin myöskin ja yleensä tuntui työläisten elämä kovin uhatulta.

Kun sittemmin julkaistiin valkoisten taholta asevelvollisuuskäsky, tuntui se luonnollisesti ahdistettujen työläisten mielestä suorastaan kammottavalta. Ja niinpä nuorempaa miepuolista työläisainesta alkoikin vähitellen salaisesti kulkeutua pois paikkakunnalta sellaisille seuduille, joissa

Veljeshauta Vuoksenniskalla.

työväellä oli valta käsissään. Työläisten ahdistelu muuttui nyt vain pahemmaksi ja varsinkin työväenyhdistyksen jäsenet olivat pahimmin vainottuja. Tuskin kukaan heistä välttyi joutumasta vankeuteen. Monien oli piileskeltävä kaiken talvea mitä tukalimmissa paikoissa, yrittäessään välttää vainoojien käsistä.

Paikkakunnalla olleet venäläiset matruusit vangittiin luonnollisesti myöskin. Heidät lähetettiin aseellisten vartijain saattamina »Sortavalan kautta kotimaahansa«, kuten sanottiin, mutta heidän kohtalonsa lienee jokin muu kuin tavallinen kotiinpaluu.

Asevelvollisuuskutsun jälkeen työväentalo muutettiin vankilaksi. Sinne sitten sullottiin joukottain työläisiä virumaan sekä paikkakuntalaisia että muualta tuotuja. Suurelta joukolta näistä vangeista on nimiluettelokin olemassa heidän passituspapereittensa kautta, mutta paljon on ollut sellaisiakin, joiden nimistä ei ole tietoa. Sen verran tiedetään kuitenkin, että kaikkiaan on työväentalolla vankina pidetty noin 165 henkilöä. Paikkansa pitäviä luetteloja ei ole myöskään siitä, ketkä ovat sieltä vapaiksi päässeet ja ketkä saaneet kuolemantuomion, sillä mikäli papereita on, löytyy niissä vapaaksi lasketuiksi merkityksi m.m. sellaisiakin, jotka ovat iäksi kadonneet elävien ilmoilta ja ovat tiettävästi telotettuja. Telotustuomioita langetti paikallinen tuomioistuin, jonka jäse-

ninä olivat esikunnan jäsenet ja puheenjohtajana siihen määrätty sotasuomari. Viimeiset telotukset tapahtuivat helluntaiaaton, jolloin ammuttiin 6 henkilöä.

Täällä telotettujen joukossa ei liene oman paikkakunnan työläisiä, sillä vaikka heistäkin moni oli saanut kuolemantuomion paikalliselta tuomioistuimelta, niin oli niiden täytäntönnpanolle ehtinyt esteeksi yleinen ampumiskielto. Lähiseutulaisista tulivat telotetuiksi Taneli Frilander ja Emil Tammilehto Tainionkoskelta sekä Oskar Häkkinen ja Viktor Häkkinen Härskiänsaarelta. Yhteensä on täällä telotettu noin 20, mutta ei tiedetä keitä muut heistä ovat. Harakan kankaalla on heidän hautansa tästä hirmuajasta muistuttamassa.

Ruhjoessaan työläisjoukkoja, vakuuttivat valkoiset uhreilleen, että ainakin 50 vuotta tulee kulumaan ennenkuin nähdään hengähdystäkään työväen luokkataisteluliikkeestä. Mutta ennustus ei toteutunut. Noista tärisyttävistä tapahtumista oli kulunut tuskin neljä kuukautta, kun paikkakunnalla työläiset taas ajattelivat luokkataisteluliikkeensä järjestämistä. Syyskuulla kokoonnuttiin jo yksityisten asunnoissa omaa asiaa pohtimaan — omalle yhteiselle talolle ei ollut asiaa, sillä se oli edelleen valkoisten hallussa. Monista ponnistuksista huolimatta ei työväentaloa saatu takavarikosta pois ennenkuin vuoden 1919 heinäkuulla. Se oli tietysti ilon päivä, kun tiedettiin päästävän omalle talolle. Mutta sinne ehdittyä saatiin nähdä hävityksen kaameutta vieläkin, sillä hirmuisesti oli taloa kohdeltu: ikkunat olivat sirpaleina, kirjasto oli tuhottu melkein kokonaan, pistimillä reveltyinä viruivat kirjat hujan hajan, jäsenluetteloihin oli piirrelty kaikellaisia häväiseviä kuvia j.n.e. Mutta muutamien iltojen kestäväällä talkoolla oli taas pahimmat tuhon jäljet siivotut. Elokuun 3 päivänä vietettiin jo taas omaa työväen joukkojuhlaa omalla talolla. Ja vaikka valkoisen voittajan hävitysinto olikin tuhansittain työläisiä hautaan syössyt, oli tässä työväen juhlassa suunnaton väenpaljous-tervehdimässä toimintaa sen aatteen hyväksi, jonka vuoksi oli niin hirmuisesti juuri saatu kärsiä.

EETU SALIN.

Muutammat tämän julkaisun myöntämät rivit eivät riitä alkuunkaan antamaan kuvausta sosialidemokratian tienraivaajan, tulisieluisen kansanjohtajan Eetu Salinin elämäntyöstä, sillä se oli niin suurta ja tulosrikasta, että voimme sanoa Eetu Salinin elämänhistoriaan sisältyvän samalla maamme sosialidemokraattisen työväenliikkeenkin historian.

Eetu Salin syntyi maaliskuun 18 päivänä 1866 Asikkalassa. Isänsä oli kyläsuutari Johan Kustaa Salin. Kodissa oli köyhyys alituisena vieraana ja äitipuolen kasvatukseen joutuneena — äiti kuoli Eetun ollessa kaksi vuotias — oli elämä varsin tiukkaa, isäkin kun kiihkouskonnollisena oli erittäin ankara. Suutaripöydän ääressä, siihen kyettyä, oli työtä tehtävä. Neljäntoistavuotiaana lähti Eetu karkumatkalle ja se matka muodostuikin hänelle siksi itsenäiseen työhön ja toimintaan johtavaksi, joka hänen koko elämäntyötään oli aina kannustamassa.

Ollessaan työssä Turussa ja Tampereella, oli hänellä tavattoman suuri halu kirjallisuuden lukemiseen. Hänen mieltään kiinnittää tällöin jo työväestön keskuudessa orastavat yhteistoiminta-ajatukset, ja hänet tavaankin mukana Tampereella perustetussa työväenyhdistyksessä. Myöhemmin nähdään hänet Helsingissä, missä hän joutuu työväenliikkeen yhdeksi keskeisimmäksi henkilöksi. Jo v. 1895 olivat Helsingin suutarit taistelleet maamme ensimmäisen voittoisan työtaistelun, josta ansion tunnustaen kustannettiin Salin opintomatka Ruotsiin. Näihin aikoihin alkoi työväenliike suuntautua sosialidemokratian tielle.

V. 1898 lähti Salin ensimmäiselle agitatsioonimatkalleen ja senjälkeen hänen tekemänsä matkat ovat lukemattomat, sanoin kuvaamattomat ne herätteet, mitä työväestö kautta maan hänen kauttansa on saanut. Sanomattakin on selvää, että hän joutui erikoisen vainon alaiseksi, olipa sen takia pakoitettu lähtemään ulkomaillekin. Hänen ulkomaanmatkansa olivat kuitenkin vain suureksi hyödyksi. Paitsi että hän niillä hankki itselleen kielitaitoa, sai hän myöskin uutta innostusta ja tarmoa itselleen omistamansa asian eteenpäin viemiseksi. Suomen sosialidemokraattisen työväenpuolueen perustamisesta saakka on Eetu Salinia pidetty puolueen johtavimpana tekijänä. Ei löytynyt edustajakokousta, missä ei kuultu Eetu Salinin teräviä arvosteluja, milloin arvostelu tuli kysymykseen, ja hänen ohjaaville lausunnoilleen annettiin määräävä merkitys.

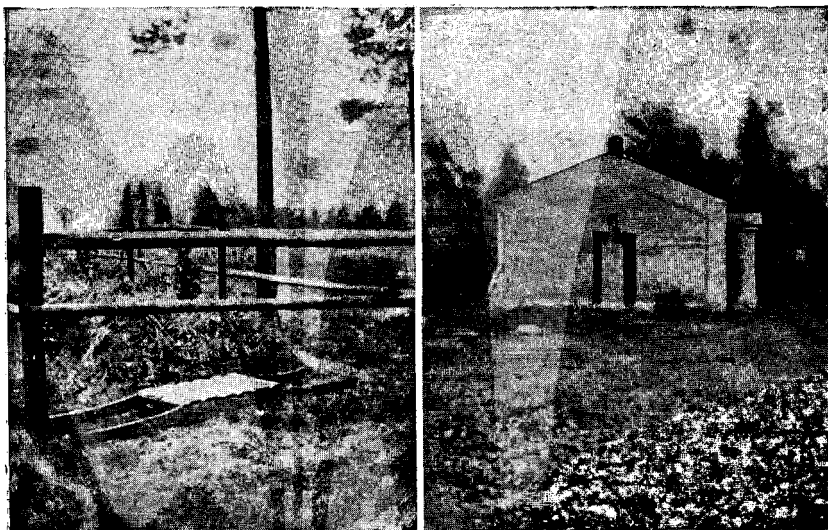
Sanomalehtialallekin riitti Salinilta aikaa, ollen hän ensiksi »Työmiehessä«, sitten »Sosialidemokraatissa« Porissa ja myöhemmin lehtityössä Amerikassakin, mistä palattuaan toimitti »Uusi Yhteiskunta« nimistä aikakauslehteä. Vankilassa ollessaan hän kirjoitti kokoelman runoja ja suorasanaisia kirjoitelmia nimellä »Tyrmässä«. Lukemattomat ovat hänen kynästään lähteneet artikkelit, kirjaset, lentolehtiset y.m. Mitkään työväenliikkeen toimintahaarat eivät hänelle olleet vieraita. Kaikkiin hän otti osaa. Hän oli myöskin edustajana kaikissa puoluekokouksissa, valtiopäivillä 1907 ja 1917 y.m.

Vaikkakin Salin 1918 näki, ettei tilanne ollut kypsytynyt sille otteelle, mihin silloin tartuttiin, niin siitä huolimatta hän seurasi työväenluokan aloittamaa taistelua sydämensä palavalla innolla, hoidellen kuitenkin vain Kansanvaltuuskunnan Tiedonantajan käytännöllistä työtä, kirjoittamatta siihen itse mitään.

Eetu Salin niinkuin kymmenettuhannet muut työväenliikkeen mukana olleet, vaikkapa vain sosialidemokratian aatteet omanneet, joutui porvariston luokkakoston uhriksi. Hänet tuomittiin valtiorikosoikeudessa maanpetoksesta kuolemanrangaistukseen, joka kuitenkin muutettiin kuritushuonerangaistukseksi. Vankilan muurien sisällä ei hänen terveytensä kuitenkaan kestänyt. Salin sairasti vaikeata sydäntautia ja oli luvattu siirtää yksityiseen sairaalaan, mutta toteuttamatta se lupaus jäi.

Huhtikuun 6 päivänä 1919 klo 10 aikaan illalla sammui Eetu Salinin silmien valo Sörnäisten kuritushuoneessa Helsingissä. Sykkimästä taukosi sydän, joka oli voimakkaasti sykkähdellyt työväenluokan yhteisen ja kalliin asian puolesta.

Eetu Salin kuoli, mutta aate, jonka puolesta hän koko elämänsä uhrasi, elää, ja hänen viitoittamaansa tietä kulkee Suomen työväenluokka kohti päämääräänsä.

Vasemmalla: Joukkohauta Mattilanmäen kankaalla, lähellä Lahden hautausmaata; tähän on haudattu n. 300 paikalla amuttua työläistä. Oikealla: »Surmankappeli« Hennalan korvessa; sen seinää vasten on amuttu satoja työläisiä, jotka on haudattu kappelin viereiseen liejuun.

*Eri paikkakunnilla
riveistä poistuneita:*

1 Viktor Mäkinen,
Kiikka. 2 Viktor
Imanuel Nylund,
Kiikka. 3 Frans No-

ki, Somero. 4 Oskari
Noki, Somero. 5
August Numminen,
Somero, Häntälä.
6 August Kokkonen,
Längelmäki. 7 Väi-
nö Löflund, Kalvola.

Juho Rainio.

KALLIS UHRIVERO PORISSA.

Erinäisten työväenjärjestön jäseniä.

Ahti, Kustaa Edvard, torppari, synt. 2.2.1887 Ulvilassa. Kuoli nälkään Ison-Mjölön vankileirillä 20.7.1918.

Artig, Pentti Olavi, ajomies, synt. 6.6.1900 Porissa. Kuoli nälkään Lappeenrannan vankileirillä 15.6.1918.

Aronen, Kustaa, vuokraaja, synt. 27.3.1850 Kauhajoella. Kuoli nälkään Ison-Mjölön vankileirillä 22.6.1918.

Aronen, Viljo Eino, palstatilallisen poika, synt. 24.9.1901 Ulvilassa. Kuoli Ison-Mjölön vankileirillä nälkään 8.8.1918.

Björn, Arvo Oskar, leipuri, synt. 12.10.1890 Merikarvialla. Ammuttiin Lappeenrannan vankileirillä 27.6.1918.

Brännfors, Frans Johan, maanviljelijä, synt. 18.1.1874 Preiviikissä, kot. Ulvilan Koivistolta. Murhattiin Vähän-Rauman metsässä 18.4.1918.

Dunder, Yrjö Hjalmar, työmies, synt. 23.4.1898 Uudella-Koivistolla. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 26.4.1918.

Forsman, Valtter Vilhelm, verstatyöläinen, synt. 1.8.1897 Porissa. Kuoli Helsingin kirurgisessa sairaalassa 29.5.1918, jonne tuli siirrettyä Riihimäen vankileiriltä.

Haavisto, Viktor, jarrumies, synt. 26.10.1874 Urjalassa. Meni pako-
matkalla kotipaikalleen Urjalaan, jossa valkoiset ampuivat hänet 6 tai 7 p:nä toukok. 1918.

Haavisto, Frans Aaron, teurastaja, synt. 1.7.1880 Kokemäellä. Murhattiin Kokemäellä 20.4.1918.

Halminen, Oskar, työmies, synt. 28.2.1869 Porin maalaiskunnassa. Kuoli nälkään Lahden vankileirillä 5.7.1918.

Heinonen, Lauri Valtter, puusepän oppilas, synt. 27.11.1902 Toejoella. Joutui pakomatalla vangiksi Haminaassa, missä 17.5.1918 ammuttiin.

Frans Koskinen.

Vilho Laine.

Halme, Vilhelm Paavo, sekatyöläinen, synt. 31.1.1892 Vähällä-Raumalla. Sai surmansa Kellahden rintamalla 30.3.1918.

Hegberg, Reino Aleksander, soittaja, synt. 1889 Porissa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä kesällä 1918.

Hellström, Emil Theodor, kapellimestari, synt. Oulussa 25.3.1864. Joutui pakomatalla Lahdessa vangiksi ja vankileiriltä päästyään kuoli kotonaan 17.9.1918.

Ilomäki, August Aleksander, työmies, synt. 9.1.1895 Porissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 9.8.1918.

Kivimäki, Juhon Vihtori, työmies, synt. Kullaalla 20.8.1866. Kaatui Leppäkosken taistelussa huhtikuun lopussa.

Koskinen, Frans, sanomalehdentoitittaja, synt. 8.3.1869 Maariassa. Muurarin ammatin jätettyään siirtyi osuustoiminnalliselle alalle kunnes 1908 liittyi Porissa ilmes-tyneen »Sosialidemokraatin» toimitukseen. Vallankumouksen

puhuttua yhtyi mukaan kaikella innolla. Kuoli sydänhalvaukseen Hollolan Herralan asemalla rautatievaunussa.

Laaksonen, Fredrik, maanviljelijä, synt. 28.10.1868 Luvialla. Työväen ja kunnallisissa luottamus-
tehtävissä. Valkoiset silpoivat raa'asti ja murhasivat 15.4.1918 Porissa Ulasoorin metsässä.

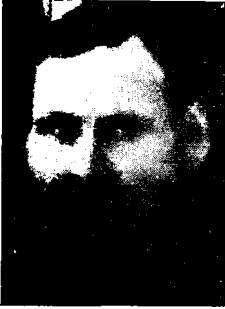
Laakso, Anton Arvid, leipuri, synt. 16.4.1891 Siikaisissa. Katosi pakomatalla jäljettömiin.

Lahtinen, Kaarlo Verner, koneenkäyttäjä, synt. 17.11.1888 Porissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 21.6.1918.

Lahti, Eenokki, työmies, synt. 29.11.1883 Ulvilan Kaasmarkussa. Sai surmansa valkoisten kuulasta 17.4.1918 Kokemäellä.

Lanne, Vilho Jaakko, työmies, synt. 25.7.1894 Porissa. Kuoli vankilasta päästyään Uniluodolla 2.8.1918.

Lanne, Martti Viktor, työmies, synt. Porissa 1.2.1893. Kuoli vankileiriltä päästyään Uniluodolla 20.7.1918.

K. Aronen.

K. E. Ahti.

P. O. Artig.

Lanne, Arvi Johannes, synt. 13.8. 1902 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 22.7.1918.

Laine, Hermann, soittaja, synt. 9. 7.1878 Ulvilan Suosmerellä. Ammuttiin Harjunpään metsässä juoksuhaudaan 11.5.1918.

Laine, Isak Vilho, piirisihteeri, synt. 5.7.1875 Köyliössä. Ammatiltaan puuseppä, joten joutui puoluetöiden ohella seuraamaan mukana ammatillisessa liikkeessään. V:sta 1907 toimi Turun läänin pohjoisen vaalipiirin piirisihterinä. Kansanedustajana useat kerät, lukemattomissa edustajatehtävissä, kunnallisissa tehtävissä j. n. e. Pakomatkalla joutui Hologlassa 3.5.1918 vangiksi, kuljetettiin kidutuksen Hämeenlinnaan,

missä huonona sairaana 21.5. kuljetettaessa kivikasarmilta Suomen kasarmille hävisi, luultavasti tulen kuopatuksi ehkä vielä hengissä ollen toisten mukana.

Leppäranta, Kustaa Alfred, piirirastastaja, synt. 1890 Ulvilassa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä näkään 3.8.1918.

Lehto, Kalle Nestor, satamatyöläinen, synt. 14.3.1888 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 9.8. 1918.

Lindqvist, Frans Vilhelm, työmies, synt. 11.7.1864 Porissa. Kuoli näkään Hämeenlinnan vankileirillä 11.7.1918.

Lindvall, Frans Henrik, työmies, synt. 19.1.1884 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankil. 10.6.1918.

V. E. Aronen.

A. O. Björn.

F. J. Brännfors.

Y. Hj. Dunder.

V. V. Forsman.

R. A. Hegberg.

Lindvall, Vilhelm Nikolai, työ mies, synt. 24.2.1886 Porissa. Kuoli Lahden vankileirillä 30.4.1918.

Lindström, Yrjö Vilhelm, muurari, synt. 5.5.1892 Tampereella. Ammuttiin Forssassa toukokuulla 1918.

Lymy (Lindbom), Johan Vilhelm, kaupanhoitaja, synt. 30.6.1888. Murhattiin Kiikassa 8.5.1918.

Mellin, Juho Eskil, postinkuljettaja, Ahlaisten Lampaluodosta. Paken matkalla tuli ammutuksi Lahdes sa 4.5.1918.

Mylläri, Kalle Nikolai, sekatyöläinen, synt. 4.1.1896 Porissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 20.7.1918.

Niini, Martti Emil, sekatyöläinen, synt. 4.9.1900 Porissa. Kuoli Hä-

meenlinnan vankileirin sairaalassa espanjantautiin.

Nyman, Urho Vilhelm, merimies, synt. 19.11.1893 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1918.

Orjatsalo, Juho Evert, työ mies, synt. 29.12.1892 Kokemäellä. Murhattiin Kokemäellä 20.4.1918.

Paloinen, Aksel Aleksander, työ mies, synt. 4.6.1897 Porissa. Kuoli Suomenlinnan vankileirillä 12.10.1918.

Ranta, Viktor Jalmari, hourujenhoitaja, synt. 21.7.1900 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 4.8.1918.

Ranne, Lauri, vuokraajan poika, synt. 13.4.1902 Porin maalaiskunnassa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 20.7.1918.

E. T. Hellström.

L. V. Heinonen.

V. P. Halme.

F. A. Haavisto.

O. Halminen.

A. A. Ilomäki.

J. V. Kivimäki

K. V. Lahtinen.

Y. V. Lindström.

V. N. Lindvall.

F. Laaksonen.

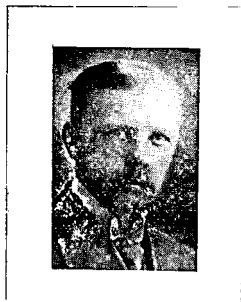
H. Laine.

F. H. Lindvall.

F. V. Lindqvist.

J. V. Lymy.

K. N. Lehto.

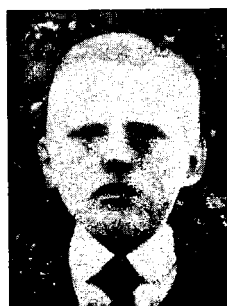
A. A. Laakso.

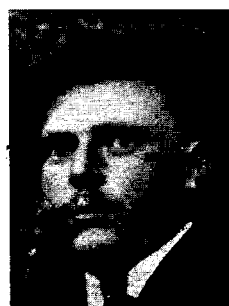
J. E. Mellin.

K. N. Mylläri.

M. E. Niini.

J. E. Orjatsalo.

B. N. Rannikko.

O. P. Raitio.

V. J. Ranta.

Rannikko, Bruno Nikolai, makkarätyöntekijä, synt. 8.9.1898 Porissa. Katosi tietymättömiin Hämeenlinnan rintamalla.

Raitio, Otto Paavali, muurari, synt. 24.1.1886 Harjavallassa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä heinäkuun alkupäivinä 1918.

Rainio, Juho Reinhold, sanomalehdentoimittaja, synt. 5.4.1878 Maariassa. Ammatiltaan latoja, työskenteli Turussa. Liittyi työväenliikkeeseen sen alkuaikoina. Osuustoiminnassa mukana, tutustuen kulutusosuustoimintaan ulkomailinkin. Porissa ilmestynyt »Sosialidemokraatin« toimittajana v. 1906—08. Osuusliike Kansan johtajana 1908—18. Lukuisissa työväen luottamustoimissa. Ei

ottanut osaa vallankumoukseen. Porin porvariston toimesta kokoyön räkkäyksen jälkeen hänet raatihuoneen kellarissa murhattiin 10.5.1918.

Renvik, Onni Toivo, jalkinetyöntekijä, synt. 18.6.1900 Porissa. Kuoli Porin yleisessä sairaalassa Lassilan taistelussa saamastaan luodista 10.3.1918.

Roslöf, Väinö Viljam, työmies, synt. 1900 Harjakankaalla. Sai surmansa Harjakankaan taistelussa 30.3.1918.

Roslander, Väinö Aleksander, koneenkäyttävä, synt. Porissa 1.2.1885. Ammuttiin ilman tutkintoa Raumalla 15.5.1918.

Salokangas, Robert, työmies, synt. Yyterissä 4.9.1874. Kuoli vanki-

L. Ranne.

V. A. Roslander.

L. V. Smedberg.

A. A. Tuominen.

P. Y. Toivonen.

J. F. Valkama.

leiriltä päästyään Porissa yksityis-
sairaalassa 28.6.1918.

Smedberg, Leo Valdemar, kauppa-
apulainen, synt. 17.3.1901 Pietar-
saassa. Ammuttiin Raumalla 15.
5.1918.

Sorell, Yrjö Ilmari, kivityömie-
s, synt. 17.2.1899 Turussa. Kuoli 30.
4.1918.

Toivonen, Yrjö, osuuskaupan hoita-
ja, synt. Kiukaisissa 13.1.1886.
Telotettiin tutkimatta 24.4.1918
Huittisissa, minne vietiin kotoaan
Köyliöstä.

Tuominen, Assar Allan, makkara-
työntekijä, synt. 28.3.1895 Porissa.
Kuoli nälkään Tammissaaren van-
kileirillä 7.7.1918.

Valkama, Juho Erland, ajuri, synt.
17.10.1877 Isollaajoella. Kuoli 4 päi-

vän kuluttua Tammissaaren vanki-
leiriltä päästyään kotonaan.

Vahl, Mikko Viktor, asemamiesten
esimies, synt. Tyrvällä 30.3.1887.
Murhattiin 20.4.1918 Yyterin metsä-
ssä.

Arling, Kalle, sekatyömie-
s. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä 1918.

*Suomen Sahatyöntekijäin Liiton
Porin osaston jäsenet:*

Aalto, Anton, sahan työmie-
s, synt. 6. 10. 1865 Porin maalauskunnassa.
Joutui vangiksi Turun vankilei-
riin, jossa kuoli nälkään 18. 9.
1918.

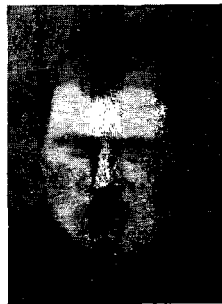
Ahlqvist, Juho Rikhard, sahan työ-
mie- s, syntynyt 9. 1. 1883 Noor-

V. M. Vahl.

A. Aalto.

J. R. Ahlqvist.

J. E. Aho.

O. A. Bärling.

K. Hj. Dunder.

markussa. Ammuttiin Lahdessa 30. 4. 1918.
 Aho, Juho Emil, sahantö mies, synt. 1880 Ulvilassa. Kuoli kotonaan vankileiriltä päästyään heinäkuun puolivälissä 1918.
 Anttila, Johan Henrik, sahantö mies, synt. 13. 1. 1857. Katosi pa-
 komatkalla jäljettömiin.
 Bärling, Otto Anselm, sahantö mies, synt. 14. 11. 1898 Ulvilassa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 15. 8. 1918.
 Dunder, Kaarlo Hjalmar, sahantö mies, synt. 25. 4. 1874 Porissa. Murhattiin Porissa 15. 4. 1918.
 Friman, Vilho Emil, viilari, synt. 1. 2. 1895 Ulvilassa. Sai surmansa Noormarkun Lassilassa 8. 4. 1918.

Granström, Karl Gustaf, sahantö mies, synt. 1876 Kristiinassa. Kaatui Karkun taistelussa 13. 4. 1918.
 Grönroos, Anton Nikolai, sekatyö mies, 28. 2. 1878 Noormarkussa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 13. 6. 1918.
 Grönroos, Frans Wilhelm, sahantö mies, synt. 1873. Kuoli vankilasta tullessaan Pirkkalassa syksyllä 1918.
 Haanpää, Heikki, sahantö mies, synt. 14. 5. 1872 Noormarkussa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 2. 7. 1918.
 Havu, Hugo Aleksander, sahantö mies, synt. 1898 Porin maalaiskunnassa. Kaatui Lavian rintamalla 22. 2. 1918.

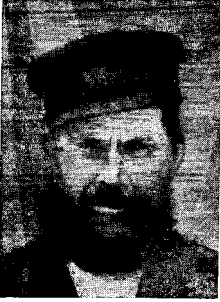
V. E. Friman.

K. G. Granström.

K. A. Honkasalo.

H. Haanpää.

H. A. Havu.

N. V. Huhdanmäki.

Heino, Kalle Kustaa, sahantöemies, synt. 24. 4. 1880 Porin maaseurakunnassa, Ruosniemessä. Kuoli nälkään vankileirissä 17. 6. 1918.

Hellström, Rikhard, sahantöemies, synt. 14. 12. 1877 Porissa. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 3. 7. 1918.

Hellström, Erik Rikhard, edellisen poika, levysepän oppilas, synt. 10. 12. 1899 Porissa. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 2. 9. 1918.

Honkasalo, Kaarlo Armas, sahan-
työ mies, synt. 8. 10. 1891 Porissa. Ammuttiin Viipurissa toukokuun lopulla 1918.

Huhdanmäki, Nestor Verner, työ-
mies, synt. 2. 10. 1893 Noormar-
kussa. Kuoli Lappeenrannan van-
kileirillä 9. 7. 1918.

Jokela, Johan Emil, sahantöemies, synt. 18. 2. 1895 Pomarkussa. Kuoli Tammissaaren vankileirillä heinäkuun lopulla 1918.

Kari, Hugo Johannes, työ mies, synt. 26. 11. 1891 Pomarkussa. Kaatui Lahden taistelussa 29. 4. 1918.

Kaski, Matti, sahantöemies, synt. 22. 10. 1880 Noormarkussa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 30. 6. 1918.

Karlsson, Anton Alfred, sahan-
työ mies, synt. 24. 7. 1887 Toejoella. Kaatui Pomarkussa 1. 3. 1918.

Karlström, Juho Henrik, sahan-
työ mies, synt. 24. 6. 1879 Ulvilassa. Sai surmansa vahingonlaukauk-
sesta 4. 2. 1918 Porin lyseolla.

R. Hellström.

E. R. Hellström.

K. K. Heino.

J. H. Karlström.

M. Kaski.

J. Kivinen.

K. F. Koski.

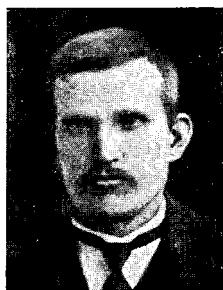
H. J. Kari.

A. A. Karlsson.

E. A. Kovanen.

V. A. Kuusisto.

H. V. Kivin

N. A. Kulmala.

V. V. Koivunen.

K. A. Lahti.

Y. Lehtonen.

F. F. Laiho.

K. F. Laine.

K. O. Lindfors.

A. O. Lindfors.

J. Lepistö.

O. A. Lindfors.

K. B. Murto.

J. A. Mäkinen.

Kivin, Hugo Viktor, sahan työmiehes, synt. 11. 2. 1893 Ruosniemessä. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 18. 6. 1918.

Kivinen, Juhö, sahan työmiehes, synt. 11. 7. 1875 Parkanossa. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä 28. 5. 1918.

Koski, Kaarlo Fredrik, sahan työmiehes, synt. 14. 6. 1878 Ruosniemessä. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä.

Koskell, Frans Johannes, sahan työmiehes, synt. 14. 2. 1899 Ulvilassa. Kaatui Pomarkun taistelussa 9. 3. 1918.

Koivunen, Väinö Vilho, sahan työmiehes, synt. 5. 6. 1891 Toejoella. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 14. 7. 1918.

Kovanen, Erland Arvid, sahan työmiehes, synt. 22. 8. 1889 Ulvilassa. Kaatui Vesalan taistelussa Lahden luona 30. 4. 1918.

Koivunen, Kustaa Vihtori, sahan työmiehes, synt. 21. 5. 1884 Ulvilassa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 5. 7. 1918.

Kuusisto, Viktor Oskar, sahan työmiehes, syntynyt 16. 1. 1875 Nakkilassa. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 15. 9. 1918.

Kulmala, Nestor Arvid, sahanasettaja, synt. 10. 4. 1877 Ulvilassa. Murhattiin Lahdessa 9. 5. 1918.

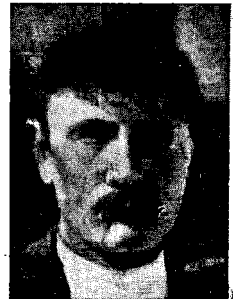
Lahti, Karl Alfred, sahan työmiehes, synt. 21. 11. 1887 Ulvilassa. Murhattiin Harjunpään metsässä 11. 5. 1918.

J. N. Männistö.

E. Murtomäki.

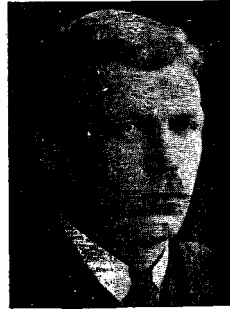
J. O. Mäkelä.

V. I. Nordlund.

V. F. Niinimäki.

A. A. Nurmí.

Laiho, Frans Ferdinand, sahantyö-
mies, synt. 10. 1. 1884 Kokemäellä.

Kuoli Tammissaaren vankileirillä
heinäkuun alussa 1918.

Laiho, Ivar Rikhard, sahantyö-
mies, synt. 13. 12. 1882 Laviolla. Kuoli
Tammissaaren vankileirillä 10. 7.
1918.

Laine, Kalle Fredrik, sahantyö-
mies, synt. 29. 9. 1899 Ulvilassa. Kaatui
taistelussa Lavian rintamalla 22.
2. 1918.

Lepistö, Juho, työmies, synt. 2. 10.
1888 Hyvelässä. Kuoli Hämeen-
linnan vankileirillä 6. 8. 1918.

Lehtonen, Yrjö, sahantyö-
mies, synt. 10. 5. 1890 Ulvilassa. Kuoli Tu-
run vankileirillä 26. 7. 1918.

Lindfors, Arvi Oskari, sahantyö-
mies, synt. 17. 3. 1898 Ulvilassa.

Kuoli nälkään Hämeenlinnan van-
kileirillä 22. 7. 1918.

Lindfors, Oskar Alarik, synt. 24. 5.
1881 Ulvilan Toejoella. Kuoli
Poltinahon sairaalassa Hämeen-
linnassa kesällä 1918.

Lindfors, Karl Oskar, sahantyö-
mies, synt. 5. 2. 1873 Nakkilassa. Kuoli
nälkään Hämeenlinnan vankilei-
rillä heinäkuulla 1918.

Löven, August Edvard, sahantyö-
mies, synt. 2. 2. 1889 Uudella-Koi-
vistolla. Kuoli Hämeenlinnan van-
kileirillä saamaansa tautiin koto-
naan 10. 4. 1920.

Murto, Karl Boreo, kelloseppä, synt.
30. 9. 1880. Kuoli nälkään Suo-
menlinnassa.

Murtomäki, Emil, sahantyö-
mies, synt. 1. 9. 1871 Noormarkussa.

K. N. Numme.

Matti Prittinen.

U. J. Peltonen.

O. Pohjantähti.

K. V. Pääkkönen.

V. E. Pavén.

- Kuoli Lappeenrannan vankileirillä 16. 7. 1918.
- Mäkelä, Frans Viktor, sahatyö-
mies, synt. 30. 5. 1884 Ulvilassa.
Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä
nälkään 3. 7. 1918.
- Männistö, Johan Nestor, sahatyö-
mies, synt. 13. 12. 1870 Harjaval-
lassa. Kuoli Hämeenlinnan van-
kileirillä 3. 7. 1918.
- Mäkinen, Juho Anselm, sekatyö-
mies, synt. 18. 2. 1878. Kuoli Tammisaaren vanki-
leirillä 4. 7. 1918.
- Mäkelä, Jaakko Oskari, sekatyö-
mies, synt. 24. 11. 1886 Noormar-
kussa. Kuoli Hämeenlinnan van-
kileirissä.
- Niinimäki, Väinö Fredrik, sahatyö-
mies, synt. 31. 12. 1895 Porissa.
- Kuoli Riihimäen vankileirillä 18
6. 1918.
- Nordlund, Vilho Isak, sahatyö-
mies, synt. 20. 5. 1874 Ulvilassa.
Kuoli Tammisaaren vankileirillä
28. 7. 1918.
- Nurmi, Anton Albert, työmie-
s, synt. 30. 9. 1887 Ulvilassa. Kuoli
kotona joku aika vankilasta pää-
semisensä jälkeen.
- Numme, Kustaa Nikolai, sahatyö-
mies, synt. 6. 6. 1878 Ulvilassa.
Kuoli Tammisaaren vankileirillä
29. 8. 1918.
- Ruckman, Frans Vilho, sahatyö-
mies, syntynyt 17. 6. 1870 Ulvi-
lassa. Kaatui Karkun taistelussa
16. 4. 1918.
- Pavén, Viktor Edhart, lautatarhan-
työläinen, synt. 8. 1. 1877 Porissa.

K. V. Ruusunen.

K. V. Seppo.

K. Hj. Suniva.

F. J. Salminen.

U. N. Sundell.

K. F. Saarinen.

Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 7. 7. 1918.
 Peltonen, Urpo Johannes, työmies, synt. 2. 6. 1898 Porin maaseurakunnassa. Kuoli nälkään Lappeenrannan vankileirillä 9. 7. 1918.
 Prittinen, Matti, sekatyömies, synt. 9. 1. 1890 Kalajoella. Sai surmansa Hämeenlinnassa huhtikuulla 1918.
 Pohjantähti, Oskari, sahantyo mies, synt. 14. 7. 1883 Porin maaseurakunnassa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 16. 6. 1918.
 Pääkkönen, Kalle Viktor, sahantyo mies, synt. 1892 Nurmeksessa. Kuoli nälkään Lahden Hennalassa heinäkuulla 1918.
 Ruusunen, Kalle Väinö, sahantyo mies, synt. 2. 9. 1898 Kokemäellä.

Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 6. 7. 1918.
 Saarinen, Kaarlo Emil, sahantyo mies, synt. 2. 7. 1896 Ulvilassa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 2. 7. 1918.
 Salminen, Frans Juho, sahantyo mies, synt. 7. 1. 1866 Kokemäellä. Kuoli Suomenlinnan vankileirin sairaalassa 28. 10. 1918.
 Salminen, Karl Oskar, sahantyo mies, synt. 19. 9. 1892 Ulvilassa. Kuoli isoon rokkoon Hämeenlinnan vankileirillä 24. 6. 1918.
 Salminen, Lauri Johannes, työmies, synt. 27. 2. 1899 Ulvilassa. Kuoli Turun vankileirillä nälkään 2. 8. 1918.
 Salminen, Frans Johannes, sahantyo mies, synt. 22. 6. 1885 Ulvi-

F. C. Salminen.

F. J. Salminen.

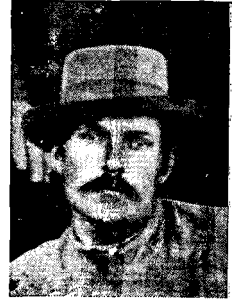
T. H. Sahlsten

S. J. Sinivaara.

F. J. Suominen.

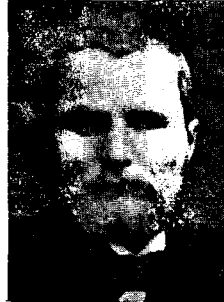

H. Tammi.

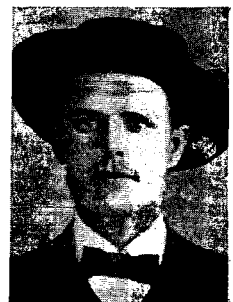
- lassa. Kaatui Harjakankaan taiste-
telussa 30. 3. 1918.
- Sahlsten, Toivo Henrik, työmie-
s, synt. 20. 7. 1900. Kuoli nälkään
Tammisaaren vankileirillä 10. 8.
1918.
- Seppo, Karl Viktor, sahantyo-
mies, synt. 21. 12. 1890 Porin maaseura-
kunnassa. Kuoli Suomenlinnassa
16. 11. 1918.
- Sinivaara, Sulho Johannes, sahan-
työmies, synt. 10. 6. 1897 Porissa.
Kuoli Ison-Mjölön vankileirillä
26. 6. 1918.
- Stenberg, Frans Oskar, puutyömies,
synt. 24. 7. 1877 Ulvilassa. Sai
surmansa oman käden kautta
Huittisissa keväällä 1918.
- Sundell, Uno Nikolai, sahantyo-
mies, synt. 18. 4. 1899 Porin maa-
seurakunnassa. Surmattiin Hol-
lolan kirkolla 1. 5. 1918.
- Suominen, Frans Jalmari, sahantyo-
mies, synt. 23. 2. 1893 Kiukaisissa.
Ammuttiin Tyrvällä 19. 4. 1918.
- Suniva, Kustaa Hjalmar, sahanaset-
taja, synt. 23. 11. 1879 Porin maa-
seurakunnassa. Kuoli Hämeenlin-
nan vankileirillä 23. 8. 1918.
- Tammi, Herman, sahantyo-
mies, synt. 20. 2. 1864 Ulvilassa. Kuoli
Lappeenrannan vankileirillä 6. 7.
1918.
- Taimi, Kalle Anton, sahantyo-
mies, synt. 5. 1. 1883 Ulvilassa. Kuoli
nälkään Lappeenrannassa vanki-
leirillä 10. 6. 1918.
- Vahtera, Uno Verner, sahantyo-
mies, synt. Ulvilassa 20. 9. 1897.
Kuoli heti vankileiristä päästyään

K. A. Taimi.

K. V. Vrtanen.

K. O. Väre.

U. V. Vahtera.

V. Österlund.

N. Aaltonen.

Virtanen, Kustaa Vihtori, sahan-
työmies, synt. Eurajoella 30. 5. 1873.
Kuoli Tammissaaren vankileirillä
23. 8. 1918.

Väisänen, Bruno Hjalmar, sahan-
työmies, syntynyt 17. 11. 1883 Po-
rissa. Kuoli Tammissaaren vanki-
leirillä 9. 8. 1918.

Väre, Karl Oskar, sahan-
työmies, synt. Toejöella 2. 5. 1894. Kuoli
vankileirillä saamansa sairauden
uhrina 23. 8. 1918.

Österlund, Viktor, sahan-
työmies, synt. Porin maaseurakunnassa 15.
7. 1884. Kuoli nälkään Hämeen-
linnan vankileirillä 24. 6. 1918.

*Porin Rauta- ja Metallityöntekijän
a.o:n jäsenet.*

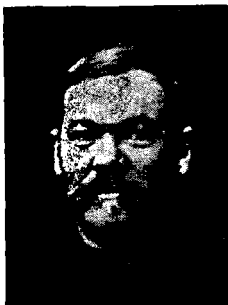
Aaltonen, Nestor Alarik, levyseppä,
synt. 30. 11. 1877 Kauhajoella.
Kuoli Turun vankileirillä 2. 9.
1918.

Andersson, Juho Fredrik, seppä,
synt. 26. 9. 1869 Porissa. Kuoli
Riihimäen vankileirillä 4. 7. 1918.

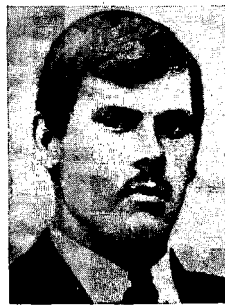
Alander, Väinö Ilmari, synt. 7. 10.
1892 Porissa. Kuoli vankileiriltä
päästyään kotiin syksyllä 1918.

Alho, Juho Aksel, levyseppä, synt.
24. 4. 1898 Porissa. Kuoli nälkään
Turun vankileirillä 20. 8. 1918.

Alm, Aksel Adolf, levyseppä, synt.
23. 12. 1882 Porissa. Kuoli näl-
kään Lappeenrannan vankileirillä
23. 6. 1918.

J. F. Andersson.

V. I. Alander.

J. A. Alho.

A. Alm.

E. J. Andersson.

J. A. Aro.

A. V. Aspblom.

L. Barman.

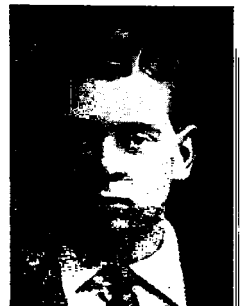
F. V. Boelius.

T. O. Boelius.

K. K. Boelius.

T. E. Forsten.

K. J. Hermi.

E. N. ja Selma Josefiina Hjulström.

T. V. Holger.

Rikhard Himmelroos.

V. Hagner.

V. I. Ilén.

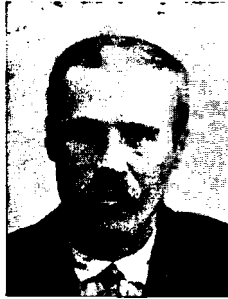
H. R. Jokinen.

E. Korhonen.

F. V. Kapusta.

F. V. Koivu.

A. K. Käri.

Andersson, Eino J., rautasorvari, synt. 7. 6. 1899 Porissa. Kuoli Riihimäen vankileirissä 23. 9. 1918.

Aro, Johan Anton, työmiehes, synt. 14. 11. 1894 Porin maalaiskunnassa. Murhattiin Tyrvällä 14. 4. 1918.

Aspblom, Aulis Vilhelm, valajanoppilas, synt. 11. 5. 1898 Porissa. Riihimäen vankileiriltä päästyään kuoli kotonaan 2. 1. 1919.

Barman, Lennart, levyseppä, synt. 14. 8. 1873 Porissa. Joutui vangiksi, kadoten senjälkeen jäljettömiin.

Boelius, Ture Osvald, viilaaja, synt. 4. 2. 1898 Porissa. Ammuttiin Porissa kevätkesällä 1918.

Boelius, Karl Konstant, viilaaja,

synt. 14.12. 1899 Porissa. Kuoli Porissa vankileiristä päästyään 7. 12. 1918.

Boelius, Frans Vilhelm, viilaaja, synt. 1. 7. 1894 Turussa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 11. 7. 1918.

Ekman, Karl Fredrik, levyseppän oppilas, synt. 23. 1. 1901 Ulvilassa. Kuoli Isoon rokkoon Hämeenlinnan vankileirillä 2. 7. 1918.

Forsten, Toivo Edvard, synt. 10. 1. 1899 Ulvilan Toejoella. Kuoli kotonaan 1. 9. 1918 päästyään Lappeenrannan vankileiriltä.

Hagner, Viktor, kattilaseppä, synt. 10. 4. 1868 Porissa. Kuoli nälkään Lappeenrannan vankileirillä 8. 7. 1918.

K. A. Ketola.

G. V. Koski.

Y. A. Kylänen.

U. J. Lindberg.

O. A. Lindfors.

L. O. Linden.

Hermi, Karl Johannes, valaja, synt. 8. 4. 1898 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä kesällä 1918.

Himmelroos, Rikhard, valaja, synt. 28. 4. 1891 Luvialla. Kuoli Tammisaaren vankileirissä 15. 8. 1918.

Holger, Tauno Viktor, viilaaja, synt. 15. 5. 1899 Porissa. Teloitettiin Vähän-Rauman metsässä keuhkokuumeella 1918.

Hjulström, Selma Josefiina ja Emil Nikolai, edellinen synt. 30. 9. 1891 Merikarvialla ja jälkimäinen 30. 10. 1891 Porissa. Yhdessä lähtivät aviopuolisot pakomatkalle ja yhdessä heidät valkoiset ampuivat 2. 5. 1918 Hollolassa.

Ilen, Veikko Ilmari, lämmittäjä, synt. 1. 1. 1897 Porissa. Kuoli Lappeenrannan vankileirissä

Jokinen, Hugo Rafael, viilaaja, synt. 26. 12. 1899 Porissa. Kuoli Lappeenrannan vankileirissä 26. 6. 1918.

Jokinen, Karl Viktor, valaja, synt. 15. 1. 1866 Kiikoisissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 9. 8. 1918.

Korhonen, Edvard, rautasorvaaja, synt. 30. 3. 1891 Porissa. Sai surmansa Lappeenrannan joukkomurhassa.

Kylänen, Yrjö Albin, levyseppä, synt. 4. 6. 1896 Kivennavalla. Kuoli Tammisaaren vankileirissä 6. 8. 1918.

Kapusta, Frans Viktor, viilaaja, synt. 21. 5. 1870 Puolassa. Ammuttiin Vähän-Rauman metsässä yhdessä kolmen muun luokkaurin kanssa 16. 4. 1918.

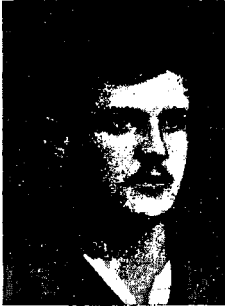
E. A. Lähde.

J. E. Lindstedt.

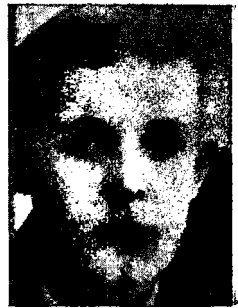
O. V. Lindroos.

K. A. Lindroos.

M. R. Lindroos.

E. E. Lähdevuori.

Koivu, Frans Viktor, metallityöläinen, synt. 13. 2. 1878 Kankaanpäässä. Kuoli nälkään Tammissaaren vankileirissä 9. 9. 1918.

Käri, Aaro Konrad, verstastyöläinen, synt. 1. 7. 1886 Porissa. Kuoli Lappeenrannan rokkosairaalassa 29. 5. 1918.

Ketola, Karl Anton, synt. 26. 8. 1889 Porissa. Murhattiin Forssassa 23. 4. 1918.

Koski, Gustaf Vilhelm, valaja, synt. 19. 3. 1888 Huittisissa. Kuoli Riihimäen vankileirillä heinäkuulla 1918.

Koskela, Viktor, työmies, synt. 29. 6. 1899 Porissa. Kadonnut tietämättömiin.

Lindstedt, Johan Edvard, metallisorvaajan oppilas, synt. 29. 6. 1900

Helsingissä. Murhattiin Haminaissa 7. 5. 1918.

Lindroos, Oskar Vilhelm, valuri, synt. 10. 10. 1892 Ulvilan Toejoella. Kuoli nälkään Tammissaarella elokuun keskivaiheilla 1918.

Lindroos, Kalle Aksel, edellisen veli, valuri, synt. 10. 10. 1894 Ulvilan Toejoella. Kuoli nälkään Tammissaaren vankileirillä elokuun lopulla 1918.

Lähde, Emil Arvid, peltiseppä, synt. 27. 8. 1887 Porissa. Kuoli kesäkuun keskivaiheilla nälkään Tammissaaren vankileirillä.

Lindroos, Martti Rikhard, edellisten veli, verstastyöläinen, synt. Ulvilan Toejoella 1896. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä kesäkuulla 1918.

K. V. Lovén.

I. V. Murtonen.

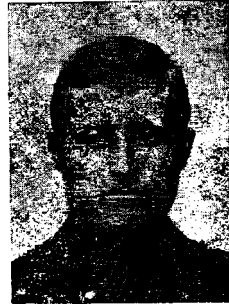
K. V. Mannila.

F. F. Niinikoski.

J. N. Nordlund.

J. V. Nurmi.

Lovén, Karl Vilhelm, verastyöläinen, synt. Porissa 1856. Kuoli Risteellä vahingonlaukauksesta.

Lähdevuori, Eino Emil, valimotyöntekijä, synt. 2.10.1897 Porissa. Kuoli Tammissaaren vankileirillä heinäkuun loppupäivinä 1918.

Lindberg, Uno Johannes, konepajan työmies, synt. 13. 3. 1894 Lavialla. Kuoli Tammissaaren vankileirissä 30. 7. 1918.

Lindfors, Oskar Alarik, sahantyo mies, synt. 16.12. 1900 Ulvilan Toejoella. Kuoli nälkään Tammissaaren vankileirissä 31. 7. 1918.

Linden, Lauri Oskar, levyseppä, synt. 8. 11. 1898 Porissa. Kuoli 6. 2. 1920 vankilassa saamaansa keuhkotautiin.

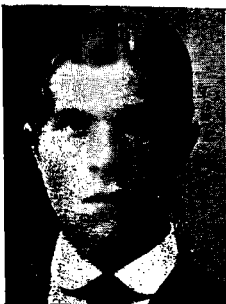
Mannila, Kustaa Vilho, viilaja, synt. 8. 1. 1892 Ulvilassa. Kaatui Lavian taistelussa 15. 2. 1918.

Murtonen, Iisak Viktor, valaja, synt. 8. 4. 1858 Kankaanpäässä. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä kesäkuulla 1918.

Nurmi, Juho Vihtori, levyseppä, synt. 13. 6. 1846 Porin maaseurakunnassa. Kuoli nälkään Tammissaaren vankileirillä.

Niinikoski, Frans Fredrik, valaja, synt. 29. 11. 1883 Kullaalla. Kadonnut Lahdessa kevätkesällä 1918.

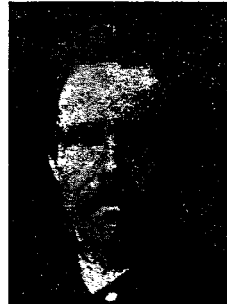
Niemi, Oskar Evert, viilaja, synt. 7. 3. 1901 Lavialla. Kuoli nälkään Lappeenrannan vankileirillä kesällä 1918.

O. E. Niemi.

L. H. Nordlund.

F. O. Nordman.

F. V. Rosnell.

Y. V. Riento.

A. K. Rosengrén.

Nordlund, Lauri Harald, rautasorvari, synt. 19. 4. 1889 Porissa. Kaatui taistelussa Lavian rintamalla 15. 2. 1918.

Nordman, Frans Oskar, valaja, synt. 28. 3. 1872 Kankaanpäässä. Kuoli nälkään Lappeenrannan vankileirillä 28. 6. 1918.

Nordlund, Johan Nikolai, levyseppä, synt. 15. 2. 1870 Ulvilan Harjunpäässä. Ammuttiin Risteen asemalla 15. 4. 1918.

Riento, Yrjö Verner, autonkuljettaja, synt. 5. 10. 1895 Kokemäellä. Kuoli 22. 6. 1918 päästyään pois Hämeenlinnan vankileiriltä.

Rosengrén, Arvo Kustaa, metallisorvaaja, synt. 30. 10. 1893 Porissa. Kuoli Tampereella 10. 8. 1918

matkalla kotiinsa Hämeenlinnan vankileiriltä.

Roos, Frans Viktor, työmies, synt. 28. 3. 1890 Porissa. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä.

Roslander, Uno Rafael, rautasorvaaja, synt. 27. 4. 1887 Porissa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä.

Rosnell, Arvo Ilmari, sorvaaja, synt. 28. 5. 1898 Porissa. Kuoli nälkään Lahden vankileirissä 14.6.1918.

Rosnell, Frans Verner, konepajan työmies, synt. 13. 7. 1891 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 16. 7. 1918.

Santamäki, Kalle Kustaa, levyseppä, synt. 25. 5. 1896 Porissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirissä 16. 8. 1918.

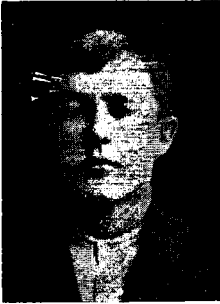
A. I. Rosnell.

U. R. Roslander.

F. V. Roos.

H. R. Söderman.

V. E. Söderling.

K. K. Santamäki.

Söderling, Vilho Emil, höyryvasaran käyttäjä, synt. 3. 6. 1900 Porissa. Kuoli kotonaan viikon kuluuttua päästyään Riihimäen vankileiriltä.

Söderman, Hugo Rikhard, levyseppä, synt. 20. 6. 1901 Ulvilan Toejoella. Kuoli kotonaan 27. 10. 1918 vankilasta päästyään.

Sola, Vilhelm Gunnar, sähkötyömies, synt. 18. 7. 1899 Porissa. Ammuttiin Riihimäellä keuhkösällä 1918.

Tamminen, Juho, valajan apulainen, synt. 18. 1. 1884 Pomarkussa. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä 18. 8. 1918.

Varell, Edvard Malakias, viilaaja, synt. 18. 4. 1880. Kuoli Suomenlinnassa 24. 9. 1918.

Virtanen, Karl Oskar, metallityöläinen, synt. 6. 8. 1901 Porissa. Kaatui Riihimäen vankileiriltä Hauholle, jossa kuoli 18. 9. 1918.

Väre, August Ilmari, rautasorvaaja, synt. 11. 5. 1894 Ulvilan Toejoella. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 1. 9. 1918.

Vesman, Antti, sähkötyömies, synt. 10. 3. 1883 Ulvilan Toejoella. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 7. 7. 1918.

Vihlman, Yrjö Enok, valajan oppilas, synt. 2. 4. 1900 Kokemäellä. Kaatui 8. 4. Saunakoskella.

Viljanen, Johan Gustaf, seppä, synt. Janakkalassa 30. 6. 1863. Kaatui Tampereen valloituksessa 27. 3. 1918.

V. C. Sola.

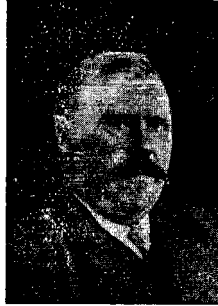
E. M. Varell.

A. Vesman.

Y. E. Vihlman.

J. G. Viljanen.

K. O. Virtanen.

Valden, Viktor Johannes, valajansoppilas, synt. 13.2.1900 Porissa. Kaatui taistelussa Pomarkun rintamalla 8.3.1918.

Akerström, Jaakko Alfred, viilaaja, synt. 25.6.1873 Helsingissä. Kuoli Riihimäen vankileirillä heinäkuulla 1918.

Suomen Tehdas- ja Sekatyöväenliiton Porin osaston jäsenet.

Aalto, Juho Edvard, ajomies, synt. 7.7.1877 Noormarkussa. Kuoli nälkään Hennalassa 9.7.1918.

Aro, Alfred Aleksander, työmies, synt. 6.6.1894 Porissa. Kuoli nälkään Hennalan vankileirillä kesällä 1918.

Boelius, Johan Assar, työmies, synt. 8.9.1892 Porissa. Kuoli Tammissaaren vankileirillä.

Fredriksson, Kustaa Vilhelm, työmies, synt. 27.5.1897 Porissa. Kuoli H:linnan vankileirillä 1918.

Grönfors, Isak Enok, työmies, synt. 1874 Porissa. Kuoli Riihimäen vankileirillä kesällä 1918.

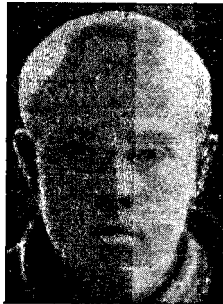
Grönroos, Johan Robert, kivityösmies, synt. 9.12.1871 Porissa. Kuoli Lahden vankileirillä 31.8.1918.

Gustafsson, Karl Edvard, työmies, synt. 28.4.1875 Porissa. Kadonnut tietymättömiin Tammissaaren vankileiristä elokuun keskipoikkeilla 1918.

Henriksson, Frans Albert, työmies, synt. Porissa v. 1895. Kuoli Tammissaaren vankileirillä.

A. I. Väre.

V. J. Valden.

J. A. Åkerström.

J. E. Aalto.

A. A. Aro.

J. A. Boelius.

- Heinonen, Gustaf Henrik, työmies, synt. Porissa 20.9.1886. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä.
- Hiljanen, Viktor Fredrik, työmies, synt. Kiukaisissa Harolan kylässä 6.12.1896. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 3.5.1918.
- Hocksell, Oskar Heribert, sekatyöntekijä, synt. 16.3.1881 Lavialla. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 9.9.1918.
- Höckert, Arvid Armas, työmies, synt. Porissa 13.9.1897. Kaatui Harjakankaan taistelussa.
- Inberg, John Oskar, työmies, synt. 24.4.1892 Kullaalla. Kuoli Suomenlinnassa 12.3.1918.
- Jokinen, Juho, suutari, synt. 7.7.1870 Luopioisissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 16.7.1918.
- Jokinen, Leo, edellisen poika, sekatyömies, synt. 3.5.1898 Tampereella. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 3.7.1918.
- Karlsso, Kustaa Aleksander, työmies, synt. 11.9.1890 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1918.
- Kortensniemi, Hugo Arttur, työmies, synt. 15.12.1897 Ulvilassa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 29.7.1918.
- Laine, Niilo Vilhelm, työmies, synt. 17.7.1899 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä kesällä 1918.
- Laine, Arno Armas Herman, työmies, synt. 15.2.1895 Porissa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 1918.
- Lahti, Karl Viktor, sekatyöläinen, synt. 27.10.1883 Porin maalaiskunnassa.

K. V. Fredriksson.

J. R. Grönroos.

K. E. Gustafsson.

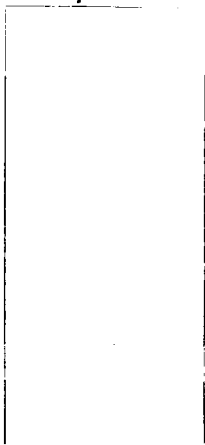
I. E. Grönfors.

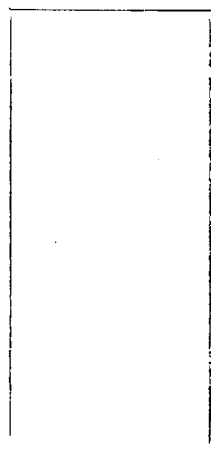
O. H. Hocksell.

F. A. Henriksson.

Juho Jokinen.

A. A. Höckert.

G. F. Heinonen.

J. O. Inberg.

K. A. Karlsson.

H. A. Kortensniemi.

S. O. Lehto.

K. Leinberg.

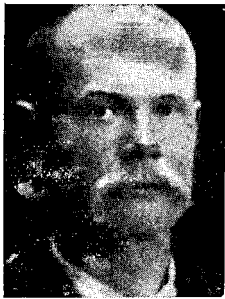
K. J. Lemberg.

V. S. Limnell.

J. F. Limnel.

J. V. Lindblad.

F. H. Lindfors.

F. H. Lindfors.

F. V. Niemi.

H. V. Nylund.

- nassa. Kuoli kotonaan 23.7.1918 heti Lahden vankileiriltä pois-päästyään.
- Lahtinen, Niilo Herman, merimies, synt. 19.2.1896 Porissa. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä.
- Lehto, Sem Oskar, kadunlaskija, synt. 12.7.1874 Porissa. Kuoli nälkään Lappeenrannan vankileirillä.
- Leinberg, Karl, makkaratyöntekijä, synt. Porissa 1895 marraskuussa. Katosi huhtikuun lopulla tietämättömiin.
- Lemberg, Karl Jalmar, sekatyömies, synt. 16.6.1890. Ammuttiin Huitisten Lauttakylässä 17.4.1918.
- Limnell, Vilho Sigfrid, sekatyöläinen, synt. 5.6.1881 Porissa. Ammuttiin Kouvolassa 22.5.1918.
- Limnell, Johan Fredrik, merimies, synt. 6.12.1888 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 23.8.1918.
- Lindblad, Juho Vilhelm, työmies, synt. 19.11.1874 Porissa. Kuoli nälkään Suomenlinnassa 1918.
- Lingman, Karl Emil, työmies, synt. 2.2.1898 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1918.
- Lindfors, Frans Henrik, työmies, synt. 19.2.1893 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 16.8.1918.
- Lundgren, Karl Oskar, työmies, synt. 20.7.1894 Porissa. Kuoli Viipurin vankileirissä kesällä 1918.
- Mäkinen, Lauri Armas, työmies, synt. 15.7.1899 Porissa. Tietämättömiin kadonnut pakomatalla.

R. N. Nylund.

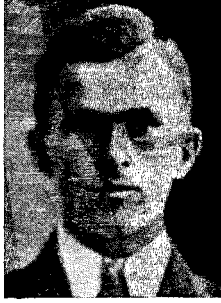
N. O. Palmroos.

A. A. Palmroos.

V. H. Raita.

M. J. Raita.

E. A. Rantala.

Niemi, Frans Väinö, sekatyöläinen, synt. 22.10.1892 Eurajoella. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä Nordlund, Karl Viktor, työmies, synt. 24.2.1898 Porissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 1918. Nordlund, Yrjö, työmies, synt. 13.5.1896 Porissa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 1.8.1918. Nylund, Rafael Nikolai, työmies, synt. 20.4.1896 Porissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä syyskevällä 1918. Nylund, Henrik Verner, työmies, synt. 1.7.1888 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä kesällä 1918. Nylund, Frans Ivar, työmies, synt. 3.4.1898 Porissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä heinäkuulla 1918.

Nyman, Väinö August, merimies, synt. 10.12.1890 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 1918. Palmroos, Niilo Oskar, työmies, synt. 12.4.1891 Porissa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä syyskesällä 1918. Palmroos, Aksel Alarik, työmies, synt. 11.3.1893 Porissa. Sortui kuten veljensäkin Tammisaaren vankileirillä nälkäkuoleman uhriksi. Raita, Vilho Henrik, sekatyömies, synt. 5.3.1876 Uudessakaupungissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä nälkään 23.6.1918. Raita, Martti Johannes, ajuri, synt. 17.10.1892 Porissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirin sairaalassa.

E. J. Ruohomäki.

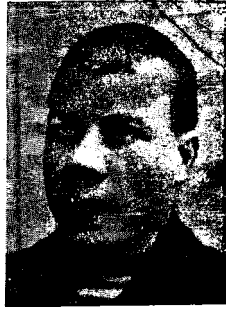
F. J. Rein.

K. K. Salminen.

J. N. Siivonen.

J. F. Sandström.

K. V. Salo.

Rantala, -Emil Aleksander, työmies, synt. 17.7.1886 Porissa. Sai surmansa Harjakankaan taistelussa 30.3.1918.

Rein, Eino Rikhard, työmies, synt. 1899 Porissa. Kaatui huhtikuun loppupäivinä 1918 Lahden taistelussa.

Rein, Feliks Verner, työmies, synt. 1895 Porissa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä syyskuun 1918.

Ruohomäki, Eino Johannes, työmies, synt. 24.2.1900 Harjavallassa. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä 13.1.1919.

Salminen, Fredrik, työmies, synt. 9.1.1868 Porissa. Kuoli nälkään Lahden vankileirillä 15.7.1918.

Salminen, Karl Kustaa, työmies, synt. 1.2.1860 Porissa. Kuoli Riihimäen vankileirillä 1918.

Sandström, Johan Fredrik, sekatyömies, synt. 23.6.1875 Porissa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 6.9.1918.

Sahlberg, Teodor Ludvig, työmies, synt. 2.11.1889 Porissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 1918.

Salo, Kaarlo Viktor, sekatyömies, synt. 12.12.1886 Ahlaisissa. Kuoli nälkään Lappeenrannan vankileirillä elokuun puolivälissä 1918.

Siivonen, Johan Nestor, sekatyöläinen, synt. 18.2.1878 Kullaalla. Kadonnut tietymättömiin Lahden valloituksen jälkeen.

Syrjänen, Urho Aleksander, työmies, synt. 9.7.1891 Porissa. Kuoli

F. Salminen.

Y. E. Södergren.

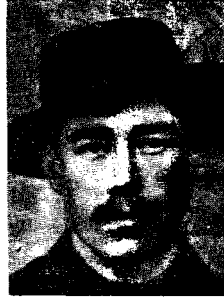
U. A. Syrjänen.

T. L. Sahlberg.

A. A. Tuomi.

U. N. Tilenius.

Tammisaaren vankileirillä syyskesällä 1918.

Södergren, Yrjö Edhard, työmies, synt. 26.5.1900 Porissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 26.7.1918.

Tuominen, Elli Amanda, työläisnainen, synt. 13.10.1900. Ammuttiin Lahden vankileirillä 10.5.1918.

Tuomi, Aksel Aleksander, työmies, synt. 16.11.1890 Porissa. Ammuttiin Nerkoossa kevätkesällä 1918.

Tilenius, Urho Nikodemus, liha-kauppias, synt. 1.6.1894. Kaatui Harjakankaan taistelussa 30.3.1918.

Ullengren, Uno Eemil, työmies, synt. 21.2.1895 Porissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 1918.

Uotila, Hugo Johannes, työmies, synt. 29.9.1894 Porissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 1918.

Virta, Yrjö Johan, teurastaja, synt. 19.5.1898 Porissa. Kuoli nälkään Hennalan vankileirillä kesällä 1918.

Virta, Vilho Emil, teurastaja, synt. 1.3.1896 Porissa. Kuoli kotonaan Porissa palattuaan Hennalan vankileiriltä.

Vuori, Lennart Aleksander, työmies, synt. 28.4.1899 Porissa. Kuoli vankileirikurjuuden heikontamana kotonaan Porissa.

Vuori, Viljo, kadunlaskija, synt. 1.7.1886 Porissa. Ammuttiin Viipurissa keväällä 1918.

H. J. Uotila.

U. E. Ullengren.

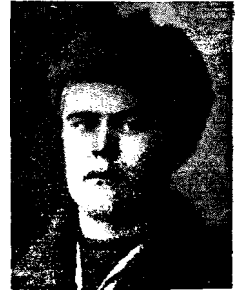
V. Vuori.

Y. J. Virta.

V. E. Virta.

L. A. Vuori.

Suomen Puutyöntekijän Liiton Porin osaston N:o 38 jäsenet.

Aaltonen, Frans Hjalmar, puuseppä, synt. Ulvilassa 20.7.1888. Kuoli nälkään Lahden vankileirillä 1.7.1918.

Ahlfors, Frans Edvard, puuseppä, synt. Kokemäellä 6.5.1874. Kuoli Suomenlinnan vankileirillä 20.9.1918.

Elo, Emil E., kirvesmies, synt. 3.4.1875 Porissa. Murhattiin Vähän-Rauman santakuopalla 15.4.1918.

Kantola, Kaarlo Juho, puuseppä, synt. 10.2.1887 Kouvatsan pitäjässä. Ammuttiin Hollolassa 7.5.1918.

Kotiranta, Vieno Verner, puuseppän oppilas, synt. 9.7.1898 Ahlaisissa.

Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 25.8.1918.

Koivunen, Frans Verner, puuseppä, synt. 12.7.1869 Kiukaisissa. Kuoli taistelussa Karkun rintamalla 18.4.1918.

Laakso, Yrjö Armas, puuseppä, synt. 25.1.1899 Porissa. Kaatui taistelussa Laviassa 15.2.1918.

Lampi, Yrjö, puuseppä, synt. 10.11.1891 Porissa. Kuoli Suomenlinnan vankileirin sairaalassa 3.2.1919.

Laine, Sakari, kirvesmies, synt. 5.5.1875 Lavialla. Kaatui Karkun rintamalla 17.4.1918.

Lehtonen, Niilo Ilmari, puuseppä, synt. 28.11.1896 Porissa. Kuoli koston vankileiristä päästyään 18.4.1919.

F. E. Ahlfors.

F. Hj. Aaltonen.

E. E. Elo.

K. J. Kantola.

F. K. Koivunen.

V. V. Kotiranta.

Mäkinen, Juho Allan, puuseppä, synt. 2.1.1901 Toejoella. Kaatui taistelussa Noormarkun Harjakankaalla 30.3.1918.

Mäkelä, Yrjö Nikolai, puuseppä, synt. 16.6.1899 Porissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 20.8.1918.

Niini, Johan Anshelm, kirvesmies, synt. 18.4.1873 Kullaan pitäjässä. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirissä 31.8.1918.

Nurmi, Kalle Oskari, työmies, synt. 7.12.1882 Toejoella. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 4.8.1918.

Rintanen, Matti, kirvesmies, synt. 5.9.1890 Ylistarossa. Kuoli 12.7.1918.

Rosnell, Frans Nestor, kirvesmies, synt. 26.5.1871 Kullaalla. Kuoli

kotonaan 8.9.1918 päästyään pois Riihimäen vankileiriltä.

Rosenberg, Johan Fredrik, puuseppä, synt. 8.7.1890 Porissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirissä 22.8.1918.

Ruohonen, Frans Malakias, puuseppä, synt. 1862 Kokemaellä.

Salmi, Paul Johannes, puuseppä, synt. 20.1.1898. Kaatui taistelussa Noormarkun Harjakankaalla 30.3.1918.

Salo, Frans Isak, puuseppä, synt. 25.8.1864 Kankaanpäässä. Kuoli Tammisaaren vankileirillä heinäkuulla 1918.

Söderlund, Frans Hjalmar, puuseppä, synt. 12.3.1895 Ahlaisissa. Puolalaisen Ristin sairaanhoitajana joutui valkoisten vangiksi 5.2.1918

N. I. Lehtonen.

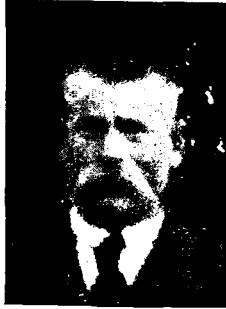
Y. Lampi.

S. Laine.

Y. N. Mäkelä.

J. A. Niini.

K. O. Nurmi.

Laviolla ja murhattiin samana päivänä Karhijärvellä.

Taimi, Juho Edvard, puuseppä, synt. 13.10.1869 Porissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä heinäkuun puolivälissä 1918.

Taimi, Anton, kirvesmies, synt. 8.4.1879 Suosmerellä. Vietiin kotoaan toukokuulla 1918 ja murhattiin Harjunpäässä.

Trogen, Väinö Villiam, puuseppä, synt. 6.1.1892 Porissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirissä 18.6.1918.

Tuominiemi, Sven, puuseppä, synt. 23.12.1881 Kankaanpäässä. Kaatui Noormarkussa Harjakankaan taistelussa 30.3.1918.

Virta, Edvard, kirvesmies, synt. 26.9.1885 Nakkilassa. Kuoli Lappeenrannan vankileirissä 18.6.1918.

Vuorenharju, Leevi Henrik, puuseppän oppilas, synt. 24.8.1900 Porissa. Kuoli kotonaan 9.7.1918 Tammissaaren vankileiristä poispäästyään.

Vuori, Aron Bruno, puuseppä, synt. 1.5.1890 Porissa. Kuoli Tammissaaren vankileirissä 2.10.1918.

Porin Tulitikkutehtalaisten ammattiosaston jäsenet.

Grönholm, Johan Kustaa, kirvesmies, synt. 21.9.1868 Porin maalaiskunnassa. Kuoli Tammissaaren vankileirillä nälkään 18.7.1918.

Josefsson, Johan E., työmies, synt. 7.4.1897 Porin maalaiskunnassa. Kuoli nälkään Tammissaaren vankileirillä 4.8.1918.

M. Rintanen.

F. N. Rosnell.

E. M. Ruohonen.

J. F. Rosenberg.

P. J. Salmi.

F. H. Söderlund.

Limnell, Kustaa Hemming, merimies, synt. 23.5.1888 Luviolla. Ammuttiin Hämeenlinnassa 25.5.1918.

Lindqvist, Martti Johannes, synt. 23.6.1894 Porin maalaiskunnassa. Ammuttiin Suomenlinnassa 26.10.1918.

Lähtenmäki, August, työmies, synt. 30.1.1877 Huittisissa. Kuoli nälkään Lappeenrannan vankileirillä 22.7.1918.

Numminen, Väinö, levyseppä, synt. 20.4.1886 Porin maalaiskunnassa. Joutui Hämeenlinnan taistelussa saksalaisten vangiksi, jotka ampuivat hänet 26.4.1918.

Raita, Leo, (ent. Palin), työmies, synt. 7.1.1899 Porin maalaiskunnassa. Paikkakunnan valkoiset

ampuivat hänet Vähän-Rauman kunnan makasiinissa 14.4.1918.

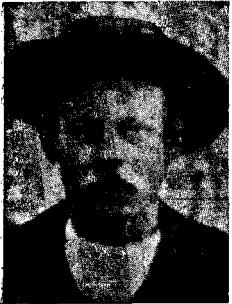
Sundelin, Yrjö, työmies, synt. 27.6.1896. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 30.7.1918.

Stein, Kustaa Viktor, työmies, synt. 22.3.1876 Porin maalaiskunnassa. Kuoli nälkään Lahden vankileirillä 30.7.1918.

Terho, Johan Jaakko, työmies, synt. 5.8.1881 Porin maalaiskunnassa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 12.7.1918.

Vikman, Bruno, tulitikkutehtaan työmies, synt. 11.5.1893 Porissa. Ammuttiin Kuopiossa 23.4.1918.

Vikander, Ida Maria, palvelijatar, synt. 9.9.1899 Porissa. Ammuttiin Lahden Hennalassa huhti-toukokuun vaihteessa 1918.

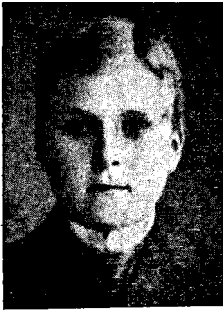
A. Taimi.

V. Trogen.

E. Virta.

L. H. Vuorenharju.

A. B. Vuori.

J. K. Grönholm.

J. E. Josefsson.

M. J. Lindqvist.

A. Lähtenmäki.

K. H. Linnell.

V. Numminen.

L. Raita.

Y. Sundelin.

K. V. Stein.

J. J. Terho.

B. Vikman.

I. M. Vikander.

A. Aromaa.

S. V. Heinonen.

T. Kivi.

L. U. Lehmus.

A. Rautalammi.

J. O. Tuori.

J. E. Aho.

Porin Suutarien ammattiosaston jäsenet.

Aromaa, Antti, suutari, synt. 1.1.1885 Ulvilassa. Kuoli Suomenlinnan vankileirillä 23.8.1918.

Heinonen, Sulo Viktor, suutari, synt. 19.1.1892 Ulvilassa Uudella-Koivistolla. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä kesällä 1918.

Kivi, Teodor, suutari, synt. 11.10.1872 Jämsässä. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 20.5.1918.

Leppänen, Johannes, suutari, synt. 1861 Eurajoella. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä 25.6.1918.

Lehmus, Lennart Urho, suutari, synt. 15.7.1890 Noormarkussa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä heinäkuulla 1918.

Rautalammi Rikhardt, suutari, synt. 7.11.1889 Porissa. Kuoli isoonrokoon Lappeenrannan vankileirillä 25.6.1918.

Salonen, Nestor, suutari, synt. 1881 Laviilla. Kuoli nälkään Lappeenrannan vankileirillä kesällä 1918.

Sandberg, I., suutari, synt. 1891 Söörmarkussa. Kuoli Tammissaaren vankileirillä 18.8.1918.

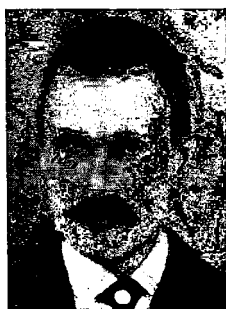
Seppälä, August, suutari, synt. 1884 Nakkilassa. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä 24.6.1918.

Sundell, Frans Herman, suutari, synt. 1871 Merikarvialla. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä 1918.

Tuori, Johan Oskari, suutari, synt. 9.7.1886 Porissa. Kaatui taistelussa Pomarkun rintamalla 2.3.1918.

J. A. Helle.

A. V. Kylänen.

R. S. A. Lehtinen.

O. J. K. Malmberg.

Vilma Nordling.

K. J. Peltonen.

Suomen Kutomotyöntekijäin Porin osaston jäsenet.

Aho, Juho Emil, tehtaan työmies, synt. 17.9.1874 Ulvilan Suolistolla. Joutui vangiksi Tammisaareen, josta pois päästyään kuoli viikon kotona oltuaan 6.8.1918.

Helle, Juho Aleksander, ulkotyömies, synt. 11.6.1879 Porissa. Hävinnyt tietämättömiin toukok. 1918.

Kylänen, Anton Vilhelm, portinvahti, synt. 13.3.1861 Ulvilan Toejoella. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 15.11.1918.

Lehtinen, Rauha Signe Amanda, puuvillatehtaan työntekijätär, synt. 17.10.1899 Ulvilan Toejoella.

Pakomatalla ammuttiin Lahden Hennalassa 9.5.1918.

Malmberg, Oskar Juho Kustaa, ajomies, synt. 17.9.1882 Ulvilassa. Kadonnut Leppäkoskella 25.5.1918.

Nordling, Vilma, kutoja, synt. 1895 Porin maalaiskunnassa. Sai surmansa valkokaartilaisten luodeista sitoessaan haavoittuneita Noormarkun taistelussa maaliskuulla 1918.

Peltonen, Kaarlo Johannes, kuivaaja, synt. 28.8.1876 Kokemäellä. Kuoli 15.6.1918 Hämeenlinnan vankileirillä.

Sola, Frans, ulkotyömies, synt. Nakkilassa. Sai surmansa kansalais sodan johdosta.

Sandberg, Frans, puuseppä, synt.

P. I. Sandberg.

F. Sandberg.

V. A. Urholin.

N. R. Björn.

I. J. Laakso.

V. L. Lahtinen.

20.7.1877 Porissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 10.7.1918.
 Sandberg, Paavo Ilmari, työmies, edellisen poika, synt. 16.11.1900 Porissa. Kaatui taistelussa Orimattilan pitäjässä 24.4.1918.
 Urholin, William August, työmies, synt. 1.11.1885 Forssassa. Ammuttiin Kymnlinnassa 16.5.1918.
 Veckman, Karl Fredrik, ajomies, synt. 1835 Ulvilassa. Kuoli 22.8.1918 Tammisaaren vankileirillä.

Porin Maalarien ammattiosaston jäsenet.

Björn, Niilo Robert, maalari, synt. 27.3.1895 Porin maalaiskunnassa. Kuoli nälkään Hämeenlinnan vankileirillä 26.6.1918.

Laakso, Ivar Julius, maalari, synt. 17.3.1893 Lapin pitäjässä (T.I.) Murhattiin Lapissa (T.I.) Norvinjärven jäällä 6.4.1918.

Salomaa, Frans Emil, maalari, synt. 30.8.1880 Lavialla. Kuoli nälkään 18.8.1918 Suomenlinnassa.

Sundvall, Johan Aleksander, maalari, synt. 14.1.1869 Porissa. Kuoli kotonaan 26.7.1918 vähän kolmatta viikkoa Riihimäen vankileiriltä palattuaan.

Valli, Vieno William, maalari, synt. 14.9.1901 Porissa. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 30.7.1918.

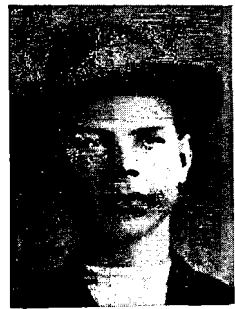
Virtanen, Hugo Hjalmar, maalari, synt. 24.12.1894 Porissa. Ammuttiin Hollolan kirkolla toukokuun alkupäivinä 1918.

F. E. Salomaa.

J. A. Sundvall.

V. W. Valli.

H. Hj. Virtanen.

K. A. Vivolin.

K. B. Aalto.

Vivolin, Karl Albert, maalari, synt. 2.9.1877 Forssassa. Murhattiin Riihimäen vankileirillä 16.7.1918.
Lahtinen, Väinö Lemmikki, maalari, synt. 3.3.1892 Porissa. Kuoli Hämeenlinnan sotavankisairaalassa 9.8.1918.

*Porin Työväen v.s ja u.seura
Pyrinnön jäsenet.*

Aalto, Kaarlo Bruno, viilaaja, synt. 27.7.1900 Tampereella. Kadonnut tietymättömiin huhtikuun lopulla 1918 Lahden Hennalassa.
Hanelius, Yrjö Isak, rautasorvaaja, synt. 17.1.1898 Luviolla. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 29.6.1918.

Lehtonen, Johan Edvard, räätäli, synt. 27.12.1894 Noormarkussa. Nähtiin viimeksi 3.5.1918 Lahdessa, senjälkeen tietymättömiin kadonnut.

Leijon, Oskar Hjalmar, peltiseppä, synt. 22.12.1890 Porissa. Murhattiin Lahdessa toukok. 1918.

Nuotio, Niilo Fredrik, sekatyömies, synt. 17.3.1893 Porissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 17.8.1918.

Sundqvist, Eino Fredrik, työmies, synt. 10.2.1898 Porissa. Sai surmansa 12.4.1918 Helsingissä, Tavallahden rintamalla.

Ullengren, Anders Rufus, kirjapainotyöläinen, synt. 19.11.1898 Porissa. Sai surmansa taistelussa Lahden Hennalassa 30.4.1918.

Y. I. Hanelius.

J. E. Lehtonen.

O. Hj. Leijon.

N. F. Nuotio.

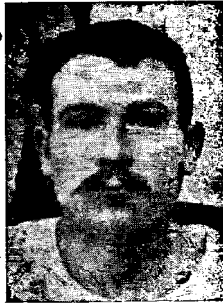
E. F. Sundqvist

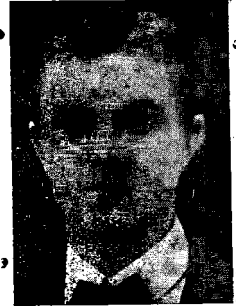
A. R. Ullengren.

Y. J. Vapanen.

B. Åkerström.

Y. I. Mäkinen.

P. Paatero.

L. Rosendahl.

J. Siniluoto.

L. V. Toivonen

M. K. Aro.

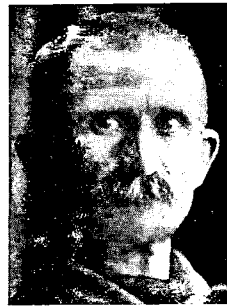
M. E. Broman.

R. V. Eloranta.

L. M. Holm.

K. J. Holm.

K. Johansson.

K. Hj. Kivimäki.

A. A. Lahtinen.

M. I. Lampinen.

J. Laine.

F. H. Nieminen.

Vapanen, Yrjö Johannes, verstaasop-
pilas, synt. 12.11.1901 Porissa.
Kuoli nälkään Tammisaaren van-
kileirillä 29.6.1918.

Akerström, Bruno, sahatyömies,
synt. 14.10.1886 Noormarkussa.
Kuoli kotonaan jouluaattona 1918
päästyään juuri Tammisaaren
vankileiriltä.

*Porin Kirjatyöntekijäin ammatti-
osaston jäsenet.*

Mäkinen, Yrjö Ilmari, kirjatyönteki-
jä, synt. 13.3.1897 Porissa. Kaa-
tui Harjakankaan taistelussa 30.3.
1918.

Paatero, Paavo, kirjansitojan oppi-
las, synt. 28.9.1901 Porissa. Kuo-

li Tammisaaren vankileirillä 28.7.
1918.

Rosendahl, Lauri, kirjatyöntekijä,
synt. 23.7.1892 Porissa. Ammut-
tiin Hollolan kirkonkylässä ke-
väällä 1918.

Siniluoto, Johan, kirjanpainaja,
synt. 10.7.1889 Tampereella. Kaa-
tui Harjakankaan taistelussa 30.3.
1918.

Toivonen, Lauri Valteri, kirjansito-
jan oppilas, synt. 12.10.1900 Poris-
sa. Kuoli Hämeenlinnan vankilei-
rin sairaalassa 20.6.1918.

*Toejoen sos.dem. nuorisosaston
jäsenet.*

Aro, Mikael Kasper, välikauppias,
synt. 19.10.1896 Turussa. Murhat-

M. J. Rantanen.

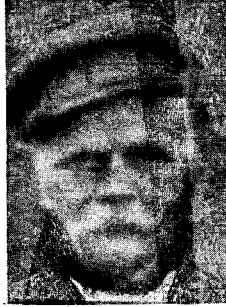
J. E. Rainio.

J. E. Tuomi.

M. Tähtinen.

K. Ahonpää.

V. V. Anolin.

tiin raa'alla tavalla Vähän-Rau-
man metsässä 15.4.1918.
Broman, Martti Eeli, tuntikirjuri,
synt. 10.11.1899 Noormarkussa.
Kuoli Tammisaaren vankileirillä
20.7.1918.
Eloranta, Robert Viktor, asioitsija,
synt. 11.4.1887 Ulvilassa. Kaatui
Lavian taistelussa 15.2.1918.
Ekroth, Edvard Valfrid, työmies,
synt. 15.4.1892 Ulvilassa. Kuoli
3.8.1918 Tammisaaren vankilei-
rillä.
Holm, Lempi Matilda, kutomotyön-
tekijätär, synt. 1894 Ulvilassa.
Ammuttiin Lahdessa kesäkuulla
1918.
Holm, Kaarlo Johannes, työmies,
synt. 1863 Porissa. Kuoli Riihi-
mäen vankileirillä 23.6.1918.

Johansson, Kalle, sekatyöläinen,
synt. 14.6.1897 Ulvilassa. Kuoli
Tammisaaren vankileirillä heinä-
kuun loppupäivinä 1918.

Kivimäki, Karl Hjalmar, työmies,
synt. 22.11.1901 Ulvilassa. Mur-
hattiin Porissa, Vähän-Rauman
metsässä 15.4.1918.

Lampinen, Martti Israel, työmies,
synt. 23.12.1900 Ulvilassa. Kuoli
kotonaan vankilasta päästyään 10.
9.1918.

Lahtinen, Aarne Anton, työmies,
synt. 16.11.1897 Lavialla. Kuoli
Kuopion vankileirillä 10.7. 1918.

Laine, Johan, työmies, synt. 10.7.
1890 Ruosniemessä. Kuoli näl-
kään Tammisaaren vankileirillä
20.7.1918.

Y. M. Brander.

E. G. Grönholm.

T. L. Gustafsson.

J. O. Friman.

E. G. Grönholm.

J. A. Härmä.

Nieminen, Frans Hjalmar, työmies, synt. 20.11.1898 Kankaanpäässä. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 18.7.1918.

Rantanen, Martti Johannes, sorvaja, synt. 22.6.1894 Ulvilassa. Kadonnut tuntemattomalla tavalla Helsingissä kansalaissodan päätyttyä.

Rainio, Johan Edvard, räätäli, synt. 28.12.1873 Eurassa. Murhattiin Porin raatihuoneella 14.5.1918.

Tuomi, Juho Emil, työmies, synt. 21.4.1895 Porissa. Sai surmansa tapaturman kautta Luumäen kirkolla 1.5.1918.

Tähtinen, Martti, työmies, synt. 1.8.1897 Ulvilassa. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 17.8.1918.

*Reposaarelta kansalaissodan uhrikst
sortuneet työläiset.*

Anolin, Väinö Vilhelm, viilaja, synt. 22.1.1889 Reposaarella. Kuoli 16.8.1918.

Ahonpää, Kalle, sahantyyömies, synt. 4.8.1871 Harjavallassa. Kuoli Riihimäen vankileirillä 4.8.1918.

Brander, Yrjö Martialis, sekatyömies, synt. 26.9.1892 Reposaarella. Sai surmansa Lahden taistelussa 24.4.1918.

Eriksson, Oskar Anshelm, satamatyöläinen, synt. 20.2.1886 Merikarviolla. Kuoli kotonaan 14.8.1918 heti vankileiriltä päästyään.

Euranen, Sigfrid, sekatyömies, synt. 1877. Kadonnut tietymättömiin Urjalassa huhtikuulla 1918.

C. G. Höglund.

K. Jakobsson.

I. Jokimaa.

S. Jakomaa.

K. E. Josefsson

L. J. Kjällberg.

Frیمان, Juho Oskar, työmieš, synt. 9.7.1887 Reposaarella. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 20.7.1918.

Gustafsson, Toivo Leonard, sahan-
työmieš, synt. 1884 Porissa. Kuoli
nälkään Tammisaaren vankileirillä
26.8.1918.

Grönholm, Ernst Gustaf, sahan-
työmieš, synt. 3.4.1875 Ahlaisissa.
Murhattiin Ahlaisissa 13.3.1919.

Granholm, Teodor Gustaf, satama-
työmieš, synt. 1902. Kuoli nälkään
Tammisaaren vankileirillä
19.7.1918.

Härmä, Johan Aksel, satamatyö-
mieš, synt. 11.2.1887 Kokemäellä.
Ammuttiin Kokemäellä 18.4.1918.

Höglund, Charles Georg, työmieš,
synt. 30.3.1896 Reposaarella. Jou-
tui Tanskassa vangiksi urkkijain

kautta ja sai surmansa lokakuus-
sa 1919.

Isosalo, Paavo Anton, sahan-
työmieš, synt. 1902 Reposaarella.
Kuoli Tammisaaren vankileirillä
31.7.1918.

Johansson, Onni Aleksander, kir-
vesmieš, synt. 21.6.1886. Kuoli
Tammisaaren vankileirillä 9.7.
1918.

Jakobsson, Karl, koneenhoitaja,
synt. Porissa 1871. Kuoli nälkään
Tammisaaren vankileirillä 10.7.
1918.

Jakomaa, Ivar, lämmittäjä, synt.
1884 Porissa. Kuoli nälkään Lah-
den vankileirillä 30.10.1918.

Jokinen, Viktor, sahan-
työmieš, synt. Merikarvialla. Kuoli Riihimäen
vankileirillä 28.6.1918.

I. A. Kaurabök.

V. A. Kuusinen.

E. A. Lillos.

J. Hj. Lindström.

U. T. Lehto.

J. J. Laine.

Jakomaa, Siffer, lämmittäjä, synt. 30.10.1882 Porissa. Kuoli nälkään 3.7.1918 Hämeenlinnan vankileirillä.

Josefsson, Karl Edvin, merimies, synt. 13.4.1874 Reposaarella. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 22.7.1918.

Kjällberg, Lauri Johan, kirvesmies, synt. 28.12.1895 Reposaarella. Kuoli nälkään Lahden vankileirillä 17.8.1918.

Kaurabök, Isak Aleksander, satamatyöläinen, synt. 16.12.1886 Pomarkussa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 21.6.1918.

Karlsson, Frans Oskar, sekatyömies, synt. 1879. Kuoli nälkään 7.7.1918 Riihimäen vankileirillä.

Kuusinen, Viktor Aleksander, merimies, synt. 5.2.1892 Reposaarella. Kuoli nälkään 23.7.1918 Lahden vankileirillä.

Koski, Kustaa, valaja. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä kesällä 1918.

Isaksson, Johan Fredrik, sahantyo mies, synt. 1899 Reposaarella. Katosi jäljettömiin Riihimäen taistelussa 23.4.1918.

Laine, Fredrik August, satamatyö mies, synt. 1883. Kuoli nälkään ja kurjuuteen Hämeenlinnan vankileirillä.

Laine, Johan Jakob, sahantyo mies, synt. v. 1860 Ahlaisissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 21.7.1918.

J. E. Laine.

V. V. Laine.

J. O. Laaksonen.

K. K. Lammi.

J. E. Lammi.

N. E. Lindroos.

Laaksonen, Johan Oskar, sahantö-
mies, synt. 1897 Reposaarella.

Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä.

Laine, Johan Emil, satamatyömies,
synt. 25.12.1881 Pyhässärannassa.

Ammuttiin 13.4.1918 Reposaarella.

Laine, Väinö Viljam, sekatyömies,
synt. 1893 Reposaarella. Kuoli
Hämeenlinnan vankileirillä 11.7.
1918.

Lammi, Kustaa Konrad, satamatyö-
mies, synt. 5.2.1874. Kuoli näl-
kään Tammisaaren vankileirillä
7.7.1918.

Lammi, Johan E., satamatyömies,
synt. 18.6.1867 Merikarvialla. Kuo-
li Riihimäen vankileirillä 20.6.
1918.

Lahtinen, Alfred Nikolai, sahantö-
mies, synt. 1.3.1882 Keuruulla.

Kuoli Riihimäen vankileirillä 15.
11.1918.

Lagerbom, Arvo S., satamatyömies,
synt. 26.10.1896 Porissa. Kuoli näl-
kään Suomenlinnassa 27.7.1918.

Lanne, Lauri Nestor, satamatyöläi-
nen, synt. 1901 Reposaarella. Kuo-
li nälkään Tammisaaren vankilei-
rillä 1918.

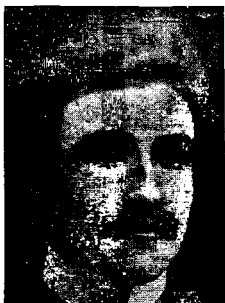
Lehto, Karl Nestor, satamatyömies,
synt. 9.8.1890 Kullaalla. Kuoli näl-
kään Tammisaaren vankileirillä 9.
8.1918.

Lehto, Urho Teodor, sahantömie-
s, synt. 14.11.1886 Ahlaisissa. Kuoli
15.5.1918 Tammisaaren vankileiri-
llä.

Lindström, Johan Hjalmar, sahan-
työmies, synt. 2.1.1886 Ahlaisissa.

F. F. Leino.

A. V. Lindberg.

J. B. Männistö.

N. A. Mäkinen.

J. Nummiranta.

K. A. Palenius.

Kuoli Tammissaaren vankileirillä 7.7.1918.

Lillos, Emil Alfons, sahantyö mies, synt. 22.12.1877 Kristiinassa. Kuoli nälkään 29.7.1918.

Leino, Frans Fredrik, sahantyö mies, synt. v. 1880 Ahlaisissa. Kuoli nälkään Tammissaaren vankileirillä 24.7.1918.

Lintula, Kristian, sahantyö mies, synt. 1867 Nakkilassa. Kuoli Riihimäen vankileirillä 7.9.1918.

Lindholm, Leo, kalastajan poika Tahkoluodosta. Tietymättömiin kadonnut Riihimäen taistelussa 1918.

Lindberg, Anton Vilhelm, posteljooni, synt. 6.1.1892 Ahlaisissa. Valkoiset murhasivat hänet hyvin

raa'alla tavalla Reposaarella 12.4.1918.

Lindroos, Anders Selim, sahantyö mies, synt. 1897 Ahlaisissa. Kuoli nälkään Tammissaaren vankileirillä 4.8.1918.

Lindroos, Niilo Edvin, merimies, synt. 5.2.1890 Ahlaisissa. Sortui nälkään ja kurjuuteen Riihimäen vankileirillä.

Männistö, Johan Bruno, työmies, synt. 19.4.1894 Reposaarella. Katosi Noormarkun taistelussa maaliskuulla 1918.

Mäkelä, Johan A., sahantyö mies. Kuoli Riihimäen vankileirillä elok. 1918.

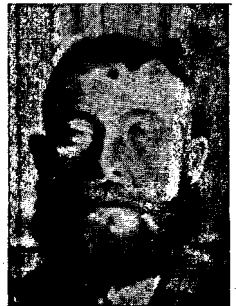
Mäkinen, Nikolai Aleksander, työmies, synt. 1886 Merikarvialla.

A. S. Rosenqvist.

E. Rosenberg.

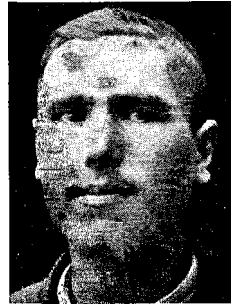
A. E. Ruoho.

J. E. Rosengren.

H. J. Sundfors.

K. V. Suominen.

Kuoli Tammisaaren vankileirillä heinäkuussa 1918.

Mäkinen, Arvo, työmiehes, synt. 1884 Pomarkussa. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä.

Nevala, Jaakko Johannes, sahantyömiehes, synt. 23.2.1879 Kauhajoella. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 17.7.1918.

Nurmiranta, Johan, sahantyömiehes, synt. 15.1.1889 Ahlaisissa. Murhattiin Reposaarella 13.4.1918.

Oras, Uno Isak, sahantyömiehes, synt. 23.8.1881 Porissa. Ammuttiin Yyterin metsässä 20.3.1918.

Palenius, Karl A., satamatyömiehes, synt. 22.7.1877 Tampereella. Ammuttiin helluntaiaattona 1918 Viipurissa.

Pohjavirta, Fredrik Vilhelm, satamatyömiehes, synt. 1880 Ahlaisissa. Sai surmansa Virojoen taistelussa 2.5.1918.

Pursiainen, sahantyömiehes, synt. 1872 Maaningalla. Kuoli nälkään Lahden vankileirillä 24.1.1919.

Reipas, Frans Viktor, satamatyömiehes, synt. 24.12.1885 Kullaalla. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä 3.8.1918.

Riisö, Frans Viktor, sahantyömiehes, synt. 19.5.1885 Ahlaisissa. Kuoli 7.7.1918 Tammisaaren vankileirillä.

Rosengren, J. E., satamatyömiehes, synt. 26.1.1870 Porissa. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä 9.9.1918.

J. Solander.

F. Stenroos.

V. A. Salminen.

K. O. Santanen.

V. A. Solander.

D. Toivonen.

Rosenqvist, Aaron Sikstus, sekatyömies, synt. 1.8.1880 Porissa. Kuoli Lappeenrannan vankileirillä 29.5.1918.

Rosenberg, Emil, työmies, synt. 19.11.1886 Reposaarella. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 29.6.1918.

Ruoho, Aksel Emil, sahan työmiehenä, synt. 1.7.1880 Porissa. Murhattiin Ahlaisissa 13.3.1918.

Salminen, Viktor Arvid, sahan työmiehenä, synt. 21.12.1877 Ahlaisissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 21.6.1918.

Santanen, Karl Oskar, sahan työmiehenä, synt. 11.8.1897 Reposaarella. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 15.8.1918.

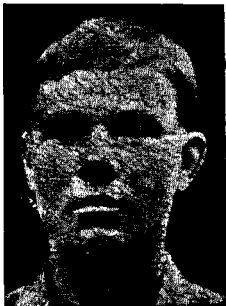
Setälä, Heikki, satamatyömies. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 1918.

Sjöblom, Charles Leander, työmies, synt. 15.3.1899 Reposaarella. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 3.8.1918.

Sjöblom, Aksel Gunnar, työmies, synt. 1.3.1901 Sidebyssä. Kuoli Tammisaaren vankileirillä kesäkuulla 1918.

Sundfors, Hugo Johannes, sahan työmiehenä, synt. 3.1.1886 Reposaarella. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 26.6.1918.

Suominen, Kustaa Verner, sahan työmiehenä, synt. 20.10.1889 Reposaarella. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 27.6.1918.

V. S. Utter.

A. A. Vallin

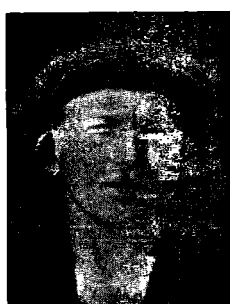
O. A. Vallin

Johan A. Aro.

F. V. Vesterlund.

F. H. Viheriäluoto.

Solander, Johan, sahantöömies, synt. 1879 Reposaarella. Kuoli nälkään Lappeenrannan vankileirillä 30.6.1918.

Solander, Väinö Arvid, sahantöömies, synt. 13.1.1887 Reposaarella. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 8.8.1918.

Solander, Yrjö Edvin, synt. 27.7.1898 Reposaarella. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 20.7.1918.

Stenroos, Frans, satamatöömies, synt. 17.11.1885 Reposaarella. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 24.7.1918.

Suominen, Kalle, satamatöömies, synt. 1869 Porissa. Kuoli nälkään Tammisaaren vankileirillä 12.9.1918.

Sundelin, Kalle Aleksander, satamatöömies, synt. 1867 Porissa. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä 23.6.1918.

Toivonen, David, sahantöömies, synt. 1.3.1870 Polvijärvellä. Kuoli Riihimäen vankileirillä 23.7.1918.

Utter, Viktor Sigfrid, sahantöömies, synt. 8.7.1898 Reposaarella. Kuoli nälkään Riihimäen vankileirillä 20.8.1918.

Vallin, Aksel Armo, sahantöömies, synt. 1899 Reposaarella. Sai surmansa Helsingin pitäjässä valkoisten räjäyttäessä erään rakennuksen maaliskuulla 1918.

Vallin, Oskar Anton, sahantöömies, synt. 1863 Porissa. Kuoli nälkään Suomenlinnassa 10.9.1918.

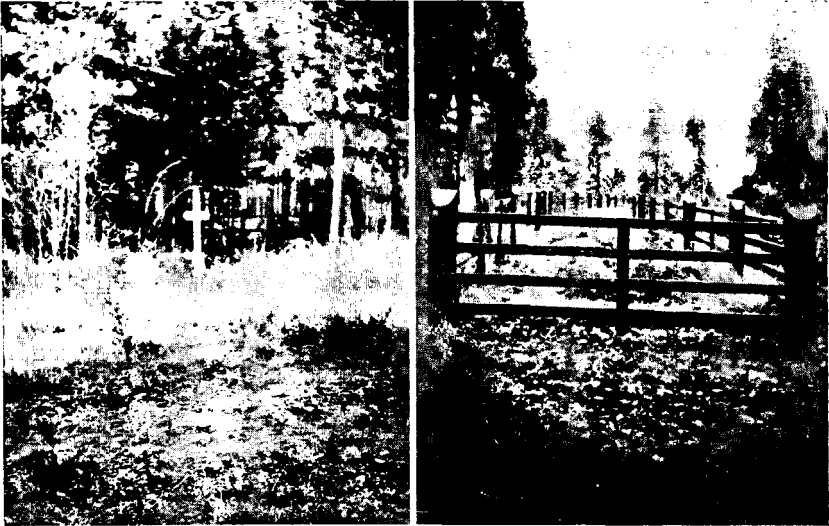
Viheriäluoto, Frans Henrik, sahantöömies, synt. 2.7.1898 Reposaarella. Kuoli Tammisaaren vankileirillä 7.7.1918.

Viitaoja, Johan, sahantöömies, synt. 1884 Teuvalla. Kuoli Tammisaaren vankileirillä kesäkuulla 1918.

Westerlund, Fredrik Viktor, työmiehenä, synt. 15.3.1863 Ahlaisissa. Kuoli 29.7.1918.

Westerlund, Alfred F., satamatöömies, synt. 1872 Ahlaisissa. Ammuttiin helluntaiaattoina 1918 Viipurissa.

Westerlund, Herman Rikhard, sahantöömies. Kuoli 30.7.1918 Riihimäen vankileirillä.

Vasemmallalla: Hautapaikka Hollolan Okeroisissa. — Oikealla: Joukkohauta Hollolan kirkolta n. 1 km. etäisyydessä, n. s. Parinpellossa, missä on noin 600 surmattua työläistä haudattuna.

PORIN PITÄJÄ.

Friikelt, Patrik, synt. Toukarilla 1900. Kuoli Hämeenlinnan vankileirillä 1918.

Järvinen, Nestori Erland. Ammuttiin Viipurissa 22.8.1918 42 vuoden ikäisenä.

Kaisla, Aksel Nikolai. Ammuttiin Hyvinkäällä 14.5.1918 40 vuoden ikäisenä.

Laakso, Frans Viktor. Ammuttiin Porin lähellä Helluntaina 1918 32 vuoden ikäisenä.

1 Patrik Friikelt. 2 Paavo Långfors. 3 Oskari Långfors. 4 Frans Nordström. 5 Artturi Nordström.

1 Nestor Erland Järvinen. 2 Kustaa Rafael Linnell. 3 Yrjö Aksel Marjanen.
4 Emil Oskar Oras. 5 Aksel Nikolai Kaisla. 6 Aaro Viktor Reuna. 7 Antton
Ivar Seppänen. 8 August Julius Salo. 9 Frans Viktor Laakso.

Linnell, Kustaa Rafael. Murhattiin Porin lähellä 23.4.1918 22 vuoden ikäisenä.

Långfors, Paavo, synt. Toukarilla 1900. Kuoli vankilasta päästyään 1918.

Långfors, Oskar.

Marjanen, Yrjö Aksel. Kuoli Lappeenrannassa 15.7.1918 21 vuoden ikäisenä.

Nordström, Arttur, synt. Toukarilla 1897. Kuoli vankilasta päästyään 1918.

Nordström, Hertbert, synt. Toukarilla 1899. Kadonnut jäljettömiin 1918.

Nordström, Frans, synt. Toukarilla 1888. Kuoli Hämeenlinnan vankilassa 1918.

Oras, Emil Oskar. Kuoli Hämeenlinnassa 1.7.1918 36 vuoden ikäisenä.

Reuna, Aaro Viktor. Kuoli Tammissaarella 20.7.1918 18 vuoden ikäisenä.

Salo, August Julius. Kuoli Lappeenrannassa 3.7.1918 32 vuoden ikäisenä.

Seppänen, Antton Ivar. Kuoli Tammissaarella 15.7.1918 35 vuoden ikäisenä.

VAPAUSSOTA VAIKO KANSALAISSOTÄ?

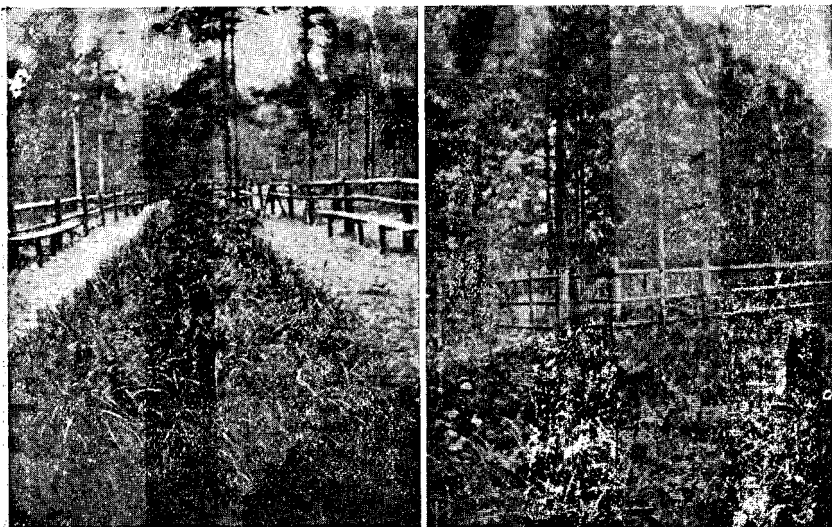
Porvariston taholta on väitetty ja yhä edelleenkin väitetään, että v. 1918 käyty taistelu oli vapaussotaa, jossa maamme työväestö meni perivihollisen puolelle. Tällainen väite on kuitenkin tahallista historian väärentämistä ja törköä loukkaus työväenluokkaa vastaan. Tällaisella väärällä väitteellä koettaa porvaristo parantaa omaa surullista menettelyään tuntuina sortovuosina sekä saada unohtuiksi se kaunis ja rohkeutta kysyvä työ, minkä työväestö suoritti taistelussa venäläistytymistä vastaan. Torjuaksemme porvariston tekemät väärät syytökset käsittelemme tätä kysymystä tässä lyhyesti tosiasian valossa.

Mitä ensiksikin kansalaissotaaan tulee, niin se oli pelkkää luokkasotaa, jonka syyt ovat helposti löydettävissä olevista oloista. Suomen itsenäisyyden kannalta katsoen ei sillä ollut muuta merkitystä kuin että sillä oltiin vähältä menettää itsenäisyydenmahdollisuudet, jotka yleismaailmallinen poliittinen tilanne oli luonut.

Porvaristo vetoaa suuriin ansioihinsa viitaten tunnettuun jääkäriiliikkiin. Mutta kun jääkäriiliike v. 1915 perustettiin — sen tarkoituksena kyllä alkuun oli sopivan ajan tullen irroittaa Suomi Venäjästä ja tästä syystä oli sosialistisia johtohenkilöitäkin mukana — niin oli silloin varottava yhtä paljon suomettarelaisia kuin venäläisiä santarmejakin.

Kun v. 1917 Venäjällä tapahtui vallankumous, minkä seurauksesta keisari luopui kruunustaan, mikä merkitsi samalla luopumista Suomen suuriruhtinaan oikeuksista, niin asettui maamme sosialidemokraattinen puolue heti sille kannalle, että ennen suuriruhtinaalle kuuluneet oikeudet nyt siirtyivät Suomen kansalle eli sitä edustavalle eduskunnalle. Kun Venäjän väliaikainen hallitus hajotti Suomen eduskunnan, niin asettui sosialidemokraattinen ryhmä sille kannalle, että tätä määräystä ei ole toteltava, koska väliaikaisella hallituksella ei ollut oikeutta hajottaa Suomen eduskuntaa. Sosialidemokraatit eivät kuitenkaan saaneet porvarillisia ryhmiä tälle kannalle, joten väliaikainen hallitus sai tahtonsa läpi.

Heinäkuussa 1917 käsitteli eduskunta ehdotusta laiksi erinäisten asiain siirtämisestä Suomen senaatin ja kenraalikuvernööriin ratkaistavaksi. Tässä kysymyksessä asettui sosialidemokraattinen eduskuntaryhmä sille kannalle, että eduskunnan hyväksymät lait on astuva voimaan ilman Venäjän vallan vahvistamista, mikä merkitsi Suomen irtautumista Venäjästä. Asia

Vasemmalla: Joukkohauta Lahden hautausmaalla. — Oikealla: Taistelussa kaatuneiden ja surmattujen joukkohauta Okeroisissa.

oli toisessa käsittelyssä heinäkuun 10 p:nä. Selostamme tätä keskustelua eduskunnan pöytäkirjan mukaan, koska se selvästi osoittaa, millä tavalla oikeistoporvarit harrastivat Suomen itsenäisyyttä. Asian käsittelyssä edustaja Yrjö Mäkelin sosialidemokraattisen ryhmän kannan esittäessään lausui m.m. seuraavaa:

»Meidän tulee vihdoin hankkia maallemme vapaus, kansalle oikeus hoitaa itse omat asiansa, avata sille mahdollisuus tuloksia tuottavaan työhön omalla karulla kamarallaan. Se on ainoa perintö, jonka voimme lapsillemme hankkia ja minä olen varma siitä, että tämän eduskunnan enemistö on siinä suhteessa yrittävä kaikkensa pelkäämättä ollenkaan niitä mahdollisesti henkilökohtaisiksikin muodostuvia uhrauksia, mitkä ovat otettava huomioon aina silloin, kun tehdään tärkeä päätös siitä, mitä kansan on kuljettava.« Ja niille eduskunnan porvarillisille jäsenille, jotka vastustivat näin jyrkkiä toimenpiteitä, jotka tähtäsivät Suomen itsenäisyyteen, lausui Mäkelin seuraavaa: »Täällä tullaan näkemään myös, kuinka paljon eduskuntaan on päässyt kansainvälisen taantumuksen edustajia. Yhden vaatimattoman pyynnön tahtoisin minä niille esittää. Jos siihen ryhmään kuuluvat edustajat ymmärtävät olla jonkun verran kiitollisia niistä antimista, joita he ovat tältä kansalta saaneet, niin tehköt nyt kansalle sen palveluksen, että rajoittautuvat vain merkitsemään eriyvän

mielipiteensä. Eduskunnan enemmistön taholta ei kyllä pelätä taistelua, mutta meidän täytyy sanoa, että kansa ottaisi suuttumuksella vastaan tiedon siitä, että näinkin selvässä asiassa, millä sitäpaitsi pitäisi olla vissi pyhyyden tuntu, on täällä nalkutusta harjoitettu. Selväähän on, että paljon te menetätte, kun teidän selkäinne takaa otetaan pois venäläinen taantumus, mutta olkaa nyt miehuullisia edes siinä, että otatte välttämättömyyden vastaan mahdollisimman vähin äänin. Rikkinäisyys, minkä taantumukselliset ainekset saavat mahdollisesti aikaan tässä asiassa, saattaa johtaa kansamme koviinkin koettelemuksiin.»

Tämän reippaan ja rohkean lausunnon jälkeen käytti puhevuoron suomettarelainen prof. Ingman pelotellen eduskuntaa sillä, että kyseessäoleva lakiehdotus ei olisi omiansa turvaamaan meille välttämätöntä ja rauhallista luottamuksellista suhdetta keisarikuntaan. (Ingman uneksui keisarikauden palautumista Venäjälle ja halusi säilyttää sen kanssa entiset hyvät suhteet.) Puheessaan hän m.m. lausui: »Voi syystä epäillä, eikä se seikka, ettei Venäjällä eikä venäläisillä ylipäänsä olisi mitään mahdollisuutta saada ääntänsä kuuluviin eikä takeita siitä, että heidän tarpeensa tulisi huomioon otetuksi siinä valtakunnan osassa, joksi Suomi suuren valiokunnan ehdotuksen mukaan edelleen jäisi, muuta kuin mainitussa kahdessa asiassa, eikä se olisi omiansa Venäjällä ylläpitämään epäluuloa meitä kohtaan, joka ennen pitkää voisi käydä meille turmiolliseksi.»

Samalle kannalle kuin edellinenkin asettui suomettarelainen edustaja Paavo Virkkunen. Tunnetulla kaunopuhetaidollaan hän varoiteli eduskuntaa lähtemästä sille tielle, jolle se oli menossa, eli kuten hän sanoi: »heitäytymistä siihen virtaan, jonka nyt ajatellaan avautuvan Suomen kansalle ja johtavan sen onnelliseen tulevaisuuteen.« Hän peloittelee edustajia ankaralla edesvastuulla, joka siitä saattaa seurata ja ilmoittaa itse uivansa vastavirtaan, vaikka se olisikin raskasta ja vaikkapa hän jäisikin aivan yksin. Edelleen hän jatkaa lausunnossaan: »Nyky aika on jo tarjonnut ja tarjoaa niin paljon meidän vastaanotettavaksemme ja suoritettavaksemme, että käsittääkseni koko sillä sukupolvella, joka nyt elää ja toimii Suomen maassa on yllin kyllin ja niin paljon työtä kaikkien niiden mahdollisuuksien käyttämisessä ja kehittämisessä, ettei sen tarvitse käydä sellaiselle tielle, mille nyt ollaan menossa.« Edelleen hän liikuttavalla tavalla puhui siitä suuresta edusta, mitä Suomen kansa on Venäjän turvissa ollen saanut nauttia m.m. siinäkin, ettei sen ole tarvinnut lähettää nuorukaisiaan maailmansotaan, minkä perusteella hän kehoittaa eduskuntaa olemaan vaatimattomimman kuin mitä sosialidemokraattien kanta osoittaa.

Aivan samaan suuntaan puhui myöskin suomettarelainen edustaja Rantakari, jonka lausunnosta jäljennämme seuraavan kohdan: »Me joudumme kaappausten tielle ja kaappauksissa merkitsee loppuksi ainoastaan aineellinen voima. Minun ei tarvitse edes kysyä, missä meillä on se voima, jonka me voisimme asettaa niitä voimia vastaan, mitä Venäjän korkeimmalla

Ruumiita kerätään Tampereella.

vallalla, olkoon se sitten väliaikainen hallitus, tai sotilasdiktatuuri, tai bolshevikkihallitus, tai mikä tahansa, saattaa olla muutaman kuukauden perästä käytettävänään.« Tällaista pelottelua on hänen lausuntonsa alusta loppuun.

Kun lakiehdotus joutui eduskunnassa kolmanteen eli lopulliseen käsitelyyn 17 p:nä heinäkuuta, niin saatiin huomata, ettei porvariston vastarinta ollut vähimmässäkään määrässä murtunut. Ensimmäisenä käytti puhevuoron suomettarelainen senaattori Antti Tulenheimo. Lausunnosaan, jossa hän pelotteli edustajia ankarilla seurauksilla, hän m.m. lausui: »Jos eduskunnan enemmistö tahtoo saattaa esillä olevan lain voimaan muussa kuin perustuslain säätämässä järjestyksessä, tekee se valtiokaappauksen myöskin omaa kansaansa kohtaan.«

Samaan tapaan puhui edustaja Rantakari, lopettaen lausuntonsa seuraavaan tapaan: »Minä olen sitä mieltä, että isänmaata tahdotaan nyt viedä onnettomuuteen. Minä, yhtä vähän kuin muutkaan oikeistossa, emme pysty sitä estämään. Mutta reippaammat meistä kaatuvat paikalleen ja me äänestämme niin hyvin kiireellisyyttä kuin itse lakiakin vastaan.«

Sosialidemokraattien puolesta lausui Oskari Tokoi seuraavaa: »Minä olen vakuutettu siitä, että te kaikki myös tiedätte sen vaikean taloudellisen aseman, jossa me tällä hetkellä elämme. Me näemme ne suuret vaikeudet, jotka meidän edessämme ovat. Me näemme nälkähäuhut edessämme, me näemme työttömäin joukot edessämme, me näemme kansan suuret joukot kaduilla jonossa odottavan leipää ja särvintä. Me tiedämme, miten vaikea tällaisissa oloissa on suoriutua ehjänä ja kokonaisena, miten vaikea on yllä pitää järjestystä ja yhteiskunnallista kuria. Mutta minä olen vakuutettu siitä, että kansa, joka vakavasti pyrkii itsenäisyyteen, vapautta kohden, se myös nurkumatta kärsii silloin kaikki ne vastukset ja

vaikeudet, jotka sillä tiellä on voitettavana. Ja vaan siinä mielessä, että sen on kuljettava vapautta kohden, se nämä kärsimykset kestää, muussa tapauksessa se ei niitä kestä (vasemmalta: oikein!). Minä siis olen sitä mieltä, että kaikista tällä hetkellä nähtävistä onnettomuuksista olisi suurin se, jos ei tätä kysymystä nyt heti ratkaista.»

Edelläolevat lausunnot eduskunnan pöytäkirjoissa osoittavat, millä tavalla porvarillinen oikeisto suhtautui tällä ratkaisevalla hetkellä itsenäisyysasiaan.

Edelläolevalla olemme osoittaneet, millä linjalla porvaristo seisoi itsenäisyytaistelussa. Nyt tahdomme vielä lyhyesti osoittaa heidän harrastuksensa »vapaussodan« valmisteluissa samaan aikaan. Kesäkuun 14 päivänä 1917 kääntyi muuan suomalainen valtuuskunta Saksan korkeimman sotilasjohdon puoleen pyytäen siltä aseita, mihin heinäkuussa tulikin myönteinen vastaus. Lokakuun 31 päivänä purettiinkin Saksasta tuotuja aseita Maksamaan pitäjän Vesteroossa sekä seuraavana päivänä Luodossa 6,500 kivääriä ja 30 konekivääriä sekä muuta sotatarvaraa. Marraskuun 17 p:nä toi saksalainen sukellusvene n:o 57 lastin käsiaseita ja räjähdysaineita Loviisan edustalla olevalle ulkosaarelle. Tehdyn sopimuksen mukaan oli joulukuun 5, 6 ja 9 päivinä tarkoitus tuoda Poriin, Uuteenkaupunkiin ja Vaasaan yhteensä 20,000 kivääriä ja 50 konekivääriä sekä paljon muita sotatarpeita, mutta Saksan alettua rauhanneuvottelut Venäjän kanssa, jäi tämä Saksan tahdosta toteuttamatta. Marraskuussa jätettiin Venäjältä Suomen kautta kotimaahansa palaavia sotavankeja Suomeen harjoittamaan suojeluskuntalaisia. Valmistella olevan kansalaissodan merkeissä nimitettiin tunnettu aktivisti, ratsumestari Harald Akerman senaatin elintarvemministeriksi. Tällaisena vaikeana elintarvepuolan aikana olisi elintarvemministerillä ollut riittävän raskas velvollisuus elintarvekysymyksen järjestelyssä, mutta tälle, muuten mieli niin syvästi kuohuttavalle kysymykselle, ei silloin lainattu huomiota. Sen sijaan, että elintarvemministeri olisi koettanut hankkia elintarpeita Suomen kansalle, hän ryhtyi kokoamaan varastoa Pohjanmaalle kansalaissodan varalta. Tämä homma kohtasi kuitenkin vaikeuksia, sillä Yhdysvallat, joista silloin elintarpeita ostettiin, huomasi ministerin puuhut ja keltäytyi myymästä elintarpeita sellaisiin tarkoituksiin. Tämän jälkeen matkusti Akerman Saksaan aseita hankkimaan, jättäen elintarvehommat sikseen.

Tammikuun 14 p:nä 1918 käytti eräs Ruotsissa toimiva komitea hyväksyen Svinhufvudin aikaisemmin antamaa blancovaltakirjaa, pyytäen virallisesti saksalaisia sekaantumaan Suomen asioihin. Vuoden 1918 alussa solmittiin myöskin sopimus Mannerheimin kanssa ylipäällikkyydestä alkavassa kansalaissodassa. Jo keväällä 1917 antautui n.s. sotilaskomitea neuvotteluihin Saksan päämajan kanssa. Suunnitelman sodankäynnistä Suomessa laativat kenraali Ignatius ja venäläisessä väessä palvellut kapteeni Theslöff. Ensimmäinen ehdotus lükekannallepanosuunnitelmaksi tuli kui-

Saksalaisia Helsingin edustalla.

tenkin Saksan taholta hylätyksi, koska se oli liian sitova Saksaan nähden. Kaikki tämä osoittaa, miten kiinteässä yhteydessä porvarit olivat saksalaisten kanssa valmistellessaan kansalaissotaa.

Edellä olemme osoittaneet, miten porvarillinen oikeisto suhtautui Suomen itsenäisyystaisteluun eduskunnassa. Samaan aikaan kun se eduskunnassa jyrkästi vastusti Suomen itsenäisyyttä, samaan aikaan se työväen selän takana hommasi itselleen aseita. Kun porvariston kanta Suomen itsenäisyyteen nähden tunnettiin sellaiseksi, minä se eduskunnassa ja sanomalehdissä esitettiin, niin ei suinkaan kukaan voinut uskoa, että heidän mielensä oli niin äkkiä muuttunut, että he jo tammikuun lopussa olivat valmiit ryhtymään aseelliseen taisteluun Venäjää vastaan, kuten he väittävät. Ja miten muuten voidaan käsittää se, että he hommasivat aseita itselleen juuri samaan aikaan kuin he eduskunnassa julkisesti vastustivat itsenäisyyspyrkimyksiä. Eikö aseistautuminen tähän aikaan tapahtunut juuri työväenluokan varalta. Olisi ollut aivan mahdotonta saada työväkeä uskomaan, että porvaristo käy taistelua venäläisiä vastaan, joten on pelkkää herjausta väittää, että työväestö meni taistelussa vihollisen puolelle.

Työväen käsityksen mukaan porvaristo aseistautui työväenluokkaa vastaan tuhotakseen sen, minkä se muuten pitikin välttämättömänä, kun sen turvapaikka Venäjällä oli murtunut. Työväki ei voinut kylmäverisesti odottaa siksi, kunnes sen kimppuun hyökätään, vaan tammikuun 28 päivänä päätti vastata aseisiin aseilla. Jo ennen tätä olivat porvariston joukot alkaneet aseellisen toiminnan Pohjanmaalla ja muillakin paikkakunnilla.

JÄMSÄN HAUDANKAIVAJA KERTOO...

Ent. senaattori A. W. Ruusuvaara ja yksityisetsivä Hj. A. Johansson toimittivat eräiden yksityisten henkilöitten aloitteesta v. 1920 tutkimuksia Jämsässä v. 1918 suoritetujen kauhuntekojen selville saamiseksi. Muuan näissä kuulusteluissa annetuista todistuksista vaikuttavimpia on Jämsän haudankaivajan *Aleksander Mäkisen* lausunto.

Tutkimuspöytäkirjojen mukaan kertoi haudankaivaja Mäkinen seuraavaa:

»Kohta Länkipohjan taistelun jälkeen, todistajan aikaa lähemmin muistamatta, kun sotatapahtumat olivat siirtyneet Jämsää lähemmäksi, oli vanginvartija Saari telefoonissa käsenyt todistajan kaivamaan useampia hautoja, todistajan muistamatta, montako, mainitsematta keitä varten, minkä todistaja oli tehnytkin. Illalla oli vanginvartija Saari telefoonitse sitten käsenyt Aleksander Mäkisen saapumaan Saaren taloon ruumiita noutamaan, minkä todistaja oli tehnytkin. Ruumiit olivat olleet Saaren talon nurkan takana ja Jalmari Saari ja Aleksander Mäkinen yhdessä Saaren hevosella kuljettaneet ruumiit hautausmaahan, mihin ne Mäkisen kaivaamiin hautoihin oli haudattu. Keitä vainajat olivat, ei Mäkinen sanonut tietävänsä, eikä hän sitä Saarelta ollut udellutkaan.

Jonkun päivän kuluttua oli Jalmari Saari ilmoittanut todistajalle, että koska ampuminen heidän talonsa nurkissa herätti kyläläisten huomiota, tapahtuisivat teloitukset tästälähtien kirkon kellotapulissa. Jalmari Saaren, jonka seurassa oli ollut useita todistajalle tuntemattomia miehiä, käyös oli ollut siksi uhkaavaa, ettei todistajan auttanut muuta kuin taipua tuohon määräykseen. Melkein joka yö oli tämän jälkeen vangittuja henkilöitä tuotu kellotapuliiin, milloin 2, milloin 3, milloin 5, erään kerran kokonaista 12. Saari oli aamulla antanut todistajalle määräyksen, montako hautaa oli kaivettava, mutta kun joskus henkilöitä oli ammuttu enemmän kuin hautoja oli määrätty kaivaa, oli niitä haudattu tavallista lähemmäksi toisiaan, niin että tulivat vähän niinkuin päällekkäin. Saaren määräyksestä oli todistaja ollut teloituksissa läsnä, mutta vastenmielistä kuin toimitus oli, ei Mäkinen varmaa voinut sanoa, kuka kulloinkin vankeja surmasi, eikä todistaja edes kaikkia ampujia tuntenut, kun olivat vieraan seurakunnan miehiä, Jalmari Saaren ja Juho Fromin (Rummin-Jussin) oli todistaja ainakin nähnyt ampumassa, samoinkuin Isolukkariksi kutsutun

Vangittuja punakaartilaisia Orivedellä.

miehen ja arvattavasti Veikko Sippolankin. Vangit olivat ammuttaviksi tuotaessa olleet kytketyt kaksi käsiraudoilla yhteen ja oli näin ollen usein toinen saanut odottaa, kunnes toveri ensin oli tapettu. Päälyysvaatteita ei vangeilla ammuttavaksi tuotaessa ollut ollut, mutta ammuttua oli niiltä joilla paremmat kengät oli jalassa, jalkineet otettu ennen hautaamista pois.

Aluksi oli surmaaminen tapahtunut sotilaskiväärillä, jolla olivat ampu neet rintaan ikäänkuin sydämeen tarkaten, mutta sitten, kun rintaan ammutut eivät olleet aivan heti kuolleet, olivat surmaajat alkaneet ampu a browningilla päähän, jolloin kuolema oli heti seurannut. Kun kellotap u lissa lyhyen matkan vuoksi seinästä toiseen kuulat olivat singonneet ampu jia kohti, lähettäen kiven sirpaleita kerran todistajankin kasvoille, kun tämä tapulin ovella oli seisonut, olivat ampujat loppuajana suorittaneet surmaamisen hautausmaalla. Keitä ammutut olivat ei todistaja yleensä tiennyt, kun ampuminen tapahtui yön pimeydessä, mutta oli todistaja ammuttujen joukossa tuntenut Jämsänkoskelta kotoisin olleen asioitsija Fri ttof Peltosen, kaksi suutari Vahlroosia, isän ja pojan, ynnä torppari Ver neri Laakson, Koskenpään kylästä ja Jämsänkosken tehtaantömiehen Hugo Hartenin vaimon Linda Hartenin. Samoin tunsivat todistajat ammuttuista konekauppia Heikki Rajalan, joka oli ensimmäisiä ammuttuista.

Ammuttavat olivat yleensä telotuspaikalle tuotaessa rukoilleet Jumaa ja teloittajiltaan armoa, vannonen ei olleensa missään tekemisissä pu nasten tahi yleensä kapinallisten kanssa, mutta armoa ei kenellekään an nettu. Erittäin järkyttävään vaikutukseen todistajaan oli tehnyt Linda Har

tenin surmaaminen. Tämä, jonka mies aikaisemmin oli ammuttu, oli polvillaan rukoillut, että säästäisivät hänen henkensä edes viiden isättömän pienen lapsen vuoksi, mutta armoa ei hänellekään annettu. Ampumisen jälkeisenä aamuna oli todistaja kertonut kirkkoherra Hovilaiselle, montako kunakin yönä oli ammuttu ja kirkkoherra oli kirjoittanut ammuttujen lukumäärän muistiin. Näin tehdyn luettelon mukaan oli maalisi—toukokuun välisenä aikana ammuttu kaikkiaan 70 henkeä. Yleensä oli haudat kaivettu tavallisuuden mukaan, mutta joku ruumis oli jäänyt matalampaankin, joten esimerkiksi eräs työmies Mannisen vaimo, joka oli etsiskellyt miestänsä, oli kaivanut hänen ruumiinsa maasta pois.

Jalmari Saari ja muut ampujat olivat kieltäneet todistajaa teloituksista puhumasta, ettei niistä turhaan kylällä huhuttaisi, mitä määräästä todistaja oli nähin saakka noudattanutkin ja vakuuttanut niille kymmenille henkilöille, jotka omiaan olivat olleet todistajalta kysymässä, ei mitään tietävänsä, mutta kun asiasta näytti tulevan virallisesti kysymys, ei todistaja tahtonut tosiasioita salaamalla tekeytyä osalliseksi rikoksiin, joita hän sydämessään koko ajan oli inhonnut. Hautojen kaivamisesta ja ruumiiden kuljettamisen avustamisesta oli todistaja sittemmin saanut maksun Jämsän pitäjän silloisen suojeluskunnan jäseneltä, pankinjohtaja Bruno Tahvanaiselta, joka oli kirjoittanut todistuksen niin, ettei siitä ollut näkynyt mitä toimia palkkio koski. Todistaja ei koskaan ollut kysynyt, millä oikeudella vankeja surmattiin, vaan otaksunut sen tapahtuvan jonkun oikeuden päätöksen perusteella, vaikka todistaja toiselta puolen ei tiennyt niihin aikoihin mitään oikeutta paikkakunnalla toimineen. Lähemminkin ampujia tiedusteltaessa sanoi todistaja Jalmari Saaren ja Juho Fromin useimmiten olleen ampujina sekä kerran tahi pari oli myöskin maanviljelijä Sovijärvi, Jämsän pitäjän Tervolan kylästä, ollut ampujana. Todistaja oli kyllä kuullut kylällä puhuttavan, että ammutut usein olisivat olleet syyttömiä, muun muassa oli kerrottu, että kun erään kerran vankeja ammuttavaksi kuljetettaessa eräs työmies Manninen oli tullut ammuttavana vastaan kauppias Harbergin nurkalla Jämsän kirkonkylässä, oli vankeiden saattajat kääntäneet Mannisen yhteen matkaan ja hautausmaalla hänetkin ampuneet. Manninen oli sama mies, jonka ruumiin vaimo sitten oli maasta kaivanut, kun ruumis oli jäänyt liian lähelle maan pintaa, koska sille edeltäpäin ollut hautaa tilattu. Todistaja vakuutti kyynelsilmin, että hän ainoastaan pakotuksesta oli ollut teloituksissa mukana ja ettei hän mitään vainajilta ollut ryöstänyt.«

Kertomus ei meidän puoleltamme kaivanne lisäselvitystä, sillä se puhuu kaameata kieltä porvariston valtakaudelta keväällä 1918, jolloin työväestö oli ulkopuolella lain suojaa, valkoisten murhamiesten mielivallan alaisuudessa.

SISÄLLYS:

	Sivu
Alkulause	5
Taas muistoin kellot valittaen kumaa —, runo, kirj. Pietari Salmenoja	7
Vuoden 1918 yleishistoriallinen tausta, kirj. Väinö Voionmaa	9
Provokatsiooni kansalaissodan aikana, kirj. K. M.	15
Kauhunajoilta Jämsässä, kirj. Pietari P.	19
Muistelma ajalta 10 vuotta sitten, kirj. T. Lehto	25
Rauman maalaiskunta	28
Torpparikysymyksen osuus kansalaissodassa, kirj. Aatto Sirén	29
Eurajoki	41
Kuolon sato Eurassa	46
Pöytyä	52
Dragsfjärd	54
Helsingin pit. Herttonainen	57
Huopalahti	57
Urhoollisia naisia, kirj. Arvid Veijo	59
Kerava	61
Hautojen maassa, runo, kirj. Jussi Lonkainen	65
Hautausmaan rauha ja porvaristo	68
Pernaja	88
Koivisto	91
Noormarkku	94
Kiikka	96
Kymmenen vuoden kuluttua, kirj. Heikki Välisalmi	97
Nakkila	99
Kiukainen	105
Kokkola lähistöineen	112
Kaksi tuntia ennen kuolemaa, kirj. Yrjö Rovio	115
Nurmijärvi	119
Länkipohjan taistelut, kirj. Sylvester	124
Längelmäki	129
Mitä tapahtui Virtailla v. 1918?	131
Porvariston omistusoikeuden käsite 1918	132
Vihti	135

Juhlailta v. 1918, kirj. A. H—nen	137
Kymintehtaan työväestön uhrivero	139
Valkeala	143
Pakolaisena vieraassa maassa, kirj. N. R. av Ursin	144
Sippola	147
Vuoden 1918 kansalaissodan syistä, kirj. Anton Huotari	150
Kauvatsa	159
Kymi	160
Muuan telotus, kirj. Toivo Lehto	165
Köyliö	171
Teisko	171
Kisko	172
Muistelmia kymmenen vuoden takaa, kirj. Arvid Veijo	175
Aitolahti	177
Aura	177
Radun taistelun muisto, kirj. M. T—a	178
Raudun seudun uhrin kansalaissodassa	185
Järkyttävä kymmenvuotismuisto Sakkolan Kiviniemestä	188
Räisälä	188
Kauhukuva Harmoisten sairashuoneelta Kuhmoisista v. 1918	189
Inkilä	193
Kannus	193
Rantasalmi	193
Tohmajärvi	193
Vuoden 1918 kauhuntyöt Lappeen Rutolassa	194
Muistelmä Joutsasta	197
Tampereen piirityksen aattona, kirj. T. S.	199
»Vesleyn asekurssit« Joensuussa v. 1918, kirj. M. Puittinen	204
Siuro	211
Vesilahti	211
Ruovesi	213
Jämijärvi	213
Hirvensalmi	213
Korpilahti	213
Vuoksenniskalta	214
Eetu Salin	217
Kallis uhri Porissa	220
Porin pitäjä	276
Vapausota vaiko kansalaissota	278
Jämsän haudankaivaja kertoo	284